BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVII
A
66
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

LUGD. BATAVORUM
Ex Officina IOANNIS MAIRE

MAGNI
DES. ERASMI
Roterodami
VITA;

Partim ab ipſomet Eraſmo, partim ab amicis æqualibus fideliter deſcripta.

Accedunt

EPISTOLÆ ILLUSTRES

plus quam ſeptuaginta, quas ætate provectiore ſcripſit, nec inter vulgatas in magno volumine comparent.

P. SCRIVERII, & Fautorum auſpiciis.

BIBLIOTECA NAZIONALE

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina IOANNIS MAIRE.
cIↃ IↃc XLII.

Liber ad Lectorem.

Miſſus eram nuper dias in luminis oras,
Nunc redeo cultu ſub potiore novus.
Nota leges quædam, ſed lima raſa recenti,
Pars nova maior erit. Lector, utrique fave.

Lugduni Batavorum cIↄ Iↄ c xv,
v. Kal. April. Iulian.

Nobiliſſimo Viro

IOANNI NEALE,

ARMIGERO,

Britanno.

S. P.

LIbelli, quos offerimus, Nobiliſſime NEALE, Magni illius DESIDERII ERASMI ROTERODAMI genuini filii ſunt, è ſitu & tenebris ſumma diligentia in lucem protracti, ac nitori ſuo reſtituti: utpote digniores meliori ſorte & fortuna, quam qui aut cum tineis & blattis pugnarent, aut pulvere ac ſquallore obſiti, in ſummum maximi Parentis dedecus & contemptum perirent. Etenim

ſi recta rem putemus via, quemadmodum in maioribus ingenii fœtibus nullus ab ævi ſui Phœnice, ac renaſcentis elegantiæ Principe prodiit, niſi qui numeris omnibus abſolutus verum Patrem ad vivum exprimeret: ita etiam, neſcio quo genio, in minoribus hiſce, felicius multo ſeipſum, animique indolem accuratius depinxit ERASMVS, accinentibus, & calculum album adiicientibus omnibus, quibus Virtuti & bonis litteris ſuus honos conſtat, & non aſperum, non fucatum, non ſuperciliosum, & vitiligine tinctum, rebus rite diſcernendis adferunt judicium. Nam præter altam & reconditam eruditionem, modeſtia eximia, & ſumma pietas in iis relucet,

lucet, cuius evidentia, etiam moriens, tempore ab impoſtura alieniſſimo, dederat argumenta. Protrahantur, evolvantur, animo à ſtudio procul excutiantur: ita me Deus amet, niſi in piis gemitibus ac ſuſpiriis, in Precibus, & ad Deum ardentioribus votis; in conteſtationibus de Contemptu mũdi, & id genus aliis, horrore ſacro ſtiteris, & quaſi divinitatis aura ſubvehente, cœlum adire videaris. Collidebantur, ut & iam, prô dolor! Chriſtiani orbis capita, diſſidebat Europa, ferro & igne gliſcebant omnia: quid non medicinarum ſanando malo attulit Querela pacis, pacatiſſimi & mitiſſimi animi vera proles, quæ undique profligata, aut in exi-

lium eiecta, nuſquam ſibi requiem, apud quos maxime decebat etiam, toties ingemiſcit? Ne quid de Milite dicam, qui, quale potius nobis bellum gerendum, quibus armis pugnandum, quomodo acies inſtruenda, non triario dicam, ſed Imperatore quolibet melius diſſerit. Hos, Nobiliſſime NEALE, Maximi ERASMI iam renatos liberos T. N. ex veteri formula L. M. Q. damus, dicamus, & conſecramus: uti enim Muſarum, & artium bonarum Mecœnas maximus, ita ERASMI, Hollandiæ Corculi & Ocelli, ſtudioſiſſimus, & Fautor ſummus cluis. Quippe N. T. auctore, & ſeverioribus admonitionibus, quibus inſtabat, à prælo noſtro, cultu liberali, &
habitu

habitu ingenuo prodeuntes, iam donati pileo, in luce vivere, atque N. T. coram videre, & ea qua par eſt reverentia, ſalutare geſtiunt, gratia ſoluturi, quod præmio & pretio non poſſunt. Ac proinde, uti Divi AUGUSTINI vitæ Chriſtianæ Enchiridium N. T., typographia noſtra parturiente, tanquam obſtetrici & Nutrici ſedulæ, novam vitam debet, & ipſe Pater legitimos liberos à ſpuriis & ſuppoſititiis Nobiliſſima & liberaliſſima N. T. manu aſſertos & vindicatos, vitamq; ſuam ad melius compendium redactam, lætus gaudet: ita hi poſtliminio in integrum bonis auſpiciis reſtituti, & N. T. in clientelam dati, ſerio triumphabunt. Valeat T. N. & divi-

no numine adſpirante, rebus humanis & litterario bono diu ſuperſit. Lugduni Batavorum, anno ſalutis per Chriſtum reſtitutæ cIↄIↄc XLII.

N. Tuæ devotiſſimus

IOANNES MAIRE.

TYPO-

TYPOGRAPHUS LECTORI.

PLuribus hic tecum ageremus, benevole Lector, ſi lucri & quæſtus gratia, quo alii ſtudium conferunt ſuum, hos Tractatus emitteremus. Verum cum Auctor abunde ſe commendet & tueatur, nihil in eius laudem & elogium adiiciendū putavimus, ne ligna ferremus in ſilvas, ut ait vetus verbū, aut lucem ſoli fœnerari videremur. Res ita ſe habet. Nobiliſſimus IOANNES NEALE, Armiger, ubi intellexiſſet, in maximi ERASMI opuſculis excudendis, prælum noſtrum deſudare, miſerat non ita pridem ad nos, ſummi viri, & cui vix ſecula poſtera dabunt parem, vitam, à ſe ex variis auctoribus ſummo ſtudio & indefeſſa diligentia ex ipſis ERASMI operibus collectam, quam in li-

mine, antiquo & veteri exemplo, quo pleniorem auctoris, indoliſque & naturæ morem atque cognitionem, in frontiſpicio depictam omnibus exhibebant, præmittendam cenſebat, ut propenſum & benevolum, erga ERASMUM, *eiuſque ſcripta, animum ſeculo proderet. Quippe neſciebat Vir Nobiliſſimus, & orbe toto diviſus, olim à clariſſimo* PAULO MERULA, ERASMI *nominis vindice maximo, in hac arena deſudatum fuiſſe ope epiſtolæ, penes* M. CONRADUM GOCLENIUM, *latinæ linguæ Lovanii Profeſſorem, olim depoſitæ, qua totius vitæ ſeriem ſua manu deſcripſit* ERASMUS. *Hunc poſtmodo ſequutus* PETRUS SCRIVERIUS, *Hiſtoriæ Patriæ periтiſſimus, propriis & amicorum Auſpiciis, pleniorem & auctiorem de-*

ſcriptio-

ſcriptionem dedit. Extat autem ipſius ERASMI *autographum hoc, apud Conſultiſſimum Virum* HIERONYMUM DE BACKERE, *rebus pupillaribus Præfectum digniſſimum, qui illud inter reliqua inſtructiſſimæ bibliothecæ & exquiſita antiquitatis cimelia, auro æque cara, diligentiſſime aſſervat. Quod ubi Nobiliſſimo* NEALE *innotuiſſet, ea quæ conſignaverat libentiſſime ſuppreſſit, & palmam ab* ERASMI *popularibus ſibi præreptam, æquiſſimo animo tulit, nec invidit. Tu benevole Lector, conatibus noſtris fave, atque his* ERASMI *laboribus, (quorum ſeriem, in fine horum Prolegomenorum, ante principium ipſius Libri, exhibemus,) ex animo fruere.*

Eraſmus

Eraſmus de ſe, in Epiſt. ad Ioan. Turzonem, Epiſcop. Vratiſlavienſem.

Anno cIↄ Iↄ xx.

Adnixi ſumus mundum nimis ad ſcholaſticas argutias prolapſum, ad Veterum fontes revocare; ac plus ſatis fidentem Iudaicis ceremoniis, ad veræ Pietatis ſtudium accendere. Atque utinam hic meus conatus tantum fructus attulerit aliis, quantum nobis attulit invidiæ. Meum incommodum multo levius ferrem, ſi cum multorum commodo viderem coniunctum. Sed hoc viderit ipſe Chriſtus, qui (ni fallor) certe hunc animum probaturus eſt.

Extat Epiſtolar. lib. xv. epiſt. 11.

EX

PAULI IOVII,

Epiſcopi Nucerini, Iconibus & Elogiis Doctorum Virorum.

ERASMUS Roterodamus ex Inſula Batavorum, perpetuis eruditæ laudis honoribus extollendus videtur, poſtquam ætatis noſtræ ſcriptorum

prope

prope omnium decus, ingenii fertilitate ſuperavit. Is ab adoleſcentia, pio religioſi animi decreto, ad cucullatos ſacerdotes ſe contulit, tanquam humana deſpiceret. Sed non multo poſt pertæſus intempeſtivæ ſervitutis, votique temere ſuſcepti, ea ſacrati ordinis ſepta tranſiliit, ut ad excolendum ingenium plane liber per omnia Europæ gymnaſia vagaretur. Contendebat enim cura ingenti ad ſummæ gloriæ faſtigium, ad quod literarũ omnium cognitione perveniri poſſe intelligebat. Quum iam ad arcana cuiuſque doctrinæ, infinita lectione, inuſitataque memoria penetraſſet, edidit Moriam, atque inde primam nominis famam longiſſime protulit, imitatione Luciani ſatyræ, pungentes aculeos paſſim relinquens, omnium ſcilicet ſectarum actionibus ad inſaniam revocatis. Opus quidem ſalſa aſpergine periucundum, vel gravibus, & occupatis: ſed ſacrato viro prorſus indecorum, quum divinis quoque rebus illuſiſſe videretur. Sed mature demum, quod eius intemperantiæ

rantiæ male audiendo pœnas daret, ſanctiores literas complexus eſt; tanta robuſtiſſimi ingenii contentione, ut vertendo Græca, & commentarios excudendo, plura quam quiſquam alius volumina publicarit. Verum ſe ipſo haud dubie cunctis admirabilior futurus, ſi Latinæ linguæ conditores gnaviter imitari, quam fervido properantiq; ingenio indulgere maluiſſet. Quærebat enim peculiarem laudem ex elocutionis atque ſtructuræ novitate, quæ nulla certe veterum æmulatione pararetur, ut in Ciceroniano non occulti livoris plenus oſtendit. Tanta enim erat naturæ fœcunditas, ut plena ſemper, ac ideo ſuperfœtante alvo, varia & feſtinata luxuriantis ingenii prole delectatus, novum aliquid, quod ſtatim ederetur, Chalcographis, tanquam intentis obſtetricibus, parturiret. Obiit apud Helvetios Baſileæ, ſeptuageſimum excedens ætatis annum, quum Carolus Cæſar in Provinciam irrumpens, ad Aquas Sextias, Franciſco Galliæ Regi grave bellum intuliſſet.

Ex

Ex Iconibus Theodori Bezæ, De præcipuis Chriſtianiſmi noſtra patrumque memoria inter Germanos inſtaurati organis.

Deſiderium Eraſmum Roterodamum quum inexhauſta ingenii ubertas, pari dicendi facultate, ad ſummæ gloriæ faſtigium noſtra memoria evexerit, & illi tantum bonæ literæ renaſcentes, quantum alii ætatis illius nemini debeant, age, locum etiam illi in huius ſacrarii veſtibulo, & quidem hoc addito elogio, tribuatur.

In Eraſmum cingulo tenus depictum.

Ingens ingentem quem perſonat orbis
Eraſmum,
Hac tibi dimidium picta tabella refert.
At cur non totum? Mirari deſine, lector:
Integra nam totum terra nec ipſa capit.

In eundem, eiuſd. argum.

Ἥμισυ τοῦ παντὸς πλέον εἶν᾽ Ἀρχαῖος ἔειπεν,
Ἥμισυ δ᾽ ὡς οἶμαι τοῦτο λογιστάμενος.

Obiit Baſileæ IV. Idus Iulii, anno Domi-

Domini cIↄ Iↄ xxxvi, annum agens ſeptuageſimum.

Ex Ian. Iac. Boiſardi Veſuntini Iconibus.

Deſiderius Eraſmus natus Roterodami, urbe Batavorum non ignobili, anno Chriſtianæ ſalutis cIↄ cccc lxv. Prima ſtudiorum rudimenta poſuit Daventriæ, præceptore Alexandro Hegio viro literatiſſimo, & iuventutis moderatore celeberrimo. Sub cuius diſciplina quum ſatis profeciſſet, Lovanium Brabantiæ Academiam petivit: Ibique in omni bonarum diſciplinarum exercitio animum inſtruens, magnam de ſe omnibus exſpectationem concitavit. Unde Cantabrigiam, & Bononiam ſe conferens, illic quoque in ſtudiis diligentem navavit operã. Tandem ad S. Theologiam animum applicãs, Doctoratus gradum Taurini ſuſcepit. Quum autem adhuc eſſet iuvenis, habitum Monachalem ſumpſerat, ut literis poſſet in cœnobii receſſibus liberius vacare. In ea tamen profeſſione non diu perſeveravit,

quæ

quæ ad inſtitutum vitæ, quam ſibi proponebat, non admodum facere videretur, quum ſtatuiſſet omnes Italiæ, Galliæ, ac Germaniæ Academias perluſtrare. Factum igitur brevi eſt, ut ob inæſtimabilem in omni liberalium artium eruditionem, & admirabilem vim ingenii, facundiæque ubertatem, & morum ſuavitatem, eius fama per omnes Chriſtiani orbis regiones celebris vagaretur: propoſitiſque uberibus & honorificis ſtipendiis undique vocaretur ad docendum, à præcipuis Academiis Europæ, à Pontificibus, à Regibus & Principibus. Sed ſui iuris eſſe maluit, & privatis ſtudiis imcumbere, vacans ſcriptioni, quæ poſſet poſteritati utilis & fructuoſa haberi. Ferunt illi à Pontifice oblatam Cardinalitii ſtatus dignitatem, quam quum recuſaſſet, cum miraculo à cæteris Patribus Eccleſiaſticis exceptum fuiſſe hunc contemptum, vocatumque Eraſmum ſapientem beſtiam, qui tantam dignitatem, tamque ſpecioſos & fructuoſos titulos imprudenter.

denter reſpueret, quos alii ſummis votis& laboribus ambirent,&quovis pretio ſibi compararent. Quumque multis in locis maiorem vitæ partem charus omnibus exegiſſet, urgente iam ſenio Baſileam Rauracorum in urbem ſe recepit, ad Rhenum ſitam, loci amœnitate captus, & ſodalitio multorum doctiſſimorũ hominum, quibus ea civitas ſemper ornata eſt. Academiæ illius Rector factus,quum ſcholaſticorum inordinatam licentiam & petulantiam refrænare tentaret, ab iis male exceptum ferunt.His irritatum contumeliis, fama eſt, diſcerpſiſſe & cremaſſe Privilegiorum partem illius Academiæ, (quæ cum Moguntina totius Germaniæ creditur antiquiſſima) ut his deperditis, ſtudioſæ iuventutis protervia retunderetur. Quod aliquando me audiviſſe recordor à piæ memoriæ præceptore meo Hugone Babelo, qui tunc temporis Baſileæ Eraſmo vivebat amicus & familiaris. Eius OPERA fere infinita ſervantur multis in locis impreſſa, ſed maxime in Frobe-

niana

niana typographia Baſileæ, quæ omnia NOVEM TOMIS complexus eſt. In primo continentur, &c. (*vide infra pag.* 135. *& ſeqq.*) Longum eſſet enumerare minora Opuſcula & Emendationes caſtigationeſque Auctorum, tam Græcorum quam Latinorum, quos Eraſmus à barbarie & mendis ſcriptorum repurgavit. De quibus omnibus exacte tractavit Geſnerus in ſua Bibliotheca.

Lepida de Eraſmo & Rege Angliæ Henrico VIII. Narratio.

Libet hoc loco ſubiicere lepidam narrationem de ter maximo illo literarum præſide Eraſmo, quam retulerunt viri primarii eius regni. Rebus enim à D. Martino Luthero per Germaniam in cauſa Religionis paſſim motis, ob ſcripta quædam & conciones, quas communis patriæ & libertatis Germaniæ aſſerendæ gratia contra Italicas Leonis X. bullas Indulgentiarum ille habuerat publice, quæ ſane non vulgus ſubditorū modo, ſed & Nobiles pariter & Princi-

pes,

pes, ipſoſque adeo Reges & ſummos Monarchas totius Chriſtianiſmi ſuſpenſos & conturbatos habebant, ut qui eventus tantorum moliminum proſpicere ſatis non poſſent. Inter cæteros vero Henricus eius nominis VIII. Rex Angliæ, diligenter & accurate ſuper ea re inquirens, non tantum per ſuum regnum viros eruditione & pietate inſignes audiebat, ſed & exteros accerſebat, quorum iudicia exploraret. Eodem tempore Deſ. Eraſmi Rot. exiſtimatio per totum terrarum orbẽ erat celebratiſſima, tam ob literarum humaniorum ſtudia repurgata, quam ſacræ paginæ dexteriorem intelligentiam. Literis itaque ad Eraſmum ſcriptis hortatur eum, ut ad ſe veniat, qui tametſi itineris difficultatem aliaſque incommoditates cauſaretur, Rex tamen non-deſtitit, donec eum ad ſe pertraheret. Erat enim graviſſimum negotium, cuius nomine cum eo cõferre deſiderabat. Poſteaquam Eraſmus in Angliam adveniſſet, Rex de præſentia eius certior, magna ſolemnitate eum excipit,

pit, deinde in privatum colloquium eum aſſumens, multa de Religionis controverſia ultro citroque ad aliquot dies cum eo confert. Quo colloquio finito, ubi iam Eraſmus reditum ad ſuos in Hollandiam urgeret, venia quidem à Regia Maieſtate, ſed ſatis difficulter impetrata, digreditur, numeratis ipſi in honorarium L. aureis Anglicis. Sed is dimiſſus, ubi ad viculum, Graveſintam veniſſet (viculus ille maritimus eſt, & naves conſcenſuris vel egreſſuris primus patens) ab ordinariis regiis inſpectoribus in illum ex officio inquiſitum eſt: non tantum enim naves illi, ſed & perſonas ſingulas, cuiuſcunque vel ſexus vel ordinis fuerint, tanta cura perquirunt, ut membratim etiam omnia perſcrutentur, ſi quid pecuniæ latentis penes eos inveniant: ubi plus quam quod viatico ſufficiat repertum eſt, ſuperfluum Fiſco regio adiudicant, tantum ſolummodo relinquentes, quantum ad iter cuivis inſtitutum commode abſolvendum ſatis eſſe videtur. Quare bonus ille noſter

ſter Eraſmus eo ubi veniſſet, loci & moris ignarus, in eoſdem inquiſitores incidit, qui Anglicos L. aureos repertos Fiſco regio addicũt, moneta reliqua, quã pro viatico ſecũ habebat, ipſi relicta. Eraſmus rei inſperatæ evẽtu ſuſpenſus, totq; iam Angelottis minutus, à quibuſdam admonetur, ut retro iter ad Regiam Maieſtatem inſtitueret, & apud eandem de damno paſſo conquereretur. Is igitur, niſi pecuniæ iacturam pati vellet, ut pareret neceſſe habuit, quantumvis antea abitum feſtinarit. Quem ubi reverſum Rex in aula ſua conſpexit, quaſi rerum omnium ignarus, & rei novitate motus, ſic facete eum alloquitur: Ecquid rei novæ Eraſme hoc eſt? an in Hollandiam reverſus nondum abiiſti? Ille omnia ut evenerant ordine Regi ſubtriſtior exponens, de pecuniæ ſuæ iactura Regem edocet. Quibus Rex auditis in riſum ſolutus, & fideliter ab officiatis ſuis factum prædicans, bono animo eſſe Eraſmum iubet, addens ſimul, ſi ſecus à ſuis viſitatoribus actum foret, ſuam

** Maieſta-

Maieſtatem in illos omnes laqueo animadverſuram fuiſſe. Ita ad triduum circiter denuo inter Aulicos verſatus Eraſmus, tandem quinquaginta Angelottis numeratis, optima venia, & ſalvi-conductus literis datis, honorificentiſſime dimittitur: datis etiam literis ad Viſitatores, in quibus iubebantur priores L. confiſcatos Anglicos Eraſmo reſtituere. Quare iam ſumma duplicata, id eſt, centum Anglicorum aureorum, (faciunt autem ſinguli aurei Anglici duos Rhenenſes aureos, ſive in argētea noſtra moneta tres Florentinos, vulgo ſic appellatos) Eraſmus auctior ad Hollandos ſuos revertitur, relinquens Aulicis Anglis non illepidam ſui recordationem.

Mortuus eſt Eraſmus Baſileæ annum agens ſeptuageſimum, anno D. N. I. Chriſti cIↃ IↃ xxxvi, Eidibus Iulii. Super tumba ſepulchri humi iacente inſcriptum eſt: DES. ERASMUM ROTERODAMUM AMICI SUB HOC SAXO CONDEBANT, IV. EIDUS IULIAS, ANNO cIↃ IↃ XXXVI. Tholo

Tem-

Templi ingenti marmore hæc exciſa ſunt: CHRISTO SERVATORI S. &c. *vide pag. 66.*

EPITAPHIA QUÆDAM Divis Manibus DES. ERASMI ROTEROD. *ab amicis & viris doctis poſita.*

Iulii Cæſaris Scaligeri.

TVne etiam moreris? ah; quid me linquis, Eraſme,
Ante meus quam ſit conciliatus amor?
Tune etiam? cui tam parvus fuit orbis, ut alta
Expleres mentis flumina torva tuæ.
Ergo ſidereis poſtquam eſt ſubvecta quadrigis,
Atque Dei læto lingua recepta ſinu:
Ille ego, qui inſana ridebam vulnera mortis,
Cōditaq; Ætnæa tela triſulca manu,
Ad quodvis ſtupeo momentum, ac territus aſto:
Maxima cū videā numina poſſe mori.

Ioannis Secundi Hagienſis.

Defunctus vita longiq; laboribus ævi,
Hac ſitus eſt tandem doctus Eraſmus humo.
Quē licet in ſera rapuerūt fata ſenecta,
Et vitæ ſaturum ſopiit alta quies:
Nos tamen hunc velut immaturo funere raptum
Flemus, & effuſis diffluimus lacrimis.
Ille igitur periit: & quondam illa illa diſerta,
Et dulci manās nectare lingua tacet:
Ingeniumque ſagax, & amans virtutis & æqui,
Omnia ſub parvo condita ſunt tumulo?
Illū igitur canos Virtus lacerata capillos,
Et Charites lugēt, luget & ipſa fides?
Collectaſque roſas Permeſſi ad flumina Nymphæ
Inſpergunt ſacro Pïerides tumulo?

Hadriani Marii Ioan. Secundi fratris.

Hic Deſiderius requieſcit Eraſmus, amarum
Qui deſiderium liquit in orbe ſui.

Mens

Mens habitat cœlo, nomen vix clauditur orbe.
Scripta viri & mundum conteret una dies.

Ioannis Morelli Ebrudunenſis.

Ingenio quiſquã ſi vivit, vivis Eraſme;
Scripta manẽt ulla non peritura die.
Nam tua vel prima relegent qui ſola iuventa,
Dicere cogentur, Magnus Eraſmus erat.
Gloria ſit quamvis multorum tacta ſagittis,
Nõ tamen à quoquã gloria læſa tua.
Promptius hanc fuerit linguis lacerare malignis,
Æquo virtutes quã ſuperare pede.
Iam tua convellant dictis, laudentve; quid inde?
Stant merita & virtus, gratia, lauſque, tamen.

Nicolai Borbonii.

Bis oritur, Meus eſt, Germania dicit, Eraſmus;
Gallia reclamans adſerit eſſe ſuum.

Hanc interveniens litem mala Parca diremit:
Neutrius hic veſtrum, ſed meus, inquit, erit.

Gilbertus Cognatus in Petrum Grappum, pro Eraſmo.

Rides quid Magnus mihi ſæpe feratur Eraſmus,
Quodque is ſit parvo corpore, Grappe, mones.
In quem pene ruens Eccleſia nutat Atlantem,
Hunc ego non Magnum dixero iure virum?

Theodorus Beza in Philænum.

Eraſmus ille, quo fatentur plurimi
Nihil fuiſſe vel futurum doctius,
Tibi Philane ſtupidus eſt & plumbeus:
Et quicquid uſpiam ab omnibus fingi poteſt
Calumniarum, ſtulte in illum congeris.
Latra Philane, quamdiu & quantum voles,
Hunc ſcire conſtat plura quam tu neſcias.

Deſide-

Deſiderio Eraſmo, opt. max. literarum vindici Sacrum.

Auris Batavæ quiſquis Hollandis notam
Inuris, Hoſpes, Celtiberiæ memor
Dicacitatis; ſiſte, nam ſat eſt, modum;
Opprobrique deſine; ac lubens vide
Hoc æviternum ſæculi miraculum:
Eraſmon inquam, quē Dei benignitas
Deſideratum nubilo indulſit diem;
Qui conditores barbaræ ſtribliginis
Abigeret hinc in maximā malā crucē;
Qui vindicaret quaprofanas qua ſacras
A ſorde & omni ſquallitate literas.
Hinc ille felix (ſed Vacerrarum choro
Spiſſum gemente) per Tryphonū limina
Tot aureorum luce Scriptorum micat,
Qua promicondus Sol dierum deficit,
Quaque ardiſcetam rurſus inſtaurat facem.
Hic ille fortis, ille mire pervicax
Phreneticorum deſpicator hoſtium;
Qui Termini inſtar riſit iratum Iovē,
Fretuſque ſancto conſcientiæ bono
Hiſpanienſes Italaſque nænias
Fringultientum præterivit alitum;
Qui graccalorū, qui cachinnorū iocos

 Ciconiaſ-

Ciconiaſque pectore invicto tulit.
Nempe ille noſter, Hybridarũ plurium
Sæpe impetitus mentis ægra ſomniis,
Illuſtris heros, maior omni iniuria,
Erinnyoſque pipulis monaſtica,
Cælo receptus ſplendet Indiges novus,
Favente Chriſto. cui fatigatum lubens
Nec tergiverſans tradidit corpuſculũ.
Beatus, ô cui ſic abire contigit!
Beatus! inquam. namque nil moros
moror.
Ille ille Semo, ſæculi miraculum,
Hollandus audit, natus Hollando patre.
Quid huic Batavas livor aureis ob-
iicis?
Aureis Batavas non habent eiuſmodi
Hæ nationes quæ Batavis invident.

Petrus Scriverius.

EPITAPHIUM ERASMI
Per
F. ANDREAM HYPERIUM.

QVi docuit verbis ad mortem qua
ſit eundum,
Nunc re mõſtravit flebile mor-
tis iter.

Dum

Dum rogat exemplo vatis, Quis monte quieſcet
Sancto, vel quiſnam tecta beata colet?
Tum Deus, hunc cernens ſine crimine, dixit, Eraſme,
Tu montem ſanctum, tu mea tecta coles.
Et merito. quis enim ſcriptis vel moribus uſquam
Sanctior? hunc igitur præmia tanta decent.

Aliud eiuſdem.

TE tuus ecce trahit qui nulli cedit, Eraſme,
Terminus, ut cedas imperat ipſe tibi.
Tu tamen haud cedis, ſed contra audentior obſtas.
Non animæ aut famæ terminus ullus erit.
Nam licet hoc tenerum credatur corpus habere
Terminus, haud vincet nomen, Eraſme, tuum.

Termini

Termini effigies ex annulo Eraſmi ſignatorio expreſſa.

In Terminum Eraſmi.

TErmine, Divorum quo non conſtantius alter
In Capitolina reſtitit arce Iovi:
Quid facis, ut clypeo modo contineaeris Eraſmi,
Quum tua iampridem templa fatiget humus?
Quaque locum ſummo non conceſſere Tonanti
Membra, ruinoſo pondere terra premat?
Scilicet ut nulli Superũ tua ceſſit imago,
Ignea nec manibus qui iacit arma Iovi:

Sic

Sic decus, & clari laus immortalis E-
raſmi,
Non aliquem, cui non cedere poſſit, ha-
bet.
Huius enim cunctas excedit gloria
metas:
Fulget & indocto non ſuperāda choro.
Hunc velut ætherium coluit Germania
numen:
Quam Deſiderii nomina iure tenet!

Ioannes Schoſſerus.

Des.

DES. ERASMI

Scriptorum noviter editorum

SYLLABUS.

V*Ita Eraſmi.*
Modus orandi Deum.
Precationes, cum oratione Dominica.
De immenſa Dei miſericordia.
De contemptu Mundi Liber.
Explicatio in ſymbolum Apoſtolorum, & Decalogum.
De Virtute amplectenda Oratio.
De præparatione ad mortem.
De morte Declamatio.
De puero Ieſu Concio.
Miles Chriſtianus.
Lingua.
Inſtitutio principis Chriſtiani.
Querela pacis.
Encomium Moriæ.

Com-

COMPENDIUM VITÆ DESID. ERASMI ROTERODAMI.

Æternum illud Naturæ miraculum, DESIDERIUS ERASMUS,

NAtus eſt Roterodami in vigilia Simonis & Iudæ Apoſtolorum. Mater eius dicta eſt Margareta, filia medici cuiuſdam Petri. Ea erat è Septimontio, vulgo Zevenberge. Fratres illius duos vidit Dordraci pene nonagenarios. Pater dictus eſt Gerardus. Is clam habuit rem cum dicta Margareta, ſpe coniugii. Et ſunt qui dicant interceſſiſſe verba. Eam rem indigne tulerunt & parentes Gerardi & fratres. Pater erat Helias, mater Catarina: uterque pervenit ad extremam ſenectutem, Catarina pene ad nonageſimum quintum annum. Fratres erant decem, nulla ſoror; ex eodem pa-

 tre

tre & matre, omnes coniugati. Gerardus erat natu minimus, uno excepto. Viſum eſt omnibus, ut ex tanto numero unus Deo conſecraretur. Noſti affectus ſenum. Et fratres nolebant minui rem, ſed eſſe apud quem ipſi conviverentur. Gerardus videns ſe modis omnibus excludi à matrimonio magno conſenſu omnium, fecit quod ſolent deſperati, clam aufugit, & ex itinere miſit parentibus & fratribus epiſtolam cum manu manum complexa; addito elogio, Valete, nunquam vos videbo. *Interim relicta eſt ſperata coniux gravida. Puer alitus eſt apud aviam. Gerardus Romam ſe contulit. Illic ſcribendo (nam tum nondum erat ars Typographorum) rem affatim paravit. Erat autem manu feliciſſima. Et vixit iuveniliter. Mox applicuit animum ad honeſta ſtudia. Græce & Latine pulchre calluit. Quin & in Iuris peritia non vulgariter profecerat. Nam Roma tum doctis viris mire floruit. Audivit Guarinum. Omnes auctores ſua manu deſcripſerat. Parentes ubi reſciſcunt eum eſſe Romæ, ſcripſerunt illi, puellam, cuius matrimonium*

monium ambierat, eſſe vita defunctam. Id ille credens, præ mœrore factus eſt preſbyter, totumque animum ad religionem applicuit. Reverſus domum comperit fraudem. Nec illa tamen unquam poſt voluit nubere, nec ille unquam tetigit eam. Puerum autem curavit liberaliter educandum, & vix quatuor annos egreſſum miſit in ludũ literarium. Ac primis annis minimum proficiebat in litteris illis inamœnis, quibus natus non erat. Vbi nonum ageret annum, miſit Daventriam: mater ſequuta eſt, cuſtos & curatrix teneræ ætatis. Ea ſchola tunc adhuc erat barbara. Prælegebatur Pater meus: exigebantur tempora: prælegebatur Ebrardus, & Ioannes de Garlandia: niſi quod Alexander Hegius & Zinthius cœperant aliquid melioris literaturæ invehere. Tandem ex pueris colluſoribus, qui grandiores natu audiebant Zinthium, primum cepit odorem melioris doctrinæ: poſt aliquoties audivit Hegium, ſed non niſi diebus feſtis, quibus legebat omnibus. Hic pervenit ad claſſem tertiam: tum peſtis vehemen-

ter ibi ſæviens ſuſtulit matrem, relicto filio, iam annum decimum tertium agente. Quum peſtis indies magis ac magis incrudeſceret, tota domo, in qua agebat, deſolata, reverſus eſt in patriam. Gerardus, accepto triſti nuncio, cœpit ægrotare, ac paulo poſt mortuus eſt. Vterque deceſſit non multo ſupra annum quadrageſimum. Tres tutores inſtituit, quos habebat fidiſſimos. Horum præcipuus erat Petrus VVinckel, tum ludi litterarii magiſter Gaudæ. Legavit rem mediocrem; ſi tutores bona fide adminiſtraſſent. Itaque ablegatus eſt in Buſcum-ducis, quum iam ſatis maturus eſſet Academiæ. Verum illi Academiam metuebant, quod ſtatuerant puerum religioni alere. Illic vixit, hoc eſt, perdidit, annos ferme tres in ædibus Fratrum, ut vocant: in quibus tum docebat Romboldus. Quod genus hominum iam late ſe ſpargit per orbẽ, quum ſit pernicies bonorum ingeniorum, & ſeminaria monachorum. Romboldus, qui non adamabat ingenium pueri, cœpit eum ſollicitare, ut ſuo gregi accederet. Puer excuſabat inſcitiam ætatis. Hic

exorta

exorta peſte, quum diu laboraſſet febri quartana, reverſus eſt ad tutores, iam ſtylo quoque ſatis prompto, ex aliquot auctoribus bonis parato. Vnus tutor perierat peſte: cæteri duo, re non admodum bene geſta, cœperunt agere de monaſterio. Adoleſcens languens febri, quæ ſupra annum illum tenuerat, non abhorrebat à pietate: cæterum à monaſterio abhorrebat. Itaque ſinunt diem ad cogitandum. Interim tutor ſubornat, qui pelliceant, qui minitentur, qui perpellant animum imbecillẽ. Atque interea repererat locum in monaſterio canonicorum, qui vulgo vocantur Regulares, in collegio, quod eſt iuxta Delft, dicto Sion: quæ domus eſt principalis eius capituli. Vbi dies veniſſet reſpondendi, reſpondit prudenter adoleſcens, ſe nondum ſcire, neque quid eſſet mundus, neque quid eſſet monaſterium, neque quid eſſet ipſe: proinde videri conſultius, ut adhuc annos aliquot agat in ſcholis, donec ſibi notior eſſet. Hæc quum videret conſtanter dici ab adoleſcente, ſtatim infremuit Petrus. Ergo, inquit, fruſtra laboravi, qui

 talem

talem locum tibi magnis precibus pararim: tu es nebulo: non habes ſpiritum bonum: abdico tutelam tuam. Vide, unde alaris. Adoleſcens reſpondit, ſe accipere abdicationem, & ea eſſe ætate, ut non opus ſit tutoribus. Vbi vidit ſe minis nihil proficere, ſubornat fratrem, qui & ipſe tutor erat, negociatorem. Is blanditiis agit. Accedunt inſtigatores undique. Habebat ſodalem, qui prodidit amicum. Et urgebat febris: nec tamen arridebat monaſterium, donec forte fortuna viſeret monaſteriũ eiuſdem ordinis in Emaus ſive Steyne, iuxta Gaudam. Ibi reperit Cornelium, quem Daventriæ habuerat ſodalem in eodem cubiculo. Is nondum acceperat ſacrum illũ cultum: viderat Italiam, ſed redierat parum doctus. Hic ſuum agens negotium, cœpit mira loquentia depingere vitæ genus ſanctiſſimum, copiam librorum, otium, tranquillitatem, ſodalitatem angelicam. Quid non? Trahebat affectus ille puerilis ad veterem ſodalem. Alii alliciebant, alii propellebant. Onerabat febris. Hunc locum delegit, altero faſtidito;

a *Iacta-*

a *Iactabatur interim, donec haberet ſacram veſtem. Interea, tametſi adoleſcens, ſenſit quam non eſſet illic vera pietas. Et tamen totum illum gregem excitavit ad ſtudium. Parantem abire ante profeſſionem partim pudor humanus, partim mina, partim neceſſitas coërcuit.* b *Tandem per occaſionem innotuit epiſcopo Cameracenſi, Henrico à Bergis. Is ſperabat Cardinalicium galerum; & habuiſſet, niſi defuiſſent præſentes nummi. Ad hoc iter optabat hominem Latine doctum. Itaque per hunc evocatus eſt cum auctoritate Epiſcopi Trajectenſis, qua ſola ſufficiebat. Et tamen ille adiunxit auctoritatem Prioris & generalis. Conceſſit in familiam Epiſcopi, ſervato tamen habitu. Quum Epiſcopus eſſet deſtitutus ſpe galeri, ſentiretque illum in amore parum conſtantem erga omnes, egit, ut iret Lutetiam ſtudii gratia. Promiſſum eſt ſtipendium annuum: nihil miſſum eſt. Sic ſolẽt principes. Illic in collegio Mon-*

a Sic habet Autographum: ſcribere voluit *lactabatur*. *b* Hic in margine adſcriptum erat, *profeſſus erat*, eadẽ, ut videbatur, manu.

tis acuti ex putribus ovis & cubiculo infecto concepit morbum, hoc eſt, malam corporis, antea puriſſimi, affectionem. Itaque rediit ad Epiſcopum. Acceptus eſt honorifice. Recreatus eſt à morbo Bergis. Reviſit Hollandiam hoc animo, ut maneret apud ſuos. Sed ipſis ultro hortantibus rediit Lutetiam. Ibi deſtitutus auxilio Mæcenatis vixit verius, quam ſtuduit: & ob peſtilentiam ibi multis annis perpetuam, ſingulos annos redeundum erat in patriã. A ſtudio Theologiæ abhorrebat, quod ſentiret animum non propenſum, ut omnia illorum fundamenta ſubverteret; deinde futurum, ut Hæretici nomen inureretur. Tandem, ubi totum annum ſæviret peſtis, coactus eſt Lovanium commigrare. Ante inviſerat Angliam in gratiam Montioii, tum diſcipuli, nunc Mæcenatis; ſed amici verius quam benigni. Id temporis omnium bonorum apud Anglos benevolentiam ſibi conciliavit, ob id præſertim, quod ſpoliatus in littore Dovarienſi, non ſolum non ultus ſit iniuriam; ſed mox emiſit libellum in lau-

dem

dem Regis, & totius Angliæ. Tandem è Gallia magnis promiſſis revocatus eſt ad Angliam: quo tempore nactus eſt amicitiam Archiepiſcopi Cantuarienſis. Vbi promiſſa non apparerent, petiit Italiam: cuius adeundæ deſiderio ſemper arſerat. Egit paulo plus quam annum Bononiæ, iam vergente ætate, hoc eſt, ferme quadragenarius. Inde contulit ſe Venetias, & edidit Adagia: inde Patavium, ubi hibernavit: mox Romam, quo iam fama celebris ac plauſibilis præceſſerat. Raphaeli, Cardinali S. Georgii, præcipue charus fuit. Non defuiſſet ampla fortuna; niſi mortuo rege Henrico VII, & ſucceſſore VIII, amicorum literis ampliſſima pollicentibus revocatus eſſet in Angliam. Illic decreverat reliquum ætatis peragere: verum ubi ne tum quidem præſtarentur promiſſa, ſubduxit ſe in Brabantiam, invitatus in aulam Caroli nunc Cæſaris; cui cõſiliarius factus eſt opera Ioannis Silvagii, Cancellarii magni. Cætera ſunt tibi nota. Mutati cultus rationẽ reddidit in libello primo, quo reſpon-*

* Vix patet, an *nunc*, an *tunc* ſcriptum.

det Leicis ſycophantiis. Formam ipſi deſcribetis. Valetudo ſemper fuit tenera: unde crebro tẽtabatur febribus, præſertim in quadrageſima ob piſcium eſum, quorum ſolo odore ſolebat offendi. Ingenium erat ſimplex; adeo abhorrens à mendacio, ut puellus etiam odiſſet pueros mentientes, & ſenex ad illorum aſpectum etiam corpore commoveretur. Linguæ inter amicos liberioris, nonnũquam plus quam ſat eſſet. & ſæpe falſus non poterat tamen amicis diffidere. Putidulus erat, neque quidquam unquam ſcripſit, quod ipſi placeret: ac ne facie quidem propria delectabatur: vixque extortum eſt amicorum precibus, ut ſe pingi pateretur. Dignitatum ac divitiarum perpetuus contemptor fuit: neque quicquam habuit prius otio, ac libertate. Candidus æſtimator alienæ doctrinæ, & fautor ingeniorum unicus, ſi fortuna ſuppetiſſet. In provehendis bonis litteris nemo magis profecit, gravẽque ob hanc rem invidiam ſuſtinuit à barbaris & monachis. Vſque ad annũ quinquageſimum nec impetiverat quẽquam, nec impetitus eſt à quoquam ſtylo.

ſtylo. Idque habebat ſibi propoſitum omnino, ſtylum incruentum ſervare. A Fabro primum eſt impetitus: nam Dorpiana orſa ſuppreſſa ſunt. In reſpondendo ſemper erat civilitate. Lutherana tragœdia oneraverat illũ intolerabili invidia, diſcerptus ab utraq; parte, dum utrique ſtudet conſulere. Augebo catalogum operum meorum: ex hoc quoque multa colligentur. Scripſit ad me Gerardus Noviomagus, quoſdam meditari vitam Eraſmi, partim carmine, partim oratione. Ipſe cupiebat inſtrui ſecreto: ſed non auſus ſum mittere. Si contingat cum illo colloqui, poteris illi communicare. Nec tamen expedit aliquid tentare de vita, niſi res ipſa urgeat. Sed his de rebus fortaſſis alias, aut etiam coram.

Hæc ubi ſcripſiſſem, venit Berckman onuſtus mendaciis. Scio quam ſit difficile, continere arcanum, tamen uni tibi credo omnia. Celebravi Viandulum noſtrum: Livinus exhibebit libellum: hortare Ceratinum, ut, ſi quando relegat auctorem, annotet aliqua. Favendum eſt Frobrenio: ego non poſ-

ſum illi ſemper adeſſe. Et eius cauſa gravor magna invidia. Noſti, quam ſint figuli. Rurſum vale.

Desid. Erasmi
VITA,
Per
BEATUM RHENANUM.

Ex Epiſtola dedicatoria in fronte operum Origenis ab Eraſmo recognitorum, Anno cIↄ Iↄ xxxvi.

R*Edierat (Eraſmus) Friburgo Briſigavorum Baſileam anno ſuperiori, quum ut Eccleſiaſtæ ſive operi de ratione concionandi typis Frobenianis edundo præſens adeſſet, ac partem reſtantem illic abſolveret, nam deerat ad finem aliquid, tum ut valetudinem adverſam qua Friburgi laborare cœperat, cœli mutatione diſcuteret. Neque enim diſceſſit quaſi non rediturus, quum illic, ut in ditione inviĉtiſſimi Romanorum, Hungariæ, Bohemiæque regis*

regis Ferdinandi, qui virum eius Reip. primoribus per literas accurate commendaverat, quum primum illuc ſe conferret, lubentiſſime vixerit, toto ſeptennio non ſolum optimo cuique eius Academiæ charus, verum etiam Magiſtratibus, civibuſque haud vulgariter amatus atque reverentiſſime cultus. Sed quum ab illuſtriſſima Hungariæ Regina Maria ac aula Brabantica iterum ac iterum vocaretur miſſo pridem viatico, cogitans ille de fide ſua liberanda qua reditum in inferiorem Germaniam certo foret non ſemel pollicitus, ſupellectilem ſuam omnem Friburgo Baſileam curavit avehendam, ut illic in Brabantiam quum viſum eſſet ſecundo Rheno navigaret. Hoc molientem & æſtatis tempore ſatis commode habentem articularis morbus, quo Friburgi conflictatus ante fuerat, ſic hominem lecto ſub autumnum rurſus affixit, ut hunc raro ſit egreſſus, cubiculum ſemel tantum. Et tamen in tantis membrorum cruciatibus, ſi quando vel minimum conquieviſſent, nunquam ſcribere deſtitit. Teſtis eſt Commenta-

mentariolus de puritate Eccleſiæ, & hæc Origenis recognitio. Tandem viribus paulatim deficientibus, menſem enim ferme integrum dyſenteria laboravit, quum ſentiret iam inſtare vitæ finem, extantibus, ut ſemper, claris Chriſtianæ patientiæ, & animi religioſi documentis, quibus in Chriſtum ſe ſpem omnem figere teſtabatur, aſſidue clamãs, ô Ieſu Miſericordia, Domine libera me, Domine fac finem, Domine miſerere mei, *& Germanica lingua,* Lieber Godt, *hoc eſt, Chare Deus, quinto eidus Iulias ſub mediam noctem vita functus eſt. Nec alias emiſit voces, ratione uſus integra uſque ad ſupremum vitæ exitum. Impatientiam autem in ſolvendo naturæ debito oſtendere, eſſe debet à Chriſtiano prorſus alienum, quum mors piorum nihil ſit niſi tranſitus ad vitam meliorem, & qui moriuntur non moriantur, ſed præcedant nos eodem pervenire cupienteis, ut eſt apud Septimium Tertullianum. Paucis ante diebus quam vita defungeretur, quum Bonifacius Amerbachius, Hieronymus Frobenius & Nicolaus Epiſcopius amici ſele-*

ſelectiores, illum officii gratia ſimul inviſerent, cubiculum ingreſſos trium amicorum ad conſolandum Iob venientium admonuit, ubinam ſciſſæ veſtes eſſent, ac cineres capitibus inſpergendi quærens. Hoc autem anno ſe moriturum ante multos menſes vaticinari ſolet, & triduo primum, deinde biduo mortem prædixit. Quam publicum ſui deſiderium reliquerit, teſtis fuit frequens ad ſupremo viſendum defuncti corpus concurſus. Elatus eſt humeris ſtudioſorum ad ædem cathedralem, atque ibi iuxta gradus quibus ad chorum (ut vocant) aſcenditur in ſiniſtro templi latere, ubi ſacellum fuit D. Virgini ſacrum, honorifice ſepultus. Nam in pompa funebri non Conſul modo, ſed etiam è Senatoribus plerique viſebantur; Academiæ profeſſorum ac ſtudioſorum aberat nemo. Fuit in vita cum in ſtudioſos inopia preſſos, tum in cæteros ſubſidio dignos, quoties occurriſſent, admodum liberalis. Nec diſſentit à conſueta benignitate ſuprema hominis voluntas. Teſtamentum enim cõdidit, Romani Pontificis Clementis, Imp. Cæſ. Caroli Aug. ac ma-

ac magiſtratus Baſilienſis diplomatibus munitus; in quo clariſſimum virum Bonifacium Amerbachium Ireconſ. nominatum hæredem fidei commiſſo de bonis ſuis in pauperes ætate valetudineve infirmos; in puellas nupturas, ut harum pudicitiæ ſuccurratur; in bonæ ſpei ſtudioſos adoleſcentes, ac in quoſvis huiuſmodi dignos auxilio diſtribuendis collocandiſq; oneravit, adiunctis eidem duobus executoribus Hieronymo Frobenio, Nicolaoque Epiſcopio. Quid hoc teſtamento ſanctius eſſe poteſt, aut magis Chriſtianum? Alii conſtruendis ornandiſve Baſilicis ſua dicant, Eraſmus maluit in viva Dei templa ſuperanteis à morte facultates conferre. Legata porro aliquot amicis coniunctioribus reliquit, ac hæredem ipſum certis quibuſdam rebus, τὸ τοῦ πηγασιανοῦ δόγματος τέταρτον, *quam Trebellianicam Iureconſulti hodie appellant, non æquantibus, iuſſit eſſe contentum, cui ſanevoluntas tanti viri præceptoris & amici, omni iure eſt antiquior. Vixit ad ſeptuageſimum annum, quem communem humanæ vitæ terminum re-*

gius propheta David ſtatuit, aut certe non multum eſt ſupergreſſus: nã de anno quo natus eſt apud Batavos nobis nõ conſtat, de die conſtat, qui fuit ad quintum calend. Novembreis Apoſtolis Simoni & Iudæ ſacer. Apud Daventriam primum poſuit in literis tirocinium, utriuſque linguæ rudimentis imbibitis ſub Alexandro Hegio VVeſtphalo, qui cum Rudolpho Agricola recens ex Italia reverſo amicitiam contraxerat, & ab eodem græce docebatur: nam huius literaturæ peritiam ille primus in Germaniam importavit. Terentii Comœdias puer non ſecus tenebat ac digitos ſuos, memoria namque fuit tenaciſſima, ingenio perſpicaciſſimo. Exceptis rudimentis plane dici poteſt in literis αὐτοδίδακτος, nam quod in Italiam iã natu grandior profectus eſt poſt regii apud Anglos medici filios, archiepiſcopi quoque S. Andreæ in Scotia, qui tum Senis degebat, aliquandiu præceptor, nobiliſſimæ regionis viſendæ cauſa fecit, non ut profeſſoribus operam illic daret. Neque enim Bononiæ quenquam publice prælegentium audivit, ſed Pauli Bom-

baſii

baſii qui ſub Leone poſtea Romæ periit, amicitia contentus, domi ſtudiis ſuis invigilabat, Adagiorum opus tum colligens, quod paulo poſt Aldo Manutio dedit excudendum. quæ res fecit ut Venetias adiret, ubi Marco Muſuro atque Scipione Carteromacho viris doctiſſimis familiariter uſus eſt, quos ambos non ſemel conſuluit ſi quis nodus incidiſſet, horum eruditionem ac candorem apud amicos commendare ſolitus. Hieronymo Aleandro Mottenſi trium linguarum peritiſſimo, qui hodie Brundusinæ Eccleſiæ archiepiſcopus præſidet, longe familiarius coniunctus fuit, ut puta contubernali in ædibus Aldinis, qui ſcit me vera prodere. Præter hos & Ambroſium Nolanum medicum, ac Baptiſtam Egnatium ibidem amicos habuit. Romæ poſtea Cardinalibus Raphaeli Reario atque Ioan. Medicæ qui mox Iulio II. P. M. ſucceſſit Leonis Decimi vocabulum nactus, gratiſſimus fuit. Docuit Lovanii, Cantabrigiæ in Anglia, Lutetiæ etiam privatim, ubi Theologiæ dedit iuvenis operam. Pileum deinde Doctoralem quum in Italiam

liam iret in Taurinenſi Academia accepit. Patronos ac Mœcenates habuit, Henricum à Bergis Epiſcopum Cameracenſem, Guilielmum Montioium, atque omnium liberaliſſimum Guilielmum VVaramum Archiepiſcopũ Cantuarienſem, Angliæ primatem, cuius in libris ſuis ſæpe mentionem facit: Amicos, in Britannia Ioan. Coletum, Grocinum, Latumerum, Linacrum, Thomam Morum, Antuerpiæ Petrum Ægidium, Conradum Cochlenium Louanii. Corpuſculo fuit ſatis compacto, ſed quod eſſet tenerrimæ complexionis, & minimarum etiam rerum mutatione (puta vini, cibi, cœlive) facile offenderetur. In literis aſſidue verſabatur infatigabili ſtudio. Teſtantur hoc tot ab illo conſcripti libri, quorum nomina recenſere non eſt opus, quum ipſe ſuorum lucubrationum catalogum ediderit annis ſuperioribus ad Ioã. Botzheimium. Baſileæ vixit apud Ioan. Frobenium aliquamdiu, deinde in alteris eiuſdem ædibus ſeorſum habitavit; tandem Friburgo reverſus apud Hieronymum Ioan. filiũ vita functus eſt, &c.

Ex

Ex Selato, vulgo Sletſtad, anno à partu Virginis matris cIↄIↄ XXXVI.

Idem de eodem prolixius
In Epiſtolâ præfixâ operibus ERASMI Anno cIↄIↄXL.

Invictiſſimo Imp. Cæſ.
CAROLO huiusnominis V, Pio, Felici, Auguſto, &c.

BEATUS RHENANUS S. D.

QVanta ſemper laudi fuerit apud veteres, Invictiſſime Carole Auguſte, cives habuiſſe viros inſignes, ad poſteros traditum inclytum illud ſeptem Græciæ civitatum certamen ſatis indicat: quarum qualibet, natum apud ſe præclariſſimum vatum Homerum contendit. Nec iniuria. Quod enim maius ornamentum ulli vel urbi vel provinciæ poteſt accidere, quam ſi talem progenuerit, per quem apud omnem poſteritatem, illuſtrem ſit laudem conſequuta? quæ ex nulla re ſolidior obveniat atque ex literis, quibus ad æternitatem ipſam nihil magis durat. Hinc igitur

moti

moti Smyrnai, Rhodienſes, Colophonii, Salaminii, Ienſes, Argivi, & Athenienſes, certatim Homerū ſibi vendicant; ut de Ægyptiis nihil dicam; qui illum ſuæ gentis videri volebant. Quod ſi magni fecit Homeri natales ingenioſa Græcia, ceu omnis doctrinæ parentis & fontis perennis, cur tua Maieſtas non merito gloriari queat, Deſ. Eraſmum *illum* Roterodamum *in ſua ditione certo natum & educatum; cuius induſtria velut poſtliminio revixere plenius literæ, non tantum in iſtis proximis Germaniarum Galliarumque regionibus, in quibus mira barbaries ante regnabat, verum etiam in ipſa nobiliſſima terrarum Italia, cum inſtructius, tum felicius huius ope florere cœperunt, ut ſi fortaſſis ambitioſum ſit eum alterum parentem literarum vocare, tamen inſtaurator ac primarius illuſtrator dici & poſſit & debeat. Quis enim à mille annis extitit, qui plura ſcripſerit cum in ſacris, tum prophanis, tanta humanioris literaturæ peritia perpolitus? cum libri in longinquas provincias frequentius exportati ſint, &*

avidius

avidius lecti? denique quem omnium nationum eruditi magis coluerint obſervarintque? Nihil hic fingo, ſed rem omnibus notam narro. Valebat nanque ſtilo arguto, extemporali, amœno, terſo, feliciterque fluente, quem aſſidua iuvenis adhuc exercitatione ſibi paraverat. nec minus iudicio valebat, quod habebat longe acerrimum. Hoc docti in eo præcipue ſunt admirati veneratique. Miraculo autem ſimile videatur, exactum adeo iudiciū ſeculo tam rudi. Felicitati raræ perſpicaciſſimi ingenii ferendum acceptum magis quam ullis præceptoribus, ſi mutos illos magiſtros excipias. Natus enim eſt abavi tui Friderici III. Aug. primis imperii annis ad quintum calend. Novembris, Roterodami in Hollādia tua inferioris Germaniæ provincia: quam olim Batavi poſſederunt: nunc magis notam ſtudioſis omnibus, ob unius indigenæ Eraſmi incunabula, quam veterum incolarum memoria quamlibet bellico robore præſtantium. Hoc alumno Roterodamum oppidum ſe ſemper iactabit, & doctis erit commendatum. Proximam ſibi laudem

dem vendicat Daventria, quæ puellum adhuc ex æde ſacra Traiectenſi cantorculum deductum, ubi præcentiunculas obire ſolitus, phonaſcis etiam tenuiſſimæ vocis gratia pro more templorum cathedralium inſervierat, inſtituendum ſuſcepit. Praerat illic ludo literario tum Alexander Hegius VVeſtphalus, homo bonarum literarum minime expers, & Græcarum nonnihil peritus, Rudolpho Agricola communicante, cuius amicitia familiariter utebatur nuper ex Italia reverſi, ubi Guarinum Veronenſem Ferrariæ profitentem, & alios aliquot eruditione celebres audiverat. Ingenium Eraſmi mox eluxit, quum ſtatim quæ docebantur, perciperet, & fideliter retineret, æquales ſuos omnes ſuperans. Erat tum inter eos, quos illic fratres vocant, non quidem monachos, ſed contubernii ratione & veſtitus ſimplicioris & uniformis cōvenientia monachis ſimiles, Ioannes Sintheimus, vir probe literatus, ut illa ferebant tempora, teſtantur id Commentarii Grammatici quos edidit, magnum ea tempeſtate nomen in ſcholis Germaniarum conſequutus.

quutus. Is delectatus Eraſmi profectu, nam cœnobitæ iſti palliati quibuſdam ſcholaſticorum claſſibus præſunt & publice docent, complexus aliquando puerum, Macte ingenio Eraſme, inquit, tu ad ſummum eruditionis faſtigium olim pervenies, ſimulque oſculum dedit, & dimiſit. Non fefellit hoc augurium, quod omnibus conſtat. Orbatus autem utroque parente paulo poſt, ut tutor omne procurationis onus diſcuteret, eius improbitate in cœnobium Canonicorum, quos addita Latina interpretatione Regulares appellant, ex Daventrienſi ſchola monachorum omne genus fertiliſſimo ſeminario, detruſus eſt. In eo loco Guilielmum Hermannũ Gaudenſem literis deditiſſimm iuvenem aliquot annis ſtudiorum ſodalem habuit, cuius extat Odarum Sylva. Hoc ſocio adiutus & accenſus nullum Latinorum auctorum volumen non excuſſit. Diu noctuque erant in literis. Tempus quod æquales alii iocis, ſomno, comeſſationibus ignaviter abſumebant, hi duo libris evolvendis & exercendo ſtylo impẽdebant. Audita Eraſmi

ſmi fama Cameracenſis antiſtes Henricus ex Bergenſium regulorum familia prognatus, iuvenem iam ſacris initiatum ad ſe vocat, adornans iter in Italiam, Romamque petiturus. Videbat enim, Eraſmum valere literis, valere eloquentia, moribus ingenuis præditum, epiſtolis eleganter ſcriptis id docentibus: unde cum uſui tum ornamento comitatui ſuo eſſe poſſet, ſi cum Pontifice Romano, ſi cum Cardinalibus agendum foret. Verum quid intervenerit, quo minus ea profectio ſit ab Epiſcopo ſuſcepta, mihi non liquet. Certe Gulielmus ipſe valde doluit ereptum ſibi Eraſmum: ſic enim in Oda quadam canit;

At nunc ſors nos divellit, tibi quod
bene vertat,
Sors peracerba mihi.
Me ſine ſolus abis, tu Rheni frigora
& Alpeis,
Me ſine ſolus abis,
Italiam, Italiam lætus penetrabis amœnam, &c.

Quanquam vero de Roma adeunda cõſilium mutavit Cameracenſis præſul,

tamen Eraſmum in aula ſua retinuit, ingenii ſuavitate & præſtantia ac candore iuvenis delectatus. Hicque ille in multorum amicitiam ſeſe inſinuavit vere ἐράσμιος, inprimis Antonii abbatis apud divum Bertinum, qui ex eadem Bergenſium gente ducebat originem, & Iacobi Batti, qui ſenatui oppidi Bergenſis fuit à ſecretis, ad quem tot eius extant epiſtolæ, qui poſtea apud Annam Borſolam Adolphi principis Verienſis matrem diu vixit in ſummo honore. At Cameracenſis feliciſſimum Eraſmi alumni ſui ingenium contẽplatus, haud gravatim eum ſumptibus inſtruxit, ut Lutetiam proficiſceretur, & illic Theologiæ, quam ſcholaſticam vocant, daret operam. Ergo Scotiſta factus eſt, in collegio Montis agens; nam inter Theologos diſputatores Ioannes ille Dunſius Scotus, ab acumine ingenii maxime prædicatur. Quumque vitam collegiaticam duriorem experiretur, non invitus emigravit ad Anglum quendam generoſum, adoleſcentes duos generoſos ſecum habentem: Montioium alterum ex illis fuiſſe coniicio. Videbant

enim

enim Angli, inter profeſſores bonarum literarum in tota Academia Pariſienſi nullum exiſtere, qui vel eruditius poſſet, vel fidelius docere conſueſſet. Nam Fauſtus Andrelinus, alioqui carminibus magna cura pangendis intentus, defunctorie profitebatur, iocis quibuſdam magis feſtivis quam doctis plauſum rudium auditorum captans. Gaguinus obeundis legationibus ad exteros Principes occupatus erat, in iſtis ſtudiis non ita prorſum abſolutus: nec docebat publice. Atque hinc cœpit Eraſmus in Anglia innoteſcere. In quam inſulam paulo poſt ipſe conceſſit à diſcipulis illis ſuis domum regreſſis invitatus. Vbi quum aliquandiu manſiſſet, in reditu apud Dovarienſe littus à telone fortunis propemodum omnibus exutus eſt: ac nondum navem ingreſſus naufragium fecit, quod compluſculos aureolos ultra praſcriptum numerum & ſine regio diplomate, (nihil periculi, niſi in Britannica moneta,) à Montioio & Moro perſuaſus, imprudens legum Anglicarū, efferre tentaſſet. Qua iniuria utcunque muſſitanda fuit: nec enim erat ullum

remedium, obſtante lege. Nec tamen hoc damnum vel alienavit animum Eraſmi, vel deterruit, quo minus in Angliam ſæpius poſtea redierit. Abundare tum cœperat ea provincia viris doctiſſimis, Guilielmo Grocino, Thoma Linacro, Gulielmo Latimero, qui in Italia literis operam dederant, utriuſque linguæ peritia celebres: item Ioanne Coleto, Thoma Moro, Richardo Pacæo, & Gutberto Tonſtallo: à quibus omnibus certatim amabatur: ut de epiſcopis nihil dicam, quorum ut quiſque erat literarum callentior, ita pluris Eraſmum faciebat, & benignius tractabat. In Academia Cantabrigienſi docuit aliquandiu: idem & Lovanii fecit, quum apud Ioannem Paludanum eius ſcholæ rhetorem diverſaretur. Demum perſuaſus ab amicis, quo tandem Italiam videret, cuius miro deſiderio ſemper tenebatur, (nec immerito, quando totus hic orbis ea regione nihil modis omnibus cultius habet) cum filiis Baptiſtæ Boerii Genuenſis, regii in Britannia medici, Ioanne & Bernardo, Bononiam profectus eſt: non ut

pædago-

pædagogus, nam morum curam exceperat, nec ut præceptor, ſed ut inſpector futurus, ac ſtudiorum viam commonſtraturus, teſte epiſtola ad Botzhemiū. ubi inter profeſſores Paulum Bombaſium amicum habuit, hominem nivei pectoris, & eruditum, qui viciſſim ingenio ac doctrina Eraſmi mirifice delectatus eſt. Iam enim obierat Beroaldus profeſſorum ſui temporis Achilles, & Baptiſta Pius antiquitatem infeliciter æmulatus Oſcos & Volſcos ſomniabat. In itinere cum ſocio Anglo, Taurini in Alpibus Cotiis Theologiæ doctor factus eſt. Itaque dignitatem & eruditionem in Italiam importavit, quam cæteri inde reportare conſueverunt. Dum Bononiæ volumen Adagiorum pridem cœptum abſolvit, nam breve & rude ſpecimen operis futuri Lutetiæ ante multos annos ediderat, cultum Canonicorum cœnobiticum, quo hactenus uſus fuerat, huiuſmodi de cauſa mutare coactus eſt. Mos eſt eius urbis haud quaquam reprehendendus, ut ſi ſuſpicio ſit de quoquam infecto peſte, chirurgus ad hoc conſtitutus ſtatim accer-

ſatur. Is ut commodius ab obvianti-bus & prætereuntibus devitari poſſit propter contagium exitiabile, ſolet albam mappulã ab altero humero tranſverſim pendentem geſtare, & virgam in manu. Forte fortuna die quodam neſcio quid acturus Eraſmus per plateam oppidi infrequentiorem ſolus incedebat in cultu ſuo canonicali, quemadmodum conſueverat. Ibi duo treſve iuvenes imperiti obviam veniunt, & omophoro candido conſpecto, peſtis exploratorem illum rati, quum in via pergeret Eraſmus nihil huiuſmodi ſuſpicans, correptis ſaxis vim minati ſunt; & convitiis impetiverunt, intra verba tamen graſſati. Cauſam indignationis demirans inquirit. Aiunt de ædibus proſpicientes, qui rixantes audierant, ſcapularem illam veſtem eos provocaſſe nodo ſubſtrictam ad latus, deceptos ob cultus ſimilitudinẽ, qui putarint eum ab infecto aliquo redire, nec de via decedere velle. Proinde ne ſimile periculum deinceps incurreret Eraſmus, ad Iulium ſecundum Pontificem Max. miſit ſupplicem libellum, quo

ſibi

ſibi religioſi cultus utendi aut non utẽdi gratiam faceret. Id promerentibus ſuis ſingularibus virtutibus, haud gravatim conceſſum, modo veſte ſacerdotali uteretur: quod Leo decimus dein, accedentibus aliis etiam iuſtis cauſis, non tam ad vitæ inſtitutum, quã ad illuſtrandam Eraſmi exiſtimationem pertinẽtibus, in pleniſſima (quod aiunt) forma corroboravit: omnibus & ſingulis ſpecialiter & expreſſe derogãs, quæ (ut verbo dicam) quomodocunq; obſtarent, tenores obſtantium quorumcunque pro ſufficienter expreſſis enumeratiſque habens. Ecquis autem dubitat, Pontifices Max. in huiuſmodi humanis conſtitutionibus plurimum poſſe, quum Iuris interpretes iiſdem in ea, quæ vel Iuris Divini ſunt, vel Gentium, interpretanda moderandaque non parum concedant, imo in omnibus, exceptis fidei articulis, liberam ex cauſa diſponendi diſpenſandique, ut ipſorum verbo utar, poteſtatem eſſe tradant? Ad umbilicũ perducto opere Proverbiorũ, ſcripſit Aldo Manutio, an librũ excudendũ formis ſuſcipere vellet.

 Is re-

Is reſpondit, id ſe lubenter facturum. Venetias delatus quum in officinam veniſſet, diu coactus eſt exſpectare donec ad colloquium admitteretur, cum quia Aldus cognoſcẽdis archetypis operarum laboribus, formulas ſtanneas tumultuarie concinnantium, occupatus erat, tum quia putabat eum eſſe ex vulgaribus ſalutatoribus unum, qui magis curioſitatis ſtudio, quam auxilii vel conſilii prabendi cauſa, aſſidue ventitando homini altis rebus intento nunquam non moleſti erant. Vbi cognovit, Eraſmum eſſe, veniam precatus ſuaviſſime eum cõplexus eſt, & in ædibus Andreæ Aſulani famigerati illius mancipis, ſoceri ſui, ſecum tenuit, ubi contubernalem habuit Hieronymum Aleandrum Mottenſem eruditione trilingui nobilem, nunc Cardinalem: inter alios etiam amicitia Pauli Canalis Patricii, Ambroſii Nolani medici præſtantis, Baptiſtæque Egnatii familiariter uſus: nec adeo brevi tempore: nam & Euripidis Tragœdias duas, Hecubam & Iphigeniam in Aulide, recognitas hic denuo edidit, & Terentii Plautiq;

Comœ-

Comœdias habita carminis ratione caſtigavit. Sub id tempus Alexander, Iacobi Scotorum regis filius, Patavii literis operam dabat, Raphaelis Regii auditor, & iam Eccleſiæ divi Andreæ in Scotia Archiepiſcopus: is Eraſmum ſibi in rhetoricis præceptorem adſciſcit, cum quo poſtea Senas commigravit. Boerios enim diſcipulos poſt unicum cohabitationis annum, dudum dimiſerat, ob patris moroſitatem. Patavii doctiſſimorum virorum Marci Muſuri Cretenſis, & Scipionis Carteromachi Piſtorienſis uſus eſt commercio. quorum humanitatem ſæpe me audiente deprædicare ſolet, expertus candorem non ſemel, dum in corruptis Græcorum autorũ exemplaribus manu deſcriptis, quorum magnam partem Aldina bibliotheca ſuppeditabat, videlicet Pauſania, Euſtathio, Lycophronis interprete, Euripidis, Pindari, Sophoclis, Theocriti, ſimiliumque commentariis, horum exquirit iudicium. Nihil erat tam reconditum, quod non aperiret, nec tam involutum quod non expediret Muſurus, vere Muſarũ cuſtos & antiſtes. Omnia

legerat, excuſſerat omnia. Schemata loquutionum, fabulas, hiſtorias, ritus veteres ad unguem callebat. Hanc tam conſummatam eruditionem etiam inſignis pietas commendabat, dum patrem Græculum iam grandævum amanter ſeduloque fovet. Scipionem multiplicis doctrinæ & ingenuitatis dotes oxornabant. Vterque Romæ periit, ſed Muſurus à Leone Pontifice Monovaſienſem archiepiſcopen iam nactus. Dum agit Senis Eraſmus in ædibus præſulis divi Andreæ, quem inſtituebat, cuius indolem ſæpe laudavit, & illum vera dixiſſe magis appareret, niſi cùm patre rege latus eius claudens in prælio, quo exercitus Henrici Britanniæ regis, cuius ſoror huic coniunx erat, tum in Belgica agentis & Tornacum inſtigante Iulio ſecundo Pontifice Max. obſidentis, cum Scotis irruentibus, qui Galliarum partes fovebant, concurrit, clariſſimus iuvenis paulo poſt cæſus eſſet: dum illic, inquam, in Etruria agit Eraſmus, cõmeatum impetravit vicinam Romam inviſendi. Ibi dici non poteſt quanto plauſu quantoque gaudio literatorum

hominum

hominum ſit exceptus, non mediocrium tantum, ſed & eorum qui Cardinalitia dignitate præfulgebant: in quibus præcipuus Ioannes Medices, qui in Iulii II demortui locum ſuffectus, Leonis decimi nomen obtinuit, & Dominicus Grimanus Venetus, atque Ægidius Viterbienſis trium linguarum peritiſſimus, tres quidem egregii Heroes, fovendis ſtudiis nati ac dediti, in quibus adeo non vulgariter excellebant. Vidit, ut audire memini, & Thomam illum Phædram facundia extemporali incomparabiliter eloquentem, qui Ludis & Comœdiis recenſendis priſcam antiquitatem repræſentabat. Vidit & alios profeſſores. Oblata eſt Pœnitentiarii dignitas, ſi Romæ manere vellet, via futura ad altiora conſcendendi. nam emolumentum non contemnendum inde eſſe poterat. Sed redeundum fuit ad Archiepiſcopum, cum quo poſtea denuo Romam adiit, quam nobiliſſimus adoleſcens videre cupiebat, prius quam in Scotiam ſuam rediret. nec Roma ſola, quanquam diſſimulato archiepiſcopi faſtigio, ne cuiquam moleſtus eſſet, ſed ulterior illa

pars Italiæ Cumas uſque perluſtrata, ac antrum Sibyllæ ſubintratum, quod illic ab accolis etiamnum oſtenditur. Poſt diſceſſum antiſtitis eccleſiæ divi Andreæ, veterum amicorum memoria, quos in Britannia reliquerat, in cauſa fuit Eraſmo, cur reditum in patriam & ipſe maturandum duceret. Itaque per Alpes Rheticas Curiam primum, deinde Conſtantiam ad lacum Brigantinum profectus, tranſito Lentienſium tractu, qui ſunt ad Martianæ ſylvæ initium, quod priſcis Orcynium fuit, per Briſigavos Argentoratum venit, unde ſequundo Rheno in Hollandiam vectus eſt. Mox amicis ſuis Antuerpiæ & Lovanii ſalutatis, Angliam adit. Tenebatur deſiderio Ioannis Coleti Theologi, qui Londini decanus erat apud divum Paulum, Grocini, Latimeri, Linacri, quorum ante meminimus, & præcipue Thomæ Mori. Vetus Mæcenas erat Guilielmus VVaramus Cantuarienſis archiepiſcopus, totius Angliæ primas, & eius regni Cancellarius, hoc eſt, iudex ſummus, qui omnes epiſcopos eius inſulæ ſua liberalitate vicit.

Hic

Hic & pecuniam dedit, & prætereà ſacerdotium Eccleſiæ Aldingtonenſis in agro Cantuarienſi, quod quum religione Eraſmus obſtringeretur quo minus ſtatim acciperet, emolumentis integris potius ad paſtorem pertinentibus, qui præſens diu noctuque ſubiectam plebem inſtitueret, id quod nullus inficiari poteſt, ad cunctabundum Cantuarienſis, Quis, inquit, te æquius ex Eccleſiaſtico proventu vivat, qui ſcriptis tuis utiliſſimis ipſos Eccleſiarum præfectos preſbyteros inſtruis, doces, adiuvas, unus omnes: nec illos tantum, ſed & cunctas ubique terrarum Eccleſias, quibus illi ſingulis ſinguli dũtaxat præſint & proſint? Sane plus ſemel Eraſmum dicere memini, Principum eſſe debere officium, ut propria liberalitate ſtudioſos iuvent: ſed illos ſuis impenſis parſuros ad ſacerdotiorum collationem confugere, ad quæ accipienda ſectatores diſciplinarum cogi, ut ocium literarium tueri queant. Cæterum ut Montioium inſcriptione Proverbiorum honeſtavit, & Iohannem Coletum, novæ ſcholæ Londini inſtitutorem, libris Copiæ duplicis,

plicis, verborum & rerum, ad
ludens aliquando dixit, ſe pa
plane factum emiſſa utraque Co
præſtantiſſimum Mæcenatē ſuu
lielmum VVaramum recognitio
ronymianarū præcipue lucubra
immortalitati conſecrare ſtatui
Adagiorum Aldum æmulatus ſ
tibus ſtudioſis Ioannes Frobeni
ſuis non infeliciter excuderat : q
ridente editione, ſimul officinæ a
tioris celebritate motus Eraſmus
alterum Proverbiorum exempl
acceſſione pridem Badio promiſ
deſtinatum, adiunctis aliquot P
chi libellis recenter verſis, Frācis
manni conſilio Baſileam aberr
gnoviſſet, & illic omnes divi H
mi lucubrationes ſub Frobenian
lis eſſe, ipſe quoque eodem ſe conti
mulans iter ad Vrbem voti ſo
gratia. Nec fuerat vanus rumo
dem enim Ioannes Amerbachiu
lutis Ambroſii Auguſtinique lib
tum ſe comparaverat ad caſtiga
voluminum Hieronymi, undiq
quiſitis vetuſtis exemplaribus,

ctis viris conductis, qui Græcas dictiones paſſim reſtituerent. de quorum numero fuit Ioannes Reuchlinus Iureconſultus, qui è Lexicis vacuas lacunas replere conabatur. cui ſucceſſit felicior caſtigator Ioannes Cono Norimbergenſis, instituti Dominicani, qui meliorem viam ſequutus, è veſtigiis antiquorum codicum ea, quæ vel deerant, vel deprauata erant, diligenter reponebat. idque poterat homo propemodum Græce quam Latine doctior, verſatus nimirum in optimis auctoribus, aliquot annis excellentiſſimorum in Italia profeſſorum Muſuri & Scipionis, quorum ante meminimus, atque Ioannis Cretenſis minime pœnitendus auditor. Et iam defuncto patre, Bruno & Baſilius filii vna cum Ioanne Frobenio Hieronymi informationem aggreſſi erant, & in Prophetis aliquo uſque progreſſi. Eraſmo nouo hoſpiti ſtatim in ædes Frobenianas recepto placuit editionis nitor, ſed in primis incredibilis fratrum Amerbachiorum in caſtigando ſedula diligentia. Ipſe ergo ſi quando conſulebatur, ubi iudicio opus erat propter exempla-

emplarium variationem, n deerat. Verum Epiſtolarum v ſibi peculiariter vendicabat, abſolvendis ſcholiis, quæ iam cœperat, partim novis addend gumentis adſcribendis occupat labor non erat exiguus. Acce maior. Deſiderabant ſtudioſi Ga & Germaniarum ſeorſim edi Teſtamentum Græce, quod cu Venetiis coniunxerant. In id o pſerat Annotationes, Laurenti lam imitatus. Eas quum repe ter ſchedas ſuas, tumultuarie vit, & auxit inter prælorum ſ Nec deerant qui ipſum N. Teſta elimandū putarent, vulgo Chr rū, ut videtur, ſcriptū, vel poti ſum. Et hæc monētibus pro ſua f te paruit: Hunc vero laborem Pont. Max. inſcripſit, & quia rito, primarium noſtræ religi ſtrumentum ſummo eiuſdem At Hieronymianorum operum tionē Cantuarienſi archiepiſcop rano conſecravit, æternum ob tiæ ſingularis monumētum. Rea

in inferiorem Germaniam propter negocia, ac non ita diu poſt ad nos reverſus, commodum illuc recurrerat, quum Maieſtas tua Romani Imperii faſcibus, cuius nobis ab ipſis Gothis, Theodoricho illo Veronenſi & cæteris, antiquitas, apud Aquas Grani inauguraretur. Mox Colonia Vbiorum adfuit ſub conventum VVormacienſem, in ordine eorum, qui tibi ſunt à conſiliis, ſpectabilis: nam in horum cœtum iampridem à te prudentiſſime erat adſcitus, adhuc vivente Ioanne Sylvagio, ſummiq; Cancellarii munus obeunte. Solutis comitiis Vangionum & urbe Tornacenſi recepta, quum in Hiſpanias ex Brabantia Maieſtas tua eſſet regreſſa, Baſileam repetiit Eraſmus, iterum editurus Adagiorum Chiliadas, & Paraphraſes Paulinas atque Euangelicas abſoluturus, quas dubium eſt, maiore ne ſtudioſorum applauſu orbis exceperat, an maiori alacritate ipſe ſcripſerit. Hic ſum, inquit, in meo campo. Et ſic erat. Inſpiciebat veteres maxime interpretes, ex noſtris Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Hilarium, ex Græcis

Chry-

Chryſoſtomum & huius imitatorem Theophylactum, ipſe ſtilum accommodabat tantum. Ex his unam maieſtati tuæ inſcripſit, nempe primam, quæ eſt in Euangelium Matthæi, & poſtremam germano tuo Cæſari Ferdinando: nam qui te iuvenem ſummopere veneratus eſt tot regnorum heredem, qui minus ſuſpiceret ad faſtigium Romani Imperii concordibus principum ſuffragiis evectum, aula tuæ dicatus, honeſtiſſimoque officio obſtrictus? Iuveni adhuc Inſtitutionem Principis Chriſtiani paravit ſanctis cæterum brevibus aphoriſmis comprehenſam, libellum, ita me Deus amet, in quo velut in ſpeculo deſtinatus ſummarum rerũ adminiſtrationi, vel ipſe functiones Chriſtiano dignas addiſcat, vel huic additus præceptor intueatur, qualibus doctrinæ elementis puerilis regum animus, dum etiamnum tener eſt, imbui debeat. Siquidem hoc Eraſmus ſemper ſtudio habuit, nobiliſſimam Auſtriacam familiam tot Cæſarum parentem, cuius imperium vix Alpibus Iuliis Rheticiſque & Oceano Septentrionali terminatur, omni obſe-

quio-

quiorum genere, quæ literarum ſectatori convenirent, colere. Docet hoc Panegyricus patri tuo Philippo ex Hiſpaniis reduci exhibitus, & ab eodem perquam amanter ſuſceptus: quod ille officium ſingulari munificentia cenſuit proſequendum, tanquam omine quodam felici primus oſtendens quantam olim æſtimationem eſſent habitura huius viri ſcripta, ac tantum non exemplum ſtatuens quod cæteri magnates æmularentur. Nec aliter accidit. Etenim ſimilē multorum Regum & Pontificum Max. benignitatem expertus eſt Eraſmus, ut tuam inprimis, Imperator Auguſte, ut Ferdinandi nunc Cæſaris germani tui, ut Henrici Britanniæ regis eius nominis octavi, à quo vivente etiamnum parente Henrico Septimo literis ipſius manu ſcriptis ſalutatus eſt, ut Clementis VII. Pontificis Max. Nec alia mente Hadrianus Pontifex fuit, ſi ſacerdotium oblatum, vel munus honorarium Eraſmus accipere voluiſſet. Quid porro Eraſmo à Frāciſco Valeſio Galliarum rege non exſpectandum fuit, ſi animum ſpectemus, & quid

quid in eum conferre voluerit? Vnis certe literis, longe gratiſſimum eius adventum fore, ſua ipſius manu ſubſcribere non eſt dedignatus. Paulum vero Pontificem Max. eius nominis tertium, quam virtuti & eruditioni Eraſmicæ iudicio & animo, tam etiam effectu ad quamlibet opportunitatem favere fuiſſe paratum, inde apparet, quod præterquam de Eraſmo in collegium Cardinalium cooptando actum fuerat, ipſe eidem præpoſituram Daventrienſem Traiectenſis diœceſis, quæ ſexcentorum aureorum reditum tribuere dicitur, ultro obtulerit. obtulerit autem? imo contulerit, literas non ſolum Apoſtolicas ſuper ea, ne expeditionis tædio atque impenſa beneficium comminueretur, promittens, ſed illuſtriſſimam Vngariæ reginam Mariam ſororem tuam, Flandriæ tuo aſſenſu præſidentem, ut pro ſua erga Romanam ſedem filiali obſervantia, & regia in viros benemeritos benignitate, dictæ præpoſituræ (ut appellant) poſſeſſionem vacuam ab intruſis pro Eraſmo conſervari curaret, literis bene amantibus interpellans:

quas

quas tamen Eraſmus αὐταρκὴς, quod ſacerdotium recuſare inſtituiſſet, penes ſe reſervavit, ſatis viatici ſibi paulo poſt morituro ſupereſſe dicens. Principum ſane & Epiſcoporum in Eraſmum munificorum catalogum texere perlongum ſit. Nec ſolum à Principibus honoratus eſt Eraſmus, ſed etiam à civitatibus Germaniæ: ſi qua tranſiret, & magiſtratus reſciſſent, vino donatus, qui honor magnatibus & civitatũ legatis more gentis impenditur. Id me præſente contigit Baſileæ, Conſtãtiæ ad lacum Brigantinum, Barptolomæo Plaurero Iureconſulto & conſule ad convivium ſua ſponte venire dignato, Schefhuſiæ ab Abbate & magiſtratu, Friburgi Briſigavorum, in Monte Briſiaco, Seleſtadii, Argentorati, & aliis itẽ locis. Nam notum erat non paucis, eum tuæ Maieſtati eſſe à conſiliis. Equidem ob excellentiam doctrinæ, quam editis indies libris teſtatiorem cunctis faciebat, dignus alioqui cenſebatur, quem omnes miſſis muneribus nihil tale ambientem certatim ornare, & quovis honoris genere reverenter cuperent afficere. Quod ſi vul-

ſi vulgo videmus eos nullis non militaris gloriæ titulis inſigniri, qui, ſi quando opus fuerit, & incidat neceſſitas, defendere patriam vitæ ſuæ periculo ſunt parati: quanto iuſtius honoratur, qui non breve aliquod tempus, ſed omnem ætatem in literis pro publica utilitate ultro abſumpſit, exercens ingenium, genium ſuum defraudans. Potuiſſet eſſe magnus & indies fieri maior apud tuã maieſtatem. An non ad ſummum auctoritatis Eccleſiaſticæ faſtigium præceptor olim ille tuus Adrianus Traiectenſis evectus eſt? Potuiſſet in ſplendore vivere apud quoſvis Reges: quis enim ſummorum principum eum non ambiit? potuiſſet in ocio in voluptatibus verſari: ſed prætulit communem ſtudiorum utilitatem univerſis honoribus & huius vitæ craſſis delitiis. Veriſimile eſt, præter alias cauſas felicem quoque ſuccreſcentium ſtudiorum ſucceſſum hominem haud parum inflammaſſe ad quidvis perferendum. In Germania Galliaque mire frigebant literæ: vix & unus & alter Latine ſciebat, Græce nullus. Et ecce ſtatim, ut edita

ſunt

ſunt Adagiorum Chiliades, & libri de utraque copia, velut in nebulis coorto ſole, emergere linguarum peritia cœpit. Prodibant alii atque alii libelli ad hanc rem conducibiles, Theodori Grammatica Inſtitutiones Latine verſa, multorumque auctorum in utraque lingua monumenta, Græce cura præceptoris operam diſcere volentibus admodum accommoda. Nã hac ratione etiam Harmolaus Barbarus immortale decus Venetiarum olim profeciſſe fertur privato ſtudio collatis doctiſſimi Gazæ verſionibus. Iamque quaſi ſigno dato, literarum cauſam in his provinciis optimus quiſque promovebat. Sed omnium maxime ſubſidium attulit Trilingue collegium illud in Academia Lovanienſi inſtitutum ſuadente Eraſmo. Magnas opes moriens reliquerat Arienſis præpoſitus Hieronymus Buſlidius, Franciſci Veſontini quondam archiepiſcopi in Hiſpania peregre extincti frater, quas quum ille ſtudioſorum uſibus deſtinaſſet, Eraſmus teſtamẽtariis auctor fuit, ut Athenæum Lovanii conſtituerent, in quo ſtipendiis ordinatis tres linguæ publi-

publice docerentur: è quo tanquam equo Troiano innumeri cognitione guarum inſtructi prodiere hactenus faventibus ſuperis deinceps ſunt pro turi; quo univerſa ditio tua, Cæſar victiſſime, nihil habet præclarius. res Franciſcum quoque Galliarum gem movit, ut ad ſimilis collegii Lu tiæ Pariſiorum inſtitutionem anim adiiceret, Eraſmum per literas evoc do, cuius conſilio omnia diſponerent Et iam regium diploma acceperat itineris ſecuritatem, ſed intervene cauſæ quæ profectionem impedirent. ſtituti tamen & illic profeſſores. Ita in confeſſo eſt, literarum in his prov ciis incrementa potiſſimum Eraſmo beri. Quem enim ille lapidem non vit (quod aiunt) ut ſtudia procedere Quanto candore tradidit omnia, a mnibus intelligi volens? quum m res obſcuras multo obſcurius explice Editurus Proverbiorum opus à quib dam doctis audire coactus eſt, Era tu evulgas myſteria noſtra. Sed cup bat is omnibus ea aperta eſſe, quo p fectam eruditionem conſequerent

H

Hoc candore deſtituebatur ille, qui Venetiis olim Aldo Manutio, commentarios Græcos in Euripidem & Sophoclem edere paranti, dixit, Cave cave hoc facias, ne Barbari iſtis adiuti, domi maneant, & pauciores in Italiam ventitent. Iam nihil tam humile fuit, quo tantus vir ſtudioſorũ gratia ſe non demitteret. Etiam ipſum Catonis carmen iuxta titulum, emendare & interpretari dignatus eſt, ut nec in magnis, nec in minutis eius opera deſideraretur. Adeo vix proferri queat, qui unus ſtudiis communibus plus profuerit. Habet quidem Gallia Budæum principem literarum, quem libenter opponat: qui cum abſtruſiſſimum rei nummariæ, quæ apud veteres fuit, materiam primus doctiſſime copioſiſſimeq; explicuit, tum priſcas loquendi formulas Iureconſultorum elegantiſſime ediſſerit, maxima (quod negari non poteſt) nationis ſuæ gloria editis in Pandectas Annotationibus: denique Commentarios linguæ Græcæ conſcripſit, quibus nihil utilius Græcitatis ſtudioſo contingere poteſt. Sed noſter in Theologicis plus

opera poſuit. Quam ſtudiorum par
paulo liberius tractavit; quod vid
(ut ipſius utar verbis, ad amicũ qu
dam ſcribentis) plus ſatis tribui T
logia argutatrici, veterem prorſus
leri; ſicque Theologos argutiis Sco
incumbere, ut non attingant fontes
vina ſapientia. Ad hac diſciplinam
cleſiaſticam longe prolapſam eſſe à
ceritate Euangelica: populum Chriſ
num multis modis gravatum eſſe:
ſcientias hominum variis tricis i
queatas. Atque hanc ob rem alic
quorundam arrogantiam, ambition
avaritiam, ſuperſtitionemque liber
ſtylo ſubtaxat, nemini hic adul
quamlibet potenti, quod tamen h
nimium multi faciunt. Nec alia
plus officit principibus, maxime eccle
ſticis, dum laudamus quod faciu
non quid facere debeant commonſtr
tes. In hac ille parte nuſquam ceſſ
Quanquam eum ſape dictitare mem
dum adviveret, ſi praſciſſet tale ſ
lum exoriturum quale hoc noſtrum
ſe multa non fuiſſe ſcripturum, aut
modo non ſcripturum. Sed Deo gra
vide

videmus iſtarũ admonitionũ aliquem fructum. Theologorum manus pro Haleſio, pro Holcoto, Cyprianum, Auguſtinum & Hieronymum ſuis horis verſant. Studium theologicum diffuſum Petrus Longobardus in methodum redigere conatus eſt, collectis Sententiarum libris: ſic enim appellant. Sed in commentariis recentiorum modus deſideratur. Similem rem apud Græcos tentavit Damaſcenus. Ex veteribus licet cognoſcere naſcentis eccleſiæ exordia ſimpliciſſima, quæ paulatim ad hanc maieſtatem increverunt. Abſque quorum lectione citra iudicium de rebus diſſeret, qui in neotericis tantum verſatus eſt, amuſſis iuxta proverbium alba ad ſacrorum expenſionem. Quare veterum cognitio ſcriptorum futuro Theologo perquam neceſſaria: ad quam tantopere ſtudioſos cohortatus eſt Eraſmus, emendatis illorum lucubrationibus, & ad exemplaria vetuſta collatis. Extant libri, nec eſt opus nominatim recenſere. Addidit pleriſque locis cenſuras, quas ceu ſingularem dotem ac evidens argumẽtum præſentiſſimi perſpica-

ſpicaciſſimique ingenii magis adm
quam quidvis aliud. Nullum enir
bitror fuiſſe multis iam ſeculis, qu
dicio plus valuerit, id quod con
mata eruditioni poſtremo omnium
tingere ſolet. Quibuſdam viſus eſ
ſatis eſſe Ciceronianus, ad ſtructu
& verba Tullianæ dictionis omni
vere exigẽtibus. Sed quia ſtylum a
tum, extemporalem, purum, faci
& argutum ſemper amavit, vocal
quibuſdam uti coactus eſt Chriſt
Religionis materia quã tractabat
vientibus. Neque enim probaba
rum ſuperſtitionem, qui verius in
modulos quoſdam antiquitatis refe
quam ſententias denſas & præſtan
Sane fatemur ſeculum Ciceronis fi
puriſſimum & imitatione dignum
proinde magnam felicitatem ſi quis
ceram illius temporis, quo lingua L
na maxime floruit, phraſim aſſequa
Et quibuſdam rem belle procedere
nimus, nec invidemus. At profer
nobis in medium tot tamq; utilia ſ
pta, tam ſancta, tam cordata, quot
Eraſmo Chriſtianus orbis accepit,
ci

eum illis ſentiemus, ac Ciceronianos etiam à pietate ſanctimoniaque prædicabimus. Horum librorum magnam partem Baſileæ in ædibus Frobenianis in monte divi Petri ſitis, partem etiam Friburgi Briſigavorum elucubravit. ad hoc enim oppidum in ditione fratris tui regis Ferdinandi poſitum, monitu Bernardi à Gles Cardinalis Tridentini cum ſarcinulis ſuis migrare coactus eſt, verentis ne quid illi accideret Baſileæ mutato ſacrorum cultu: quæ tamen res longe placidius tranſacta eſt, magiſtratuum prudentia, quam multi divinabant, nemine ex univerſo numero ſacerdotum per contumeliam attacto. Friburgi primum in ædibus illis magnificis habitavit, quas avus tuus divus Maximilianus pro ſenectutis ſuæ nido per Iacobum Villingerum ſuæ Maieſtatis à theſauris parari quondam ſibi iuſſerat. Deinde propriam domum emit. At quum ab illuſtriſſima ſorore tua Maria Hungariæ regina, quam tu ab obitu amitæ tuæ Margaretæ provinciis inferioris Germaniæ gubernandis præfeciſti, in Brabantiam revocaretur, &

Eccleſiaſten ſuum prius eſſet editu
ut præſens adeſſet dum excuditur in
ficina, ac operi colophonẽ (quod aiu
adderet: nam neſcio quid ad calcem
ſtabat adtexendum: ſimul ut cœli m
tatione reliquias morbi pertinaci
diſcuteret, vendita domo Baſileam c
univerſa ſupellectile ſua, quæ li
maximam partem conſtabat, poſt
ptimum annum reverſus eſt, ad H
ronymum Frobenium amicum veter
hoſpes gratiſſimus divertens, hoc c
ſilio, ut recuperata bona valetudi
& abſolutis iis quæ habebat in ma
bus, navigio per Rhenum, in infer
rem Germaniam deſcenderet. Inter
articularis morbus, qui aliquan
conquieverat, rurſus hominem cor
pit & miſeris modis vexat, ut ſe l
movere nequiret, fruſtra cœlo muta
Hic remittentibus cruciatibus ex bi
de primum quadrupes, deinde tri
factus eſt, ſcipionum auxilio ſe ſuſt
tans & ſenſim prorepens. Quumq
ſchedas epiſtolarum, quas annis ſu
rioribus à diverſis amicis acceperat
ſigillatim evolveret, novæ neſcio cu
edi

editionis gratia, ac plurima eorum qui à rebus humanis exceſſerāt, in manus venirent, ſubinde aiebat: Et hic mortuus eſt: ac tandem, Nec ego diutius vivere cupio, ſi Chriſto Domino placeat. Sic languentem & viribus deſtitutum, dyſenteria, malum exitiale, ferme menſem integrum vexavit, ac paulatim exhauſtum in ſumma æquanimitate & tolerantia tandem extinxit, Chriſti miſericordiam extremis ſæpe repetitis vocibus implorantem. Qui Chriſti doctrinam vivens tam ſyncere tractavit, mortuus indubie mercedem ab illo ſummo Agonotheta amplam accepit. Teſtamentum Maieſtatis etiam tuæ fretus auctoritate cōdiderat, quo pauperum inopiæ relictis à morte facultatibus ſuis trifariam conſultum voluit; invalidis ſenioque confectis, virginibus elocandis, quibus dos deeſſet mariti conciliatrix, & ſtudioſis fovendis. Id Bonifacius Amerbachius Iuris profeſſor, hæres nuncupatus, redemptis annuis ſtipendiis reditibuſve bona fide cum ſociis iuxta teſtatoris mentem exequutus eſt, & quæ fieri ille voluit, cun-

ſta ad amuſſim accuravit. Is ipſe memoriam in æde ſacra cathedrali Baſileenſi patrono optimo in columnari ſtructura, cui ſaxum tumulum operiens Termino ſculptili inſigne adiacet, affigendam locavit in marmore Rhetico. Statura novit Maieſtas tua fuiſſe eum, ut ipſe de Moro quadam epiſtola ſcribit, infra proceritatem, ſupra tamen prorſus notabilem humilitatem. Corpuſculo ſatis compacto & eleganti, ſed quod eſſet tenerrimæ complexionis, & minimarum etiam rerum mutatione, puta vini, cibi, cœlive, facile offenderetur, in ſenio crebris quoque calculi doloribus obnoxium: ut de pituita nihil dicam, alioqui perpetuo communique ſtudioſorum omnium malo. Cute corporis & faciei candida, capillitio in iuventa ſufflavo, oculis cæſius, vultu feſtivo, voce exili, lingua pulchre explicita, cultu honeſto & gravi, qui Cæſareum conſiliarium, Theologum & ſacerdotem deceret. Fuit in retinenda amicitia conſtantiſſimus, nullis unquam inſcriptionibus quacunque de cauſa mutatis. Memoria feliciſſima: nam

puer

puer totum Terentium & Horatium memoriter complexus eſt. In egenos liberalis, quos, ut alibi, ſic à ſacro domum rediens, per famulum nunquam non munerari ſolet: maxime vero in bonæ ſpei & indolis adoleſcẽtes ſtudioſos, ſi qui ad ſe viatico deſtituti veniſſent, largus, benignus, & munificus. In convictu comis & ſuavis citra omne ſupercilium, ubique certe ἐράσμιος, *hoc eſt, amabilis. Quod ille nomen à ſe dolebat non uſurpatum, quum primum ſcribere cœpiſſet, & editis libellis innoteſcere. Quis enim, inquit, quenquam mortalium Amorẽ audivit appellari, id quod Græcis ſignificat* ἐρασμιὸς? *De libris porro ſuis, quos in omni vita conſcripſit innumeros, quâ ſacros, quâ prophanos, coniunctim & univerſim edundis, vir modeſtiſſimus, nihil moriens ſtatuit, opinatus futurum ut cultioribus quotidie emergentibus iſta ſua ſcripta facile negligerentur. Cæterum quum Hieronymus Frobenius & Nicolaus Epiſcopius typographi ſenſiſſent ea à ſtudioſis in eo ordine ſimul collecta deſiderari, quem ipſe quum viveret, ad Ioan-*

Digitized by Google

nem Botzhemium & poſtremo ad Hectorem Bœotium ſuarum lucubrationum catalogum recenſens, indicavit; videlicet iis primum coniunctis, quæ vel ad inſtitutionem literarum vel ad pietatem pertinent, tum Moralibus, deinde Apologiis, & ultimo loco recognitis auctoribus ſuas partes implentibus, obſequendum ſtudioſis rati, rem auſi ſunt quum magnificam, tum omnium favore dignam, nulla nec ſumptuum nec laborũ magnitudine deterriti, quicunque tandem ſequeretur eventus, modo ut voluminum Eraſmi tomos cõficerent, auctoris Catalogum ad Hectorem Bœotium, tanquam recentiorem, potiſſimum ſequuti: adiectis etiam ab Amerbachio, ſuo quibuſque loco iis, quæ poſtea idem ille Eraſmus elucubravit: omiſſo tamen Decimo Tomo, non niſi alios auctores ab ipſo recognitos cõplectente: in quibus ſeorſum ſucceſſu temporum excudendis, etiam ſuam operam ſtudioſis iidem chalcographi pollicentur, ſi modo æquum experti fuerint lectorem. Quæ editio quum ob alia magni facienda eſt, tum ob hoc quod

tanti

tanti literarum antiſtitis exiſtimationi conſulit, ne quis aut animo nocendi, aut quæſtus ſtudio, gratiam videlicet Eraſmici genii captans, deinceps aliquid illi tribuat quod ipſe non ſcripſit: id quod vivente eo, factum ſcimus: aut tanquam ſuum non agnovit, aut etiam agnitum, minime editione dignum exiſtimavit. Quare, Clementiſſime Cæſar, veterum Imperatorum ac Regum exemplum imitatus, qui rem literariam & honeſtas diſciplinas tueri magnificum cenſebant, iſtum Eraſmicorum librorum Theſaurum, quo nihil univerſa res literaria vel ornatius habet, vel utilius, vel pium magis, inter monumenta recentiorum, ſartum tectum conſervandum ſuſcipe, hominis tot modis tui, ſive patriam Hollandiam reſpicias, quæ te Dominum agnoſcit; ſive Conſiliarii dignitatem, quam tibi fideliter obivit; ſive probi pectoris devotionem, quo nobiliſſimæ iſti familiæ Auſtriacæ ſive Burgundiacæ ſemper deditus fuit. Vere enim regia res eſt tueri literas, quibus extinctis miſerabili caligine cuncta confundentur, nec

homines à brutis animalibus differ
M. Vitruvium haud puduit de Ar
tectura ſcribere ad Octavium A
ſtum, qui in ordine veſtro Romano
Imperatorum ſecundus fuit, Iuli
hæres, ita ſucceſſor: Dictionar
ſuum Pollux Græcus auctor Comm
Cæſari dedicat: Oppianus τὰ ἁλιε
Antonino L Sept. Severi F. inſcri
non quod architectus eſſet Octav
à quo ſtruendarum ædium conſilia
terentur: aut Commodus, gramm
cus: aut phyſiologus, Antoninus
ut liberalium artium patronos ag
meminiſſent tanti monarchæ. Et d
plinis quidem illi delectabantur ut
cti, & à teneris recte inſtituti, non
vebant tantum. Quin florebat ip
Romanũ Imperium, ab hominibus
tute & eruditione excultis per div
officia adminiſtratum. Sume ergo
lucubrationes Eraſmicas defenden
vere τὸ τῆς Ἀμαλθείας κέρας, *partim q*
in his quædam tuæ Maieſtati priva
dicata ſunt, velut inſtitutio Prin
Chriſtiani, & in Matthæi Euan
lium Paraphraſis: partim quod u

ſum

ſummus es orbis Monarcha, ſic etiam omnium commodis proſpicere debes. Proderit autem orbi talem Theſaurum eſſe conſervatum, nec ſycophantis quibuſdam & ſtudiorum oſoribus vel huius intercipiendi vel concerpendi fieri poteſtatem, non quod Eraſmo magnopere timendum ſit, quem amare extinctum incipiunt, qui vivum oderant: Paſcitur enim, ut Ovidius ait, in vivis livor, poſt fata quieſcit: ſed ut malevolis omnis vel calumniandi vel ſiniſtri conatus cauſa penitus amputetur. Id fiet, ſi tua Maieſtatis quaſi Aiacis clypeum opponas, & re ipſa oſtendas, non ſolum imminutæ Maieſtatis reos eſſe, qui in te Principem Romanũ, ſed & qui in Conſiliarios tuos conſpirant: id quod Honorius & Arcadius A. A. cenſuerunt. Quis enim rabularum non obmuteſcet, ſi protegentem Carolum viderit? quis illorum aſpectu tui territus non terga dabit? quem Afri congredientem expaverunt, quum depulſum ditione ſua Tunetenſem regem, ultramarina expeditione ſuſcepta rem maximam atque difficillimam auſus,

ſus, feliciter & celeriter reſtitueres. Qui Italiæ pacem dediſti, inque ea iam diu nobiliſſimam regionem conſervas. Qui proximis diebus Gandavenſem tumultum in gravem totius Flandriæ perniciem erupturum, dicto citius compeſcuiſti. Quem ſpes eſt Germaniæ noſtræ priſtinam concordiam reſarturum lite partium utrinque audita, ac per tuam prudentiam qua vales auctoritatemque æqualiter dirempta. Atque utinam immortalitate dignus Eraſmus tãtiſper ſuperfuiſſet, dum iſta à te fortiter & præclare geſta ſuaviſſimo ſtylo ſuo memoriæ æternæ conſecraſſet! In nulla re ille, certo ſcio, libentius fuiſſet occupatus. Denique addam hoc unum, prius quam finem faciam: Glorientur cæteri Imperatores, huius vel illius quamlibet magnæ, perſæpe etiam atrocis rei, caſu ſuum principatum factum inſignẽ; Caroli Cæſaris tempora candidiſſimi ſcriptoris Eraſmi monumentis illuſtrata nunquam ignorabuntur. nam ſolet eruditiſſimi cuiuſq; laus etiam in principem redundare, ſub quo vixerit, ut non dicam in cuius clientela fuerit numeratus.

meratus. Benē valeat Maieſtas tua, Cæſar Invictiſſime, & Eraſmi ſui lucubrationes ſibi commendatas perpetuo tueatur. Seletſtadii, calendis Iuniis, Anno à Chriſto nato M.D.XL.

TESTAMENTUM EXTREMUM ERASMI ROTERODAMI.

In nomine ſanctæ Trinitatis.

DEſiderius Eraſmus Rotterodamus, fretus diplomatibus Cæſaris, Summi Pontificis, ac magnifici Magiſtratus inclytæ civitatis Baſilienſis, hoc meo chirographo renovo ſupremam voluntatem meam, quam quocunque titulo firmam ac ratam haberi volo: irritum vero ſi quid aliud teſtatus ſum. Principio certus me nullum habere legitimum hæredem, præſtantiſſimum virum D. Bonifacium Amerbachium omnium facultatum mearum hæredem inſtituo: exequutores vero Hieronymum Frobenium & Nicolaum Epiſcopium. Bibliothecam meam iam quidem vendidi D. Ioanni à Laſco Polono iuxta ſyngra-

pham

Digitized by Google

phamſuper hoc contractu inter nos confectam: non tradentur tamen libri, niſi hæredi numeraverit ducentos florenos. Quod ſi ille pactum remiſerit, aut me priore vita exceſſerit, liberum eſto hæredi de libris ſtatuere quod velit. D. Ludovico Bero lego horologium aureũ. Beato Rhenano cochleare aureum cum furcinula aurea. M. Petro Vetereo centum quinquaginta coronatos aureos: tantumdem Philippo Montano. Lamberto Famulo, ſi mihi moriẽti adfuerit, ducentos florenos aureos, niſi ego vivus hanc ſummam ei numeravero. D. Ioanni Briſchio Lagenam argenteam. D. Paulo Volſio florenos aureos centum. Sigiſmundo Telenio ducatos centum & quinquaginta. Ioanni Eraſmio Frobenio duos annulos, quorum alter non habet gemmam, alter habet gemmã ſubviridem, Gallis dictam Turquoys. Hieronymo Frobenio lego omnes veſtes meas, omnemque ſupellectilem meam, laneam, lineam, & ligneam: præterea poculum quod habet inſignia Cardinalis Moguntini. Vxori eius annulum, qui habet imaginẽ mulieris in tergum reſpi-

reſpicientis. Nicolao Epiſcopio poculum cum operculo, quod in pede habet verſiculos inſculptos. Iuſtinæ uxori eius duos annulos, quorum alter habet adamantem, alter Turquoys minorem. M. Everardo Goclenio poculum argenteum, quod in ſummo habet imaginem Fortunæ. Si quis legatariorum interciderit, quod legatum erat, in hæredis arbitrio eſto. Hæres præter ea quæ per ſyngrapham deſignavi, ſibi accipiet quidquid ſuperfuerit poculorũ, aut annulorum, aut rerum ſimilium: adhæc numiſmata, inſignia, & Luſitanos cruciatos, Regis Poloniæ & Severini Boneri faciem exprimentia, aliaque his ſimilia. Præterea ducatos omnes duplices & quadruplices. Pecuniam apud Everardum Goclenium depoſitam, illi in Brabantia diſpenſandam relinquet, quemadmodum ei mandavi. Si quid apud Eraſmum Schetium erit reliquum, ab eo repetet, eamque pecuniam ac reliquam omnem quæ ſuperfuerit, ſuo arbitrio & ex conſilio exequutorum diſtribuet in uſus pauperum ætate ac valetudine infirmorum: item in puellas nupturas: in ado-

phamſuper hoc contractu inter nos c
fectam: non tradentur tamen libri,
ſi hæredi numeraverit ducentos flo
nos. Quod ſi ille pactum remiſerit,
me priore vita exceſſerit, liberum
hæredi de libris ſtatuere quod velit.
Ludovico Bero lego horologium aure
Beato Rhenano cochleare aureum c
furcinula aurea. M. Petro Vetereo c
tum quinquaginta coronatos aure
tantumdem Philippo Montano. La
berto Famulo, ſi mihi morienti adfue
ducentos florenos aureos, niſi ego vi
hanc ſummam ei numeravero. D. Io
ni Briſchio Lagenam argenteam.
Paulo Volſio florenos aureos centu
Sigiſmundo Telenio ducatos centum
quinquaginta. Ioanni Eraſmio Fro
nio duos annulos, quorum alter non
bet gemmam, alter habet gemmā ſ
viridem, Gallis dictam Turquoys. H
ronymo Frobenio lego omnes ve
meas, omnemque ſupellectilem mea
laneam, lineam, & ligneam: prate
poculum quod habet inſignia Cardi
lis Moguntini. Vxori eius annul
qui habet imaginē mulieris in terg
re

reſpicientis. Nicolao Epiſcopio poculum cum operculo, quod in pede habet verſiculos inſculptos. Iuſtinæ uxori eius duos annulos, quorum alter habet adamantem, alter Turquoys minorem. M. Everardo Goclenio poculum argenteum, quod in ſummo habet imaginem Fortunæ. Si quis legatariorum interciderit, quod legatum erat, in hæredis arbitrio eſto. Hæres præter ea quæ per ſyngrapham deſignavi, ſibi accipiet quidquid ſuperfuerit poculorũ, aut annulorum, aut rerum ſimilium: adhæc numiſmata, inſignia, & Luſitanos cruciatos, Regis Poloniæ & Severini Boneri faciem exprimentia, aliaque his ſimilia. Præterea ducatos omnes duplices & quadruplices. Pecuniam apud Everardum Goclenium depoſitam, illi in Brabantia diſpenſandam relinquet, quemadmodum ei mandavi. Si quid apud Eraſmum Schetium erit reliquum, ab eo repetet, eamque pecuniam ac reliquam omnem quæ ſuperfuerit, ſuo arbitrio & ex conſilio exequutorum diſtribuet in uſus pauperum ætate ac valetudine infirmorum: item in puellas nupturas: in ado-

in adoleſcentes bonæ ſpei: breviter, quoſcunque ſubſidio dignos iudicaverit. Hanc extremam voluntatem meam, quo plenior ſit fides, propria manu deſcripſi, ac peculiare annuli mei ſigillum, Terminum, adfixi Baſileæ in ædibus Hieronymi Frobenii, duodecima die Februarii, Anno à Natal. Domini M. D. XXXVI.

EPITAPHIVM.

CHRISTO SERVATORI S.

Deſ. Eraſmo Roterodamo, viro omnibus modis maximo, cuius incomparabilem in omni diſciplinarum genere eruditionem pari coniunctam prudentia poſteri & admirabuntur & prædicabunt, Bonifacius Amerbachius Hæres, Hier. Frobebenius & Nic. Epiſcopius nuncupati ſupremæ ſuæ voluntatis vindices, patrono optimo, non memoriæ, quam immortalem ſibi editis lucubrationibus comparavit, iis tantiſper dum orbis terrarum ſtabit ſuperfuturo, ac eruditis ubique gentium collo-

colloquuturo, ſed corporis mortalis quo reconditum ſit ergo, hoc ſaxum poſuere.

Mortuus eſt IV. Eidus Iul. iam ſeptuagenarius ann. à Chriſto nato M.D.XXXVI.

Cum ſupra in Compendio vitæ annotatum ſit obiter, Eraſmum à Monachiſmo, monaſteriove abhorruiſſe: ſubiiciam his opportune ipſius Eraſmi Epiſtolã ſatis prolixam, ad Lambertum Grunnium, ſcribam Apoſtolicum; ubi ſub nomine Florentii (omne hoc falſo) ita deſcribit, ita ſuam pandit fortunam, talibus averſum ab vitâ monaſticâ animum coloribus depingit, ut clarioribus non poſſet. Vere dicit, ſe cauſam agere eius, qui à puero ipſi ſit cognitus, ut vix ipſe ſibi: ſe etiam pleraque, quæ ad cauſam pertinent, non audiviſſe tantũ, ſed oculis etiam perſpexiſſe. Antonius Florentii frater, qui hic triennio fere maior commemoratur, vere eſt Petrus Eraſmi germanus; ad quem cum alibi iſti ipſi noſter

noſter Deſiderius literas ſcribit, tum
Guilielmus Hermannus Gaudanu
Carmen de laude Amicitiæ mittit.

Eraſmus Roterodamus Lamberto
Grunnio, Scribæ Apoſtolico, S.

HActenus eruditiſſime Lamberti ab hoc genere cauſarum luben abſtinui, licet à multis interpellatus neque cuiquam amicorum moleſtus eſſ ſuſtinui: verum hic ſingularis quadam pietas me depulit à vetere inſtituto, fe citque ut & ipſe novum patrociniun ſuſciperem, & tibi viro amiciſſimo ir amici negotio negocium faceſſerē. Qua propter hoc operæ primum abs te peto, u totam rei ſeriem digneris cognoſcere. Si quidem confido futurum, ut ſi hoc im petro, & meum comprobes officium, & tuum non illibēter impartias, non iam amicitia noſtra, cuius gratia ſcio te ni hil non facturum, ſed ipſi cauſa. Agi tur enim non de lana, quod aiunt, ca prina, ſed de ſalute indolis multo omni feliciſſima, qua plane viva ſpiranſqu defoſſa peribit, niſi nos fuerimus opitu

lati

lati. Vtinam tibi perinde nota eſſet atque mihi eſt totius negocii ratio, tribus verbis, ſat ſcio, cauſam hanc apud te peroravero. Sed tamen rem omnem optima fide ſic tibi depingam, ut nihil aut certe quod minimum te fugiat, quod ſcire ſit operaprecium. Nam & is cuius cauſam ago, à puero mihi ſic cognitus eſt, ut vix ipſe mihi ſim notior, & pleraq; quæ ad cauſam pertinent, non audivi tantum, ſed perſpexi oculis. Tanta autem eſt rei indignitas, ut ipſe vix hæc abſque lacrymis commemorare queam, nec tu fortaſſis, qua natura tua bonitas eſt, ſiccis oculis lecturus ſis. Sed eſt hoc Chriſtianæ pietatis, mi Grunni, non tantum gaudere cum gaudentibus, ſed etiam flere cum flentibus. Scio tibi, vir optime, & probe notam, & inſigniter inviſam eſſe quorundam phariſaicorum improbitatem, qui iuxta teſtimonium Euangelicum, non ſolum per maria, perque terras, ſed per omnes principum aulas, per omnes divitum ædes, per omnes ſcholas, per omnes cõpotationes obambulant, ut proſelytum aliquem in maſſam illiciant, vixque credēn-

credēdis artibus inſidiantur puerorum ac puellarum ſimplicitati, norunt ætatem, & iniuriæ & fraudi idoneam, ut eos in vitæ genus pertrahant, unde ſe non poſſint extricare, ſemel irretiti, quo non alia ſervitutis ſpecies miſerior. Nam mancipium de lapide emptum ita poteſt demerere dominum ſuum, ut ex ſervo fiat libertus. Itaque non te remorabor nimium nota commemorando, poſtea quam iſtorum ſtratagemati mundus undique plenus eſt. Quis enim fuit unquam eximiæ indolis, aut honeſto loco natus, aut opulentus puer, quem iſti non tentarint inſidiis, cui non tetenderint retia, quem non captarint dolis? frequenter inſciis nonnunquam & invitis parentibus. Id quum ſit quovis plagio ſceleratius, tamen hiſtriones pietatis etiam titulum audent ſceleri prætexere. Ad Chriſtum, inquiunt, etiam calcatis parentibus fugiendum eſt, & adverſus afflatum divini ſpiritus nihil valet parentum auctoritas: quaſi vero ſatanas non ſit & inter monachos, aut quaſi quicunque cucullam accipiunt afflati ſint Chriſti ſpiritu, quum

mult

multo maxima turba, vel ſtulticia, vel inſcitia vel deſperatione, vel ocii ventriſque ſtudio ducatur. Quod Deus iuſſit liberos parentibus obtemperare, extra controverſiam eſt: quis ſpiritus inſtiget hominem ad monachiſmum, nec ipſi certum eſt qui trahitur. Hic vides quantum captum nobis aperiat locus communis, ſed non libet in eo cõmorari, quum quotidianis illaqueatorum querimoniis omnium aures calleant. Equidem nolim improbare cuiuſquam inſtitutum, nec iſtis patrocinabor, qui ut incogitanter ſe præcipitarunt in foveam, ita quod male cœperant peius relinquunt, non ad libertatem ſed ad peccandi licẽtiam fugientes. Cæterum in tanta corporum & ingeniorum varietate, non omnibus omnia congruunt, neque quicquam accidere poteſt præclaris ingeniis infelicius, quam ut in aliquod vitæ genus, vel arte inducantur, vel vi propellantur, unde ſe non poſſint explicare. In hoc enim potiſſimum ſita eſt hominum felicitas, ſi quiſque ad hoc applicetur, ad quod natura compoſitus eſt. Quoſdam enim ad

credēdis artibus inſidiantur puerorum ac puellarum ſimplicitati, norunt ætatem, & iniuriæ & fraudi idoneam, ut eos in vitæ genus pertrahant, unde ſe non poſſint extricare, ſemel irretiti, qua non alia ſervitutis ſpecies miſerior. Nam mancipium de lapide emptum ita poteſt demerere dominum ſuum, ut ex ſervo fiat libertus. Itaque non te remorabor nimium nota commemorando, poſtea quam iſtorum ſtratagematis mundus undique plenus eſt. Quis enim fuit unquam eximiæ indolis, aut honeſto loco natus, aut opulentus puer, quem iſti non tentarint inſidiis, cui non tetenderint retia, quem non captarint dolis? frequenter inſciis nonnunquam & invitis parentibus. Id quum ſit quovis plagio ſceleratius, tamen hiſtriones, pietatis etiam titulum audent ſceleri prætexere. Ad Chriſtum, inquiunt, etiam calcatis parentibus fugiendum eſt, & adverſus afflatum divini ſpiritus nihil valet parentum auctoritas: quaſi vero ſatanas non ſit & inter monachos, aut quaſi quicunque cucullam accipiunt afflati ſint Chriſti ſpiritu, quum

multo

multo maxima turba, vel ſtulticia, vel inſcitia vel deſperatione, vel ocii ventriſque ſtudio ducatur. Quod Deus iuſſit liberos parentibus obtemperare, extra controverſiam eſt: quis ſpiritus inſtiget hominem ad monachiſmum, nec ipſi certum eſt qui trahitur. Hic vides quantum captum nobis aperiat locus communis, ſed non libet in eo cōmorari, quum quotidianis illaqueatorum querimoniis omnium aures calleant. Equidem nolim improbare cuiuſquam inſtitutum, nec iſtis patrocinabor, qui ut incogitanter ſe præcipitarunt in foveam, ita quod male cœperant peius relinquunt, non ad libertatem ſed ad peccandi licētiam fugientes. Cæterum in tanta corporum & ingeniorum varietate, non omnibus omnia congruunt, neque quicquam accidere poteſt præclaris ingeniis infelicius, quam ut in aliquod vitæ genus, vel arte inducantur, vel vi propellantur, unde ſe non poſſint explicare. In hoc enim potiſſimum ſita eſt hominum felicitas, ſi quiſque ad hoc applicetur, ad quod natura compoſitus eſt. Quoſdam enim ad cœli-

cœlibatum aut ad monachiſmum adigere, nihilo felicius cedat, quam ſi aſinum ducas ad certamen olympicum, aut bovem ad ceroma, ut aiunt. Hoc præfatum eſſe ſat eſt. Nunc accipe ſimul & optimi iuvenis calamitatem, & iſtorum plagiariorum deteſtandam improbitatem. Atque hic rurſus oro, ut mihi te præbeas attentum. Vehementer enim cupio tuo iudicio cõprobari quod ago. Nam obſequii nonnunquam pœnituit. Quod iudicio ſit, nunquam non placet. Duo fratres ſunt, Florentius, & hoc natu maior Antonius. Admodum pueri matre orbati ſunt. Pater aliquanto poſt decedens, exile quidem patrimonium reliquit, ſed quod abſolvendis ſtudiis abunde ſufficeret, niſi cognatorum rapacitas qui morienti aderant, rem minuiſſet. Nam præſentis pecuniæ, ne pilus quidem repertus eſt. Attamen quod ſupererat in rebus ſoli, aut in ſyngraphis, nec perinde promptum harpyiarum unguibus, utcunque ſatis erat perdiſcendis artibus liberalibus, ni rurſus tutorum indiligentia, bona pars intercidiſſet. Scis quam pauci

mortales

mortales ſint, qui in alieno negocio bona fide vigilent. Tutores autem huc animum adiecerant, ut eos educarent monaſterio, miram exiſtimantes pietatem, ſi illis de victu proſpectum eſſet. Hac ſuapte ſponte propenſos, Guardianus quidam, homo ſuperencilioſus, magnaque pietatis opinione, perpulerat, præſertim unum, ſub quo ludi literarii magiſtro in prima pueritia grammatices prima rudimenta didicerant. Erat autem is, iuxta vulgarem exiſtimationem, vir pius & innocens, hoc eſt, nec alea, nec ſcortis, nec luxu, nec temulentia, nec aliis criminibus infamis, ſed homo ſibi vivens, ac mire parcus, nec iudicio quicquam vulgo præſtantior, nec literas approbans, niſi quas ipſe perturbatas ac paucas didicerat. Nam Florentio, decimumquartum annum agenti, quum illi ſcripſiſſet aliquanto politius, reſpondit ſeveriter, ut ſi poſthac mitteret tales epiſtolas, adiungeret cõmentarium: ipſi ſemper hunc fuiſſe morem, ut plane ſcriberet & punctuatim. nam hoc verbo eſt uſus. Is videtur hoc affectu fuiſſe, quo plurimos eſſe

novi, ut exiſtimaret, ſe victimam Deo gratiſſimam immolare, ſi quem diſcipulorum addixiſſet vitæ monaſticæ. Soletque gloriabundus commemorare, quot adoleſcentulos quoque anno, vel Franciſco, vel Dominico, vel Benedicto, vel Auguſtino, vel Brigidæ lucrifeciſſet. Proinde quum iam eſſent maturi ſcholis quas univerſitates appellãt: nam & ſatis erant grammatici, & Petri Hiſpani dialecticam magna ex parte didicerant: tamen metuens ne illic haurirent aliquid mundani ſpiritus, ac iugum detrectarent, curavit illos ablegandos in contubernium quorundam, qui vulgo fratres Collationarii vocantur, qui nuſquam gentium non nidulãtes, inſtituendis pueris quæſtum factitant. Horum illud præcipuum eſt ſtudium, ut ſi quem puerum videant indole generoſiore & alacriore, cuiuſmodi fere ſunt ingenia feliciſſima, eam plagis, minis, obiurgationibus, aliiſque variis artibus frangãt ac deiiciant, id appellant cicurare, vitaque monaſticæ fingant. Quo quidem nomine ſatis amantur à Dominicanis ac Franciſcanis,

nis, quod dicant, ipſorum ordines brevi interituros, niſi penes illos aleretur ſeminarium. Ex illorum enim cortibus legunt ſuos tirones. Equidem arbitror & inter illos eſſe viros quoſdam minime malos. ſed quum optimorum auctorum inopia laborent, quum in ſuis tenebris, ſuis quibuſdam moribus ac ritibus degant, ſeque non aliis, ſed ſibi ipſis comparent, quum bonam diei partem cogantur precum & operarum penſis impendere, non video quo pacto valeant liberaliter inſtituere puericiam: certe res ipſa loquitur non aliunde prodire adoleſcentes inelegantius doctos, aut moribus deterioribus. Apud hos igitur biennium & eo amplius perdiderunt. Certe iunior ille perdidit, ipſis præceptoribus aliquanto doctior, in his duntaxat literis quas illi profitebantur. Vnus præceptorum talis erat, ut Florentius neget ſe uſquam vidiſſe monſtrum vel indoctius vel glorioſius. Et tales non raro præficiuntur pueris. Non enim eliguntur eruditorum iudicio, ſed arbitrio patriarchæ, qui plerumque literas neſcit. Alter vero qui ſemper vi-

ſus eſt unice delectari indole Florentiana, quum ſentiret agi de reditu in patriam, cœpit privatis colloquiis ſollicitare animum adoleſcentis, ut ipſorum accederet inſtituto, multa commemorans quibus pueri ſolent illectari. Quod utinam eſſet factum! Nam aut volentem pietatis amor apud illos detinuiſſet, aut ſi res ita tuliſſet, licuiſſet in priſtinam redire libertatem. Neque enim hoc hominum genus, quod habent præcipuum bonum, ac priſcæ religionis veſtigium, votis inſolubilibus aſtringitur: & ſi vere piorum ac ſpiritualium ſententia plus valeret, quam craſſorum iudicia, nullum poſthac eſſet votum inſolubile, præter vota baptiſmi, præſertim ut nunc habet mortalium vel malicia vel imbecillitas. Quum igitur inſtaret ille crebris hortatibus, interim addens & blandicias, & munuſcula, & oſcula denique, puer haud pueriliter reſpondit, nec vitæ genus, nec ipſum ſibi ſatis adhuc notum eſſe: ſimul ac maturuiſſet ætas, tum hac de re deliberaturum. Ceſſit quidem ille vir non omnino ſtultus ac malus: verum ex hac hominum

ſoda-

ſodalitate novi, qui non modo terriculamentis ac blandiciis, verumetiam horrẽdis obteſtationibus, ac prope dixerim, exorciſmis & incantamentis, pueros nondum egreſſos annum decimum quartum, divites ac bene natos conati ſunt obtundere, ut inſciis parentibus, ipſorum inſtituto ſemet addicerent. Quid eſt plagium, ſi hoc non eſt? Ergo quum in patriam rediſſent Antonius ac Florentius, tutores qui rem, quamvis exilem, non optima fide tractarant, agunt de inſtituto monaſtico, partim quo citius expedirentur à cura, partim quia ille ludimagiſter, qui ſolus rem adminiſtrabat, (nam unus peſtilentia correptus ſubito deceſſit, nec ratione reddita, tertius homo negociator leviter hac ſollicitudine tangebatur) gratiſſima, ut dixi, victima ſe Deo litaturum arbitrabatur, ſi duas oves illi mactaſſet. Florentius ut ſenſit illos ſic agere, quaſi pupillorum voluntatem haberent obligatam, contulit cum germano, quem habebat fere triennio maiorem, ipſe vixdum egreſſus annum decimumquintum, num vere eſſet eius

 animi,

animi, ut ſe vellet illigari nodis, quos in poſterum non poſſit explicare. Is ingenue fatebatur, ſe non duci amore religionis, ſed trahi metu tutorum. Quid, inquit Florentius, te dementius, ſi ſtulto pudore metuque hominum, à quibus tibi certe non ſunt metuenda verbera, temet ipſum coniicias in vitæ genus, quod nec cuiuſmodi ſit noſti, nec ſi ſemel ingreſſus ſis queas referre pedem. Ibi Antonius allegare cœpit facultatulas, quum per ſe exiguas, tum tutorum etiam attritas negligentia. Nihil eſt, inquit Florentius, quod metuas: corrademus quicquid ſupereſt, & conflata ſummula petemus Academiam: non deerunt amici: & multi, quibus omnino nihil eſt, ſua alũtur induſtria. Poſtremo Deus aderit ad honeſta tendentibus. Hoc reſponſum adeo probavit Antonius, ut multas etiam ſpes oſtenderit quæ minori non venerant in mentem. Itaque communi conſilio decretum eſt, ut monaſticum negocium in aliud tempus reiiceretur, donec treis etiam aut quatuor annos in ſcholis verſati, per ætatem ac rerum uſum rectius

poſſent

Digitized by Google

poſſent diſpicere, quid expediret. Conſtanter ambobus placuit hac ſententia. Sed maior augebatur etiamnum ſcrupulo, quomodo reſpondendum eſſet tutoribus, qui non explorata pupillorum voluntate negocium hoc ſedulo ſerioque agebant. Hic concepta eſt reſponſionis formula. quam Antonius approbavit quidem; tantum orabat, ut minor eſſe vellet dux verbi, & amborum nomine reſpondere. Nam erat is ad dicendum timidior, quemadmodum & indoctior. At Florentius accepit quidem conditionem, ſed diligenter à fratre ſtipulatus propoſiti conſtantiam, ne, ſi me, inquit, poſt datum reſponſum deſtitueris, tota tragœdia devolvatur in caput meum. Nunc potius muta ſententiam, ſi vel blandimentis vel ſævis dictis putas te poſſe depelli gradu. Neque enim, mihi crede, res agitur ludicra. Sancte deieravit Antonius, deditque fidem ſe dictis manſurum. Venit poſt aliquot dies tutor ille, multaque præfatus de ſua erga pupillos pietate, deque miro ſtudio ac vigilantia, cœpit illis gratulari, quod ambobus reperiſſet locum,

cum, apud eos qui bis Canonici gaudent appellari. Hic Florentius puer ex pacto pro utriſque reſpondens, egit quidem gratias pro benevolentia proque ſedulitate. Cæterum negavit ſibi fratrique ſuo videri conſultum, ut id ætatis, adhuc rerum humanarum imperiti, ſemet addicerent alicui vitæ inſtituto, nec ipſi adhuc ſatis noti ſibi, ac prorſus ignari quale foret illud quod aggrederentur. Nondum enim ullum monaſterium fuerant ingreſſi. Nec ſuſpicari poterant, quodnam animantis genus eſſet monachus. Multo videri ſatius, ut poſt aliquot annos in ſtudiis honeſtiſſimis actos, tempeſtivius hoc negocium ageretur. Ita rem felicius ſucceſſuram. Hanc pueri tam non puerilem reſponſionem quum tutor debuerit exoſculari, ſi vir fuiſſet vere pius & Euangelica prudentia præditus, imo quum adoleſcentes, ſi forte conſpexiſſet eo puerili calore propenſiores, remorari debuerit, nec ſtatim affectui temporario fidere, tamen haud aliter incanduit, quam ſi pugno cæſus eſſet: & homo alioqui lenis, ut videbatur, ingenii, hic impotens

tens

tens ira, vix manus pudore continuit, ſed miro ſupercilio Florentium appellavit nebulonem, negavit habere ſpiritum: agnoſcis monachorum vocem: abdicavit tutelã, recuſavit eſſe fideiuſſor apud eos apud quos illis victum emerat: teſtatus eſt nihil ſupereſſe: ipſi diſpicerent, ubi caperent cibum. His aliiſque multis ſævis ac plagoſis conviciis verberabat minorem: quæ tum puero quidem excutiebant lacrymas, propoſitum tamen iudicio ſuſceptum non excutiebant. Accipimus, inquit, tutelæ abdicationem, teque noſtri cura liberamus. Ita tum diſceſſum eſt. Tutor ubi perſpicit ſe minis & iurgiis nihil proficere, adhibet fratrem ſuum negociatorem, de quo dictum eſt, virum mire comem & blandiloquentem. Convenitur in viridarium, iubentur conſidere pueri, proferuntur pocula: poſt amicas fabulas, cœptum eſt accuratius etiam agi negocium, ſed alia ratione. Blanda omnia, multa mentiebantur de mirifica felicitate illius inſtituti, oſtendebant magnarum rerum præclaras ſpes, addebant preces. Quid non? His

delinitus maior cœpit labaſcere, videlicet oblitus non ſemel deierata conſtãtia. Minor nihilo ſecius perſtat in ſententia. Breviter; perfidus ille, prodito fratre, accipit iugum, ſed clam ſuffuratus ſi quid erat rei parata, quod tamen illi novum non erat. Atque illi quidem pulchre ceſſit res. Erat enim ut ingenio tardus, ita corpore robuſtus, attentus ad rem, ibi vafer & callidus, pecuniarum furax, ſtrenuus compotor, nec ſcortator ignavus, in ſumma, adeo minori diſſimilis, ut ſuppoſititius videri poſſet. Nec enim unquam aliud fuit germano quam malus genius. Non ita multo poſt, hoc munus geſſit inter ſuos ſodales, quod Iſcariotes inter Apoſtolos. Is tamen ubi vidit fratrem miſere illaqueatum, tactus conſcientia ſtimulis deplorabat, quod eum in naſſam protractum perdidiſſet. Audis Iuda confeſſionem, & utinam ad illius exemplum ſeſe ſuſpendiſſet, ante quam facinus hoc tam impium admitteret. Erat Florentius, ut fere ſolent nati literis, rerum communium & imperitus & negligens, atque in his mira ſimplicitas.

citas. Reperias enim quoſdam ante pilos aſtutia puberes. Nec alibi quid, in ſtudiis valebat ingenium. Nam huc totum intenderat, & huc vi natura rapiebatur, ab infantia crepundiis verſatus in ſcholis. Corpore delicato, ſed tamen ingenii rebus ſatis accommodo, vix dum ætatis annum ingreſſus decimum ſextum. Poſtremo febri quartana languidus, quæ puerum iam ſupra annum tenebat, ex illa ſordida & illiberali educatione collecta. Quo ſe verteret talis adoleſcentulus undiquaque proditus ac deſtitutus, rerum omnium rudis, nec à morbo liber? An non hic ſatis adhibitum eſt violentiæ ad propellendum quovis puerilem animum? Perſtitit ille tamen in non temere concepta ſententia. Interea tutor ille ſtolidus, ne non perficeret quod inſtituerat, ad peragendam fabulam ſubornat varias perſonas, diverſi ſtatus, atque etiam ſexus, monachos, ſemimonachos, cognatos & cognatas, iuvenes ac ſenes, notos & ignotos. Inter quos erant quidam adeo natura fatui, ut niſi eos cōmendaſſet ſacra veſtis, pro morionibus

cum auriculis & tintinnabulis publicitus obambulaſſent. Erant & alii. quos arbitror ſuperſtitione peccaſſe magis quam malicioſa voluntate. ſed quid refert pereuntis, ſtultitia iuguletur, an perverſo ſtudio? Ibi quot arietibus quatitur puerilis animus? Alius depingebat amabile ſimulacrum monaſticæ tranquillitatis, optima quæque decerpens: ſic laudari poteſt & quartana febris: non pauca largiter admetiens, ſed diverſa ſupprimens. Alius μάλα τραγικῶς *exaggerabat huius mundi pericula: quaſi monachi ſint extra mundum: quemadmodum ſe ipſos pingit in bene munita navi, cæteros omnes undis iactari, perituros, niſi ab illis contus porrigatur, aut funis. Alius ponebat ob oculos, terrificos inferorum cruciatus. quaſi ex monaſteriis non pateat iter in tartara. Alius fabuloſis exemplis territabat. ſunt enim his inſtructiſſimi. Quidam viator labore feſſus inſedit tergo draconis, putans truncum arboris eſſe. Excitatus Draco, reflexo collo devoravit hominem. Sic mundus devorat ſuos. Quidam forte inviſerat*

monacho-

monachorum ſodalitatem: quum vehementer invitatus ut illic maneret, perſiſteret in ſententia, diſceſſit, ſed in via obvius Leo dilaceravit miſerum. Narrabantur ut viſa prodigioſa, non minus inepta quam quæ aniculæ de ſpectris ac lemuribus ſolent commemorare. Quidam diverſo fabularum genere ſollicitabant, de monacho quicum horis aliquot quotidie confabulabatur Chriſtus, de Catharina Seneſi, cui puellæ tanta fuit cum Chriſto ſponſo vel amaſio potius familiaritas, ut ultro citroque deambularent in cubiculo, nonnunquam & preces horarias ſimul abſolverent. Cumprimis exaggerabant communionem illam bonorum operum, quaſi ipſis hæc ſuperſint, ac non potius interdum magis egeant miſericordiæ Domini quam laici, aut quaſi non ſit in toto corpore Chriſti benefactorum communio. Ne longior ſim, nullum machinarum genus non admotum eſt ingenio pueri ſimplicis, deſtituti perſidia fratris, denique valetudine fracti: nec minore cura, ſtudio, vigilantiaque advigilatum eſt, quam ſi civitas opulenta

lenta fuiſſet capienda. Tanti viſum eſt illis plus quam phariſais, unum adoleſcentem ſpirantem ac vivum defodere. Inter hos erant qui ſui ordinis negocium agebant, cui tantopere favent, ut hac gratia miris odiis inter ſe diſſideant, & Chriſtianam profeſſionem tantum non pro nihilo ducant. Puer erat & ingenio & literis, & facundia praſtantior, quam pro atate. Vnde ſperabant eximium aliquot ornamentum ſuo ſodalitio acceſſurum. Hac erat ea pietas, hic erat ille zelus. Multa ſciens pratereo, doctiſſime Grunni, ne ſingulis cōmemorandis tibi ſim tadio: & tua prudentia eſt, ex commemoratis coniicere catera. Florentius interim haret inter ſacrum & ſaxum, ut eſt in Proverbiis. Dum ita pendet, circumſpectans ſicunde Deus aliquis apparens ſpem ſalutis oſtenderet, forte fortuna inviſit quoddam collegium, urbi in qua tum agebat vicinū. Ibi reperit Cantelium quē dam, quicum ab infantia fuerat enutritus. Is erat annis aliquot natu grandior, ingenio vafro, & nunquam non ſpectante ad ſuum commodum; animi tamen

tamen excelſi. Hunc non tam pietas quam ventris ſtudium & amor ocii pellexerant in monaſterium. Erat enim natura γλισχρὸς, *& eximie piger, in literis parum feliciter progreſſus, tantum canendi peritus, quam ad rem fuerat à teneris exercitatus. In Italia fruſtra venatus fortunam, quum parentes rei familiaris anguſtiam, ac liberorum turbam occinerent, ad cucullæ confugit aram, quæ vel hoc nomine laudanda eſt, quod ſat commode multa nutrit* θρέμματα, *alioqui fame peritura. Ibi Cantelius ex colloquio deprehendens quam feliciter Florentius proceſſiſſet in literis, ilico de ſuo negocio cogitans, incredibili affectu cœpit ad eius vitæ conſortium exhortari, (erat autem natura Mercurialis) admirandam quandam eius inſtituti imaginem verbis repræſentans, exaggerans beatam illam trãquillitatem, libertatem, concordiam, quid multis? angelorum contubernium. Illud præcipue repetens & inculcans, quanta eſſet librorum copia, quantum ocium ſtudiis. Noverat eſcam qua capi poterat adoleſcentis animus. In ſumma,*

ma, ſi audiſſes hominē, dixiſſes, illic non eſſe monaſterium, ſed vireta muſarum. Amabat Florentius, pro natura ſua cãdore, Cantelium puerili vehementique affectu, præſertim ex tanto intervallo præter ſpem repertum, ut fere ſolet ea ætas fervidos amores in ſodales quoſdam concipere. Nondum enim noverat mortalium ingenia, ſed ex ſuo animo æſtimabat omnes. Cantelius quidem nullum non movebat lapidem, in omnia ſe vertens, ut incantamentis ſubigeret animum pueri. nec flexit tamen. Ab eo colloquio digreſſus Florentius, ab alteris maiore iam impetu exceptus eſt. Adornant enim validiores arietes.. Ingerebatur ſumma rerum deſperatio, amicorum omnium ſimultas, deniq;, quo genere mortis non aliud cruciabilius, βουλιμία, ni mundo renunciaret: ſic enim illi loquuntur, contumelioſo vocabulo mundum appellantes quos Chriſtus ſuo ſanguine redemit à mundo, ac monachis ceu proprium aſſerentes quod eſt Chriſtianorũ omnium commune. Ab his diu vexatus magis quam labefactatus, redit ad Cantelium tan-

tantum fabulandi gratia. Ille ſummis iam viribus hoc agebat, ut ſibi ſecretum & gratuitum præceptorem adiungeret. Erat autem Florentius mire propenſus ad amicitias, ac facilis ad obſequendum amiculis. Itaque quum nullus eſſet obtundendi finis; nec ulla ſpes affulgeret, ad collegium ſe contulit, non illud quod paraverat tutor, ſed in quo forte reperit veterẽ collectaneum. Erat autem locus ille tam putris & inſalubris, ut vix bubus alendis eſſet idoneus, ne dum tam delicato corpuſculo. Verum ætas illa nec ciborum, nec cœli, nec loci rationem ullam habere didicerat. Nec tamen huc eo ſe contulit animo, ut inſtitutum amplecteretur, ſed ut interim obtundentium voces effugeret, donec ipſa dies adferret melius conſilium. Cantelius interim ſedulo ſuam rem agebat, abutens ſodalis & facilitate & ſimplicitate. Nam Florentius illi clam una nonnunquam nocte comœdiam Terentianam totam prælegebat; ut intra paucos menſes præcipuos auctores abſolverint furtivis ac nocturnis congreſſibus, magno diſcrimine

mine tenelli corpuſculi: verum hoc nihil ad Cantelium, qui nactus occaſionem ſibi intus canebat; nec enim quenquã amabat ex animo præter ſe ipſum. Interea ne Florentius reſiliret à cœptis, nihil illi non permittebatur: arridebat puero æqualium grata ſodalitas: canebatur, ludebatur, certabatur verſiculis: non adigebatur ad ieiunium, non excitabatur ad cantiones nocturnas: nemo monebat, nemo obiurgabat, fauebant & arridebant omnes. Atque ita per incogitantiam menſes aliquot effluxerunt. Vbi iam immineret dies, deponenda veſtis prophana, & induenda ſacra, Florentius ad ſe rediens, cœpit canere veterem cantilenam, & accerſitis tutoribus agere de libertate. Ibi rurſus minæ crudeles, & oſtenſa rerum extrema deſperatio, niſi pergeret in bene cœptis. Nec hic inſtrenue parteis ſuas egit Cantelius, cui non expediebat amittere nocturnum & gratuitum præceptorem. Obſecro te, an non hæc mera vis eſt, in puerum natura ſimplicem, imperitum & incogitantem? Quid moror? Reclamanti iniecta eſt veſtis,

quam

quum ſcirent animum nihil immutatum. Eo facto, rurſus blanditiis & indulgentia lactabatur puerilis animus. Itaque rurſus per luſum & incogitantiam annus fere totus effluxit. At iam propemodum compererat, illud vitæ genus nec animo, nec corpuſculo ſuo congruere. Nam animo præter ſtudia nihil erat ſuave. Ibi vero nullus ſtudiis vel uſus. Alioqui non abhorrebat à pietate, ſed cantionibus ac ceremoniis non perinde capiebatur, quibus fere tota illorum vita conſtat. Ad hæc in talia ſodalitia plerunque protruduntur, ingenio tardi, natura ſemifatui, ἄμουσοι, ventriſque quam literarum amantiores. Inter hos ſi quod exoriatur ingenium excellens, ac diſciplinis natum, per illos opprimitur, ne emergat. Et tamen tales ſibi vindicant tyrannidem: ac fere fit, ut qui ſtolidiſſimus eſt, maximeque improbus, modo robuſto corpore, is in eo grege valeat plurimũ. Iam mihi cogita quanta ſit crux ingenio muſis nato, inter tales ætatẽ omnem degere. Nec ulla illic manumiſſionis ſpes, niſi ſi forte contingat præfici colle-

gio virginum. Qua ſervitute nihil infelicius. Nam præter fœminei gregis aſſiduam curam quotidie deſidendum eſt in prolixis compotationibus, non ſine pudicitiæ periculo: neque raro fit, ut Patriarcham ſuum, iam ætate fractum, & inutilem, ad priſtina relegent præſepia, hoc etiam miſeriorem, quod aliquandiu voluptariam vitam egerit. Corpuſculum autem adoleſcentis erat natura tam impatiens inediæ, ut, cibo ultra ſolitam horam prolato, frequenter ſit periclitatus, quum ipſe tamen ſui ignarus nihil tale cogitaret; tantum ſtomachi cruciatu, & cordis defectu admonebatur. Hæc fortaſſe rident craſſæ pecudes, quas etiam ſi fœno paſcas, laſcivirent. At periti medici non ignorant hanc eſſe proprietatem corporis admodum rari, ſubtiliumque ſpirituum, cuiuſmodi præſcribunt cibos cõcoctu faciles, frequenter ac parce ſumptos, quum alios reperias qui ſemel expleto ventre ſine ulla moleſtia diutius durent quam vultures. Eadem corpora medici docent impatientiſſima frigoris, ventorum, ac nebularum eſſe,

acci-

ac citius offendi circumfuſo aëre, quam infuſis cibis. Habebat adoleſcens aliud peculiare incommodum, quod illi à teneris in hanc uſque ætatem hæret, invincibile. Non niſi profunda veſpera poteſt obdormiſcere, & à ſemel interrupto ſomno non redormiſcit, niſi poſt horas aliquot. Quoties hoc deplorare ſolet in familiaribus colloquiis, ſibi negatum, aureis illis horis frui, ſuaviſſimamque dieipartem ſomno perire? quoties conatus eſt vi naturam expellere, ſed fruſtra? Porro incœnem pervigilium excipit, non abſque valetudinis incommodo. A piſcibus ſic abhorrebat adoleſcens, ut ad odorem modo, protenus ſentiret gravem capitis dolorẽ non ſine febri. Quid talis animus, quid tale corpus faciat in monaſterio, præſertim ita ſito? nimirum quod piſcis faceret in arvo, aut bos in mari. Hæc quum illi patres non ignorarent, ſi fuiſſet in illis mica ſynceræ charitatis, nonne debuerant ultro ſubvenire puerili, vel inſcitiæ, vel incogitantiæ, & his admonere verbis? Fili, ſtultum eſt, fruſtra niti, nec tu congruis huic inſtituto, nec

hoc

hoc inſtitutum tibi. Dum integrum eſt, aliud vitæ genus delige. Vbique Chriſtus habitat, non hic tantum: ſub quavis veſte bene colitur pietas, ſi non deſit animus. Dabimus operam, ut propitiis tutoribus & amicis redeas in libertatem. Ita nec tu nobis futurus es oneri, nec nos tibi exitio. Hæc erat digna vere piis oratio. At nullus verbo monuit, quin potius omnes machinas admovebant, ne miſer ille thynnus elaberetur è naſſa. Alius dicebat, hunc eſſe Satanæ morem, ut in tali articulo omnes technas, omnes dolos admoveat, quo ſupplantet novum Chriſti tironem. Hunc conflictum ſi fortiter ſuſtineret, cætera fore prona atque etiam iucunda. Affirmabat, idem ipſi uſu veniſſe quondam, nunc ſibi videri in paradiſo vivere. Alius iniiciebat ſcrupulum, oſtendens ingens periculum, ne divus Auguſtinus irritatus, magnum aliquod malum immitteret, ob contumeliam deſertæ veſtis: atque huius rei cõmemorabat horrenda aliquot exempla: alius inciderat in morbum immedicabilem, alius perierat ictus fulmine,

alius

alius à vipera morſus interierat. Addebat, veſtem ſumptam habere tacitam profeſſionem. Nec apud Deum eſſe multo levius crimen, nec apud homines minus infamia, quam ſi profeſſus deſciviſſet. Nullo non genere telorum urgebant adoleſcentem, ſed nullo graviore, quam infamia metu. Nunc, inquiunt, ſerum eſt reſilire: miſſa eſt manus ad aratrum, non eſt fas in tergum reſpicere: ſi veſtem multis teſtibus acceptam depoſueris, ſemper eris hominum fabula. Hic Apoſtatæ vocabulum miris tragœdiis exaggerabant. Quo tandem ibis? inquiunt. Non poteris unquã in bonorum virorum venire cõſpectum. Et monachis eris execrabilis, & prophanis inviſus. Erat autem adoleſcentis ingenium virgineo quodam pudore, ut mortem levius horreret quam probrum. Ex altera parte urgebant & tutores & amici, quorum aliqui rem furto minuerant. In ſumma, vicerunt improbitate. Adoleſcens & animo abhorrens, & verbis reluctans, coactus eſt capiſtrum accipere, non aliter quam bello capti vinciendas manus victori prabent,

præbent, ut diutinis victi tormentis faciunt, non quod volunt, ſed quod collubuit potentiori. Animum Florentius utcunque viciſſet, cæterum corpus nemo ſibi fingere poteſt. Interim facit adoleſcens, quod ſolent ii qui carcere ſunt incluſi: ſolabatur ſe ſtudiis quatenus ibi licuit. Nam hoc ipſum furtim erat agendum, quum palam inebriari liceat. Literis igitur fallebat captivitatis tædium, donec caſus inſperatus, veluti Deus quiſpiam ἀπὸ μηχανῆς, ſpem ſalutis oſtenderet. Id evenit. nam ab Epiſcopo quodam præpotente evocatus in ipſius familiam, inde gradu facto profectus eſt ad celebrem Academiam. Quod ni accidiſſet, tam inſignis indoles in ocio, in deliciis, in compotationibus cōputruiſſet: non quod criminetur ſuum ſodalitium, ſed quod ipſius natura non congruebat: frequenter enim, quod aliis vita eſt, aliis mors eſt. Ea autem eſt iuvenis verecundia, modeſtiaque, ut nihil inimice de ſuo ſodalitio veteri prædicet, ſed quidam ſilentio & pudore plus loquuntur, quam ſi multa verba facerent. Nec tamen horum quicquam

factum

factum eſt, niſi permiſſu, atque adeo iuſſu epiſcopi ordinarii, permiſſu præpoſiti, tum domeſtici, tum generalis, denique cum pace totius ſodalitatis. Quanquam autem eſſet libera conſcientia, ſciretque ſe voto adacto non teneri: illud tamen interim dedit partim verecundiæ naturali, prorſus immodicæ, quæ illi ſæpenumero magno fuit malo, partim hominum imperitorum ac ſuperſtitioſorum invincibili offendiculo, ne veſtem mutaret, quamvis ad hoc à ſuo præſule invitatus. Aliquanto poſt evenit per occaſionẽ, ut in longinquam regionem amore ſtudiorum proficiſceretur. Ibi iuxta morem Gallicæ gentis togulam lineam ſupra veſtem geſtabat, putans, hoc illic non inſolitum eſſe. Verũ hinc bis in præſens capitis periculum incidit, quod illic chirurgi qui peſtilentia laborantes curant, candidum linteum geſtant humero lævo, à fronte & à tergo penſile, quo facile conſpicui poſſint & ab obviis & ſequentibus vitari: qui tamen ipſi niſi per deſertas vias obambularent, ſaxis impeterentur à concurrentibus. uſque adeo gens ea mortem

horret, ut ad thuris etiam odorem efferentur, quod in funeribus ſoleat accendi. Quodam tempore quum Florentius viſeret amicum eruditum, duo forte obvii lenones aut certe ſatellites, vocibus mire paricidialibus, ac ſtrictis gladiis, erant ipſum occiſuri, niſi matrona commodum præteriens illos admonuiſſet, non chirurgi, ſed eccleſiaſtici cultum eſſe. Nec illi tamen deſinebant fremere, nec gladios recondebant, donec pulſatis foribus, nam domus erat in proximo, intro receptus eſſet. Alio quodam die viſebat quoſdam ſodales conterraneos. Ibi repente fit undique concurſus cum ſaxis ac fuſtibus, furioſo clamore invicem ſe cohortãtium, Occidite canem, occidite canem. Interim occurrit ſacrificus, qui tantum arridens, illi dixit, ſed voce tacita & Latina, Aſini aſini. Illis adhuc tumultuantibus, mox iuvenis quidam perquam elegans & purpurata chlamyde prodiit ex ædibus. Ad hunc velut ad aram confugit Florentius. Nam vulgi linguam prorſus ignorabat: Miratur quid ſibi vellent. Hoc, inquit,

certum

certum habe, niſi ponis iſtud linteum, aliquo die lapidaberis: moneo te, tu monitus cave. Itaque linteolum non depoſuit, ſed texit ſumma veſte. Bone Deus, quantum tragœdiarum ex re nihili. Hic exhorreſcent ſtolidi, qui ſummam religionis in veſte collocant, quam nec ego dixerim temere abiiciendam; ſed hanc Cartuſiani ſæpe negociatoria commutant, quo tutius perveniant ad ſynodum. Canonici vero vel ſtudii gratia, vel longinqua profectionis cauſa mutant aut celant, nullius auctoritate, citra omnem reprehenſionem. Non enim eſt eadem religio lineæ veſtis quæ cæterarum. Nam olim Canonici non erant monachi; & nunc medium genus eſt, & in favorabilibus monachi, in odioſis non monachi. Sed horrendum facinus eſt, ſi quis Dominicanus aut Franciſcanus ſacram veſtem abiiciat. Nam Dominicanum pallium totam divitum domum ſoſpitat proſperatque: & pueris aliquot annis ex voto matris geſtatum, tuetur à morbis & horrendis caſibus: Franciſcana tunica, etiã mortuo inducta liberat ab inferis.

Quin & ſummus Pontifex, monachos quoſdam qui diverſis veſtium formis converant admonet, ut offendiculi vitandi gratia ſimili cultu uterentur omnes. Nec pontificia decretalis fulminat in eos qui honeſtis de cauſis veſtem ſacram ponerent, ſed qui id facerent, ut licentius cum prophanis ea facerent quæ ſolet vulgus. Nam linea veſtis non eſt monachorum, ſed Epiſcoporum, & fortaſſis olim clericorum. Nec Auguſtinus in ſua regula, formam ullam veſtis præſcribit, imo damnat potius inſignem cultum, admonens ne ſit notabilis clericorum habitus, nec affectent veſtibus placere ſed moribus: licet ſatis conſtet eam regulã mulieribus ſcriptã, non viris; ſed cum illis nunc ago, qui viris ſcriptam exiſtimant. Poſtremo cultus hic eſt Romani Pontificis, quum maxime pontificaliter ornari ſolet. Hæc quum non ignoraret Florentius, tamen ut omnem impleret iuſticiam, ex amicorum conſilio facillime impetravit à ſummo Pontifice, ut pro ſuo arbitrio, quodcunque ſignum inſtituti, quacunq; corporis parte geſtaret. Quum

illinc revocatus eſſet ad ſuos Mæcenates, quos habebat nec indoctos, nec infimæ ſortis, recepit cultum Gallicum, qui præter linteolum penſile, nihil differt à veſte presbyteri ſecularis: ſic enim ignominioſo verbo nunc vocantur legitimi eccleſiæ miniſtri, & ab Apoſtolis Chriſtoque inſtituti. Nec id fecit abſque gravium virorum conſilio. Quum ita cultus prodiſſet in publicum, admonitus eſt ab amiciſſimis, eum ornatum in ea regione prorſus intolerabilem eſſe. Celaret linteum. Dices; Poterat totum eius gentis cultum ſumere. Verum eo nihil eſt operoſius, opus eſt qui ſuſtineat fluentem caudam, læva retinenda eſt ſinuoſiſſima cuculla. Nam hoc illic in primis habetur magnificum, nimirum ad exemplum Cardinalium. Tum negocia cogebant eum, ſubinde mutare regionem ac veſte polypum fieri. Nam cultus qui alicubi reverendus eſt, alibi prodigioſi habetur. Poſtremo erat hoſpes, & quotidie illi verſandum erat cum magnatibus: qui non quavis veſte delectantur. Tandem viſum eſt ſynceriſſimis amicis, ut quē-

admodum habebat liberam conſcientiam, ita Pontificis auctoritate in totum omni ſcrupulo ſublato, ſua libertati reſtitueretur, ne toties ponenda ſumendaque veſte gravius etiam ſcandalum pariat male loquacibus. Addam & illud vita genus, in quod protruſus eſt adoleſcens. adeo liberum eſt, ut minimum abſit à libertate ſecularium. Nec iam loquor de libertate arrepta, ſed de conceſſa ab iis qui fuerunt auctores. Hoc admoneo, quod Pontifices ſolent in talibus eſſe faciliores ad relaxandum, quam quum diſceditur ab ordine Seraphico, Cartuſiano, aut Brigidenſi. Nam hi nec recipiunt hic Pontificis auctoritatem, quum eandem largientem immenſa privilegia, ac prærogativas, habeant ſacroſanctam, ac tantum non Chriſto præponant. Non hic diſputabo de votis monaſticis, quæ quidam ſupra modũ exaggerant, quum hoc genus obligationis, pene dixeram ſervitutis, nec in Novo nec in Vetere Teſtamento reperiatur. Deinde quum Sabbatum auctore Chriſto ſit conſtitutum propter hominem, non homo propter

pter Sabbatum, multo magis huiuſmodi conſtitutiones cedere debent, quoties officiunt hominis ſaluti, præſertim animæ, quum Dominus loquatur de ſalute corporis: agitur enim de fame, & homine ſanato die ſabbati. Sediſti vere ſunt illi Phariſaici, qui bovem & aſinum delapſos in puteum extrahũt violato Dei ſabbato, hominem totum perire ſinunt ob ſuum ſabbatum. Non hæc adducam, quanta ſit turba monaſteriorum, in quibus adeo nulla viget diſciplina pietatis, ut præ his, lupanaria ſint & magis ſobria, & magis pudica; tum quam multa, in quibus præter ceremonias & ſpeciem externam nihil eſt religionis. Hi ſunt illis propemodum deteriores, quod quum ſpiritu Chriſti careant, tamen ex illis Phariſaicis ceremoniis, incredibile dictu, quam attollant ſupercilium, univerſam pietatem in extrariis conſtituentes, & ob has pueros ad necem quotidie cædentes. Quanquam ipſi eas miro tædio peragũt, nec omnino peracturi, niſi crederent hoc ſpectaculum populo videri mirificum. Poſtremo quam mira paucitas collegio-

rum, in quibus ex animo vivitur iuxta regulam pietatis, & in his ipſis, ſi Silenum aperias, ſi propius inſpicias, ſi ad vera pietatis coticulam explores, immane quam pauculos reperias ſynceros! Quam callida ſunt artes Satanæ, quam ſinuoſum eſt cor hominum, quanta ſimulandi vafricies, quibus rebus, etiam ſenibus rerum penitiſſimis frequenter imponitur, & hæc poſtulant ut paucis menſibus perſpiciat puer? Atque hanc vocant profeſſionem. Iam donemus repertũ collegium, in quo conſtent omnia: quid fiet, quum mutatur corpus eius qui profeſſus eſt: quum in locum boni patriarchæ ſuccedit ſtupidus, temulentus & tyrannus: quum probi ſodales mutantur improbis? Mutet, inquiunt, vel domum, vel inſtitutum. Verum hic quam ægre dimittunt ſuos: ſed multo ægrius alii recipiunt, ſuſpicantes aliquid latere monſtri, quod à vetere ſodalitio receſſerit, & ſi quem ibi nutu offẽderit, protinus audit, Quin redis ad tuos? Ad hæc quam anxia diſputatio, qui ſit ordo ſtrictior, qui laxior. Nam ſuum quiſque vult videri ſtrictiſſi-

ſtrictiſſimum. Et hæc eſt illa præclara facultas mutandæ domus, aut inſtituti, ut denuo ſubeat aleam, ne miſer in duriorem incidat ſervitutem. Porro quoniam pleroſque fraudibus illectant, illectos non ad ſpiritualem pietatem, ſed ad phariſaiſmum inſtituunt, & ad ſervitutem hominum adigunt, plurimos ſequitur inſtituti pœnitudo. Itaque veriti ne ipſorum orgia proferantur in publicum, virgis, devotionibus, brachio ſeculari, muris, cancellis, carceribus, atque etiam mortibus ſuos retinent. Mentior niſi Matthæus Card. Sedunenſis, in convivio multis audientibus, nominatim commemoravit, vicum, perſonas & monaſterium, in quo vivum adoleſcentem defoderant Dominicani, quod pater eques filium furtim eo pertractum minis repoſceret. Tum in Polonia nobilis quidam, qui bene potus forte in templo obdormierat, vidit duos Franciſcanos, poſt cantiones nocturnas, vivos defodi. Hic pondus habet illis Pontificum auctoritas, qui forte conceſſit hoc illis citra diſcrimen irregularitatis. Idem ubi liberat ali-

 quem

quem veſte illa ſacra, ſcinditur diploma, & qui procuravit côniicitur in carcerem. Et poſt hac iactant auctores ordinum ſuorum, Benedictum, Baſilium, Hieronymum, Auguſtinum, Dominicum, Franciſcum, Brunonem. excutiant vitam illorum, & videant nunquid unquam tale fuerit ab illis inſtitutũ aut factum: longe aliam reperient politiam. Exemplis, ſalubri doctrina, amicis monitis, fraterna correptione tota res agebatur. Qui his modis non emendabatur, eiiciebatur è cõtubernio, etiam ſi ſua ſponte non diſceſſiſſet: tantum aberat, ut abire volentem retinerent. Omitto tot conſtitutiones humanas, tot formas veſtium, tot preces ac ceremonias, in quibus quod eſt leviſſimi momenti, nempe veſtis, ſit apud iſtos plurimi. Qui in ſacra veſte indulget quotidianæ temulentiæ, qui gulæ ſervit & ventri, qui ſcortatur clam & palam, nihil enim addam obſcænius, qui luxu profundit Eccleſiæ pecuniam, qui ſortilegiis, aliiſque maleficis artibus dat operam, probus eſt monachus, & vocatur ad Abbatiam:

qui

qui quacunque de cauſa poſuit veſtem, ut apoſtatam execrantur. Quod nomen olim merito ducebatur abominandum, quum eo notarentur, qui defeciſſent à Chriſti profeſſione ad Iudaiſmum ſeu paganiſmum. Quod ſi latius porrigas, quicunque deditus eſt mundi deliciis, pompis, opibus, caeteriſque cupiditatibus quas abiuravit in baptiſmo, apoſtata eſt, iſto nihilo melior, ſed nocentior, utcunque turba levatur criminis invidia. Itidem monachi qui impie vivunt, quod paſſim faciunt, apoſtatae ſunt duplices, primum quia deſciverunt ab illa ſanctiſſima profeſſione, qua Chriſto dedere nomen, deinde ab inſtituto quod profeſſi ſunt. In hos, inquam, oportebat execrandum apoſtatae nomen torquere, etiam ſi decem cucullis eſſent obvoluti. Haec quum ita habeant, mi Lamberte, quantum flagitium eſt, ſimplicem aetatem vi ſeu technis in naſſam impellere? Si palam mali ſunt, ut ſunt plerique, quid aliud quam pueros in perniciem pertrahunt? Sin neque calidi, neque frigidi, in quam miſeram ſervitutem implicant illos? Sin probi-

tatis ſpecie commendabiles, quum ſit tanta corporum & animorum varietas, quum tam ingenioſa ſimulatio, quum tanta pueritiæ ſimplicitas, quum nodus ſit inſolubilis, ut ipſi volunt, in quod periculum tum animi tum corporis mittunt adoleſcentes? At pubertas, inquiunt, adfert boni malique diſcrimen. At non eodem anno pubeſcunt omnibus corpora, ſed multo minus animi. Vt nihil interſit; pubertas fortaſſe reddit idoneum matrimonio, non item profeſſioni monaſticæ: quam quidam aggreſſi, annos nati plus minus triginta, & alioqui rerum humanarum peritiſſimi, reſiluerunt ante profeſſionem, dicentes, Non *putaram. Olim vix ad preſbyterii gradum admittebantur triginta annos nati, & ad monaſticam vitam ſtatim idonei ſunt pubeſcentes? Et interim perperam uſurpatis vocabulis imponunt imperitis: mundi, quaſi ipſi ſint extramundani: obedientiæ, quum ſcriptura magis commendet obedientiam* Dei *quam hominum: voti inſolubilis, quum nondum invenire potuerint differentiam inter votum ſolubile*

lubile & inſolubile, niſi quod Scotus commentus eſt, ideo monachorum votum ſolvi non poſſe, quod per hominem fiat Deo. Nã quod ſoli Deo fit, facile ſolvitur. Atqui quum iſtorũ ſtatus omnis Romanorum Pontificum auctoritate nitatur, quur illi quoties libuit ſtrennue oppedunt? Is quum multos liberet à monachiſmo, licet non ſine cauſa, ſi poteſt quod facit, quur illius auctoritatem hic pro nihilo ducunt? Si negant illum poſſe quod facit, an non illi crimen atrox impingunt? Ita quoties ipſis commodum eſt, Pontifex Chriſti vicarius non poteſt errare: quoties ſecus viſum eſt, nihil agit. Sed non eſt nunc animus adverſus ordines depugnare. ſit hoc aut illud vitæ genus huic aut illi commodum, aut etiam neceſſarium, probetur nodus inſolubilis. quo ſanctior, quo magis ardua profeſſio eſt, hoc circumſpectius, lentius ac ſerius eſſet ſuſcipienda, ſatis mature, ſi ante annum quadrageſimum, mea quidem ſententia. Cætera vota non ſunt rata, niſi conſtet, ſanam fuiſſe mentem, ſobrium animum, à terroribus, aliiſ-

aliiſque violentis curis liberum : Et hic valebit, quum puer illecebris, minis, fucis, terriculamentis, reclamans in laqueum impulſus eſt ? Hic ſcilicet profertur metus cadens in conſtantem virum. potius citetur fucus & terror, cadens in ſimplicem ac rerum imperitum adoleſcentem. Adde quod in multis genuina ſimplicitas eſt, ætatis, & peculiaris natura. Nullum hic diſcrimen; ſi pubes habet lanuginem, valet votũ, & adeo valet, ut huius gratia deſeratur ſponſa nondum cognita. O leges? Proinde Florentium, quando tot machinis, perpetuo reluctans ac reclamans, huc protruſus eſt, nec unquam quicquam geſtavit præter veſtem, ſed conſcientiam habuit liberam, mihi videtur nullo teneri voto, non magis quam ſi quid turpe iuraſſet piratis mortem intentantibus. Nec dubito quin Romani Pontificis pietas nihilo minus ſit indignatura plagiariis iſtis, quam hominis cauſæ fautura. Dices; Pontifex poterit illum ſuæ libertati reſtituere, quod ad forum humanum attinet, quando conſcientiam habet ex ſe liberam, at hominum

minum linguas non poteſt compeſcere. Atqui quum vere ſummus ille Pōtifex eccleſiæ Chriſtus, & huius aut degener diſcipulus Paulus, doceant neminem eſſe iudicandum, præſertim in his rebus, quæ per ſe nec pium faciunt, nec impium: certe tantum momenti deberet habere ſummi Pontificis auctoritas, ut hominum ſuſpiciones in bonam partem ibi deflecteret, ubi male ſuſpicari vicium eſt. Sed quid tandem futurum eſt de rebus humanis, ſi talium hominum inſulſis iudiciis, & ſcurrilibus obtrectationibus perpetuo obſequemur? Infirmitati, ſeu perſuaſioni invincibili nos vult obſecundare Paulus, ſed ad tempus. ſtultis autem ac malicioſis iudiciis obſequi, quid aliud eſt quã Chriſtianæ pietatis vigorem obruere? Chriſtus hactenus obſequutus eſt Cæſari, quod ſolvit didrachmum: hactenus Iudæis, quod abſtinuit à cibis lege vetitis: at in ſananda contracta, in illuminando cæco, in reſtituendo manco, in vellendis ſpicis palam neglexit, imo ſtudio provocavit ſcandalum Scribarum & Phariſæorum: quod ni idem feciſſet

ciſſet beatus Paulus, ubi nunc eſſet Chriſtianiſmus? Quid autē obiiciunt homines ſtolidiſſimi? Depoſuit veſtem lineam? qui ſciunt an intus gerant? Et ſi depoſuit, unde ſciunt, quas ob cauſas depoſuerit? Vnde ſciunt, quorum auctoritate id factum ſit? Si neſciunt, quur iudicant? & ſi norunt hoc ſummi Pontificis auctoritate factum, quur non verentur damnare illius iudicium, quod alibi volunt haberi inviolatum? Vbi eſt hic illa mirabilis totieſque iactata obedientia, quum nec auſcultant Chriſto, & Eccleſiæ principem Chriſtique vicarium lacerant? Vbi eſt illa ſimplicitas, quam incurvata cervice præ ſe ferunt? Vbi eſt ille ſpiritus mundo mortuus? Mittamus hæc: ubi eſt humanitas? ubi ſenſus cōmunis? Quum tot ſint ſcelera non hic referenda, quæ ipſis poſſunt obiici, ut in quibus quotidie pene palam deprehenduntur, ne moveam τὰ ἀπόῤῥητα καὶ ἀκίνητα, tamen ſine fine mutatam veſtem velut inexpiabile crimen obiiciunt. Quid autem inhumanius quam obiicere cuiquam ſuam calamitatem, in quam aliena malicia præcipi-

præcipitatus eſt? Quis tam incivilis eſt, ut claudicationem opprobret homini, cui mula calce fregit tibiam? Quis monophthalmiam ei, quem in bello eluſcavit hoſtis? Quis morbum comitialem, aut lepram ei, quem natura ſic genuit? Quis paupertatem ei, qui naufragio rem amiſit? Qui vere ſunt homines, talium miſerentur potius ac favent, & ſi qua poſſunt opitulantur. Et quo malum eſt atrocius, hoc impenſius illis favent. Quod autem infortunium maius poſſit adoleſcenti felicis ingenii accidere, quam ſi in tale vitæ genus protrudatur? Ergo ſi vehementer inhumanus eſt, qui calamitatem pro crimine obiicit, quid de illo dicendum eſt, qui malum opprobrat, quod ipſe ſuo vicio dedit? Veluti ſi chirurgus imperitus per convicium luſcum appellet eum, cui ipſe perdidiſſet oculũ; aut ſi pirata ſervitutem obiiciat illi, quem ex libero traxiſſet in ſervitutem? Nonne id optimo iure dicant omnes, inſignitæ cuiuſdam impudentiæ eſſe, ſuum ſcelus in altero criminari? Quid porro aliud iſti faciunt, qui peſſimis artibus impo-

ſuerunt

ſuerunt ætati ſimplici, & poſtea ſuum crimen aliis exprobrant? An non hic vides ſummam inhumanitatem cum ſumma ſtulticia parique impudentia coniunctam? In iſtos recidit ignominia, & tamen alium volunt pudeſcere. Neque enim ignominia eſt eius, qui delapſus eſt in foveam, ſed eorum qui præcipitarunt. Poſuit veſtem; ſed vos coëgeſtis accipere. Quis unquam vicio vertit homini capto, quod profugit à piratis? Ne pirata quidem ipſi, opinor. Cæteri gratulantur omnes. Quiſque pirata eſt ei, qui per vim adimit homini ſuam libertatem. Et ſi placet minus odioſis exemplis uti, ſi ſutor ſtomachetur in quempiam, quod calceum elegantem quidem, ſed pedi non congruentem, abiecit, nonne merito reſpondeat, Te ipſum accuſas, qui talem calceum induxeris pedi? Pulchrum eſſe non nego, ſed mihi miſere torquet pedem. Nihil enim vetat, quo minus aliquod inſtitutum ſit per ſe præclarum, quod tamē huic aut illi ſit pernicioſum. Vt finem faciam, vir amiciſſime, ſi tibi probavi cauſam mei Florentii; maiorem

iorem in modum te rogo, ut negocium hoc & quam celerrime, & quam maxime ex animi noſtri ſentẽtia cures expediendum. De impendio ne fueris ſollicitus, me fideiuſſorem accipe. In ſpacio quod in huius epiſtolæ calce vacare videtur, ſignavi quædam, quæ fortaſſis ad conficiendum diploma requirentur, ſignavi autem notulis, quas proximis literis ad te miſi, nec has tamen leges niſi chartam prunis admoveris. Per hunc veredarium exſpecto reſponſum: hærebit enim Romæ diebus quindecim, aut certe per proximum. Bene vale.

Lambertus Grunnius Eraſmo Roterod. S.

NVllum unquam negocium, Eraſme clariſſime, ſuſcepi libentius, quam quod mihi delegaſti, & vix aliud confeci magis ex animi ſententia. Nam me nonperinde movit tua amicitia, cui ſane tribuo plurimum, atque Florentii indigna calamitas. Epiſtolam tuam à capite uſque ad calcem perlegi ſummo

Pon-

Pōtifici, Cardinalibus aliquot, ac ſummatibus viris præſentibus. Beatiſſimus Pater, ut ſtylo tuo viſus eſt unice delectari, ita vix credas quam incanduerit adverſus iſtos vere plagiarios. Nam quo magis favet veræ pietati, tanto magis habet inviſos iſtos qui mundum implent aut miſeris aut malis monachis, non ſine gravi iactura Chriſtianæ Religionis. Spontaneam, inquit, pietatem amat Chriſtus, non ergaſtula mancipiorum. Iuſſit diploma protinus expediri, idque gratis: ego tamen Scribis ac Notariis dedi ducatos treis, quo celerius auferrem: noſti hoc famelicum genus: velis nolis aliquot offis placandi ſunt. Veredarius per quem ſcripſeras, Neapolim hinc profectus, affirmabat ſe huc rediturum. Quid acciderit, neſcio; non rediit. Hic tamen commodum ſeſe obtulit, altero, ni fallor, aliquanto certior, qui tibi diploma cum exemplari & ſubſcriptione Pontificis reddet. Pactus ſum cum illo, dimidiato ducato, nec dabis amplius. Bene vale, & Florentium, nihil tam mihi tecum commune, meo nomine ſalutabis amanter. Datum Romæ.

Argu-

Argumentum Epiſtolæ ſequentis.

Notat inter alia, quam ob cauſam monaſterio, cui ſe invitus ſatis mancipatat, fuerit egreſſus, imo cuius auctoritate evocatus. Quum autem lapſu temporis eo nomine multorum calumniis vir pius obiiceretur, & Servatius etiam, qui Patris dignitate cœnobio huic præerat, litteris eum revocaret: nervoſam ad eum ſcripſit Epiſtolam, qua ſe vitæ monaſticæ calamitates ferre non poſſe teſtabatur; rationibus additis, quibus motus veſtibus ſe exuerat Monaſticis.

Reverendo Patri Servatio Eraſmus S. P. D.

HVmaniſſime Pater, Literæ tuæ per plurimorum iactatæ manus, tandem ad me quoque pervenerunt iam Angliam ingreſſum. quæ mihi ſane voluptatem incredibilem attulerunt, quæ veterem illum tuum in me animũ adhuc ſpirant. Paucis autem reſpõdeo, utpote

pote ex itinere iam ſcribens, & ad ea potiſſimũ quæ tu ſcribis & ad rem maxime pertinent. Tam varia eſt hominum ſententia, & ſuus cuique eſt avium cantus, ut omnibus ſatisfieri non poſſit. Ego certe hoc ſum animo, ut quod ſit factu optimum ſequi velim. teſtis eſt mihi Deus. nam ſi quid olim iuveniliter ſenſi, id partim ætas, partim rerum correxit uſus. Nunquam fuit conſilium, vel vitæ genus, vel cultum mutare, non quod probarem, ſed ne cui ſcandalo eſſem. Scis enim me ad id vitæ genus tutorũm pertinacia, & aliorum improbis hortatibus adactum magis quam inductum. Tum, Cornelii VVerdeni conviciis, & pudore quodam, fuiſſe retentum, quum intelligerẽ, mihi hoc vitæ genus haud quaquam aptum eſſe. Nam non omnibus congruunt omnia. Ieiuniorum impatiens ſemper fui, idque peculari quadam corporis ratione. Semel excitatus à ſomno, nunquam potui redormiſcere, niſi poſt horas aliquot. Ad literas tantum rapiebatur animus, quarum iſthic nullus uſus. Adeo ut non dubitem, quin ſi in liberum

liberum aliquod vitæ genus incidiſſem, non ſolum inter felices, verum etiam inter bonos potuiſſem numerari. Itaque cum intelligerem, me nequaquam eſſe idoneum iſti generi vitæ, & coactum, non ſponte, ſuſcepiſſe; tamen quia receptum eſt, (publica noſtri ſeculi opinione) piaculum eſſe, à ſemel ſuſcepto vitæ genere diſcedere; decreveram & hanc infelicitatis meæ partem perpeti. Scis enim me multis in rebus infortunatum eſſe: At unum hoc cæteris omnibus gravius eſſe duxi, quod in huiuſmodi vitæ genus detruſus eſſem, à quo tum animo tum corpore eſſem alieniſſimus: Animo, quod à ceremoniis abhorrerem, & libertatis amans eſſem: Corpore, quod etiam ſi maxime placuiſſet vitæ inſtitutum, corporis natura non ferebat iſtiuſmodi labores. At obiiciet mihi aliquis annum probationis (ut vocant) & ætatem maturam. Ridiculum. quaſi quis poſtulet, ut puer anno decimo ſeptimo, maxime in literis educatus, norit ſe ipſum; quod magnum eſt etiam in ſene: an anno uno id diſcere potuerit, quod multi cani nondum intelligunt?

Quan-

Quanquam ipſe nunquam probavi, & guſtatum iam multo minus, ſed iis quas dixi rationibus ſum irretitus. Tametſi fateor eum qui vere ſit bonus, in quovis vitæ genere bene victurum. Nec diffiteor me ad magna vitia fuiſſe propenſum, non tamen uſque adeo corrupta natura, quin ſi commodus acceſſiſſet gubernator, & vere Chriſtianus, non Iudaice ſuperſtitioſus, potueram ad bonam duci frugem. Hoc igitur interim ſpectavi, in quo vitæ genere minime malus eſſem, atque id ſane me aſſecutum puto. Vixi interim inter ſobrios, vixi in ſtudiis literarum, quæ me à multis vitiis avocaverunt. Licuit cõſuetudinem habere cum viris vere Chriſtum ſapientibus, quorum colloquiis factus ſum melior. Nihil iam iacto de libris meis, quos fortaſſe vos contemnitis: at multi fatentur, redditos eorum lectione non ſolum eruditiores, verum etiam meliores. Pecuniæ ſtudium nunquam me attigit. Famæ gloria nec tantillum tangor. Voluptatibus, etſi quondã fui inquinatus, nunquam ſervivi. Crapulam, ebrietatem, ſem-

per

per horrui, fugique. Quòties cogitabam de repetendo contubernio veſtro, ſuccurrebat invidia multorum, contemptus omnium, colloquia quam frigida, quam inepta, quã non ſapientia Chriſtum, convivia quam laica, denique tota vitæ ratio, cui ἢν ἀφαιρῇς τὰς, ὡς καλοῦσι, χειρεμονίας, οὐκ οἶδα τί ἂν ἀπολείποις ἐξαίρετον. *Poſtremo ſuccurrebat corporis imbecillitas; quæ iam ætate & morbis, ac laboribus aucta eſt; quæ facit, ut nec vobis ſatisfacturus eſſem, & me ipſum occiderem. Iam annis aliquot obnoxius ſum calculo, gravi ſane morbo & capitali. Iam annis aliquot nihil bibo, niſi vinum, neque quodvis vinum, idque cogente morbo. Non fero quemvis cibum, nec cœlum quidem quodlibet. Nam morbus hic facile recurrens, maximam poſtulat vitæ moderationem: & novi cœlum Hollandicum, novi victus veſtri rationem, ut de moribus nihil dicam. Itaque ſi rediſſem, nihil aliud fuiſſem aſſecutus, niſi quod vobis moleſtiam attuliſſem, mihi mortem. Sed tu fortaſſis bonam felicitatis partem exiſtimas inter confratres emori. At fal-*

lit & imponit iſta perſuaſio, non ſolum tibi, verum etiam propemodum univerſis. In loco, in cultu, in victu, in ceremoniolis quibuſdam Chriſtum & pietatem collocamus. Actum putamus de illo, qui veſtem albam commutavit in nigram, aut qui cucullam pileo, qui locum ſubinde mutet. Auſim illud dicere, μέγιστοι τῆς χριστιανῆς εὐσεβείας ὄλεθροι, ἐκ τούτων, ὡς καλοῦσι, ῥελιγιόνων ἐκπεπορεῦσθαι: tametſi pio fortaſſis ſtudio primum inducta ſint. Deinde paulatim creverũt, & in ſex millia ſeſe diſcriminũ ſparſerunt. Acceſſit ſummorum Pontificum auctoritas, nimium ad multa facilis & indulgens. Quid enim laxis iſtis religionibus ἢ μιαρώτερον ἢ ἀσεβέστερον; Iam ad laudatas ſi te conferas, imo laudatiſſimas, εἰ μὴ ψυχράς τινας καὶ Ἰουδαϊκὰς θρησκείας, haud ſcio quam Chriſti reperias imaginem. Ex his ſibi placent, ex his alios iudicant & contemnunt: Quanto maius eſt, è Chriſti ſententia totũ orbẽ Chriſtianum unam domum & velut unum habere monaſterium, omnes concanonicos & confratres putare. Baptiſmi ſacramentum ſummam religionem

ducere,

ducere, nec ſpectare ubi vivas, ſed quam bene vivas? Vis me ſedem ſtabilem figere. quod etiam ipſa ſuadet ſenectus. At laudatur Solonis, Pythagoræ, Platoniſque peregrinatio. Vagabantur & Apoſtoli, præcipue Paulus. D. Hieronymus, etiam monachus, nunc Romæ eſt, nunc in Syria, nunc in Africa, nunc alibi atque alibi: & canus etiam ſacras proſequitur literas. At non ſum cum hoc conferendus, fateor; ſed tamen nunquam mutavi locum, niſi vel peſte cogente, vel ſtudii cauſa, vel valetudinis; & ubicunque vixi(dicam enim de me fortaſſis arrogantius,ſed tamen vere,)probatus ſum à probatiſſimis, laudatus ſum à laudatiſſimis. Nec ulla eſt regio, nec Hiſpania, nec Italia, nec Anglia, nec Scotia, quæ me ad ſuum non invitet hoſpitium. Et,ſi non probor ab omnibus, (quod nec ſtudeo) certe primis placeo. Romæ nullus erat Cardinalis, qui me non tanquam fratrem acciperet, cum ipſe nihil tale ambirem: præcipue vero Cardinalis S. Georgii, Cardinalis Bononienſis, Cardinalis Grymanus,

Cardinalis Navetenſis, & hic ipſe qui nunc Pontifex Maximus eſt, ut ne dicam de Epiſcopis, Archidiaconis,& viris eruditis. Atque hic honos non tribuebatur opibus, quas etiam nunc non habeo, nec deſidero; non ambitioni, à qua ſemper fui alieniſſimus; ſed literis duntaxat, quas noſtrates rident, Itali adorant. In Anglia nullus eſt Epiſcopus, qui non gaudeat à me ſalutari, qui non cupiat me convivam, qui nolit domeſticum. Rex ipſe paulo ante patris obitum, cum eſſem in Italia, ſcripſit ad me ſuapte manu literas amantiſſimas: nunc quoque ſæpe ſic de me loquitur, ut nemo honorificentius, nemo amantius: & quoties eum ſaluto, blandiſſime amplectitur, & oculis amantiſſime obtuetur, ut intelligas, eum non minus bene de me ſentire, quam loqui. Regina conata eſt me ſibi præceptorem aſſciſcere. Nemo eſt qui neſciat, ſi vel paucos menſes velim in aula regis vivere, quantum libeat ſacerdotiorum mihi accumulaturum: ſed ego huic otio meo, & ſtudio, & laboribus omnia poſthabeo. Cant..arienſis Archiepiſcopus

pus

pus totius Angliæ primas, & regni huius Cancellarius, vir doctus & probus, me ſic amplectitur, ut, ſi pater eſſem, aut frater, non poſſet amantius. Et ut intelligas hoc eum ex animo facere, dedit mihi ſocerdotium centum fere nobilium: quod poſtea volente me in penſionem centum coronatorum mutavit, ex mea reſignatione: adhac dedit dono ſupra CCCC nobiles. His pauculis annis, idque nihil unquam petenti, dedit uno die nobiles CL. Ab aliis Epiſcopis ſupra C nobiles accepi gratuita liberalitate oblatos. D. Montioius huius regni Baro, quondam meus diſcipulus, dat annue mihi penſionem C coronatorũ. Rex & Epiſcopus Linconienſis, qui nunc per regem omnia poteſt, magnifice multa promittit. Sunt hic duæ univerſitates, Oxonia & Cantelbergia, quarum utraque ambit habere me: nam Cantelbergiæ menſes complures docui Græcas & ſacras literas, ſed gratis: & ita facere ſemper decretum eſt. Sunt hic collegia, in quibus tantum eſt religionis, tanta vitæ modeſtia, ut nullam religionem non ſis contempturus, ſi videas.

Eſt Londini D. Ioannes Coletus D. Pauli Decanus, vir qui ſummam doctrinam cum admirabili pietate copulavit, magnæ apud omnes auctoritatis. Is me ſic amat, id quod ſciunt omnes, ut cum nemine vivat libentius quam mecum: ut omittam alios innumeros, ne ſim vobis moleſtus, & iactantia & loquacitate. Iam ut de Operibus dicam aliqua: Enchiridion opinor te legiſſe, quo non pauci fatētur ſe ad pietatis ſtudium inflammatos. nihil mihi arrogo, ſed gratulor Chriſto, ſi quid per me boni contigit illius dono. Adagiorum opus ab Aldo impreſſum an videris neſcio: Eſt quidem profanum, ſed ad omnem doctrinā utiliſſimū: mihi certe inæſtimabilibus conſtitit vigiliis. Edidi opus de rerū verborūq; copia, quod inſcripſi Coleto meo, opus utiliſſimū cōcionaturis. at iſta contēnunt ii qui omnes bonas cōtemnunt literas. His duobus annis, præter alia multa, caſtigavi Hieronymi epiſtolas: adulterina & ſubdititia obelis iugulavi: obſcura ſcholiis illuſtravi. Ex Græcorū & antiquorū codicum collatione caſtigavi novum totū Teſtamentum,

tum, & ſupra mille loca annotavi non ſine fructu Theologorum. Commentarios in Epiſtolas Pauli cœpi, quos abſolvam, ubi hæc edidero. Nam mihi decretum eſt, in ſacris immori literis. In hiſce rebus colloco otium & negotium meum. In iis magni viri dicunt me valere quod alii non valent. In veſtro vitæ genere nihil valiturus ſum. Cum tam multis doctis & gravibus viris habui conſuetudinem & hic, & in Italia, & in Gallia: neminẽ adhuc reperi, qui mihi conſuleret, ut ad vos me reciperem, aut qui hoc iudicaverit melius. Quin & ipſe felicis memoriæ D. Nicolaus VVercerus, qui te præceſſit, ſemper mihi hoc ſolitus erat diſſuadere, ſuadẽs, ut alicui epiſcopo potius me adiungerẽ, addens, ſe noſſe & animum meum, & fraterculorum ſuorum mores: nam iis utebatur verbis linga vernacula. Et in hoc vitæ genere in quo ſum video quæ fugiam, ſed quid potius ſequar, non video. Nunc reſtat, ut de ornatu quoque tibi ſatisfaciam. Semper antehac uſus ſum cultu Canonicorum, & ab Epiſcopo Traiectino, cum eſſem Lo-

 vanii,

vanii, impetravi, ut ſine ſcrupulo uterer ſcapulari lineo pro veſte linea integra, & capitio nigro pro pallio nigro, iuxta morem Lutetiorum. Cum autem adirem Italiam, viderem que toto itinere Canonicos magna veſte cum ſcapulari, ne quid offenderem novitate cultus, veſte nigra illic uti cœpi cum ſcapulari. Poſtea peſtis orta eſt Bononiæ, & illic, qui curant peſte laborantes, linteum album ex humeris pendēs ex more geſtant: hi congreſſus hominū fugitant. Itaque cum die quodam doctum amicum viſerem, quidam nebulones eductis gladiis parabant me invadere: feciſſentque, ni matrona quadam admonuiſſet, eccleſiaſticum me eſſe. Altero item die cum Theſaurarii filios adirem, utrinque cum fuſtibus in me concurrerunt, & peſſimis clamoribus. Itaque à bonis viris admonitus, occultavi ſcapulare, & impetravi veniam à Iulio II. ut ornatu religionis uterer, aut non uterer, ut mihi viſum eſſet, modo veſtem haberem ſacerdotalem. Et ſi quid ante peccatum eſſet ea in re, literis id totum condonavit. In Italia

ergo

ergo perſeveravi veſte ſacerdotali, ne mutatio eſſet alicui ſcandalo. Poſtquam autem in Angliam redii, decrevi meo ſolito uti ornatu: & domum accerſito amico quodam primæ laudis, & in vita & in doctrina oſtendi cultum, quo uti ſtatuiſſem. Rogavi an in Anglia conveniret? probavit. atque ita in publicum prodii. Statim admonitus ſum ab aliis amicis, eum cultum in Anglia ferri non poſſe: ut celarem. celavi: & quoniam non poteſt celari, quin aliquando deprehenſus ſcandalum pariat, repoſui ſcrinio, & veteri Pontificis auctoritate ſum uſus uſque adhuc. Excommunicant Pontificiæ leges eum, qui religionis habitum abiecerit, quo liberius interſeculares verſetur. Ego coactus depoſui in Italia, ne occiderer quidem, deinde coactus depoſui in Anglia, quia tolerari non poterat, cum ipſo multo maluerim uti. At nunc denuo recipere plus gigneret ſcandali, quam mutatio ipſa gignebat. Habes univerſam vitæ meæ rationem, habes meum conſilium. Cupio & hoc vitæ genus mutare, ſi quod videro melius.

Sed in Hollandia quid agam, non video. Scio, non conventurum cum cœlo, neque cum victu: omnium oculos in me excitabo. Redibo ſenex & canus, qui iuvenis exivi. Redibo valetudinarius. Exponar contemptui etiam infimorum, ſolitus & à maximis honorari. Studia mea compotationibus permutabo. Nam quod polliceris officium tuum in quærenda ſede, ubi cum maximo, ut ſcribis, vivam emolumento: quid ſit, non poſſum cogitare, niſi forte collocabis me apud monachas aliquas, ut ſerviam mulieribus, qui Archiepiſcopis, nec Regibus ſervire volui. Emolumentum nihil moror, neque enim ſtudeo diteſcere, modo tantum ſit fortunæ, ut valetudini & otio literarum ſuppetat, & vivam nulli gravis. Atque utinam liceat hiſce de rebus coram commentari: nam literis nec ſatis commode nec tuto licet. Tuæ enim, quanquam per certiſſimos miſſæ, tunc ſic aberrarant, ut niſi ipſe caſu in arcem hanc me contuliſſem, nunquam fuerim viſurus. & accepi iam à pluribus inſpectas. Quare ne quid ſcripſeris arcani, ni certo cognoveris ubi ſim, & nun-

nuncium nactus ſis fideliſſimum. Peto nunc Germaniam, id eſt, Baſileam, editurus lucubrationes meas. Hac hyeme fortaſſis futurus Romæ. In reditu dabo operam, ut pariter colloquamur alicubi. Sed nunc æſtas ferme præteriit, & longum eſt iter. De morte Guilhelmi, Franciſci, & Andreæ, ſciebam ex Raſbondo, & eius uxore. Dominum Henricum reſaluta diligenter, reliquoſque qui tecum vivunt omnes; in quos habeo eum animum quem debeo. Nam priſtinas tragœdias imputo erratis, aut (ſi ita vis) meis fatis. Literas tuas tertio à Paſcha die ſcriptas accepi Nonis Iuliis. Rogo ut ſalutem meam tuis piis votis Chriſto commendare non negligas. Cui ſi certo ſcirem rectius fore conſultum, ſi ad veſtrum rediero contubernium, hac die ad iter accingerer. Bene vale quondam ſodalis ſuaviſſime, nunc pater obſervande. Ex arce Hannienſi iuxta Calecium; poſtridie Nonas Iulias.

Quum autem decens & accurata Scriptorum ſuorum partitio ſupra modum cordi fuerit Eraſmo, maio-

remque eius rei curam poſt mo
haberi ſupremis verbis voluer
amicis, quam, ut ipſe loquitur
piſtola quadam ad Conradum
clenium, paulo poſt ſubiicie
pſalteriorum & anniverſariorum
defunctis ſuperſtitione quadam
ſtari conſueverunt: non abs re
cenſui, ſi Epiſtolam ad Hect
Boœtium miſſam appoſuero;
ipſe paucis ante obitum annis ſ
dum è lucubrationibus ſuis in
& æternitati conſecrat hortum
gulis in ſuos pulvillos & areolas
ſime diſtributis. Ea ſic habet:

Deſ. Eraſmus Roterodamus
ditiſs. Hectori Boœtio Dei
donano. S. D.

LIteras tuas, Boœti ornatiſſim
tas Aberdonæ ſeptimo Cal
Iunias, anno ſalutis M IↃ XX
accepi Friburgi, quæ civitas eſt
goia, ſub ditione regis Ferdinand
in celebrem habens Academiam:
pi autem circiter idus Februaria

no à natali Chriſti M D XXX: ne forte mecum expoſtules, quod ſerius reſpondeam. Ea res fuit in cauſa, ut has literas tibi per typographos excuſas mittere maluerim, quam per amanuenſem deſcriptas. Sic enim arbitror celerius ad te perventuras. Ergo ad tuas paucis accipe. Quam mihi tua conſuetudo iucũda fuit, Hector eruditiſſime, quum ante annos triginta duos Lutetiæ in literarum ſtadio pariter curreremus, licet te pro ingenii tui ſingularis felicitate multis paſſibus præcurrente, tam mihi gratum fuit eam voluptatem ex tanto intervallo mihi tuis literis refricari. Ad laudes autem quas tuus candor mihi tribuit affatim, plenaque (quod aiunt) manu, nihil aliud audies, quam te de Eraſmo non minus diſerte quam amãter, non dicam mentiri, quod à tuis moribus ſemper fuit alieniſſimum, ſed multum à vero aberrare. Faveo tamen interim tuis de me præconiis, vehementer optans, ex meis lucubrationibus aliquid utilitatis ad diſciplinarum ac veræ pietatis candidatos pervenire. Earum Catalogum, uti petis,

huic

huic ſubtexam Epiſtolæ. Nec mihi mediocrem attulit voluptatem, quod intelligo, Scotiæ regnum ut aliis pluribus ornamentis, ita liberalium artium ſtudiis indies magis ac magis expoliri. Hoc nomine ſemper amavi Iacobum regem, quod ditionem ſuam non tam proferre ſtuduerit quam exornare, inter feliciſſimos monarchas numerandus ſi præclaris virtutibus hominis fortuna reſpondiſſet. Nec dubito, quin filius illius ut in paternum regnum ſucceſſit, ita paternis veſtigiis ingrediatur. Quũ Iacobi regis filium Alexandrum Archiepiſcopum divi Andreæ Senæ inſtituerem, aderat illi frater vix decimum agens annum, incredibili puer indole, ac iam tum neſcio quid eximium de ſe pollicens. Aveo ſcire quid illi acciderit, utrum paterni fraternique fati comes fuerit, an adhuc ſuperſit. Pro iſtius Academiæ non ignobilis in me favore ſtudioque gratiam habeo plurimam, cuius commodis & ornamentis utinam meâ operâ poſſit aliquid accedere. Certe, quod unum poſſum, precor, ut Dominus, per te tuique ſimiles

viros,

viros, eam omni genere diſciplinarum, veraque pietatis dotibus, bene fortunet ac locupletet. Datum ex inclyta Academia Friburgenſi, Idibus Martiis.

INDEX

Omnium lucubrationum Deſ. Eraſmi Roterodami.

Primo tomo hæc habentur:

DE copia verborum ac rerum, libri duo.

Theodori Gazæ Grammatices, libri duo.

Syntaxis.

Ex Luciano verſa:
Saturnalia.
Cronoſolon.
Epiſtolæ Saturnales.
De luctu.
Abdicatus.
Icaro-Menippus.
Toxaris.
Alexander, ſive Pſeudomantis.
Somnium.
Timon.

Tyran-

Tyrannica. Et Eraſmi D
clamatio Lucinianicæ r
ſpondens.
De iis qui mercede cond
cti degunt.
Dialogi amatorii XVIII.
Hercules Gallicus.
Eunuchus.
De ſacrificiis.
Lapithæ, ſive Conviviu
De aſtrologia.

De ratione conſcribendi epiſtolas
De pueris ſtatim ac liberaliter inſ
tuendis.
De ratione ſtudii.
De laude medicinæ.
Libanii aliquot Declamationes v
ſæ.
Similium liber unus.
Colloquiorum liber.
De recta Latini Græcique ſermo
pronuntiatione.
Ciceronianus, ſive de optimo
cendi genere.
De civilitate morum puerilium.
Galeni exhortatio ad bonas art
verſa.

Ep

Epitome in elegantias Laurentii Vallæ.

Euripidis Hecuba & Iphigenia, Eraſmo interprete.

In Nucem Ovidii Commentarius.

Secundo Tomo,

Adagiorum opus.

Tertio Tomo,

Epiſtolarum opus.

Quarto Tomo:

E Plutarcho verſa:

- De diſcrimine Adulatoris & Amici.
- Quomodo utilitas capiatur ab inimicis.
- De tuenda bona valetudine.
- Principi maxime philoſophandum.
- Animi an corporis graviores morbi.
- Num recte dictum ſit, Λάθε βιώσας.
- De cupiditate divitiarum.
- De cohibenda iracundia.
- De curioſitate.
- De vitioſa verecundia.

Apophthegmatum libri VIII.

Moriæ Encomium, hoc eſt, Stultitiæ laus.

Pane-

Panegyricus ad Philippum Burgundiorum principem.
Ad eundem Carmen gratulatorium.
Inſtitutio principis Chriſtiani.
Iſocrates de regno adminiſtrando, Eraſmo interprete.
De morte Declamatio.
Declamatiuncula gratulatoria.
Pacis querimonia.
Lingua.
Xenophontis tyrannus, ex interpretatione Eraſmi.
De ſenectute carmen.

Quinto Tomo:

Enchiridion militis Chriſtiani.
Oratio de virtute amplectenda.
Ratio veræ Theologiæ.
Paracleſis.
Modus confitendi.
Enarratio Pſalmi, *Beatus vir.*
Enarratio Pſalmi, *Quare fremuerunt Gentes.*
Paraphraſis in Pſalmum, *Domine quid multiplicati.*
Concio in Pſalmum, *Quum invocarem.*
De puritate Eccleſiæ Chriſti.

Enarra-

Enarratio in Pſalmum, *Dominus regit me.*

De bello Turcis inferendo Conſultatio.

Enarratio in Pſalmum, *Benedicam Domino in omni tempore.*

Enarratio in Pſalmum, *Dixi, cuſtodiam vias meas.*

De amabili Eccleſiæ concordia.

Concio in Pſalmum LXXXV.

De miſericordia Domini Concio.

Virginis & Martyris Comparatio.

Concio de puero Ieſu.

Epiſtola conſolatoria ad virgines ſacras.

Chriſtiani matrimonii inſtitutio.

Vidua Chriſtiana.

Eccleſiaſtes, ſive de ratione concionandi.

Modus orandi Deum.

Symbolum, ſive Catechiſmus.

Precationes.

Pæan Virgini matri dicendus.

Oratio ad Mariam in rebus adverſis.

De contemptu Mundi.

De tædio & pavore Chriſti diſputatio.

De præ-

Digitized by Google

De præparatione ad mortem.
Ode de caſa natalicia Ieſu.
Expoſtulatio Ieſu cum homine pereunte.
Hymni varii.
Liturgia Virginis Lauretanæ.
Carmen votivum Genovefæ.
Commentarius in duos Hymnos Prudentii, de natali & epiphania pueri Ieſu.
Chriſtiani hominis inſtitutum, carmine.
Epitaphia in Odiliam.

Sexto Tomo:

Novum Teſtamentum, cum Annotationibus.

Septimo Tomo:

Paraphraſes,
In Matthæum.
In Marcum.
In Lucam.
In Ioannem.
In Acta.

In Epiſtolas Pauli:

Ad Romanos.
Ad Corinthios I.
Ad Corinthios II.
Ad Galatas.

Ad E-

Ad Epheſios.
Ad Philippenſes.
Ad Coloſſenſes.
Ad Theſſalonicenſes I.
Ad Theſſalonicenſes II.
Ad Timotheum I.
Ad Timotheum II.
Ad Philemonem.
In Epiſtolam Petri I.
In Epiſtolam Petri II.
In Epiſtolam Iudæ.
In Epiſtolam Iacobi.
In Epiſtolam Ioannis I.
In Epiſtolam Ioannis II.
In Epiſtolam Ioannis III.
In Epiſtolam ad Hebræos.

Octavo Tomo:

Ex Chryſoſtomo verſa:

Adverſus Iudæos, Homiliæ V.
De Lazaro & divite, Homiliæ IV.
De viſione, Homiliæ V.
De Philogonio martyre, Homilia I.
De orandoDeum, Libri II.
De David & Saule, Libri III.
Quum preſbyter eſſet deſignatus, Homilia I.

In Pſalmum, *Cantate Domino.*

Quum Sarioninus & Aurelianus acti eſſent in exilium, Homilia I.

De fide Annæ, Homiliæ II.

Commentariorum in Acta Apoſtolorum, Homil. IV.

Commentariorum in ſecundam ad Corinthios, Homiliæ VII.

In Epiſtolam ad Galatas, & in Epiſtolam ad Philippenſes, Homiliæ II.

Ex Athanaſio:

De ſancto Spiritu, Epiſtolæ II.

Contra Euſebium de Nicæna ſynodo, Epiſtolę II.

Apologetici duo, adverſus eos, qui calumniabantur, quod in perſecutione fugiſſet.

De paſſione Domini, Homilia I.

De hoc quod ſcriptum eſt, *Euntes in vicum qui conrta vos eſt.*

De virginitate.

De peccato in Spiritum.

De Spiritu Sancto.

Ex

Ex Origene. De vita, phraſi, & operibus Origenis.
Fragmentum in Euãgelium Matthæi.

Ex Baſilio: Principium Eſaiæ.
De Spiritu ſancto, Liber.
De laudibus ieiunii, Homiliæ II.

Nono Tomo:

Epiſtola Apologetica, ad Dorpium.
Ad Iacobum Fabrum Stapulenſem.
Ad Iacobum Latomum.
Ad Atenſem pro declamatione Matrimonii.
Apologia de *In principio erat ſermo.*
Apologię tres ad Notationes Eduardi Lei.
Ad Iacobum Lopim Stunicam.
Adverſus Sanctium Caranzam.
De loco, *Omnes quidem reſurgemus.*
In Natalem Beddam.
Adverſus Petrum Sutorem Cartuſianum.
Appendix de ſcriptis Clithovei.
Declarationes adverſus Theologos Pariſienſes.
Ad Phimoſtomum De divortio.

Ad iuve-

Ad iuvenem Gerontodidaſcalum.
Ad monachos quoſdam Hiſpanos.
Ad Album Pium Carporum principem.
De eſu carnium.
De libero arbitrio Collatio.
Hyperaſpiſtæ diatribes, Libri II.
Purgatio adverſus Epiſtolam Lutheri.
Detectio præſtigiarum libelli cuiuſdam.
Adverſus pſeudo-euangelicos Epiſtola.
Ad Eleutherium Epiſtola.
Ad Grunnium.
Ad fratres Germaniæ Inferioris.
Spongia adverſus aſpergines Hutteni.
Pantalabus, ſive adverſus febricitantem.
Adverſus mendacium & obtrectationem.
Antibarbarorum liber.
Ad quoſdam graculos Epiſtola.
Reſpõſio ad Petri Curtii defenſionẽ.
De Termino, Epiſtola.
Indicis operum Deſ. Eraſ. Roterod.
FINIS. Era-

Eraſmus amicis Lectoribus S. D.

Paucis hiſce diebus viſum ſchedarum mearum confuſiſſimos acervos excutere, partim ob unam atque alteram epiſtolam, quas editas cupiebam, partim ut abolerẽ quæ fortaſſis alii poſt deceſſum meum eſſent edituri, aut me etiam vivo. Quid enim iſti non audent, quibus lucellum quamlibet exiguum, aut gloriola, honeſto & amicitia eſt antiquior? Atqui non omnia in hoc ſcribuntur, ut evulgentur. Luſimus quædam adoleſcentes ſtyli exercendi gratia: quædam aliis dictavimus ſic inambulantes, nihil minus cogitantes quam de evulgando: nonnulla ſcripſimus diſcipulis tardis. Huius generis erant Colloquia, quæ Holonius quidam haud ſcio unde nactus, nam apud me nullum unquam fuit exemplar, care vendidit Ioanni Frobenio, ſimulans alios eſſe typographos qui empta cuperent. Hæc emendi orexis. Eiuſdem ſunt Paraphraſes elegantiarum, quæ

ſumma cum admiratione mea prodierunt, inepto titulo, quum ego nullum titulum addidiſſem: & ſingulis ad ordinem literarum digeſtis, quæ res totum turbavit ordinem: poſtremo multis admixtis, non minus ineptis quam indoctis, quæ ego nec puer ſuſtinuiſſem dictare puero. Nuper vidi libellum De componendis epiſtolis Lugduni excuſum hoc titulo, Eraſmo Petro Paludano S. D. *Atqui ego neminem novi mortalem huius nominis. Lecto libello deprehendi ſcurrile furtum. Olim cuidam Anglo diſcipulo intra biduum ſcripſi librum De componendis epiſtolis, plane craſſa Minerva craſſo. Ex hoc ille quædam decerpſit, & ſua quædam admiſcuit. Adiecit prolixam epiſtolam, in qua nullum eſt verbum meum, inſigniter inſulſam, nec quicquam facientem ad præſens argumentum. Si ſuo nomine edidiſſet opus incontaminatum, multo erat tolerabilius: verum ex meo nomine quæſivit lucrum. Iam ſcio & apud alios quoſdam ſervari iuvenilia quædam mea Progymnaſmata. Et in hoc vaſe, quod nunc*

excuſſi,

excuſſi, fuerant plurimæ chartæ iuveni ſcriptæ longe alia manu quam nunc utor. Eas comperi ſublatas ad unam omnes, nec me fugit penes quē lateant. Sed elevatur furtum literarium, verum nihilo meliore frōte, quam veſtiarii excuſant furtū pannarium, cæterique opifices ſuo quiſque colore ſuum furtum excuſant. At demus eſſe levem culpam penetrare in aliena ſcrinia, & quæ celata volebas ſuffurari: Num leve crimen videtur, ea quæ nolebas evulgari, cum alieni nominis infamia prodere, & quidem indoctis aſſuturis contaminata? Quid alii ſentiant neſcio, ego levius ferrem, & tuli non ſemel, è ſcriniis ſublatos nummos. At hoc qui faciunt, aguntur in crucem. Illi vocantur ſtudioſi. Ego vero iſtos ſtudioſos non arbitror dignos qui laqueo præſocentur, ſed qui ad Thurini exemplum, chartarum fumo pereant. In uno facto quam multa ſunt crimina? furti, ſacrilegii, falſi, infamis libelli, perfidiæ. Quid iſti non audebunt me mortuo, quum hæc audeant me vivo? Atq; utinam hæc temeritas à veterum

libris abſtineret! Officina Veneta dedit nobis Feſtum Pompeium egregie depravatum. Non inſimulo Aldum. Solet ille tales operas alicui pædagogo committere. Ante annos aliquot ſæpe mihi fuit in animo, excuſſis ſchedis meis, quicquid non eſſet edendum exurere. Sed dum variis occupationibus impeditus differo propoſitum, alii anteverterunt, quæ res eis vertat male. Satis dedecoris mihi adferunt lucubrationes meæ, quas ipſe edo, etiamſi iſti non evulgent meas nænias quas vulgo non ſcripſi. Quum inter epiſtolas reperiſſem multas, à Regibus fere omnibus, à Ducibus, à Cardinalibus, Epiſcopis, & ſummis Pontificibus, aut à viris inſigniter eruditis amãtiſſime ſcriptas, libuit paucis ex his editis ſpecimen dare, quales habeam combibones: ſic enim quidam garriunt, qui ſcurrilem maledicentiam putant eſſe facundiam. Eas tantum ſelegi, quas non per ſecretarios, ſed proprio ingenio compoſitas propriaque manu ſcriptas animadverterem. Nam ipſe mearum aliquot iam annis nullũ exemplar ſervare curavi,

partim

partim quod amanuenſes omnibus deſcribendis non ſufficerent, partim quod dum pluribus reſcribo, cogor ex tempore ſcribere, quaſdam etiam dictare. Et ſuperiorum editionum me ſuppuduit. Poſtremo mihi videntur ſapere, qui epiſtolas ſuas ſervant poſt obitum edendas. Porro epiſtolæ quæ affectato argumento ſcribuntur ad eruditionis oſtentationem, quoniam nihil habent veri affectus, meo iudicio non ſunt epiſtolæ. In his vero quæ ſcribuntur ex animo, non temere invenias quæ uni ſcripta ab omnibus citra cuiuſquam offenſionem legi poſſint. Card. Cajetanus aliquoties ad me ſcripſit. Poſtremam illius epiſtolam his adiūgere cupiebam, ſed ad manus non venit. In litteras quas ad illum noviſſimas dederam, queſtus ſum de his, qui libellum De concordia, mala fide tractarant. Eas Clemens Pontifex legit. Libentius enim legunt ad alios quam ad ipſos ſcriptas, quod in illis credant eſſe plus veri. Rogavit, an eum libellum legiſſet? Ait. Ecquid probaret? Nihil, inquit, illic video mali. Eam vocē Pontifex ſumma

Digitized by Google

cum alacritate excepit. Vbi v
eũ ad locum ubi queror de Nicol
borno cõmiſſario Ciſmontano, i
cavit magiſtrum ſacri palatii. R
ecquem ipſe talem creaſſet com
rium. Ille negavit. Qua ex re
cuum fuit, nec Pontificem proba
borni petulantiam, & glorioſum
titulum, quo ſe iactabat, à p
Franciſcanis fuiſſe datum, non
tifice. Inter excutiendum ſche
lud admonuit me conditionis hu
quod inter tam multas epiſtolas,
que intra decennium ſcriptas, ta
cæ venirent ad manus quarum a
eſſent ſuperſtites. Homo bulla.
ſcire volui, candide lector, ne
meum eſſe credas, ubicunque v
meum præfixum nomen: neve pu
raſmo neminem fávere præter c
bones aliquot. Vale. Baſileæ a
calendas Martias, Anno à N
M. D. XXXVI.

Eraſmus Chriſtophoro Meſiæ Hiſpano S.

IN me quidem nihil eſt, ornatiſſime Chriſtophore Meſia, quod ullo pacto cum divinis Marci Tullii virtutibus ſit conferendum: ego tamen, quocunque in numero ſum recta ſtudia pro viribus adiuvantium, iſtud tuum ingenium tam candidum, tam ſanum, tam ſobrii iudicii, pluris facio quam quemvis Aſiæ regulum. Cæterum ab ignotis & ſemotis accipere literas adeo mihi novum non eſt, ut pene ſit quotidianum: à doctis, à magnatibus, ab Epiſcopis, ab Abbatibus, quos ego natos non noveram, ſubinde veniunt literæ: à Regibus, à Principibus, ac Præſulibus, ea dignitate, ut nulli poſſint eſſe ignoti, non tantum literæ veniunt, ſed etiam ſplendida munera. A Cæſare Carolo multas habeo epiſtolas, tam honorifice, tam amanter ſcriptas, ut eas pluris faciam quam illius in me benignitatem, cui tamen bonam fortunæ partem debeo. A Rege Ferdinando, nec minus crebras,

nec minus amicas, non ſine munere honorario. A Rege Galliæ quotiens quam amplis conditionibus invitatus ſum? Rex Angliæ, & crebris literis ac muneribus ultro miſſis, declarat favorem ac benevolentiam in me ſingularem. Nec illi facile cedit fœminarum quas hæc ætas habet optima, Catharina illius Regina. Rex Poloniæ Sigiſmundus miſit epiſtolam, cum ipſo munere vere regio certantem. Dux Saxoniæ Georgius crebris me literis appellat, οὐκ ἄδωρος καὶ αὐτός. Quid memorem Gulielmum Archiepiſcopum Cantuarienſem? quid Cutbertum nuper Epiſcopum Londinenſem, nunc Dunelmenſem? quid Ioannem Epiſcopum Lincolnienſem? Qui præter epiſtolas omnibus gemmis pretioſiores, quotannis veluti tributum amicitiæ mittunt, nec petenti nec expectanti? Ab Alberto Cardinale Moguntino habeo præter literas egregium benevolentis animi monumentum, quemadmodum & à Philippo à Burgundia Epiſcopo Traiectino nuper vita defuncto, item à Ioanne Card. Lothoringiæ fratre Ducis. Bernardus Epiſcopus & Cardinal.

dinal. Tridentinus, præter honorarium munus, idque non exiguum, crebro miſit literas tam amicas, adeoque ſolatii plenas, ut quamvis deiectum animum poſſint erigere, ampliſſimis inſuper conditionibus invitans ad convictum. à quo & hodie literas accepi eadem pollicentes quæ olim detulit. ac fortaſſis, ut nunc res ſunt, utar illius oblatis. Archiepiſcopi Toletani ad me literas iam excuſas arbitror te vidiſſe. Quid his fingi, quid optari poteſt amantius aut honorificentius? Nec defuit illius vel fortunæ vel animo digna benignitas. Nuper Gulielmus Princeps Dux iunior Cliuenſis ac Iuliacenſis, adoleſcens virtuti natus, ſcripſit literas amoris plenas, addito poculo magnifico. Antonius Fuggerus ſimul atque ſenſiſſet me Baſileæ moliri abitum, miſit viaticum centum flor. aureorum, pollicens in ſingulos annos tantundem & amplius, ſi vellem Auguſtam me recipere. Vbi reſpondi id mihi non eſſe commodum, miſit poculum in primis elegans, pignus initæ inter nos amicitiæ. Ante paucos dies Chriſtophorus à Stadio Epiſcopus

Digitized by Google

Auguſtenſis, vir tum nobilis tum apprime doctus, itinere ſeptem dierum, nec eo ſatis tuto, huc ſe contulit non ob aliud, quemadmodum ipſe prædicabat, niſi ut videret Eraſmum, videlicet hominis umbram. Candorem illius prædico, non mea merita. Attulit ſecum pocula regia, cum ducentis flor. aureis, deferens inſuper omnium facultatum ſuarum communionem. Dum hæc ſcribo, veniunt literæ à Iacobo Sadoleto Carpentoractenſi, Deum immortalem, qua doctrina, qua morum integritate, qua auctoritate viro! Solitus eſt & ante ſubinde nos doctiſſimis epiſtolis appellare. Exciderat ille, niſi epiſtola forte tum reddita commonuiſſet. Nec dubito quin plures nunc non veniant in mentem. Venit interim in mentem Petrus Epiſcopus Cracovienſis, vir ſumma doctrina parique auctoritate, eius Regis Cancellarius, qui ſuam erga me pietatem & literis amantiſſime ſcriptis, & magnificis donariis declaravit. In eadem Polonia eſt Andreas Critius Epiſcopus Plocenſis, qui me frequenter & humaniſſimis literis,

& eru-

& eruditiſſimis carminibus recreat excitatque, ne hic quidem ἄδωρος. Habeo cubiculum epiſtolis differtum ab eruditis, à magnatibus, à Principibus, à Regibus, à Cardinalibus, ab Epiſcopis: habeo ſcrinium plenum donariis poculorum, lagenarum, cochleariorum, horologiorum, quorum aliquot ex puro ſunt auro: annulorum magnus eſt numerus. omnium autem longe maior futurus, niſi pleraque donata redonarem aliis ſtudia provehentibus. Et in his qui hæc donant ſunt multi non doctrina modo, ſed & vitæ ſanctimonia præſtantes, velut Archiepiſcopus Cantuarienſis, Epiſcopus Londinenſis, Epiſcopus Auguſtenſis: & in primis Ioannes Epiſcopus Roffenſis, qui fugerat: quemadmodum fugerat & Epiſcopus Vratiſlavienſis Ioannes Turzo, qui miſerat ſcrinium rebus elegãtiſſimis refertum Antverpiam, ubi tum agebam, quum ego nunquam audiſſem aut ſomniaſſem Vratiſlaviam aut Turzonem. In huius locum ſucceſſit frater, Epiſcopus Olmucenſis. Et indies accreſcit talium numerus, quum ego nullius benignita-

tem invitarim, ingenue præ me ferens mihi ſatis eſſe facultatum ad hanc vitæ ſobrietatem, cuius adeo me non pœnitet, ut citius ſim aliquid detracturus quam additurus. Et tamen tanta eſt ultronea illorum liberalitas, ut ſi nulli ſint reditus (ſunt autem etiam præter Cæſaream penſionem aliquot) hæc ſola meis ſtudiis alendis ſufficeret. Mediocrium dona ſemper reieci, quoties licuit incolumi amicitia: aut ſic accepi, civilitatis gratia, ut abunde penſarim. Sunt, ut ſcribis, qui dicunt me nihil contuliſſe ſtudiis, ſunt qui clamitant me ſeminarium hæreſeon. Et unde hic affectus tot & talium virorum, quos nemo non fatetur & acri iudicio præditos, & toto pectore pietati favere? At iſti graculi ſtudio infelices, decem iam annis nullum non moverant lapidem, & hodie movent in me, apud Principum aulas, apud Epiſcopos, apud Pontificem, apud Cæſarem, quid multis? apud maximos & minimos: ubique reperерunt, qui Eraſmum defenderent, patroni inopinati, ſæpe etiam ignoti. Qui ſunt iſti qui ſic favent impietati?

qui

qui ſavent nihil conferenti ſtudiis? Imo ſapiunt & intelligunt ventriū iſtorum malicioſam garrulitatem. Fateor eſſe multos qui me præcedunt in hoc argumento laudis: nec mirum eſt, quum ego primam invidiam exceperim, viamque munierim, quum novale repurgare cœperim: ac doleo non eſſe plures à quibus ſuperer. In hoc enim à me ſudatum eſt. Quod ſi quis conferat ſeculum quod fuit ante annos triginta ſex apud nos, cum hoc quod nunc eſt, intelliget an aliquid literis contulerit Eraſmus. Ante annos viginti nullus erat princeps qui teruncium impenderet inſtituendo filio: nunc nullus eſt, qui non magno conductum adhibeat formatorem peculiarem. Reclamabant initio Theologi, ſed ſeniores modo, nec hi tamen omnes: iuniores noſtra amplectebantur, nunc & caſci miteſcunt. Nec pauci iam Monachi quæ prius damnarant incipiunt amplecti. Duo iuvenes Franciſcani proſiliunt in theatrum, non minus impudentes quam indocti, nec intelligunt quantum malum ſuo (ut aiunt) iumento, ſuo accerſant ordini. Sed hac de re ple-

re plenius ſcribam fratri tuo,(Petr
Nunc tantum ago gratias ut debeo m
ximas, quod non perinde mea ac ſtua
rum cauſa non dubitaris certamen ſ
cipere, non ſolum cum Franciſcan
verumetiam cum aliquot magnatib
Cum Monachis, vir prudentiſſim
cenſeo non decertandum: Dodonæi
betes ſunt, ſi moves unum, moveri
mnes. Sed per Magiſtratum typop
phus ille caſtigandus eſſet, qui con
Cæſaris edictum, contra R. D. Ar
epiſcopi Hiſpalenſis voluntatem, in
ctos ac famoſos libellos excudit non
dito ſuo nomine. Si primo ſuo a
fuiſſet legitime punitus, non addi
ſet alterum facinus. Hoc ſi non pu
dandum meritis Eraſmi, dent Hi
niæ tranquillitati. Tales enim li
nec pietati conducunt, nec eruditi
tantum ad excitãdas rixas utiles ſ
Veri principes, quoniam civiles ſ
& rerum periti, quanquam inter
artibus iſtorum pelliciuntur in e
rem, præſertim quum mea non leger
tamen commodis rationibus facile
vocantur in meliorem ſententiam
ſi

ſi fieri non poteſt, tamen non eſt deſerenda virtutis via. Eſt aliquid nunc placuiſſe paucis, ſed optimis: poſteritatis erunt æquiora iudicia. Doleo, gregem illum Obſervantium, ſic enim vocari amant, à ſimplicitate Franciſci degenerare ad mundum: nec enim auderent iſta duo loquaces iuvenes, niſi patrum ac fratrum applauſu confirmati. Nunc hoc agitur ut citra magnam humani ſanguinis effuſionem hoc fatale diſſidium moderatis rationibus componatur: & iſti ſeditioſis libellis conantur nobis novum excitare incendium. Nuſquam non obtrectant quibuſlibet, ſuo arbitrio mentientes; vociferãtur apud imperitos, exemplo multum alieno à Franciſco, cuius titulo ſeſe venditant. Nec hactenus tamen aliud profecerunt, niſi quod eruditorum ac bonorum odium in ſe vel excitant vel exaſperant. Quoniam autem inſanabiles video, ſuo morbo relinquendi ſunt. Vtinam detur aliquando Chriſtophorum meum complecti coram & alloqui: id ſi fortuna negabit, animis poſthac erimus ſemper coniunctiſſimi,

mi: nonnunquam & literis confabu-
bimur, quamvis magnis locorum in-
tervallis disiuncti. Literas tuas H-
ſpali datas poſtridie Nonas Ianuari-
accepi V *Calend. April. Bene val-*
Datum apud Friburgum Briſg-
III *Calend. April. M. D. XXX-*
Chriſto nato.

DES-

Digitized by Google

DESIDERII

ERASMI

Epiſtolarum illuſtrium, & in magno volumine non comparentium,

LIBER.

Digitized by Google

Digitized by Google

D. ERASMI
EPISTOLÆ
SELECTIORES.

Deſ. Eraſmi Roterodami epiſtola ſecretiſſima ad M. Conradum Goclenium Lovanii Latinæ linguæ profeſſorem, cum ipſi vitæ ſuæ compendium (quod ſupra exhibuimus) mitteret, ex ipſius manu fideliter repræſentata.

M. CONRADO GOCLENIO
S. P.

Α'ναγίνωσκε μόνος, καὶ λάθρα.

REſtat extremus actus huius fabulæ, ad quem peragendum opus eſt Pylade, hoc eſt, tui ſimili. Nam hanc fiduciam cõcepi in te, neque quicquam addubito, quin ſis eum animũ præſtiturus, quem hactenus præ te tuliſti. Sed hic inprimis

opus

opus eſt profundo ſilentio, adeo ut nullum habeas tam intimum tibi, cui hoc credas arcani. Veniſſem ipſe, ſed & longa eſt via, & parum tuta, & arbitror hunc nuncium ſatis fidum. Henricus Epphendorpius, *quem noſti, nebulo natus eſt ad omnem fucum ac maliciam. excitat nobis hic miras tragœdias, antehac admiſſus in intimam familiaritatem, quam fatetur ſibi fuiſſe frugiferam. Certe, ut ſcribit Petrus Moſellanus, primum ex commendatione mea Dux Georgius dedit illi centum florenos, ut perficeret ſtudia ſua. Is per multa vagatus, tandem venit Friburgum. ibi ſcortis, vino, & alea, decoxit fortiter, & tantum æris alieni contraxit, ut nondum eo redire liceat. Commigravit Baſileam, ac nobis ſe ingeſſit, verſans interim in publico diverſorio. Nemo hoſpes me inviſebat, quin ille ſeſe ingereret. Quum peterem Conſtantiam, ultro ſe ingeſſit comitem itineris. Fingebat meram familiaritatem, quum tamen aliquid moliretur tragœdia. Etenim iam tum apud Ioannem Botzemium, apud quem tum mea*

cauſa

cauſa humaniſſime complures dies tractabatur, clam effudit aliquid ſui veneni. Et hic ab amicis ſubmonebar, quam aliquando parum amice de me loqueretur. Interim venit Huttenus. Hunc multi quidem Lutherani inſtigaverunt, ut ſcriberet contra me, ſed Epphendorpius inſtruxit aliquot ſycophantiis, & ſubito Hutteno mei reverentiam excuſſit. Nam ſemper Huttenus me fuerat reveritus. Argumenta partim ſumpſerat ex familiaritate noſtra, partim iſthic hauſerat è tragœdia Alardica & Paſchaſiana, quæ tibi notiſſima. Hinc ſunt illi tituli, Preſbytero, * Theolo, Preſbytero & Scribæ, *& crimen illud, quod minitatur Otho Epphendorpium mihi poſſe aſpergere. Tam vero ſtultus eſt, ut quum hic nemo non ſentiat illum eſſe auctorẽ huius fabulæ; tamen demirabatur ſe cuiquam eſſe ſuſpectum, quum nemo viveret amantior Eraſmi. Nec interim deſinebat apud multos voces quaſdam effundere, quibus prodebat animum ſuum. Et volebat uni mihi igno-*

* Forte *Preſbytero Theologo*, vel *Preſbyteriolo*.

tum

tum eſſe, quod nemo neſciebat. Tandem hic ſparſa eſt quædam Epiſtola ridicula in me ſcripta, quæ tamen ad me non pervenit. Vbi Huttenus abiſſet hinc Milthuſium, quo eum Epphendorpius deduxerat, reverſus nunciavit Huttenum neſcio quid ſcribere, fingens ſe magnopere dolere. Et hoc agebat, ut ab amicis extorqueretur pecunia, ne libellus ille prodiret. Mirum autem quibus technis hic agebat apud me, apud Frobenium, apud Bentium. Botzemium etiam hac gratia evocarat Cōſtantia. Interim Huttenus miſerat exemplar Epiſtolæ, ſed iam in aliquot exemplaria propagatæ. Ego cogitans, ne, quod res erat, extorta pecunia; tamen poſt edendum libellum etiam virulentiorem, monui amicos ne quid darent. Egebant autem uterque miſere, ſicut hoc hominum genus ſolet. Debebat uterque animam. Huttenus hinc iuſſus eſt diſcedere. Milthuſii tam erat inviſus omnibus, ut, ni abiſſet, cives minarentur ſe perrupturos Monaſterium Auguſtinenſium, in quo latitabat, favore Secretarii. Media nocte dimiſſus, clancu-

clanculum aufugit Thuregium (quæ civitas addictiſſima eſt doctrinæ Zuinglianæ, quam Lutherus nunc damnat; incipiens ſero meminiſſe à me toties cõmendatæ modeſtiæ:) & illic paucis diebus latitabat: poſt aliquot diebus, verſatus eſt extra civitatem apud ſacerdotem quendam. Vbique vero amicos mulctabat pecunia. Tandem demigravit in inſulam lacus Tigurini. ubi mortuus eſt. Sed ante mortem epiſtola Huttenica etiam procul mittebatur ad Germanos, quod non poſſent invenire typographum. Nec inveniſſet, niſi ſceleroſus Epphendorpius, quum hic ob æs alienum ac ſuſpiciones hominum non poſſet diutius vivere, ſub prætextu quaſi peteret Thermas Badenſes, commigraret Argentoratum. Ibi vix ægre perſuaſit typographo, nihil eſſe amarulentiæ. Et Scotus ille miſere invidebat Frobenio, quemadmodum ferme omnes. Vnde amicitia Frobenii mihi conflavit magnam invidiam. Tandem prodiit expoſtulatio ſycophantæ, plena mendaciis, ut quiſque in confabulatione ſuggeſſerat Lutheranus. Ego mox paraveram

*veram reſponſionem, ſed adeo clam, ut nec Frobenius, nec Beatus ſciret. Et propemodum decreveram premere. Sed inſtigantibus his emiſi. Quum interea frequenter inter nos ſcriberemus, Huttenus & ego, venit una epiſtola, quæ palã prodebat Epphendorpii perfidiam. Itaque quum gravaretur ſuſpicione Epphendorpii, impetravit epiſtolam ab Hutteno, qui tum erat Thuregii, quæ teſtaretur Epphendorpium ſemper diſſuaſiſſe, ne quid ſcriberet in Eraſmum. Sed hoc adeo frigide ſcribebat, ut magis gravaret eum, quem purgabat. Atque interim Epphendorpius ſubornabat, qui mihi fictis nominibus redderent fucatas epiſtolas, ex quibus ſciebat me ſuſpicaturum quid ſibi vellet, nec tamen haberem * cum illo expoſtulandi. Ego diſſimulatis his omnibus, in Spongia illum civiliter tractavi, quando mentionem illius fieri neceſſum erat. Affinem ſcripſi Hutteno. Sic enim mihi perſuaſerat. At Petrus Moſellanus lecta Spongia reſcripſit: Qui*

* Deeſt in Autographo vox *cauſam*, vel quæ alia.

affinis?

affinis? quum conſtet illũ eſſe plebeium. At tamen Chorebothraſonem noſtrum offendebat, quod dictus eſſet Achates. Et edita Spongia expoſtulavit per literas, ſimulans mirum affectum, quum interim ageret ſceleratam fabulam. Et ut perſpicias inſignẽ hominis maliciam, ex commendatione mea accepit Baſilea quinquaginta aureos. Dicebatur Dux ad me miſiſſe munus regale, quod tamen non perlatum eſt. Suſpicatus ſum Epphendorpium intercepiſſe. Nam fingebat, ſuum famulum periſſe in itinere. Hoc praſtruebat, ſi forte reſciſſem ad me miſſam pecuniam. Nondũ quidquid ſit certum potui cognoſcere. Hoc unum ſcio, nihil illo eſſe ſceleratius. Habet ubique ſuos exploratores iuratos, ne quid agatur, quod illum fugiat. Iudicia Melanchthonis de Hutteno & Epphendorpio miſi Nicolao Buſcoducenſi. Vide ut te ſerves integrum ab hac factione. Metuo cruentum exitum. Si noviſſem ingenia ac perfidias Germanorum, citius migraſſem ad Turcas quam huc. De Capitone vehementer ſuſpicor, quod deceptus fumis Epphendorpii

communicarit illi noſtra arcana. Nam ſic purgat ſeſe, ut auxerit ſuſpicionem. Hoc erat conſilium Luheranorum, ut me minis abſterrerent, ne quid ſciberem in Lutherum. Nam hoc ſparſerat Iohannes Faber. At nunc Lutherus ſcribit in ſe ipſum, videns rem alio vergere quam putarat, & exoriri populum non Euangelicum, ſed diabolicum, cum interitu omnium bonorum ſtudiorum. Verum hiſce de rebus iam plus ſatis. Certum eſt, hinc aliquo demigrare. In Galliam invitor, mirifico ſtudio, magniſque promiſſis: ſed terret hoc ver, quod vereor ne pareat cruentam ſtragem Gallis. Adeo eſt implacabilis Cæſaris animus, cui penitus infixum eſt τὸ Plus ultra. *Pontifex favet, & qui apud Pontificem valent plurimum. Sed vito gladiatoriam harenam. Et non video quid mihi tutum eſſe poſſit, ubi regnat Aleander, quantumvis diſſimulat. Cuperem hyemem agere Patavii ac Venetiæ. Sed illinc avocarer Romam. Hærebimus hic ad octo dies; deinde ſtatuemus. Interea apparebit, quo ſe res inclinent.*

NOTA

NOTA BENE.

Quum autē ſubinde pericliter de vita, ſupereſt ut tibi amicorũ ſinceriſſimo cõmendem id quod habeo cariſſimum, memoriam mei, quam ſuſpicor multis calumniis fore obnoxiam. Ita totius vitæ meæ compendium tibi mitto, hoc eſt, Ἰλιάδα κακῶν. Nihil enim unquam me natum eſt infelicius. Sed fortaſſe futuri ſunt, qui multa affingent: τοῦτο καλῶς ἴσται. Tamen ſi quid mihi contingat humanitus, volo ut quadringenti floreni aurei ſint tui. Trecenti Renenſes cedant Iacobo Ceratino: Philippici centum triginta Melchiori Viandulo: Quinquaginta floreni aurei & quadraginta ſex Renenſes cum dimidiato Cornelio Grapheo; quem ſuſpicor egere, virum dignum meliore fortuna. De reliquis, hoc eſt, de vaſis & annulis, nondum ſtatui, ſed ſcribam brevi. Hæc oportet te clam habere, adeo ut nulli mortalium committas, ne is, cui tu credideris, habeat alterum, cui tantum credat, quantum ipſi creditum eſt, & ita res permanet ad plures. Id fieret duplici incommodo.

Primum invaderent pecuniam veteres mei ſodales. & ſunt illorum mores avidi. Deinde ſi mihi opus fuerit iſta pecunia ante mortem, (ut fortaſſis erit, nam video miras rerum vices,) tum contriſtarentur hi, quos ſua ſpes eſſet fruſtrata. Nunc & tutius erit, & beneficium erit gratius, quod præter ſpem obtigerit. Et tamen adverſus Harpyias, ſi forte olfecerint prædã, muniam te ſyngrapha, quam proferas poſt mortem meam, ſi res poſtulet. Et tamen ea nihil valebit, niſi me mortuo. Vide quã tibi fidam. Poſſes enim me fallere, ſed nihil tale metuo. Rogabis quid officii à vobis poſtulem. Non onerabo pſalteriis & anniverſariis, ſed obnoxie rogo, ut inter vos partiti operas, omnes lucubrationes meas evolvatis, & in ordinem digeſtas, & emendatas committatis Frobenio excudendas. Hoc ſciebam te tua ſponte facturum pro tua erga me pietate. Ducatos omnes velim committas Levino noſtro, ſi modo videbitur huc tuto perventurus. in zona inſuat, quemadmodum Hilarius. Quod ſi quid accidat tibi me vivo, quod omen aver-

avertant Superi, concerpes ſyngrapham, & pecuniam trades Dorpio, aut Ægidio Buſlidio, aut D. Martino hoſpiti meo, aut ſi quem habes amicum magis fidum. Non hortabor te, mi Gocleni, ut huic affectui vere paterno in te reſpondeas, qui iam filii pietatem ubique praſtiteris. De his qua relinquam alibi, cognoſces ex aliis, quid ſtatuerim. Nã & in his tui meminero; certus, me, quicquid eſt hoc beneficii, penes hominem memorem & gratum collocaturum.

Iuſſi ut de mea pecunia numeres Ceratino florenos aureos xxv. Id ſi factum eſt, Graphei ſummam ſarciam ex ea pecunia, qua eſt Antuerpia. Scribam Petro Ægidio, ut tibi numeret illos xxv, ſi tu iam Ceratino numeraſti; ſi non numeraſti, numeret ille, aut tu, de pecunia Petri Ægidii.

Vellem, te committere iuveni cuipiam, ut relegat Adagia poſtrema editionis cum collatione penultima. Nam Michael Bentius multa depravavit ſua diligentia, Ex οἴω, *ſoli, ſemper fecit* οἴῳ. *Et contulit quadam loca à me ci-*

tata ex Graco Homero ab Aldo
ſo, item ex Cicerone Aldino, quu
dina ſint depravatiſſima. Loca q
tarit iuvenis, velim expendi p
quum erit ocium.

De ſtatu meo, ſcias, eum eſ
perplexum. Hic mihi res eſt cu
ploratis, ac plane furiis, poſte
Huttenus ſemel fregit glaciem
niens in me. Damnat Lutherus fa
ſed Melanchthon mire odit Hutt
Et iſti ſtolidi iactant quaſi bellum
nus. Buſchius neſcio quid cude
me, ſed à Melanchthone cohibiti
Si peto Italiam, ſequentur me ſex
libellis furioſi Euangelici, clami
me præda corruptum defeciſſe a
angelio, quum iſtud Euangelium
quam ſim profeſſus. Si peto Ga
quæ miro affectu eſt in me, calu
buntur me confugiſſe ad hoſtem
ris; & ſubodoror, regiam A
ἀπελευθερίζειν. *In Brabantia ſcis q*
monſtris datus ſit gladius. Brev
quid ſtatuerim. Rex per literas cr
tiales ſignificavit, ſibi eſſe in anim
ſtituere novum collegium trilin

Google

Lutetiæ. Eam præfecturam mihi obtulit, cum ingenti ſalario. Si recipio me in Galliam, & datur occaſio commendandi tui, ſignificabo tibi. Et tu interim ſcribes per Levinum, quid habeas animi erga Galliam. Et interea dum Levinus abeſt in Anglia, ſcribes per alium tribus verbis, an ille bona fide reddiderit literas.

In literis ſcribendus eris cautiſſimus. Nã intercipiuntur omnia. Et Epphendorpius nuſquam non habet ſuos corycæos. Celabis tamen quod de illo ſcripſi, nec effuties niſi apud amicos eximios. Dorpius, ut videtur, muſſat. Eſt aliquid monſtri quod alitur apud Theologos, & ille natura timidus eſt. Scripſi D. Decano, & Ægidio Buſlidio in cõmendationem tui. Carolus Harſtus apud me vivit famuli loco. Nam videtur fidus amicus. Nec video quo modo ſeſe explicet è labyrintho τȢ γάμȢ, ut cauſam video. Hilarius mihi gratiſſimus eſt. Hovius agit Romæ, nunc demum amans mei. Hic me ſuis moribus intractabilibus pene adegerat ad inſaniam. Nec illo multo commodior fuit

Levinus. Vterque tamen magno ſuo bono fuit apud me. Hovium ſolum Eraſmi nomen alit Romæ. Levinus pulchre profecit in literis potius, quam in moribus. Cui tamen benefaciam, quanquam nolim illum quicquam harum rerum ſcire Levinum, nec omnino ullũ mortalium præter nos duos. De fide nihil dubito, tamen ob caſus inexpectatos expedierit, ut per Levinum mittas ſyngrapham, qua teſteris, ſyngrapham illam de pecuniis diſtribuendis nihil valere me vivo, ſed ob certas cauſas id eſſe confictum.

Quum hæc ſcripſiſſem, reddidit Frobenius binas abs te literas. Riſi noſtrum Egmondanum. Plane morionem agit. Nondum ex te ſcire potui, an receperis literas quas miſi per Antonium Minoritam. Nam is cœpit mihi eſſe ſuſpectus, poſteaquam aiebat ſe velle inviſere Paſchaſium. Nec temere ſcribas per quemlibet. Nam Epphendorpius eſt Argentorati, & per ſuos corycæos omnes literas intercipit, homo ad omne ſcelus natus. Bene vale. Baſileæ, Sabbato poſt Paſcha.

Era-

Eraſmus Roterodamus Cl.D.Mutiano Rufo, viro omni doctrinæ genere conſummatiſſimo, S. P.

INcommode offendit me Eobanus noſter, & ægrotum & occupatiſſimum. Alioqui nihil unquam vidi libentius. ὦ φίλαι μοῦσαι! *qui carminum fluxus? quæ vena? quæ felicitas? ut dicas natum poëtam, non inſtitutum. Eadem orationis ſolutæ Minerva eſt. Iam mores ii, quos optem Theologis eſſe. Felicem Germaniam, ſed præcipue Erphurdiam, ſi modo norit ſua bona. Delectavit me tua quoque epiſtolæ candor, animi tui candorem referens. Munuſculum diu reieci, donec abs te profectum intelligerem. Nugarum mearum indicem ſubtexui, etiamſi ipſe vix memini ineptiarum mearum. Bene vale. Lovanii, xvi. Kal. Novembr.* cIↃIↃ xvIII.

Eraſmus Rotterodamus Ioanni Draconi ex urbe Karoli, ſuo, S.

UT ad epiſtolam tuam paucis reſpondeam, humaniſſime Draco, primum poſt longam apud Baſileam ægrotationem, denuo periculoſiſſime relapſo, deinde negociis ingentibus occupatiori, quam quiſquam credat, Eobanus noſter voluptatis attulit plurimum; tum lucri non parum, quod ipſe vir & admiratione dignus, & amore, te novum amicum mihi conciliarit; licet hac certe parte ſatis opulentum; & vel unus Helius queat Germaniã noſtram à barbariæ calumnia vindicare. Deum immortalem! quã felix felicitas, quam facilis facilitas in carmine! dicerem in hoc renatum Ovidium. Neque ſui diſſimilis eſt in oratione ſoluta. Nam in utroque ſpecimen ſui præbuit, idque ex tempore. Tum autem qui morum candor? quæ comitas? quæ facilitas? quã nuſquam eſt affinis iis vitiis, quibus vulgo ſunt obnoxii, præſertim aqud Italos, qui Poëticen deamant? quam

pia

pia Muſa caſtaqueChriſtianas celebrat Heroidas? Felicem ter quaterque Germaniam, ſi plures huic ſimillimi Vates exorirentur. & exoriuntur iam aliquot. Sed longe plures exorituros video, ſi Principes ac primates ingeniis honorem habere cœperint. tametſi iam hoc facit inclytus ille Saxoniæ Dux Fredericus, Archiepiſcopus Moguntinenſis, vel citra Cardinalicium galerum maximus ac clariſſimus. Vnum hoc me male habet, quod Heſſus noſter tantum itineris exanclarit fruſtra. Quid enim fructus erat? aut quod operæpretium, vel totum Eraſmum vidiſſe? Meliorem mei partem, ſi quid in me boni eſt, iam in lucubrationibus meis conſpexerat. Porro quid ſupereſt, quæſo? quid habet viſendum? Gratum fuit tuum munuſculum, animi in me tui ſymbolum. Bene vale. Lovanii xvi. Kalend. Novemb. cIↃ IↃ XIX.

Eraſmus Roterodamus Eob
Heſſo, ſuo, S.

IAm arbitrabar mihi probe co
Germaniam, & quidquid eſſe
gnium ingeniorũ, perveſtigatum.
amabam ingenium Beati Rhe
exoſculabar indolem Philippi M
chthonis: ſuſpiciebam Capnionis
ſtatem: capiebar Hutteni deliciis.
ce derepẽte Heſſus, quod antehac i
gulis vel amabam, vel mirabar,
univerſum exhibuit. Quid enim
Heroides tuæ quam Chriſtianu
vidium referunt? Cui vel in
tione ſoluta contingit ea facilitas
tibi in omni carminis genere?
quentiam æquat eruditio; & ut
que decorat Chriſtiana pietas. I
oratione proſa talis es, ut alienus
mine videri poſſis. O venam ingen
re auream! Nec à ſtylo mores a
rent, quibus nihil candidius, nihi
plicius, nihil poteſt eſſe purius.
avis, eximia doctrina ſine ſupe
Quid ſupereſt optandum, mi doct

Heſſe, niſi ut egregiis tuis dotibus, quas partim tuis vigiliis, partim cœlo debes, Fortuna reſpondeat? Id fiet, ſi Germaniæ Principes ingeniis honorem habere cœperint; & bellicæ gloriæ hanc quoque meliorem laudis portionem adiunxerint. Tu mihi terra marique viſendus eras; & ultro tam immenſo, tãque periculoſo itinere Eraſmum petit Eobanus, homuncionem viſurus, fama maligna, ſed tamen hac ipſa, minorẽ. Mihi tam inſigne lucrum gratuler, qui cum Heſſo meo tot egregios amicos lucrifecerim; tuam vicem doleo, qui tam levi fructu tantum laboris ſuſceperis. Bene vale, Germaniæ noſtræ vel præcipuum decus. Lovanii xiv. Kalendas Novembr. cIↃ IↃ XIX.

Eraſmus Roterodamus integerrimo doctiſſimoque viro Iudoco Ionæ, amico unice charo, S. D.

NÆ *tu mihi, doctiſſime Iona, non epiſtolam, ſed meros amores, meras flãmas amantiſſimi pectoris miſiſti. Deum*

Deum immortalem, ut ſpirat, ut agit undique! In qua dum me depingere tentas, tui ipſius ſimulachrum effinxiſti. Dumque meam eloquentiam laudibus vehis, tuam declaras eloquentiã. Doctrinæ aut facundiæ laudem nihil moror; unum illud me delectarit ſerio; ſi quis meis redditus ſit melior, ſi meæ lucubrationes ad Chriſti gloriam faciant. Enchiridion proximis his diebus excuſum eſt à Frobenio. Adiecimus præter alia quædam præfationem prolixam ad Abbatem Volzium. Sed utris accedã, optime Iona? tibi mea ſunt aurea: rurſus ſunt qui clamitent, me nec ſapere, nec fari: ex meis libellis peſtem hauriri pietatis. Quot conviciis fratrum ac Theologorum lapidatũ Teſtamentum? Sed hactenus in abſentem omnia, coram nemo verbum. Quod vos tribuitis, non agnoſco; quod illi impingunt, abominor. Certum eſt igitur, neutrum credere: animoque infracto, per gloriam & ignominiam, per infamiam & bonam famam, pro noſtra virili ad Chriſti ſcopum eniti. Dabis veniam brevitati noſtræ. Scribo hæc cum valẽ-

tudina-

tudinarius, tum plus quam obrutus ſcribendi labore. Bene vale. Lovanii xiv. Kalend. Novemb.

Eraſmus Roterodamus M. Conrado Goclenio, S. P.

AMo profectò Melchiorem, & precor illi Muſas omnes propitias. ὄντως βαλλέτω. *Sic innoteſcet bonis, ac fortunam ſibi parabit. Nec eſt quod cogitet de ſuffugio, ſed de progreſſu. Tantum caveat, ne det anſam improbis. Cum Ludovico civiliter exerce amicitiam. Neſeno ſi quid ſcribis, caute ſcribe. Ille ſane mihi fuit amicus infeliciſſimus. Nihil continet; nec diſpicit, quid, quando dicendum. Nec prodeſt bonis literis, nec cauſæ Lutheranæ, nec ſuis diſcipulis. Is demum ſapit, qui novit hoc ſeculo ſapere. Vix etiam fidas tibi ipſi. Spero, me iſthic adfuturum in Quadrageſima, niſi hi tumultus obſtabunt, qui videntur imminere. Verdunii epiſtola mire delectavit, ſi tamen ille tantum poteſt. Additurus eram Operi noſtro, ſed erat, quur non fecerim. Miror quod Hilario dederis aureum;*

nam

nam erat illi ſatis viatici ex me, Petro Ægidio, de meo. Scripſiſſer ra, ſed hic parum videbatur not quem ſcribo. Campenſi gratulo cebat ut ego ſenex iam particeps veſtrarum felicitatum: ſed video labores plane fuiſſe Herculanos. vale. Baſileæ, poſtridie Non. Anno clↃ IↃ XXI.

Eraſmus Roterodamus eide Conrado Goclenio S.

A*Ccepi tuas literas. Georgi pinor, iam vidiſti. ex quo viſti rem. Dic illi non ſacerdoti, decrevit abire, quod tamen ego n bo,* δεῖ θαῤῥεῖν. *Prima coitio.* * N *magnus eſt. Veniat huc bonis a ſub proximis nundinis. Non dee bona conditio. Sed tamen ego non ſolvi chorum, multis de cauſ lius erit exitus, quam putatur. quor de bonis litteris. Scripſera Ceratino. Saltem ille veniat.* φέρει, νῆφε, ἀπίστει, καὶ θάῤῥει, καὶ

* Aliquid deeſt.

Baſileæ, Poſtridie Trinitatis. Anno cIc Iɔ xxII.

Eraſmus Roterodamus eidem M. Conrado Goclenio S.

QVum per Hilarium expectem literas tuas, mi Gocleni, non eſt quod nunc magnopere ſcribam. Ne quid te cruciet aliorum ſucceſſus, ſed exſpecta feliciora. Quamquam non video quur iſtius fortunæ te magnopere pœniteat. De Vive miror. Scripſit mihi ſe cogitare de reditu in Brabantiã. Quod ſi verum eſt, opinor ſexaginta libras propoſitas eſſe pro ſexaginta Angelatis. Aiunt etiam Pariſiis exuſtum eſſe quẽdam. Sævit & Ferdinandus mire in Lutheranos: in eius aulam Faber meus Conſtantienſis Vicarius aſcitus eſt ingenti ſalario. Gratum fuit, quod ſcripſiſti de rebus novis. Non dubito quin Spongia iam ad vos perlata ſit. Huttenus exceſſit è rebus humanis xxix die Auguſti. Cuius morte periit magna ex parte mea Spongiæ gratia. Tumultus rerum undique cooriens cogit nos hic

adhuc

adhuc ſedere hanc hyemem. Quod ſi literas nuper à Roma allatas maturius accepiſſem, iam iter ingreſſus fuiſſem. Hæc hyems, ut ſpero, dabit finem malis. Gallo male metuo. Faveo Principi meo, ſed nullum video finem, ſi procedat Imperii dilatatio. Ἐγέλασα τοῦ Ἀντωνίου *ſimplicitatem. Venit huc ut emeret libros, deponeret* τὸ σχῆμα, *denique & τοῦ γαμεῖν, nec habebat obolum. Admoneo te, ne cum hoc inauſpicato triminum genere multum habeas commercii. Admonui & olim, ne valde implicareris* τῶν Γερμανῶν *amicitiis. Sunt equus Seianus. Bene vale, ac magno animo perage Muſarum negotium: fortuna aliunde affulgebit. De Franciſco rurſus admoneo, ne quid rerum mearum illi committas. Baſileæ, vij. Calend. Octobr. Anno* cIↃ IↃ XXIII.

Honorabili domino Ioanni de Hondt, Canonico Curtracenſi, S. P.

QVum altera veſtra iam obſignata manſiſſent aliqua apud me, venerunt

runt litteræ è Flandria ſcriptæ à Michaele quodam Bentino, quæ nunciabant, te inimiciſſimo eſſe in me animo, ac Iuvenem quendam, qui neſcio quem meorum libellorum haberet, acriter obiurgaſſe, quod hæretica legeret, addens, meos libros eſſe peſtilentiores Lutheranis, teque ſperare brevi futurũ, ut ego cum meis libris comburerer. Non dubito quin hæc ſunt conficta, niſi tu aut plane verſus es in alium hominem, aut prorſus ignores quantum malorum hic ſuſtineam à Lutheranis. Ego puto, mortem eſſe leviorem his, quæ patior. Et, ſi noviſſem ſtatum huius coniurationis, maluiſſem ad Turcas demigrare, quam huc. Aliter iudicavit Adrianus Pontifex de libris meis, qui Theologis fruſtra de me blaterantibus impoſuit ſilentium: aliter Cardinales, qui Stunicæ talia de me ſcribenti indixêre ſilentium. Quod nuper iterum fecit Clemens VII. Aliter Cardinalis Campegius, qui nullius operam magis implorat adverſus Lutherum, quã meam. Aliter ipſi Lutherani, qui in neminem magis fremunt, quam in Eraſmum.

Hoc

Hoc te ſcire volui, ne quid erres in nobis. Bene vale. Baſileæ, poſt Paſcha, Anno cIↄ Iↄ xxiv.

Eraſmus Roterodamus eidem D. Ioanni de Hondt, Canonico Curtracenſi, S.D.

VIr optime, doleo te meis literis cõmotum fuiſſe. Nec in te quadrabat, nec Bentino fuit unquam apud me multum fidei. De ſuffragano quid dicat non laboro, qui Brugis bis in publica concione debacchatus eſt in nomen meum. Mitto ad te litteras Barbirii poſteriores, nam priores non accepi. In his teſtatur ſe inſcio factum, quod alii numerata eſt pecunia. Ex quibus fructibus reddet, ſi (quod metuendum eſt) non obtineat ſacerdotium? aut quos illius hæredes ego perſequar? patitur tantum iactura noſtra amicitia, ſed nũc non patitur fortuna. Cæſar debet ſexcentos florenos aureos ex penſione. Neque quidquam accipiam, niſi redeam in Brabantiam. Et fortaſſe nę tum quidem numerarent. Et interim excuſavi

cuſavi me Regi Galliarum offerenti Theſaurariam, ut minimum quingentorum coronatorum. O aulam noſtram ſemper famelicam! Hæc ſcribo, ne poſthac iterum fiat, quod factum eſt, & pro tua humanitate adiuves, ut quamprimum redeat ad me data Molendino pecunia. Bene vale. Baſileæ, poſtrid. Iacobi; Anno CIↃ IↃ XXIV.

Eraſmus Roterodamus; ornatiſſimo D. Alexandro, Illuſtriſſ. Comitis à Naſſouvven Secretario, S. P.

COgnatus hic meus mihi ſubinde recurſans faceſſit nogotium, ac tibi viciſſim negotium exhibeo. Curare te rogo, ſi aut non eſt ſpes, aut ſpes eſt vehementer exigua, liberes eum inutili ſpe. Nam mihi eſt aliud, quod agam. Lutheri libros non legi: nihil eſt mihi rei cum homine, niſi quod eſt cum quovis Chriſtiano. Certe correctum hominem mallem, quam exſtinctum. Et ſi quid veneni ſerit in vulgus, nemo melius retrahet, quam qui infixit. Nec obſto,

obſto, ſi vel aſſum malint Lutherũ, vel elixum. Levis eſt unius hominis iactura. Sed tamen tranquillitati publicæ cõſulendum eſt. Qui hoc negotium agunt, calido magis quam ſalubri conſilio, utinam tam prudenter faveant dignitati Romani Pontificis, quam videntur favere ſedulo. Hic certe nemo magis officit Pontificiæ dignitati, quam qui odioſiſſime clamant in Lutherum: nemo magis illum commendat affectibus populi: tam ſtolide, tam ſeditioſe res agitur per monachos quoſdam, inter quos nullus eſt habitus vir bonus. Bulla iubet, ut prædicent adverſus Lutherum, hoc eſt, ut opiniones illius refellant teſtimonio ſacrarum litterarum, ac diverſa melioraque doceant. Nunc nullus eſt, qui ſumat calamum ad refellendum illum, quum id efflagitant omnes; nullus redarguit, tantum conviciantur, ſæpe etiam mentientes. Aiunt illum tollere Confeſſionem, aiunt tollere Purgatoriũ, aiunt ſcribere blaſphemias in Deum. Quidã Iacobita Antvverpiæ dixit, illum ſcripſiſſe, quidquid miraculorũ egiſſet Chriſtus, egiſſe magicis

gicis artibus. Apud Regem Galliæ Carmelita quidã dixit in cõcione, Vẽturum Antichriſtũ: iã quatuor eſſe Præcurſores; Minoritam neſcio quem, in Italia; Iacobum Fabrum Stapulenſem, in Gallia; Reuchlinũ, in Germania; Eraſmũ, in Brabantia. Brugis Minorita quidã, Suffraganus Tornacenſis, in Tẽplo Divi Donatiani totã horã cõcionatus eſt in Lutherũ & in me. (Nã hoc cõſiliũ inter pocula cõdidere Monachi; ut me, qui nihil habeã cõmercii cũ Luthero, ſẽper cũ illo coniungãt.) Nec tamẽ quidquã docuit: tantũ vocavit nos grues, aſinos, beſtias, ſtipites, Antichriſtos; adeo ut nullus in populo iudicaret, hominẽ eſſe ſani capitis. In altera cõcione dixit, in libris Eraſmi eſſe quadã Hæretica. A cõcione rogatus à docto quodam Magiſtratu, quænam eſſent illa? negavit ſe meos libros legiſſe; voluiſſe quidẽ legere Paraphraſes, ſed ob altã Latinitatẽ metuere, ne poſſet in aliquã Hæreſim prolabi. Audis ſcurram Epicopum perfrictæ frontis. His etiam ſtultiora blaterant Iacobitæ Antvverpienſes; adeo ſeditioſe, ut Magiſtratus haud quaquam ſtultus,

metuens

metuens populi tumultum, admonuerit eos, ut apud populum nec probarent Lutherum, nec inceſſerent, ſed prædicarent Euangelium Chriſti. Mox exortus Minorita quidam, homo linguaciſſimus, nomine Matthias, dixit, Si vultis audire Euangelium, id audire licebit à Paſtoribus veſtris, etiamſi noctu concubuerint cum aliquo ſcorto. Lovanii Carmelita quidam Nicolaus Ecmondanus in ordinaria lectione Theologica dixit, Paulum ex perſecutore Eccleſiæ factum bonum virũ; precandum ut idem eveniat in Luthero & Eraſmo. Altera Lectione dixit, eſſe diſſidium inter Eraſmum & Iacobum Fabrum. nec mirum, inquit: nunquam pax eſt inter Hæreticos. Et hic eſt primus huius Academiæ Theologus, homo ſtultus ac furioſus, ac mire pertinax. E pluribus pauca narravi, è quibus licet aliorum facere conjecturam. Vtinam S. D. N. ſciret, quibus modis hic res geratur. Crede mihi, Monachi non agunt illius negotium, ſed ſuum. Quidquid meretur Lutherus, certe tẽpus eſt, ut Carolus proſpiciat tranquillitati

litati Chriſtianæ. Id erit, ſi prorſus imponatur ſilentium apud populum utrique parti, & Lutherus deſinat ſcribere libros huiuſmodi; imo quos ſcripſit, repurget ab iſtis, quæ præbent ſeditionis materiam. Qui laudem aucupantur è publicis malis, malunt ſævitia rem confici. Et utinam eſſet rectè confecta in gloriam Chriſti. Sed nemo credat, quam late Lutherus irrepſerit in animos multarum gentium, & quam alte inſederit libris omni lingua quaqua verſum ſparſis. Muſſant hic neſcio quid de terrifico Mandato Caroli. precor, ut felix ſit Orbi Chriſtiano, quidquid agit Princeps optimus; ſed vereor, ne non perinde ſuccedat, ac quidam putant. Rogabis, humaniſſime Alexander, quur hæc tibi ſcribam? Non ob aliud, niſi ut occurratur pernicioſo tumultui, quẽ video imminere, ſi Principes quorundam affectibus obſequi malent, quam Reip. conſulere. Non ago Lutheri negocium, etiamſi refert, quo modo ille puniatur: publicæ tranquillitati metuo; & ſcis, rebus turbatis, peſſimo cuique eſſe optime. Faveo Prædicatorum

Ordini, non odi Carmelitarum. Sed ex his novi quoſdam tales, ut malim parere Turcæ, quam horum ferre Tyrannidem. Erit igitur prudentiæ Pontificiæ, erit providentiæ Principum, ne hoc hominum genus in fortunas & capita bonorum virorum immittatur. Bene vale, mi Alexander, meque illuſtriſſimo Comiti diligenter commenda. Et, ſi inciderit commoditas, ſaluta Dominum Florentium Iſelſteinium, cuius filius heri me viſit, quod ſubinde facit, ac mira promptitudine reddit Græcum Homerum. Servet Deus puerum, magno ornamento futurum ſuæ patriæ. Lovanii, III. Idus Martias.

Honorabili viro D. Iohanni de Hondt, Canonico Curtracenſi, S. P.

Minimum aberat, quin te liberarem onere penſionario. Et nunc ægre reviviſco, ſi reviviſcere ſit ſerrari in novos cruciatus, vel mortes potius. Sit Dominus benedictus, cui ſic viſum eſt purgare Eraſmum, hic flagellans ut parcat

parcat in æternum. Bentinus, de quo ſcripſeras, hic duxit uxorem. Expoſtulavi cum homine quod ſic infeciſſet iuventutem: faſſus eſt, hoc eſſe verum, & riſit ſuaviter. Expectat ut aliquo vocetur in oppida Gallorum proxima, quemadmodum in montem Bellicardi vocatus eſt Pharellus ad prædicandum Euangelium hoc novum, cuius hic mirus eſt ſucceſſus. Iam multi repudiarũt baptiſmum, & revocarunt circumciſionem. Miſſam abominantur plurimi: ſunt qui publice doceant, in Euchariſtia nihil eſſe niſi panem & vinum. Velum & Cuculla deponitur paſſim. Nubunt & ducunt uxores monachæ & monachi. Iam mihi tutum non eſt hic diutius vivere. Mores iſtorum qui hic docent magis mihi diſplicent, quàm ipſa dogmata. Bentinus reviſet ſuos in Quadrageſima, ut cõfirmet ſuos in fide. Barbirius petiit Galliam in comitatu Alexandri nũc Archiepiſcopi Brunduſini, paupertate, ut autumo, coactus. Itaque decrevit nunc rapto vivere. Me certe nimium tractarunt familiariter. Olim detraxit è penſione Cæſaris

 XL, ni

Ordini, non odi Carmelitarum. Sed ex his novi quoſdam tales, ut malim parere Turcæ, quam horum ferre Tyrannidem. Erit igitur prudentiæ Pontificiæ, erit providentiæ Principum, ne hoc hominum genus in fortunas & capita bonorum virorum immittatur. Bene vale, mi Alexander, meque illuſtriſſimo Comiti diligenter commenda. Et, ſi inciderit commoditas, ſaluta Dominum Florentium Iſelſteinium, cuius filius heri me viſit, quod ſubinde facit, ac mira promptitudine reddit Græcum Homerum. Servet Deus puerum, magno ornamento futurum ſuæ patriæ. Lovanii, III. Idus Martias.

Honorabili viro D. Iohanni de Hondt, Canonico Curtracenſi, S. P.

MInimum aberat, quin te liberarem onere penſionario. Et nunc ægre reviviſco, ſi reviviſcere ſit ſerrari in novos cruciatus, vel mortes potius. Sit Dominus benedictus, cui ſic viſum eſt purgare Eraſmum, hic flagellans ut parcat

parcat in æternum. Bentinus, de quo ſcripſeras, hic duxit uxorem. Expoſtulavi cum homine quod ſic infeciſſet iuventutem: faſſus eſt, hoc eſſe verum, & riſit ſuaviter. Expectat ut aliquo vocetur in oppida Gallorum proxima, quemadmodum in montem Bellicardi vocatus eſt Pharellus ad prædicandum Euangelium hoc novum, cuius hic mirus eſt ſucceſſus. Iam multi repudiarũt baptiſmum, & revocarunt circumciſionem. Miſſam abominantur plurimi: ſunt qui publice doceant, in Euchariſtia nihil eſſe niſi panem & vinum. Velum & Cuculla deponitur paſſim. Nubunt & ducunt uxores monachæ & monachi. Iam mihi tutum non eſt hic diutius vivere. Mores iſtorum qui hic docent magis mihi diſplicent, quàm ipſa dogmata. Bentinus reviſet ſuos in Quadrageſima, ut cõfirmet ſuos in fide. Barbirius petiit Galliam in comitatu Alexandri nũc Archiepiſcopi Brunduſini, paupertate, ut autumo, coactus. Itaque decrevit nunc rapto vivere. Me certe nimium tractarunt familiariter. Olim detraxit è penſione Cæſaris

 XL, ni

XL, ni fallor, florenos. Id quo ob amiciciam, nunc invadit hanc que penſionem, fretus nova facil Mitto ſyngraphã hanc more ſolit cuam. Non gravaberis numerar cuniam vel Petro Ægidio, vel M Laurino Decano, aut huic Fran Canonico Antuerpienſi, ſi forte tib literas reddiderit. Bene vale. tum Baſileæ, III Idus Februar. clↄ Iↄ xxv.

Eraſmus Roterodamus M. Con Goclenio S.

E*Moriar, ni, quod tibi ſic aſſ undique fortuna, mihi iucun eſt quam ſi mihi ſimile quippiam diſſet, idque non eo tantum quod faveam commodis, quibus certe, u eſt, toto faveo pectore, verum e quod bene cupiam optimis literis, & tu & eruditione non vulgari profitendi diligentia, & ingenii de ritate, ſic vel ornaſti, vel evexiſti vix alius felicius. Per Frobenium tum ſcripſi Marvillano præſidi v ſoa*

ſodalitatis, quod propemodum Quirinus decreverat in miſeros ſuos. Vix credas, quam infeliciter acciderit, quod non ſaltem per Nicolaum miſeris Auguſtini libros de Trinitate apud Dorpium collatos. Iam enim Frobenio fervent quatuor prela, quibus fortaſſis accedit unum aut alterum. Itaque te rogo, ne ſaltem nunc negligas per hunc mittere. Franciſcus Delphus apud nos agit, utinam tam felix noſtro convictu, quam illius mihi iucundus. Certe quod licebit in his occupationibus, adnitar; ne nullum ex noſtra conſuetudine fructum ferat. Vix oratione conſequar, quantopere ſuccenſeam his, qui tam generoſam indolem ad nugas averti conati ſunt. Hunc noſtro ſumptu conduximus, quum nihil aliud haberet negotii. Quare ne redeat inanis: verum ita tracta negotium cum illo, quaſi res ad Frobenium pertineat, ut revera pertinet. Ἐν τῷ Δέλφῳ τὰ λοιπὰ μὲν ἀρέσκει πάντα· τὴν φιλολογίαν δὲ, *abs te magnifice prædicatam, in eo deſidero verius, quam conſidero. Meditatur* συνοικεῖν τῷ Καρίνῳ. *Malim cum alio. Tu facile coniectas*

cauſam. Ego monendi officio nunquam ſum defuturus. Frobenius cogitat excudere Terentium cum Commentariis. hic ſi quid potes, opitulare, ſed propere. Sed omnino per hunc veniat ἡ Τριάς. Iam opus eſt. Non enim ſemper commodum eſt magno conducere, qui tranſcurrant. Delevi quæ miſſa ſunt. Bene vale. Lovanii, Id. Octobr. Anno CIƆ IƆ XXVII.

Eraſmus Roterodamus clariſſimo Angliæ Baroni, Guilhelmo Monteiovio, in regia Angliæ, S. P.

O*Rnatiſſime Mecœnas, ſi ſingulæ ſpectentur epiſtolæ, λακωνίζω: ſi univerſæ, quas in omnes mundi plagas cogor mittere, pluſquam Aſiaticus ſum. Hic tolerabili in ſtatu ſumus, excepta incredibili rerum caritate. tantum liceat effugere bellum. quod ut liceat vereor, prout hactenus habent huius fabulæ exordia. Sed in manu Domini ſunt omnia noſtra. Vtinam optimis votis æque per omnia reſpondeat fortuna,*

atque

atque illius benignitas meis abunde reſpondit. Apud Regem Ferdinandum habebam patronum incomparabilem, Bernardum Epiſcopum Tridentinum. is, ut audio, ſe ſubduxit ab aula, offenſus, ut arbitror, his belli præludiis. cuius quando ſimus habituri finem, novit Deus. Quibus agatur conſiliis Cæſar, neſcio. Amiſſa Hungaria, miſeris modis vaſtata Auſtria, & rurſus imminente Turca, nonnullis videtur nimium diu hærere in Italia. Nec pauci mirantur, qualis ſit illa pax inter Cæſarem & Gallum, quum duo filii nihilominus detineantur in Hiſpania. Rex Ferdinandus habet invictum animum, ſed novus Princeps deſtituitur nervis belli. Quod ſi Cæſar vi Lutheranos aggreditur, hic prorſus de nobis actum fuerit. Quod optimi regis veſtri pietas ſemper molita eſt inter Cæſarem & Gallum, hoc rex Poloniæ Sigiſmundus magno ſtudio molitus eſt inter Ferdinandum, & Ioannem, regni competitorem. Sed fata ſuperant hominum conſilia. Officium meum erga Carolum tuum tibi non ingratum fuiſſe, mihi

fuit gratiſſimum, cuius indolem feliciſſimam precor ut Dominus Ieſus tum ſervare, tum uſque in maius meliuſque provehere dignetur. Neſcio qua mihi fortuna cibum offerat edentulo: certe Petrus Barbirius, ſic mihi adamatus, ſic à me literis celebratus, me penſione Curtracenſi ſpoliavit inaudita perfidia. Et audio Cantuarienſem deficere: cui ſi quid acciderit, nihil eſt quod ſperem de penſionibus. Mihi ſat animi eſt, ſi carnificem meum calculum queam excutere. Quanquam apud Gallos exoritur Budaica factio, ſtolidis modis in me velitans. Nec ipſi ſciunt, quamobrem mihi ſuccenſeant. Thomæ Moro nihil gratulor, ne ſtudiis quidem admodum; iſti regno gratulor, cui non potuit ſanctior meliorque iudex contingere. Conſolaris me de tumultu obtrectatorum: at tu vix noſti decimam partem eorum, quæ in me ex inſidiis diabolicis artibus moliuntur quidam ſceleroſi, ſub Euangelii titulo latitantes. Scribam filio & præceptori, quorum utrunque tibi gratulor, ſi patietur valetudo. Nam inter epiſtolarum

tumul-

Google

tumultus, cœpit eſſe vehementer moleſta, nec poſſum ſuſpicari cauſam, niſi ſiccitatem inteſtinorum. Ignoſce, Mecœnas, non vacabat hæc relegere. Apud Friburgum v. *Kalend. Aprilis, Anno* cIↄ Iↄ xxix.

Agnoſce manum tui veteris clientis.

Eraſmus Roterodamus ornatiſſimo Viro D Ioanni Cholero, Præpoſito Curienſi, S. P.

Q*Vum Baſiliæ res iam viderentur intolerabiles, ne viderer iis, quæ gerebantur, aſſentiri, demigravi Friburgum; ſed ante diligenter commendatus per regem Ferdinandum venerabili huius urbis magiſtratui: qui mihi ſua ſponte detulerunt uſum harum ædium, quas exſtruxit D. Iacobus Villingerus, piæ memoriæ; parati etiam maioribus officiis honorare me, ſi paſſus fuiſſem. Has ædes tum occuparant Ottomarus Luſcinius, & Auguſtinus Marius quondam eccleſiaſtes Baſileæ. Mihi cum his ceſſit aliqua pars. Poſt octo fere menſes migravit Marius, dedit-*

que, ut ait Luſcinius, florenos duos, civilitatis gratia. Luſcinius manſit diu. Ego, ne viderer incivilis, pro tot fere menſibus, quot hic egerat Marius, miſi honorabili domino D. Vdalricho Tribuno plebis coronatos quatuor; præter ea quæ inſumſeram in huius domus neceſſaria; ea redibant ad quinque coronatos. Aliquanto poſt, circa natalem Chriſti, Tribunus per Henricum Glareanum cœpit agere de conducenda tota domo, una cum area quadra, quæ eſt poſt ædes; ſignificans ſe poſſe locare in annum viginti florenis. Reſpondi & per Glareanum & ſcripto, ſi vidua non horreret nomen locatricis, me facile daturum duodecim coronatos, modo domus mihi traderetur libera: cæterum Luſcinium non libenter ceſſurum, nec me velle cum quoquam contendere, minime vero cum Luſcinio. Aliquanto poſt denuo miſi ſcriptum ad Tribunum, aperte teſtans animum meum, illo quadro mihi non eſſe opus. ibi Smotzerus & alii habebant equos, ibi operabantur fabri lignarii & lapidarii; quos ego nollem expellere: ſed ſi hanc domum

domum mihi faceret liberam, tum ſi proponeretur æqua merces, reſponſurũ, nollem, ac vellem. Hoc ſcriptum ſibi ſervavit Tribunus. Quum nihil aliud diceretur à Tribuno, arbitratus ſum, me hic habitare ea ratione, qua antehac habitaram, hoc eſt, ſine ullo pacto, exſpectans ſi quid aliud denunciaret Tribunus. Sub hyemem cœpit migrare Luſcinius in domum cuiuſdam Abbatis, relicta tamen hic maxima parte ſupellectilis, & quotidie huc ventitans, velut in binis habitans ædibus. Sub hyemem abſtulit fere totam ſupellectilem. Id ubi viderem, adii hominem: Serio, inquã, nunc migras? Arridens, annuit. Tandem quum admonerem, ſi moleſtum non eſſet, ut alicui traderet claves; quo locus poſſet purgari, ſi modo id ſine ipſius incommodo fieri poſſet; contraxit ſe, reſponditque ſe poſt reditum ex Argentoratu cum Tribuno velle loqui. Poſt hæc verba de clavibus; ne videretur migrando ius ſuum amittere, reliquit quod ſupererat recularum. Totum una ſporta componi poterat. Quum rediſſet, rurſus egi de

clavibus, non ut conductor, nihil enim minus ſuſpicabar, ſed blande & precario, cum his exceptionibus; ſi id illi cõmodum eſſet, ſuoque iure incolumi poſſet. Multa tergiverſatus, venit in colloquium: præfatus ſum, ſi citra ſuum incommodum vellet mihi ea in re gratificari, fore pergratum; ſin minus, me nolle ſuper hac re contendere. Cum, ut fit, incaleſceret ſermo, magnifice reſpondit, id quod frequentiſſime dicere ſolet omnibus, ſe ab Iacobo Villingero & illius hæredibus eſſe inſtitutum in hanc domum totam, nec poſſe eam poſſeſſionem cuiquam cedere, ſe compertum habere voluntatẽ illorum. Cum reſponderem, nihil illius deperiturum iuri, ſi traderet claves ut locus maneret purus, nunc occupari muribus & araneis, non acquievit, ſed ſervavit claves, & diligentius locum clauſit, quam antea. Tandem adieci, Tribunum mecum agere cœpiſſe de tota domo conducenda. Reſpondit, ſe ius habere in totum quadrũ, meq; hic ex illius gratia vivere, quum poſſet ſolus occupare totam domum. Si ita eſt, inquam, cur Tribunus mecum

agit

agit de conducenda tota domo? Et ego, inquit, loquar cum Tribuno; & ego ſcio animum Tribuni. Multaque eiuſmodi de iure ſuo, quod animo teneretur, non corpore. Remiſi contentionem. Vbi vocaſſet Tribunum cum aliis ad convivium, gloriatus eſt apud Quirinum famulum meum, quod optime conveniret ipſi cum Tribuno, quod ille multa alia loquutus eſſet ipſi, quam mihi. Poſt hoc colloquium ſenſi hominem mihi parum æquum. Multa queſtus eſt apud Quirinum de me. Et Argentorati quidem aſſeverant eum in me dixiſſe plus quam hoſtilia; & credo, utcunque ille negat. Quid ſcribat ſuis, facile divino. Aliquanto poſt quum hic ſæviret peſtis, quo plus eſſet ſpatii, ſi quid cui ex noſtris accidiſſet, blande rogavi, ut ſineret illum locum, quem habebat clauſum & vacuum, nobis eſſe apertum. Quid reſponderit, cognoſces ex epiſtola, quam mitto, in qua ſuum ius conſtanter aſſerit. Tandem blande epiſtola impetravi, ut oſtium ſineret apertum, quod abſq; clavi clauſum nec intus nec foris aperiri poteſt. Claves ſervavit ſibi.

Dedi

Dedi ſcrinium, in quo reponeret tres chartas, non ob aliud relictas, niſi ne videretur emigraſſe. eius ſcrinii clavem ſecum abſtulit. Poſt fuerunt alcedonia, licet eo loco (gratia Superis) numquam ſim uſus. Tantum curavi, ut maneret purus. Iam ſub finem Martii Tribunus vocat Glareanum, oſtendit & epiſtolam cuiuſdam procuratoris, clariſſimi viri Ioannis Leblin, Regii Theſaurarii, qua ſcribit ſibi mandatum à domino, ut ego iubear hinc migrare ad natalem Ioannis Baptiſta, hoc eſt, intra tres menſes, ſimulque Tribunus petit à me viginti florenos pro anno retroacto à natali Chriſti uſque ad natalem. Id mihi, qui nunquam ſomniaram me haberi pro conductore, tam novum fuit, quam ſi quis oſtendiſſet cygnum nigrum. Nunquam recepi conditionem, ſemper excepi domum liberam. Luſcinius conſtanter affirmabat, ſe habere ius in hanc domum totam. Habuit claves domus, ingreſſus eſt quãdocunque voluit. A Tribuno nunquam admonitus ſum, me habitare in conducto, nunquam iuſſus ſum à Luſcinio

ſcinio petere claves. Vnde mihi potuiſſet in mentem venire, me eſſe domus conductorem? Tribunus principio dicebat, agat Eraſmus cum Luſcinio. Imo ne cum illo contenderem, expreſſe excepi libertatem totius domus, & teſtatus ſum illum non libenter ceſſurum. Si quis dono dediſſet hanc domum ea lege, ut Luſcinium volentem nolentem excluderem, incunctãter recuſaſſem munus, tanti abeſt ut ea lege voluerim conducere. Obiectum eſt & illud; poſteaquam facta eſt mentio de pretio cõductionis, manſi in domo velut approbans. Imo ſcripto & verbis conſtanter affirmavi, me de domo niſi tota & libera nolle paciſci. Manſi autem ea conditione, quæ antea, videlicet precario, paratus exire quandocunque iuberer. Nemo iuſſit. Secus fuiſſet, ſi habitanti in conducto diceretur, poſſum hanc domum locare pluris. *Is ſi admonitus maneret, videretur accipere pretium auctum. Tam multi ſunt his ædibus uſi gratis; putabam magiſtratum partim ex ſua benignitate, partim ob commendationem regis Ferdinandi mihi velle*

hoc

hoc honoris habere; & quanquam nulla interceſſiſſet pactio, plus dediſſem, quam alios dediſſe audio. Ea vox à me frequenter & dicta eſt & ſcripta, me malle pro hac domo libera dare viginti florenos, quam pro non libera, ut nunc eſt, quinque. Tribunus dicit ſe repetiiſſe claves à Luſcinio, atque illum reſpondiſſe, reliqui in ædibus. *Verum dixit; reliquit in ædibus aliquas claves, ſed non illas, de quibus Tribunus ſentiebat. Claves primi oſtii & domus, quam obtinebat, ſervavit ſibi, & adhuc ſervat. Ita verba data ſunt Tribuno. Non cuperem in his ædibus habitare vel precario vel cõductis: erat tamen hoc humanitatis, ſenem, valetudinarium vel ægrotum potius, tum hoſpitem, & Caroli Cæſaris & Regis Ferdinandi literis commendatũ, tempeſtivius admonere de migrando, præſertim cum mihi in novis ædibus ſit extruendum fumarium, & apparandus huic corpuſculo cõmodus nidus. Ad inveniendas ædes, conducendas aut emendas, ad ornandas, ad extruendum focum, perquam anguſtum ſpatium ſunt*

tres

tres menſes. At ego ſub finem Martii iubeor migrare ad Natalem Ioannis. Et interim, quum nec conduxerim ædes, nec conducere voluerim, niſi traderentur liberæ, idque conſtanter & dictis & ſcriptis ſim evidenter teſtatus, à feſto Natalis Chriſti anni cIↄIↄ xxix *uſque ad natalem Ioannis* cIↄIↄ xxxi *petuntur à me floreni* 30, *quaſi totam domum conduxerim ac poſſederim. Sed confido Tribunum re diligentius expenſa mutaturum ſententiam.*

Splendidiſſimo domino Bilibaldo Pirckheimero, Cæſareæ Maieſtatis conſiliario, Senatori Norimbergenſi, ſuo, Eraſmus S. D.

IAm pridem ardebam deſiderio tui, neque mediocrem amoris in te flammam è tuis conceperam lucubratiunculis, in quibus mihi viſus ſum Bilibaldi mei velut expreſſum ſimulacrum agnoviſſe, hominis, vel potius herois cuiuſpiam incomparabilis, in quo viciſſim & fortunæ ſplendorem ornarẽt litteræ, & lit-

& litteras ornaret fortuna ſplendor, utrumque commendaret morum integritas, & hæc pari ingenii comitate ſuavitateque cumulata. Accendit ardentem, & iuxta Græcorum proverbium, πῦρ ἐπὶ πῦρ addidit Beati Rhenani, quo non alius tui nominis ſtudioſior, prædicatio. Nam huius pene cotidiana conſuetudine, doctiſſima pariter & mellitiſſima, ſic delector, ut hac re me plane putem eſſe quod ille dicitur. Is mecum de nemine confabulatur vel ſæpius, vel honorificentius, vel amantius, quam de ſuo Bilibaldo. Super hæc acceſſit epiſtola tua, non illa quidem ad me, ſed tota de me ſcripta. Et tamen ad me quoque ſcripta, quandoquidem ad eum data eſt, quem ego vere μίαν ψυχὴν poſſim appellare. Ambis noſtram neceſſitudinem, & optas conſuetudinē, quorum utrumque iampridem ipſe magnis votis ſuſpirabam verius, quam ſperabam. Quanquam ſeiuncti ſumus, nihil vetat, quo minus arctiſſima neceſſitudine copulemur. Demus operam, ut mutuis item fruamur amplexibus. Eduntur Adagiorum Chiliades, ſic emenda-

Digitized by Google

emendata, ſic locupletata, ut novum opus videri poſſit. Eduntur univerſa D. Hieronymi monumenta, argumentis & ſcholiis à me illuſtrata, nec ſine ſummis ſudoribus emendata, notatis ac ſemotis quæ notha fuerant admixta. Emendavimus totum Novum Teſtamentum, additis ſcholiis. Molimur obiter & alia. His laboribus ſic obruimur iam ſextum ferme menſem, ut vix valetudinem tueri poſſimus. Et tamen non mihi potui temperare, quin his plus quam extemporariis magis Bilibaldum laceſſerem. Sciebam quid tua poſtulabat dignitas, quid eruditio: ſed boni conſules, quod non ſuaſit, ſed imperavit amor tui. Præter expectationem nuntius hic oblatus eſt. Malui eum ineptis quam nullis meis litteris comitatum venire. Dabitur brevi pluſculum otii, iamque non litteris, ſed voluminibus tecum agam. Vtinam propius adeſſes! nam Menſe Martio Britanniam repeto. Bene vale, præcipuum noſtræ Germaniæ decus. Baſileæ, non. Kal. Febr.

Digitized by Google

Eidem Bilibaldo Pirkheimero, Senatori Norimbergenſi, ſuo, Eraſmus S. P.

NEc erat argumentum ad te ſcribendi, nec otium, utpote iam ad iter accincto: & tot iamiã menſium laboribus tantum non extinctus eram. Et tamen nactus, qui perferret, non potui non ſcribere ad meum Bilibaldum. Novum Teſtamentum utcunque eſt abſolutum. Hieronymus iam ad metam anhelat, propemodum exiturus in manus hominum. Excuditur nunc libellus de Inſtitutione Principis, una cum alius aliquot. Nos humiles, quod licet, molimur, & rei litterariæ ſuccurrimus pro virili. Tu, quo felicior es, hoc potes maiora. Quæcunque regio nos habitura eſt, ſemper Bilibaldum animo circumferemus. Etiam atque etiam te rogo, ut Annotationes in Novum Inſtrumentum tua vocis præconio omnibus commendes. Scis enim, novitatem omnem obnoxiam eſſe invidiæ. Bene vale, literarum decus. Baſileæ, poſtridie Pentecoſtes, Anno cIↃ IↃ XVI.

Era-

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. D.

Accepi libellum una cum litteris tuis, vir clariſſime, ad quas ut paucis reſpondeam, quippe ſummis diſtrictus laboribus, vivo utcunque, verſorque Lovanii, cooptatus in conſortium Theologorum, licet in hac Academia non ſim inſignitus titulo Doctoris. Id malui, quàm Principem Carolum in Hiſpanias comitari, maxime cum viderem aulam, in tot ſectarū factiones, Hiſpanos, Maranos, Civericos, Gallos, Caſareanos, Neapolitanos, Siculos, & quos non? Proximo vere cum Angliam ob privatum quoddam adiſſem negotium, Rex ultro me mira complexus eſt humanitate, atque itē Cardinalis, rex alter, ut ita loquar. Obtulerunt præter ædes magnificas ſexcentos florenos in ſingulos annos. Sic egi gratias, ut nec acciperem conditionem oblatam, nec reiicerem. Hic licet maximo meo ſumptu vivam, tamen certum eſt mēſes aliquot deſidere, partim ut abſolvam quod eſt in manibus, partim ut videam,

videam, quorſum evaſura ſint ſpes ampliſſima, quas Principis nomine mihi diſcedens hinc oſtendit Cancellarius Burgundia Ioannes Sylvagius, vir ut eruditiſſimus, ita litteratorũ omnium patronus. Novum Teſtamentum, quod pridem Baſilea pracipitatũ fuit verius, quam editum, retexo ac recudo, & ita recudo, ut aliud opus ſit futurum. Abſolvetur, ut ſpero, inter quatuor menſes. Perplacuit tuus libellus, ut illa tam amica Reuchlini defenſio, in qua mihi videre ſolito facundior. credo quod, ut Fabius inquit, pectus quoque te reddiderit eloquentem, non tantum ingeniũ, aut eruditio. Sed ego nihil puto calamitoſius, quam quocunque modo bellare. Tũ autẽ, nihil eſſe calamitoſius, quam ſi res incidat cũ hoſte ſordido ac pudendo. Nam cum quibus tandem eſt confligandum, Reuchline? Cum populo crabronum, quem & ipſe Romanus Pontifex vereatur provocare, adeo, ut Alexander ſolitus ſit dicere, ſe tutius ſibi putare quemlibet è ſummis regibus offendere, quam unum quemvis è gregibus iſtorum mendicorum, qui ſub ab-

iecti

iecti nominis prætextu veram in orbem Chriſtianum exercerent tyrannidem. Etiamſi hoc, quod paucorum vitio committitur, non opinor æquum in ordinem univerſum conferre. *Deinde vide, quæſo, quonam organo utantur iſti veræ religionis haudquaquam veri profeſſores; homine prorſus idiota, frontis perfrictæ, & de quo peccãdo nullum omnino detrimentum fieri poſſit, cui non eſſet impingendum ſemiiudæi vocabulum, niſi factis ſeſe declararet ſeſquiiudæum. Quod aliud inſtrumentum optaret ſibi Diabolus, Chriſtianæ religionis æternus hoſtis, quam iſtiuſmodi angelum Satanæ transfiguratum in angelum lucis, & falſiſſima defendendo religionis prætextu, id ubique turbantem, quod noſtræ religionis & caput eſt & optimum? nempe publicam orbis Chriſtiani concordiam. Quid indignius, quam viros immortali memoria dignos cum iſtiuſmodi portento digladiari? cuius ego ſolo nomine chartas pollui puto. Diſpeream, niſi ille ſe non alio conſilio tingendum aqua curavit, niſi ut maiore pernicie graſſaretur*

in Chri-

in Chriſtianos, & nobis admixtus, univerſum populum ſuo Iudaico veneno inficeret. Quid enim lædere poterat, ſi Iudæus, ut erat, manſiſſet? Nunc demum verũ agit Iudæum, poſteaquam Chriſtiani perſonam induit: Nunc ſuo reſpondet generi. Illi Chriſtum ſunt calumniati, ſed unum. Iſte debacchatur in tot integros ac ſpectatos vita & eruditione viros. Nullum officium poterat ſuis Iudæis præſtare gratius, quam ut perfugam ſimulans, rem Chriſtianam hoſtibus proderet. homo ad cætera lapis, tantum ad calumniandum ingenioſus. Quod ſacrificium poterat Satanæ fieri acceptius, quam inter omnes Chriſtianos iſtiuſmodi diſſidiorum iaci ſemina? Vnde Satanas dictus Hebræis? nimirum ab adverſando. An non illius vices gerit, qui claris viris publicam utilitatem molientibus, nefariis modis obſtat, & huic uni rei ſe natum putat? Vnde Græcis Diabolus dictus eſt? non à fœnerando, non ab adulterio, non à furto, non ab alio vitio, ſed à calumniando dictus eſt. An non huius Apoſtolus eſt, qui totam vitam huic ſtudio dedica-

dedicavit, ut apud imperitam plebem optimorum virorum nomina infamet ac traducat? ad rem omnium ſceleratiſſimam religionis abutens titulo: quæ non cuiuſvis Dæmonis, ſed inſigniter verſuti cuiuſpiam techna eſt. Scit, ſe doctis ac bonis viris placere non poſſe, nec his facile imponi. Atque ea gratia apud indoctam plebem quiritatur; inter mulierculas ſuperſtitioſas, & , ut Paulus inquit, oneratas peccatis, gannit, & peſſimo ſemini terram captat habilem. His, magnificis titulis offundit fumos, his defenſionem Chriſtianæ religionis, his hæreſes, & excommunicationes occinit: qui craſſiores ſunt, quam ut animadvertant graſſatorem lupum ſub ovilla pelle latentem. O ſceleratum granum, & illi diſſimillimum, quod cadens in terram, & mortuum, vitæ pabulum attulit! Hoc granum Diaboli manu iactum eſt, aconiti puto, aut ſi quod aconito peſtilentius, quod, ni in tempore proſpicietur, nocentiſſimum diſſidiorum venenum in Chriſtianorum invehit concordiam. Quid enim futurum eſt tandem, ſi ſi-

 natur

netur ille ſycophanta ſic in omnes ſui diſſimiles ad eundem debacchari modum, & impuriſſima bellua docti viri cogentur libris reſpondere, qui indignus eſt, qui nominetur inter homines? Crede mihi, Bilibalde doctiſſime, latius ſpectant hæc orſa, quam fortaſſe vulgus hominum intelligit. Videmus ex quantula favilla quãtum aliquoties naſcatur incendium. Proinde demiror, Epiſcopos hic non advigilare, ut iſtam hydram in tempore exurant, & malo venenum victori, & per omnia pervagato, occurrant. Sceleſtus ille maledicus vinci non poteſt, qui totus ex maledicentia conſtatus eſt, & habet tot ἀλάστο-ρας, qui defeſſo ſuggerant novas vires. Conviciis igitur ille nunquam vincetur. Hanc unicam laudem ille affectat, ſi omnium eruditorum libris quocunque modo decantetur apud poſteros. Sic ſane agitat ὀλέθροις οὔποτε. Si paucis bonis ac doctis ero infamis, mihi ſat eſt, quod maiori hominum parti placeam. Quod ſi detectis technis ac præſtigiis evulgatis apud univerſos Chriſtianos fiam execrabilis, certiſſimam gloriam adi-

adipiſcor apud meos Iudæos, qui tum intellecturi ſunt, quod non inimico animo ab eis defecerim. Igitur eruditi non ſolum turpiter, verum etiam inaniter contra hunc congrediuntur, à quo præter infamiam nihil poſſunt contrahere, ſive vincant, ſive vincantur. Carnifex aliquis melius iſtam compeſcat rabiem. Id curare Epiſcoporum eſt? eſt iuſtiſſimi Cæſaris Maximiliani: eſt magiſtratuum inclytæ urbis Agrippinæ: non fovere viperam tam virulentam in certiſſimum Chriſtianæ religionis exitium, niſi paretur antidotus tali digna malo. Atque hæc dixerim nullo quidem privato ſtomacho; nihil enim me læſit unquam, aut ſi quid in me blateravit, nihil me movet, & cauſa ne tantillum quidem ad me pertinet: ſed tamen dolet, concordiam plebis Chriſtianæ ſic indigne diſciſſum iri, unius verpi prophani & indocti præſtigiis: idque illorum auxiliis, qui ſe Chriſtianæ religionis columen profitentur. Sed hiſce de rebus ſatis eſto. Ne nihil reprehendam, mi Bilibalde, in tuo libello alioquin doctiſſimo, mihi non admodum Catalogus

logus ille Reuchlino faventium probatur. Quis enim uſquam illi non favet eruditus ac pius? quis non iſtam execratur beluam, niſi qui aut cauſam non intelligit, aut publico malo ſuis conſulit commodis? Deinde dum in Dialecticos ac Philoſophos expatiaris, maluiſſem te cæteris intactis hoc ſolum agere quod agebas. Bene vale, clariſſime doctorum, & clarorum doctiſſime. Lovanii poſtridie omnium Divorum, Anno cIↃIↃ XVII.

Clariſſimo Domino Bilibaldo Pirckheimero, Literarum & Germaniæ decori, ſuo, Eraſmus S. P.

EQuidem arbitror, fatali quadam propenſione ingenii fieri, ut Bilibaldum meum tam unice deamem. Teſtis eſt mihi Beatus Rhenanus, cum vix dum guſtaſſem libellum abs te verſum, protinus flammam novi cuiuſdam amoris erga te concepiſſe. Nunc & à litteris ad me tuis, & doctiſſimi ingenii tui monumentis, cotidie nonnihil adiungi-

iungitur. Prorſus rariſſima es avis huius ſeculi, qui tam eximiam eruditionem cum tanto fortunæ ſplendore, rurſum cum hoc, tantum comitatis & humanitatis copularis, ut qui me meique ſimiles homunculos non graveris in tuorum amicorum numerum aſſcribere. Libellum quendam abs te verſum Brugis exhibuit mihi Thomas Morus ex Anglia reverſo. Nam is tum apud nos regis ac gentis ſuæ nomine legatione fungebatur. De litteris nulla mentio. Tantum adiecit obiter, ad me miſſum, nec explicuit, à quo. Suſpicor te commiſiſſe litteras tuas D. Roberto VVimphildo, qui cum me ſæpius in Anglia ſalutarit, & quodam die diutius etiam fuerit collocutus, demiror, quam ob rem ne verbum quidem unquam ſuper hac re fecerit. Quod mihi tantum tribuis laudum, quas ne ſi immodeſtiſſimus quidem ſim, poſſim agnoſcere, hoc certe effeciſti, ut paulo minus mihi diſpliceam. Obruimur hic duplici ſarcina, quarum vtravis Herculem, non Eraſmum, requirat. Præter alia minutiora, ſuſtinemus Hieronymum & Novum

Novum Teſtamentum, quod nunc typis excuditur. Fœmina, quam tibi ex Mechlina commendavi, ſoror eſt eius cui Enchiridion dicavi. Id operis nuper excuſum eſt Argentorati. Adieci commentarium in Pſalmum, Beato Rhenano noſtro dedicatum. Nihil enim hoc amico amicius. Miſſurus eram codicem, ni reſpondiſſent, iam iſthuc eſſe deportatum. Scripſimus hæc, non ſolum incredibilibus obruti laboribus, verùm etiam à cœna ſubito de tabellionis diſceſſu admoniti. Vnum illud adiiciam, quantumvis eruditione & fortuna vincatur Eraſmus, ſtudio & amore nunquam ceſſurum licet invicto Bilibaldo. Vbi dabitur commoditas (dabitur autem, ut ſpero, brevi) totis voluminibus tecum agam, nedum epiſtolis. Beatus Rhenanus plane Pythagoricus amicus, hoc eſt, μία ψυχὴ, ſalutem abs te libenter acceptam multo cum fœnore reprecatur. Bene vale, præcipuum rei litterariæ decus. Baſileæ Natali divi Galli ad multam noctem.

Eraſmus

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. D.

ORnatiſſime Bilibalde, nuper mihi reddita ſunt tua litteræ, quibus expoſtulas, quod tuis non reſponderim. Id adeo miror, cum mea reſponſio copioſa iam pridem excuſa ſit Baſileæ. Demiror, te citatum eſſe Romam, cum ſciam Pontificem hoc inprimis dediſſe in mandatis, ne quem innoxium læderēt, imo conſcios etiam ac fautores, ut ipſi vocant, hæreſeos, modis omnibus allectarent. Sed aliter viſum eſt furioſis Theologis aliquot. Cupio te quam optime valere, ac fugere poſtea feliciter. Ego hic in quotidianis concionibus lapidor à prædicatoribus, & Luthero copulor, quicum mihi nihil eſt negocii: ſed ita ſtolide rem gerunt, ut populus etiam craſſiſſimus intelligat. Non poterunt magis officere Romano Pontifici, neque magis Lutherum commendare affectibus hominum. Nunc demum incipiunt illi favere. Vtinam Leo ſciret, quibus modis hic res agatur. In illos primum eſſet leo. Bene vale, vir optime. Lovanii, vij. Kalend. Febr.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. D.

ORnatiſſime vir, poſtrema litteræ tuæ mihi reddita ſunt, confabulanti Aleandro. Nam cum forte agebamus Lovanii in eodem diverſorio, is mihi ſæpius de te verba fecit, & ita fecit, ut tibi videretur favere. Nam oſtendit diploma quo liberareris ab iſta moleſtia. Iſta querela mi Bilibalde tibi cum multis eſt communis. In me non ſimplex exitium moliuntur. Equidem demiror, quis Deus Lutheri animum moderatus ſit, ut tot amicis à provocando Pontifice deterrentibus ſemper acerbiora ſcripſerit. Magis autem demiror malitioſum quorundã ſtudium, qui volentes nolentes conati ſunt aliquot in ſuam ſententiam pertrahere: quaſi cuperent perire cum multis. Quid enim aliud quæſiere talibus libellis, quam exitium? Qui ſic ſcribunt, qui ſic minantur, debebant habere paratas copias, ſi voluiſſent eſſe incolumes. Vide vero quantum promoverint. Bonas litteras depravarunt invidia, & optimus quiſque

quiſque, qui maxime favet Euangelicæ veritati, affinis eſt ſuſpicioni periculoſæ. Ingens orbis diſſidium excitatum eſt inter omnes, fortaſſe duraturum in multos annos, & ſemper in peius progreſſurum. Pro ſiniſtre tentatâ libertate duplicatur ſervitus. adeo ut ne vera quidem liceat tueri. Porrectum eſt telum ſceleratiſſimis quibuſdam, quo ſe ulciſcantur adverſus optimum quemque. Inuſta eſt non levis nota Germaniæ; ut ſolet paucorum temeritas univerſitati imputari. Deſiderabant in nobis prudentiam & conſilium, & qui vel armis ſolemus eſſe formidabiles, cōtemnimur & à contemptiſſimis, ut qui nec mentem habeamus nec arma. Nobiles aliquot hic minitantur Sacerdotum opibus, quaſi huc ſpectet finis Lutheranæ fabulæ: & ita Collegia omnia conciliant adverſæ parti. In me nihil adhuc tentatum eſt palam, niſi quod Lovanii potiſſimum prædicatores quidam me mendaciſſimis concionibus infamant apud populum: apud Principes variis titulis deferunt. Quidam cogunt ut ſcribam adverſus Lutherum,

 cui

cui non eſt ocium ullum, ut vel l
illius libellos. Nihil ego video m
quam in hac re muſſare. Tibi ſ
rim, ut pro tua cauſa ſcribas ipſi I
Eſt ingenio mitiſſimo, & favet
eruditis. Apud Aleandrum ea
loquutus ſum, quæ ſint in rem t
quæque puto eſſe vera. Baſileæ.
vale. Pridie Natalis S. Andreæ,
cIↄ Iↄ xxi. *Raptim.*

In quibuſdam Germanis, q
toto pectore fidebam, minimum
fidei.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S.

Nihil mihi fuit tuis litteris
tius, ornatiſſime Bilibalde.
ut occupatiſſimus, paucis agam
volo. Nemo neſcit, quantum bon
teræ debeāt Frobenio, qui ſolus om
ſuo damno noſtris ſtudet compendi
ut ſunt κεραμεῖς, plerique inſidi
homini, propemodum coniurati ut
perdant. Vbi quid novi operis p
quod putent fore vendibile, mox
atque alter ſuffuratus ex ipſius o
exem

Google

exemplar, excudit ac venditat minimo. Interim Frobenius immenſam pecuniam impendit in caſtigatores, frequenter & in Exemplaria. Huic iniquitati facile ſuccurretur, ſi fiat Imperatorium interdictum, ne quis librum primum à Frobenio excuſum, aut cui ſit aliquid ab auctore additum, excudat intra biennium. Tempus longum non eſt, & officina Frobeniana vel ob hoc favore digna eſt, quod nihil ex ea prodit ineptum aut ſeditioſum. Exuditur nunc Paraphraſis in Euangelium Iohannis, Ferdinando dicata. cuius partem ad te mitto, ut oſtendas, ſi videbitur commodum. Non dubito, quin res facile poſſit impetrari. Referet tamen, ſi id fiat quam primum. Si non eſt commodum, ut fiat per te, poteris aliis mandare. Adeſt enim, ut audio, Iacobus Spiegel, mihi cum primis amicus, homo candidus: adeſt Epiſcopus ac princeps Teramnenſis, nuncius Apoſtolicus, qui pro ſua humanitate mihi ſemper favit unice. In hoc negocio mi Bilibalde mihi nec ſeritur nec metitur, & tamen Frobenii ac litterarum cauſa

libenter & hic tibi debebo, qui multis aliis nominibus tibi ſum obſtrictiſſimus. Si diploma Caſareum non ſtatim poterit expediri, ſaltem ſciamus, impetratum eſſe ut in his nundinis Frobenius poſſit uti titulo. Summus Pontifex ad me diploma plenum honoris ac benevolentia miſit. Iurat illius Secretarius, non eſſe vulgare, ſed vere omnia ab ipſo Pontifice dictata. Bene vale, vir huius ſeculi decus. Baſilea v. *Kalend. Febr. Anno* cIɔ Iɔ xxii.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. D.

UTinam ſicut alter alteri συμπαθοῦμεν, *& alter alterum conſolamur, ita nobis invicẽ mederi liceret. Quanquam mihi ſane minima dolorũ pars eſt corporis morbus. Ego mihi teſte Chriſto conſcius, me nihil ambire eorum, qua ſunt huius mundi, volens emigravero ex hoc domicilio, ſimul atque evocaverit ille noſter Imperator, nque detractem tamen interim vel immori piis laboribus, ſi modo fructum aliquem adferre liceat Ieſu Chriſto; ſed videmus imbe-*

imbecillitatem vel potius infelicitatem noſtram, videmus hoc ſeculum prodigioſum, adeo, ut neſciam, cui parti me addicam: niſi quod conſcientia mea ſatis confidit apud Iudicem Iohannẽ. Qui ſub nomine Pontificis neſcio quod agunt negocium, ſic urgent omnibus laqueos veteris Tyrannidis, ut videantur addituri citius multa, quam quicquam detracturi. Rurſus qui ſub nomine Lutheri præ ſe ferunt vindicationem Euangelicæ libertatis, neſcio quo ſpiritu rem gerunt. Certe multi ſe admiſcent, quos malim non admiſcere, ſi meum eſſet negocium. Interim exitialibus diſſidiis ubique ſcinditur charitas Chriſtiana. Interim in ſuſpenſo ſunt hominum conſcientiæ. Qui propenſi ſunt ſuapte natura ad licentiam, facile accipiunt occaſionem è libris Lutheranis. Qui modeſtiores ſunt, inter ſacrum & ſaxum hærent. Hinc vident argumenta probabilia, & ſenſum naturæ; illinc vident auctoritatem Principũ ac turbam innumerabilem. Quorſum autem res ſit evaſura, neſcio; ego coactam & extortam fidem non magni facio. Gravis

vis eſt auctoritas bullarum, gravior diplomatum Cæſaris. ſed iſta fortaſſe cohibebunt ad tempus; linguas hominum an animos vertere poſſint, neſcio. Vtinam Deus placatus nobis hoc immittat animis Principum, ut concordibus & ſynceris animis, nec alio ſpectantibus, quam ad gloriam Chriſti, ſcrutentur haud mali fontes, & remediũ aliquod efficax ac duraturum adhibeant, idque quam minimo orbis tumultu, hoc eſt, quam minimum cõvulſo Reipub. ſtatu. Quid multis? res eo delapſa eſt, ut omnino ſuccurrendum ſit populi Chriſtiani libertati. Adeo multa irrepſerunt paulatim in publicos mores, & ceu præſcriptiones vim legis inevitabilis occuparunt. De conciliis non auſim aliquid dicere, niſi forte proximum concilium Lateranenſe concilium non fuit. Multum item ſumpſit Scholarum auctoritas paulatim aucta, quæ nunc ſuas definitiones propemodum pro articulis fidei haberi poſtulavit. Iam ſub umbra Romani Pontificis cauponantur, partim nimirum ſibi vindicarunt, partim eo inſolentiæ

lentia progreſſi ſunt, ut omnibus fuerint intolerabiles. Quæ paulatim collegere robur, non poſſunt ſubito convelli: & Magnatum auctoritatem palam contemnere nec tutum eſt, nec utile, mea ſententia. Nunc ex una parte res agitur bullis & edictis, minisque: ex altera licentioſis, ne dicam ſeditioſis libellis. Quod ſi principes aliis rebus occupati, non poſſunt his animum advertere, demiror non exiſtere bonos viros, qui prudenti conſilio tantis malis occurrant. Mea res non admodum agitur. Inſtat vitæ meæ terminus. Sed morientis etiam eſt, bene velle rei Chriſtianæ; Si modo recte perſuaſum eſt nobis, Chriſtum eſſe caput immortale totius Eccleſiæ. *Alius conſulit ſuis privatis commodis: alius metuit, ne perdat quod habet: alius abhorret à tumultu, & quieſcit: ſed interim gliſcit periculoſum incendium. Me quorundam malevolentia tanta gravavit invidia, ut fruſtra ſim conaturus, ſi quid tentem. Theologi quidam, ſentientes, renaſcentibus per nos antiquis ſtudiis ſuæ auctoritati paulatim aliquid deceden-*

decedere , etiam priuſquam Lutheri nomen audiſſet orbis , nihil non moliebantur in me. His Lutherus telum porrexit , quo nos conficerent : tamen ſemper abſtinui à Lutherano negocio , niſi quod hortabar ſedulo , ut aliter ſcriberet , ſi vellet proficere. Succeſſit Aleander , ut ante, Lutheri nomen hoc, Eraſmo , quod figulus figulo natura excelſus , ferox , irritabilis , cui nihil neque lucri nequa gloria ſatis eſt. Hunc quidam implerunt falſiſſimis mendaciis , & ſic inſtigarunt hominem, ut nihil curaret quid de me prædicaret , etiam apud ſummos viros, modo perderet. Et tamen apud me deierabat , non vivere quenquam amiciorem Eraſmo , quam eſſet ipſe. Diſcedens reliquit organa ſua probe inſtructa, duos Theologos Lovanienſes , D. Caracciolam Epiſcopum Laodienſem, hominem linguæ facilis , & Hiſpanum neſcio quem in aula Cæſaris , ſuſpicor eſſe apud Mottenſem. Habet Roma Stunicam , hominem omni iudicio inſanum , & ad maledicentiam natum. Is exhibuerat Leoni libellum , qui continebat ſex myriades

riades hæreſeon decerptas è meis lucubrationibus: & ea cauſa periclitabar, niſi mors intercepiſſet Leonem, alioqui non infenſum Eraſmo. Lutherani multi palam minantur libellos maledicos, & Cæſari propemodum perſuaſum eſt, me fontem & caput eſſe totius Lutherani tumultus. Atque ita magnifice periclitor utrinque; de omnibus bene meritus. Decreveram aliquid ſcribere, non adverſus Lutherum, ſed de concordia: verum video partes ambas ſic ardentes, ut præſtet quieſcere. Quanquam vellem iam ante duos annos in me ſcripſiſſent Lutherani. Levaſſent me gravi invidia. Conſului doctiſſimos Theologos ſi quid eſſet in nono cap. Epiſt. ad Rom. Negant quicquam eſſe mali; niſi hoc iſtis malum videtur, quod aliquid tribuam libero arbitrio; tam eſt perpuſillum. Bene vale, vir clariſſime, noſque, quod ſoles & facis, ama. Baſileæ, III. Kal. April. Anno ClƆ IƆ XXII.

Non vacavit relegere epiſtolam. Quare ignoſce.

Bilibal-

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

NEc ego poteram ſecus de tuo prudenti candore ſuſpicari, mi Bilibalde, ſed erant qui me litteris admonuerunt, ut te placarem. Vtinam Deus immittat animis principum orbis ſalutifera conſilia. Pudet me horum tumultuum. Dicas Phaethontem admotum currui ſolis. Et interim nobis videmur Chriſtiani, & agimus de Rhodo. Stunicam ſemper contempſi. Vellem autem quoſdam Lutheranos negocium Euangelicum tractare prudentius. Nũc in ſummo tumultu ſum, quod inſtent nundinæ. Poſt ſcribam copioſius. Bene valebis interim. Baſileæ, ſexto Id. Ianuarius, Anno clↄ Iↄ XXII.

Bilibaldo Eraſmus ſuo S. P.

DVrero noſtro gratulor ex animo: dignus eſt artifex, qui nunquam moriatur. Cœperat me pingere Bruxellæ: Vtinam perfeciſſet. Nos eodem in ſtatu fuimus quo ille; malo ex re nihili nato.

nato. Perſentiebam animo voluptatem quandam, quod ex hoc turbulentiſſimo ſeculo migraturus eſſem ad Chriſtum. Gliſcit indies hæc peſtis, nec ullum video exitum. Scripſeram Pontifici conſilium meum, ſed Eccius ſcribit, ſuum conſilium maxime placuiſſe, ſeque apud Pontificem valere plurimum. Ego me ab his contentionibus abduco, & ad tranquilliora. In paraphraſibus tractãdus videor mihi fieri melior: & nemo læditur. Gravamina reddidit mihi Sylvius Ægranus, ſed nondum perlegi. Si tu recte vales, eſt quod magnopere gaudeam. Vt video, alius ſibi ſumpſit partes reddendi libros meos Ferdinando, ut aliquid ab eo extorqueret. Miſi poſt, libellos inauratos. Ferdinandus & litteris humaniſſimis gratias egit, & centum florenos aureos dono miſit. Emoriar, mi Bilibalde, ſi crediturus erã, in univerſis Germanis eſſe tantum inhumanitatis, impudentiæ, vanitatis, virulentiæ, quantum habet unus libellus Hutteni. Tot teſtimoniis ornatus eſt à me. Toties per me ſuo Cardinali ac cæteris Principibus cõmendatus eſt.
De

De nullo candidius ſentiebam & loquebar. Nunquam à me verbo læſus eſt. Imo cum hic eſſet, obtuli colloquiũ, ſi quid eſſet rei ſeriæ: detuli ei officium, ſi quod à me præſtari vellet. Nihil minus expectabam, quam hunc aſſultum ab Hutteno. Multis coniecturis adducor, ut credam Henricum Epphendorpium huius fabulæ artificem. Adeo ille ſubito factus eſt Huttenianus. Ego tamen non deſinam eſſe ſimilis mei. Nondum ſtatui, an velim illi reſpondere. Furit, nec habet, cuius iacturam faciat. Fugitat ac latitat nunc apud Helvetios, non abſque periculo. Fovet illum Zvvinglius Thurregii, ſed clam. Bene valeat meus Bilibaldus. Reliqua cognoſces ex Ægrano. Baſileæ, XIV. Kalend. Aug. Anno CIↃ IↃ XXII.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

VEhementer gratæ fuere tuæ litteræ, vel ob hoc, quod alacritatem quandam præ ſe ferebant. Nos his feriis nataliciis calculus dolori coniunctus, quem colicum vocant, peniſſime libera-

liberarat ab his vita malis. Et adhuc adeo deiectum eſt hoc corpuſculum, ut verear ne non perficiam, quod eſt in manibus, Actorum opus. Non metuo mortem. Satis enim diu vixi. Optarem aliud mitius mortis genus. Nunc quot mortes habet unius calculi partus? Et quoties reguſtanda mors? Sed Dei voluntati nos ſubiiciamus oportet. Clemẽs Septimus magnis promiſſis Romam vocat. Illuſtriſſima Domina Margaretha, & Caſar, in Brabantiam, alioqui periit penſio, qua iam plus quam biennium non ſolvitur. Hic fremunt in me Lutherani ingenioſiores. Et Lutherus ad ſuos ſcribit, nobis parum amicos. Roma quid ſit futurum, ſatis divino: ſunt enim illic, qui gladiatoriis animis mihi certum exitium moliuntur. Ac iam pene peregerant ante mortem Adriani. Cui cum ſcripſiſſem conſilii mei partem, ab ipſo rogatus litteris ſecretis, mox ſenſi mutatos duos. In Brabantia furioſis datus eſt gladius, qui me peius oderunt quam Lutherum. Hic nihil aliud, quam ægroto. Invitat iam ſæpe Rex Galliæ. Sed videbor ad hoſtem

ſtem fugiſſe. id inimici ſuade
ſari; qui adhuc ſatis favet
Rex Agnlus ſic urget ut ſcri
verſus Lutherum, ut videa
gne laturus, ſi pergam negare.
ſeculo turbulentius? Feceris p
ſi reliqua quæ iſthic aguntur
pſeris, deque Lei noſtri geſtis.
therus omnes inimicos ſuos nob
ditat! Demiror quis ſit exitus
huius conſilii & apparatus ad
quod ſit undique. Concurre
tes, opinor. Deus noſtros tumul
tat in bonum publicum. De fu
ſmo, recte coniecturas. Felici
nire ſolet ex materia cupro ſt
temperata. Et Terminus, qui
eſt, obſtat, quo minus facies
exprimatur. Id velim iſtos te
Gaudeo Durero noſtro contigi
rem ſuum. cui ex me multam
lutem, & item Vatenbulio. H
ſcripſi, manibus adhuc à morb
lantibus, in ipſo nuncii digre
monitus. Fabro noſtro precor om
licia. Scribe de ſingulis. Iodoc
tor Regis Poloniæ nondum acce

ca

tationem Dominicam, quam opinor iſthic iam proſtare. Bene vale. Baſileæ, tertia ab Epiphaniis die, Anno cIↄ Iↄ XXIII.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

C*Apito ſcripſit ad me, queri neſcio quid Vatenbulium ob librum carius emptum à Compergio. Iube illum eſſe bono animo. Efficiam, ut iſthuc, quicquid eſt, bene penſetur. Miſi plumbeam imaginem, videlicet ineptiens apud amicum. Cupio ſcire, de ea quid ſit actum. Spero, Fabrum Conſtantienſem Vicarium, ſic moderaturum auctoritatem ſuam, ut non prodat Chriſtum Phariſæis, Scribis, & Pontificibus. Vellem hos quoque plus ſapere in generatione ſua. Moneo ſedulo, & proficio nonnihil, minus tamen quam vellem. Tu nos amare perge. Nos noſtri diſſimiles nunquam erimus. Bene vale cum tuis omnibus, vir clariſſime. Baſileæ, XI. Kal. Decembr.* cIↄ Iↄ XXIII. *Reſaluta noſtrum Apellem.*

Eraſmus

Eraſmus Bilibaldo ſuo S

PRioribus litteris tuis iam
quibus nunciabas, Leum
de Dureri tabulis cenſuram
An meas acceperis, non ſatis q
tuis litteris intelligi. De rebus
των ſcito, te mihi quidem tuto
ſi modo tuto commiſeris litter
antehac bene ſucceſſit. Quod
Septimus fœdus adverſus Gall
ciat, non ſatis intellexi, nam
ciat, quia nunciat; & renun
reſcindit. Nihil minus dec
Pontificem, qui pater eſt omn
hoc aut illo ferire fœdus, ſed
mnibus oportebat inter omn
nere concordiam. Et hoc omni
viris optandum eſt. Et Galli
ni ſunt. Imperii titulo min
quod video eſſe perennem font
rum. Sed iſta θεῶν ἐν γούνασι κεῖτ
ſimum eſt quod ſcribis, Luthe
rimos evehere. Ille creat Cano
piſcopos, Cardinales, atque eti
plurimos, velint nolint. Se

multos deiicit ac ſpoliat. Quorum de numero ſum ego. Cui per Margaretam ac Cæſarem promittitur penſio conſiliarii, ſed in patriam reverſo. Verum illic negat Egmondanus homo furioſus, armatus gladio, qui me duplo peius odit quam Lutherum. Habet collegam Franciſcum Hulſtum, mirum hoſtem bonarum litterarum. Primum coniiciunt homines in carcerem: ac poſt quærunt, quæ obiiciant. Iſta Cæſar neſcit, quæ tamen opera pretium eſſet illum ſcire. Interim mihi debentur quingenti floreni aurei. Periclitatur & altera penſio reſignata prabendæ. Iterum atque iterum magnis promiſſis Romam invitor, ut advolem. Cancer volabit, ego vix vivo, & hæc ſcribenti nunciatur mors VVonaci ex calculo. Humaniſſimo Varnbulio curabimus ut ſatisfiat, cui & ipſe plurimum debeo. Pontifex hic deputavit ſex Cardinales eruditiſſimos, qui de rebus Lutheranis reſpondeant. Addunt & illud: Germaniæ Principes imploraſſe auxilium Pontificis adverſus Lutherum. Itaque ſperant rem brevi confectum iri. Nec

 dubito,

dubito, quin inter hos ſex præ
Caietanus, etiamſi mox, ub.
pſeram, audio eum eſſe in Hu
gatum. De fuſili Eraſmo ſ
ex quo coniicio, litteras eas
redditas. Si artifex quiſpiam
archetypum expreſſerit purg
lis, felicior eſſet fuſio. Deind
mixta ex ære & ſtanno felici
imaginem. Poſtremo ſi ſolus
abſque Termino funderetur
melius cederet, nam denſita
aggeris, qui eſt à tergo, obſtat
nus bene reddatur facies & c
sebit utrumque experiri. Si
rit, fundat ac vendat ſuo bon
miſerit aliquot exemplaria fe
donem amicus, numerabo qu
Bene vale, patrone magne. B
ſtridie Dominicæ quinquageſi
no cIↃ IↃ XXIV.

Eraſmus Bilibaldo ſuo

ÆGranus ſolet exaggerar
quanquam nihil adhu
mihi indignius hoc facto Hutt

technam ſtruxit Henricus Epphendorpius, qui omnia ſua conſilia miſcuerat cum Hutteno, quum eſſet Baſileæ. Vterque debebat animam. Viſum eſt illis hac via poſſe extundi ducentos florenos ab amicis Eraſmi. Et extorſiſſent aliquid, niſi obſtitiſſes. Nam olfeci technam. Cum viderent nihil extorqueri poſſe, ſaltem à typographo voluerunt paululum abradere. Neuter fecit odio mei, quum de utroque ſim bene meritus, ſed amore prædæ. Nunc ab aliis quibuſdam extorſerunt ſexcentos florenos & triginta. Huttenus habet ducentos: Iuvenis, cuius nomine bellum indictum, quadringentos: Epphendorpius legatus triginta. Favit alea, & hæc ſors attulit ei lucrum nonaginta. Iſti habentur hic pro honeſtis viris. Spongiam meam, qua Hutteno reſpondeo, iam pene excudit Frobenius. Itaque ſeromones: Quanquam reſpondeo contemptim. Emſerum exiſtimabam eſſe defunctum. Simile quiddam accidit mihi Lovanii. Scripſeram Harmanno Gaudano, qui præter utriuſque linguæ litteraturam non vulgarem Lute-

tia primam lauream meruit, familiariter de rebus ad ipſum pertinentibus, nec credebam fore, ut ulli ſuoram eas litteras oſtenderet. Epiſtola circumfertur excuſa. In ea, ut ſcribunt, taxantur Franciſcus Hulſtus & Egmondanus Carmelita, quibus Cæſar & Pontifex regnum commiſit exurendi Lutheranos. Nondum vidi epiſtolam. Pontifex impoſuit ſilentium Egmondano. Itaque muſſant Theologi. Neſcio an tibi ſcripſerim de tragœdia exorta in Anglia. Iniecta erat regi ſuſpicio, me adfuiſſe Luthero in novo ludicro libello. Ea de cauſa miſi famulum. Is rediit omnibus feliciſſime geſtis. Rex excuſat ſeſe: & item Cardinalis. Amicis veteribus accrevit & amor, & numerus. Donarunt famulo ſupra triginta florenos. Buſchius, Hutteno furioſior, ſemper à me laudatus, & humaniter acceptus Baſileæ, certe nullo verbo à me læſus, excudit neſcio quid in me: quod fortaſſis exibit hiſce nundinis. Huiuſmodi conciliant non optimam famam Germaniæ. Nihil ſtolidius. Principes omnes hortantur in Lutherum. Ego

autem non ſcribam, aut ita ſcribam, ut qui pugnant pro regno Phariſaico, malint me ſiluiſſe. Bene vale. IV. Kal. Septemb.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

*CHariſſime Bilibalde, adiit me Antvverpiæ iuvenis ſingulari indole, tuæ ſororis maritus, & mihi tuo nomine ſalutem dixit, ſimulque officium ſuum mihi attulit. Prodiit tandem liber Eduardi Lei, quo nihil unquam natum eſt neque virulentius, neque mendacius, neque ſeditioſius, addo, neque ſtultius, neque indoctius: & tamen homo ſibi placet, & invenit, quod in** applaudunt. Reſpondimus ex tẽpore illius invectivis, ad quas ſi conferantur ſcripta Hoochſtrati & Pefercorni, nihil ſunt niſi merum mel. Nos, quod ad rem attinet, ſatis ſtrenue nos geſſimus in refellendo. Cæterum, quomodo monſtrum hoc, natũ in perniciem bonorum ſtudiorum, ſit à vobis expediendum, ex amicorum litteris cognoſcetis, quibus hoc negocii dedimus.*

Niſi peſtis nos deterrebit, fo
vere toto commigrabimus i
niam. Intera cura, ut qu
valeas, amice magne & p
comparabilis.. Lovanii, XI
Aprilis.

Eraſmus Bilibaldo ſuo

*D*Oleo tibi rem eſſe cum
Si Luciano credimus,
tempore huius Deæ myſta redi
cantiones. Hoc magis iraſc
tuo, quod nos privat dulci
litteris. Nos aliquot dies ex
in Burgundiam, abſterſuri ſit
diutino otio latebriſque cont
Expectamus, quid iſthic agat
tamen agitur. Qui has redd
cat, ſibi neſcio quid affinita
intercedere. Alioqui non e
pturus. Bene vale, vir opti
ſilea, poſtridie Idus Aprili
cIↃ IↃ XXIV.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

VIr ornatiſſime, ſcripſi nuper per eum, qui fuſiles imagines reddidit, ſimulque ſignificavi, tuas litteras hactenus bona fide mihi redditas fuiſſe, quod videreris aliud ſuſpicari. Clemens VII. miſit ad me diploma honorificum, cum honorario munere ducentorum florenorum. quos non accepiſſem; niſi nominatim expreſſiſſet, ſe miſiſſe ob Paraphraſim inſcriptam. Pollicetur & in poſterum magnifice. Cardinalis Campegius miſit ad me proprios nuntios, quibus reſpondi, quæ mihi videbantur pro publica concordia facere. Quamquam, ut nunc agitur hæc fabula, ego nullam video cataſtrophen. Ita me Ieſus bene amet. Res indies ſerpit latius. Neutra pars agit de componendo diſſidio: Imo plerique nihil aliud agunt, quam ut oleum addant camino. In Hollandia mea paſſim fugiunt Monachæ, ac nubunt in Domino. Carmelita ille exautoratus eſt & à Cæſare & à Pontifice. Hulſtus illius collega vix

effugit capitis ſupplicium. Studia feliciſſime procedunt, fruſtra frementibus Theologis. Me clamant hæreticum. Sed nemo credit illis. Scripſit ad me Martinus Lutherus per Ioachimum quendam ſatis humaniter. Cui non ſum auſus pari humanitate reſpondere, propter ſycophantas: Reſpondi tamen paucis. Melanchthon, ut audio, cupiebat colloqui nobiſcum: ſed non audebat me gravare invidia. Ego certe eam invidiam contempſiſſem. Eſt iuvenis ingenii candidiſſimi. Argentorati magnus eſt tumultus, etiam in ſenatu. Noſter magiſtratus cœpit moderatius favere Lutheranis. Timent exemplum Argentinẽſium. Othonis libellus rurſus exiit, per auctorem recognitus, & , ni fallor, auctus. Nondum vidi. Exiit & epiſtola Alberti omnium ſtultiſſima. Ea non dubito quin ſit Buſchii, tametſi ſtylum quantum potuit diſſimulavit. Sed novi penitus illius ingenium. Is homo ſemper à me amanter cultus, ne verbo quidem unquam à me læſus eſt. Huiuſmodi muſcæ perdent unguentum & Euangelii & bonarum litterarum. Hiſce præſti-

præſtigiis delectatur Epphendorpius. Gaudet lædere, & vult me ſcire; ſed ſic, ut apud alios poſſit inficiari. Poſthac non eſt animus, talibus næniis reſpondere. Romæ excuſi ſunt clam duo libelli Stunicæ. In quorum altero defendit Interpretem à ſolœciſmis, quos illi impegeram: ſed interim diſſimulat innumeros, quos tueri non poterat. Et hos quadraginta, opinor, ſic tuetur: Græce eſt ὀρθρίζειν*; igitur Interpres recte dixit,* manicare*: quia licet fingere nova vocabula. Aut reddidit figuram, aut Hebraicum: Igitur non commiſit ſolœciſmum. Nam in Græco eſt* ἐπὶ τρὶς, *ergo bene vertit,* per ter, *in Actis. In altero prodit, quid ex ipſius Annotationibus caſtigarim tacito ipſius nomine, quaſi parum fuiſſet, illi libro reſpondiſſe, niſi totum opus Annotationum inauſpicato nomine contaminarem. Romæ ridetur ab omnibus. Et tamen homo ſibi plaudit. Promittit enim, ſe non conquieturum, donec Eraſmus agnoſcat unum Stunicam pro cæteris extitiſſe, qui ipſum vincat non ſolum in ſacris litteris, verum etiam in profanis. Pontifex*

tifex tamen vetuerat excudi
dent vendere. Clemens VII
gatum in Angliam quendam
tam Archiepiſcopum, qui pa
ceret Principibus. Sed nihil eg
magnam pecuniæ vim à Reg
recuſavit accipere. Arbitr
regem iam traieciſſe. Sic imu
cas. Iuſſerat Cæſar mihi ſol
nem: ſed excuſant belli onera.
tunt tamen cum fœnore redeu
bens aliquo demigrare vel ob
qua me gravat amicitia Frob
Typographos. Nondum ſtatui
tuam brevi. Quando rumor
libero arbitrio ſparſus eſt, ne
ſpicentur atrocius, opinor eſ
edere. Nam ego rem ea mod
tracto, ut ſciam, nec ipſum Lu
indignaturum. Inviſimus Biſ
ſed affecti pituita vix revolav
nidum. Vbi revixiſſemus, ſic
eſt calculus, ut nunquam ant
riculoſius. Vtor nonnunquam
thino. Balneis, quoniam non a
non audeo me credere. Bene va
incomparabilis. Baſileæ, XII. K
A

Auguſt. Anno cIↃ IↃ XXIV.
Noſti manum tui mancipii.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

ARbitror omnes epiſtolas tuas mihi bona fide redditas, quarum nulla mihi non fuit iucundiſſima. De meis dubito. Nam de prima imagine ænea mihi reddita, ſcio me bis ſcripſiſſe. Et nunc has accepi, quas promiſeras litteris per civem quendam ſcriptis, una cum epiſtola, qua ſignificas, quid poſt abitum Principum ſit iſthic geſtũ. Ferdinandus fuit Briſaci ac Friburgi. Faber ſtudioſe me ad Principis colloquium evocavit: id mea magnopere intereſſe. Ego ſedulo excuſavi. Cupiunt conflatam invidiam mecum dividere: Vbi videro, partem utramque ſe præbere ad concordiam, non deero meo officio. Scripſit ad me Lutherus; ſed ſuo more, pollicens, ſe ignoſciturũ imbecillitati meæ, modo ne ex profeſſo ſcribam adverſus illius dogmata. Illi reſpondi, ſed pauciſſimis, ac meo more civiliter. Non vacabat pluribus. nam aderat eodem

tempore Hieroſlaus Baro, Re-
niæ orator, homo candidus;
amantiſſimus: ſed Luthero veh-
infenſus, quemadmodum &
Melãchthon inviſit patriam ſi-
ut aiunt, inviſurus, ni mett-
gravare invidia. Miſit ad me
mum quendam, quem unice d-
ſcripſit de me ad Pellicanum
ſime. Scis, opinor, Petrum
num vita defunctum. Hedi-
penultimo Maii duxit uxorem
torati, bene dotatam. Ego &
nali, & Pontifici, atque etia-
ſcripſi, ne rem tractarent ſævi-
ve odio malorum læderent bo-
promiſerunt, ſe facturos. Mi-
huic negotio quidam, qui nih-
videntur affectare, quam tu-
ac ſeditionem. Magiſtratus h-
pit minus favere Lutheranis.
gre ſcripſi, mi Bilibalde, miſ-
vidus calculo, quo iam menſes
carueram, poſteaquam deſiera-
piris aſſis, ſed, ut hic ſunt, ſylve-
Quidam putant, fuſionem fe-
venturam, ſi Cyprio æri miſceat.

num, ex quali materia fundũtur campana. Eſt & aliud remedium, ſi caput Termini vertatur ad latus. Nunc utrinque reſpondens denſitas facit, ut vultus minus feliciter reddatur. Eſt inſuper & ars contrahendi imaginem: ſed longum id eſt, & laborioſum: ſi excipiatur argilla incluſo circulo æreo, deinde ſicceſcat, idque fiat ſæpius, tandem ex argilla excipiatur plumbea. Id commodius fieret, ſi haberetis fontem. Is eſt in plumbo, ſed apud artificem: quamquam is pollicitus eſt, ſe mihi illum redditurum. Nam habuit ex me ſupra triginta florenos operæ ſuæ pretium. Tantum idem habuit pro pictura. Et rurſus nuper miſi in Angliam Eraſmum bis pictum ab artifice ſatis eleganti. Is me detulit pictum in Galliam. Rex me denuo vocat. Paratum eſt amplum Sacerdotium. Hic ob vinum ſubinde periclitor. Si qua pax affulſerit, fortaſſis eo me conferam. In Aprili contuleram me Biſantium. Magiſtratus ſimul & Canonici obtulerunt ampliter. Egi gratias, & reſpondi, mihi ſatis eſſe ad ſimplicem victum: me malle

malle meo otio & illo liber
quam pacta munificentia.
pediem famulum meum e
Brabantia. Tum ſtatuet
Id quicquid erit, tu non ig
tinam meus calculus coni
podagra ſimul exularent a
Experior, quod ſcribis, om
teras aut intercipi, aut reſi
pſi quidem Duci Georgio, a
vocatus. Quum non reſpon
argumentum per alium mi
ſponſum eſt. Rurſum nuper
de rebus. Eas ſuſpicor ſuppre
quam ibi nihil erat, quod ad
pertineret. Bene vale. Baſi
die Iunii. Has non relegi. ig

Noſti man

Bilibaldo ſuo Eraſmus

VIr clariſſime, iam bis ſc
paucis. Primas ſuſpico
redditas. Erat Minorita, qui
excuſſerat; ſed improbitatem
cuſſerat. Dedi ſeptem blapha
licitus largiora, ſi hic fidem

comprobaſſem. Talibus erroribus nunc plena ſunt omnia. Scripſi rurſus per negotiatorem quendam. Annulum, & fuſilem Bilibaldum, mox & pictum feliciſſima Dureri manu, accepi. His utrumque cubiculi mei parietem ornavi, ut quocunque me vertam, obverſetur oculis Bilibaldus. Vtinam ſcripſiſſes, quid haberent argumenti nugaces iſti libelli. Suſpicor ex Argentorato venire. Nam Epphendorpius apud quoſvis etiam iactat, ſe ſcripſiſſe in me. Otthonis furias noſti. Hoc tantum nunc licuit ſcribere, mi Bilibalde, vix à morte reſtituto, imo verius alteri carnificinæ ſervato. Parturii totos decem dies: tandem prodiit calculus ingens. Iam deſperatus. Ita ſubinde ſe variat morbus, ne ſit remedium. Scribam brevi copioſius. Scripſi pridem Roberto à Moſheym, & Ioachimo Camerario, quẽ audio nunc eſſe Bãberga. Si potes, iſthinc cura ut epiſtolæ ad iſtos perveniant. Durero ſalutem plurimam. Baſileæ, v Februar. Anno CIↃ IↃ XXV.

Eraſmus

Eraſmus Bilibaldo ſuo

ACcepi meum Bilibaldu[illegible] fuſilem, cum annulo [illegible] nunc etiam pictum ab Apelle [illegible] quidem per quendam impud[illegible] planetã, qualibus nunc impl[illegible] dus. Dedi blaphardos ſeptem [illegible] illi vertat male, pollicitus b[illegible] bona fide perferret. Is, [illegible] verba dedit. Quæ iſthic ger[illegible] bique fient brevi, niſi quis [illegible] ſpexerit. Huc omnino prov[illegible] angelici, vel reclamante Lu[illegible] ne quidem tendunt in exiti[illegible] & diſciplinarum omnium. [illegible] huius tumultus felicem exit[illegible] therum plane contemnunt, [illegible] cœpit eſſe moderatior. A Du[illegible] rem pingi. quid ni à tanto ar[illegible] qui poteſt? cœperat Bruxella[illegible] ſed iam dudum excidi, opinor[illegible] ex fuſili & memoria ſua poteſ[illegible] in me, quod in te fecit, cũi a[illegible] quid obeſitatis. Pharmaco tu[illegible] auſus ſum uti. De meis ſcrib[illegible]

Nam auriga qui tuas reddidit, poſtridie mane abiturus, poſt cœnam renunciatur abire. Et idcirco nolui multum ſcriptura periclitari. Bene vale. Octava Circumciſionis, Anno cIↄ Iↄ xxv.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

QVod ſemper ad moderatiora conſilia votum pars altera vocavit timiditatem; altera colluſionem cum Lutheranis: nunc cũ utraq; pars mordicus tuetur ſua, & adeo nihil remittit de iure ſuo, ut prioribus & iam occupatis nonnihil etiam addat, res eo progreſſa eſt, ut ſolus Deus tempeſtatem rerum humanarum in tranquillitatem poſſit vertere. Nuſquam non pervagatur fatale malum. Aiunt Archiepiſcopum Hungariæ profligatum. Carolus Campegius ſeſe recepit in Italiam, ceſſit & Ennius Epiſcopus Verulanus. Archiepiſcopatus Saliſburgium obſidetur. Hic rurſus ruricolæ & nobiles in armis ſunt, altera alterius internecionẽ minitantes. Baſileenſes conati ſunt compo-

ſitis

ſitis rebus ſanguinis effuſion
dere; ſed inanis ſumpta eſt o
dinandus agit apud VVirten
expectatur Friburgi, an ven
ſcio. Eſt civitas Brabantia
pla frequenſque: Sylvam d
lant: hic populus eiecit Mi
Dominicanos omnes. Eam
det Margareta Cæſaris ami
vverpiæ quidam auſi ſunt e
tatem concionari, nec veri
populus confluere, contempt
Cæſaris, Margaretæ, & Mag
edictis. Itaque tota civitas i
periculoſo tumultu. Aguntu
nocturnæ diurnæque. Caſtig
ducenſibus, vereor ne impet
vverpia. Vtraque civitas e
ta. Proceres invitabit præda
do, cui nunquam non inhia
ſufficiat quavis levis occaſio.
landos meos aliquot damnat
reſeos. In hos ſævietur. Hulſ
exarmatus, denuo per Cæſar
tus eſt. Is erat ſolus profanu
torum coryphæus. Maxima p
apud Hollandos, Zelandos &

ſcit doctrinam Lutheri, & odio pluſquam capitali fertur in Monachos. Qui cum plerique ſint mali, tamen pro his nunc belligerabimur. Qui ſi vicerint, actum erit de bonis omnibus. Incipiunt nunc ferocire. Lambertus Campeſter Lutetiæ corrupit mea Colloquia, erro Dominicanus. Petrus Sutor Carthuſianus edidit libellum in me Parriſiis, ſimpliciter inſanum. Cui reſpondimus, non reſponſuri; ni præfatio Gallica teſtaretur, auctoritate Theologorum excuſum. Lovanii ſceleratiſſimus nidus eſt quorundam Dominicanorum. Vincentius, homo rudentibus aut ſtivæ natus, nunc Theologiæ Doctor, ante annos aliquot ſcripſerat librũ in me. eum ut liceret edere, profectus eſt ad ſuum Vicarium. Is omnino vetuit, ne tale facinus auderet. Conquievit, ſed ægre. Nunc tandem exiit liber. quo nil fingi poteſt barbarius, inſulſius, indoctius, mendacius, impudentius, inſanius. In eo laboratum eſt à quatuor: Vincentius addidit ſua venena: Cornelius Iuvelandus bonam operam partis confecit: Tertius quidam expolivit, additis

additis aliquot floſculis : Godefredus Toxander famam operis in ſe recepit. Ad hac connivent Theologi Lovanienſes. Latomus tres emiſit libellos, in quibus miris ſtrophis me petit. Huic reſpondit Oecolampadius. Aiunt titulum eſſe, Elleborum. Nondum enim vidi. Vereor ne hic tumultus citius in Italiam transvolet, quam expectet Pontifex. Nos interim non agnoſcimus manifeſtam iram Dei, provocantis nos ad pœnitentiam, ſed Ægyptiorum exemplo tot plagis admoniti, nihilo reddimur meliores. Multis in locis dure tractati ſunt Monachi: verum plerique cum ſint intolerabiles, alia tamen ratione corrigi non poterant. Tot privilegiis, tot exemptionibus, tot phalangibus armati ſunt. Civitates aliquot moderatioribus conſiliis utuntur. Permittunt exire. qui reddita ratione cupiunt mutare vitæ genus; his datur aliquid unde vivant ab ipſis monaſteriis, etiamſi nil intulerunt, ceu longæ ſervitiæ merces. Iubentur abire, qui illic profeſſi non ſint. Nec licet illis ſuas colonias aliunde alio mittere, quemadmodum

modum ſolent. Nec fas eſt novitios ſufficere, niſi permiſſu Magiſtratus. A curandis virginum collegiis arcentur. Neç permittitur illis concionari, niſi in ſuis monaſteriis, idque conſuetis duntaxat horis. Qui ſimul omnes volunt mutare cultum, permittitur. Qui nolunt, coguntur tamen obedientiam iurare Magiſtratui in his quæ pertinent ad reipub. commodum. Ita futurum arbitrantur, ut aut nullos habeant Monachos, aut habeant magis ſobrios. Vacua monaſteria vertentur vel in parochias, vel in pædagogeia. Nec poſthac paſſuri ſunt, ut à quoquam ſuſcipiantur vota perpetua, quæ vocant, qui minor ſit triginta ſex annis. Tota cura transferetur huc, ut ſint probi paſtores. Quod ſi contingit, non erit magnus numerus monachorum. Aliquot monaſteria relinquentur, ſed inſignia, & extra civitatum mœnia, immo procul in agris; quo ſeſe gnaviter exerceant opere manuario. Cultuum infinitam varietatem omnino tollendam autumant. Nec ferunt anniverſaria conventicula, quæ illi Capitula

pitula

pitula vocant, nec exemption
abutuntur ad impune peccat
erunt ſubditi ſuis Epiſcopis
ſtratibus, quemadmodum
cerdotes & laici. Hæc an
ſint, in præſentia non diſputo.
nore tumultu coërcebitur
monachorum tyrannis, & bo
chis conſuletur, immo iuveni
bus, ne in talium ſervituter
dedant ſeſe. Quod populari
geritur, infelicem habet
Quod pro ſua quiſque libidi
vitæ mutat, improbis feneſt
rit ad nequitiam. Si res agere
tificis & Epiſcoporum auctori
ctiſſime fieret. Nunc certe pr
eſt, ut Magiſtratus auctorit
dat confuſionem, & ita conſul
ut malis non detur peccandi
Vtinam omnes eſſemus veri M
hoc eſt, mundo mortui. Verum
pulos coniuratos, hos fomites
non videtur diutius laturus. E
quam immane videtur, quod
monaſteria quædam diripuerũ
huc iſtorum improbitas provi

qui nullis legibus corrigi poſſunt, ut ipſi inter ſeſe conniventꝰ. Scripſeras mihi de poculo, quod dono miſiſſet Epiſcopus Olmucenſis: cuius tamen in poſterioribus litteris non memineras. Id autem datum eſt; mihi quidem inſcriptum; ſed quoniam Beatus acceperat litteras ab Olmucenſi de phiala inaurata miſſa, & item à Velio, cum mihi nil eſſet ſcriptum, nec data eſſet Epiſcopo occaſio cur mihi mitteret aliquid, tradidi poculum Beato, ſuſpicans Compegium erraſſe in nomine. Si quid habes hac de re compertius, ſcribito. Ptolomæum tuum nondum vidi: ſed tamen curabo ut habeam. Hic neminem invenio qui ſcit ex gypſo fundere imagines. Itaque maluiſſem archetypum apud te manere. Linguam emiſimus, ut fatearis poſthac Eraſmum elinguem fore. Calculus iam aliquando mitius me tractat, poſteaquam aſſuevi vinum omne diluere aqua ex glycyrrhiza decocta. Sed tamen corpuſculum hoc indies attenuatur & exareſcit. Brevi, ni fallor, abiicietur hoc ſyphar, & exiliet nova cicada. Martinus Dor-

pius

pius nos antevertit; periit & Linacri in Anglia: Longolius Bononiæ, & Ba ptiſta Caſalius Romæ, & Franciſc Deloinus Lutetiæ, magnus bonarũ li terarum patronus. Hic ſeſquimenſe perpetua duravit pluvia, & quaſi p rũ ſit commaduiſſe imbre cœleſti, ſta in procinctu nobiles & agricolæ, co greſſuri, quo magis madeſcant mut ſanguine. Saluta Durerum artis pelleæ principem. Et Paulum Riziu Cuius catapotio ſum uſus hodie feli ter. Non ſumo, niſi quantum eſt dim dium, niſi aut minus etiam, & tam ſolvit alvum citra moleſtiam. Expect mus Eraſmum, illa feliciſſima Du ri manu pictum, ſimulque litteras tu Bene vale. Datum Baſileæ, qui Kalend. Septembris, Anno cIↃ IↃ xx

Agnoſcis manum tui, &

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

O Pinor iam redditum opus Ch ſoſtomi Græcum, cui præfation ad te præfiximus. Si has reddat Iac Ceratinus, rogo, ut hunc velut a

r

rum Eraſmum amplectaris. Vir eſt ita callens Græce, nec minus Latine, ut poſſet cum dignitate vel in quavis Italiæ parte profiteri; tum moribus plane niveis, ſed adeo modeſtus, ut pene putidulus. Nec aliud habet vitium, ſi tamen hoc vitium eſt. Hunc iuſſu vel flagitatione potius Georgii Principis per litteras evocavi, non admodum ſperans futurum, ut hanc conditionem non aſpernaretur. Nam & apud ſuos amplius præmiis ad publicam profeſſionem invitabatur. Succedit Petro Moſellano, ſed decem Moſellanis eruditior; etiamſi Moſellani doctrinã & ingenium haud vulgariter adamabam. Alius fortaſſis indigne ferret, quod iuvenes præcurrũt ſenem. ego magnam capio voluptatem, quoties video minores eo profeciſſe, nonnihil etiam adiutos noſtris lucubrationibus, ut his, quos habuere præceptores, poſſint ipſi viciſſim præcipere. In Ceratinum itaque ſi quid officii collocaris, gratius mihi futurum eſt, quam ſi in me ipſum contuliſſes. Non deeſt illi viaticum, nec deerit, niſi contigerit obiter ſpoliari. Id ſi accidat, (quod

avertat Deus) me ſponſore
quid illi mutuaris. Plura ſc
vehementer incertum erat
tinus eſſet iſthac facturus ite
men ille videbatur cupere ,
dendi gratia. Saluta Ritiu
rum. Nuper rurſum enixi
perium partum , atque eti
ceps eſt valetudo. Bene va
natiſſime. Baſileæ , v.Id.
no cIↄ Iↄ xxv.

Bilibaldo ſuo Eraſmus

O *Rnatiſſime Bilibalde ,*
te recte valere. Scrip
benium, per quem expecto tu
Nullus mundus vacat ab ho
Quo ſit evaſurum hoc Eu
neſcio. Mihi certe peperit c
tium, quod ad huius mun
tem attinet. De Ceratino
metuebam ne ſuum comm
pudefaceret, oblitus monitor
re ſunt novi Euangelici
Chriſtus omnia vertet in
tiam. Tuas mihi reddidit hi

Digitized by Google

mire modeſtus ac placidus. Saluta Dürerum, & medicum. Baſileæ, pridie Matthæi cIↄ Iↄ xxv.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

DE Philippo facile ſatisfactionem accipio. Neſenus erat vehemens & conſtans amicus, ſed mihi infeliciſſimus. Is, uti ſuſpicor, inſtigavit Lutherum, ut ſic ſcriberet in Regem Angliæ, & in Cochleum. Oecolampadio curavi protinus reddendas litteras tuas. Quid ille moliatur, neſcio. Quod meminiſti de litteris ac munere Ducis Georgii, littera iampridem reddita ſunt ex Baden, ubi fuit diſputatio. De munere nihil audio. Compergius miſit duas pelles gabellinas, ſed epiſtola Bonifacio miſſa mentionem facit vaſciculi albarum pellium. Forte Polonius mutato conſilio ſervavit per alium mittendas Alberto Durerō. Quam gratiam referre queam, cogito. Dignus eſt æterna memoria. Si minus reſpondet effigies, mirum non eſt. Non enim ſum is, qui fui ante annos quinque. Iam

 fere

fere biennium eſt, quod ſub F… rium laborans calculo ſic concuſſ… vomitionibus, ut ex hoc tempor… per decreverit corpuſculum, qu… te ſolet poſt morbum ſarciri. A… menſes ſat cõmode valueram. Se… ter expectationem velut ex inſid… ortum eſt aliud malum. Mirus … fluxus, primum ſine dolore, mo… ciatus, velut ex locis exulceratis … fluxu materia, veluti gypſata, mi… pia. Medici non plus adferũt ſpei … muſca. Aut veſica calculus, a… ulceratio mors erit. Dabit Dom… ut ſpero, tolerantiam. Memoria… vobis amicis commendo. Alias … ſius: hoc nunc tantum licuit. … vale, Baſileæ, III. Kal. Auguſt. … CIↃ IↃ XXVI.

In quibuſdam de Euchariſti… velut parum eruditus ſubdubita… niſi me confirmaret auctoritas Ecc… Eccleſiam autem voco, conſenſu… puli Chriſtiani per univerſum or… Litteras quas ſcripſi Duci Georgio… perem quam celerrime ad eum perf…

I…

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

VIr Clariſſime, Libellum tuum de Euchariſtia lecturo ſæpe, nunquam hactenus licuit perlegere, tot obruor undique tragœdiis. Strages agricolarum ſic in ſpem victoriæ erexit animos omnium. Sunt Romæ quidam Pegani, qui peſſime volunt Germanis omnibus, ſed duo præcipue mihi peculiariter infenſi, qui nunc extrema moliuntur denuo, quum id facere nunquam ceſſarint. Pontifex bis miſit mandatum ad Academiam Lovanienſem, ut blaterones illos coërcerent: & per Rhetorem totius Academiæ nomine fieri cœptum: reverſus Latomus cum ſuo collega preſſerunt rem. Interim is, cui commiſſa fuerat executio, Theologus eſt perſuaſus à Latomi collega, quo nullum animal ſceleratius vivit. ſcripſit clanculum Datario, quod mutaret conſilium, excuſaret ſe Pontifici. Datarius clam miſſis literis probavit factum, probavit prudentiam, & promiſit ſilentium. Venit edictum Cæſaris

admodum ſeverum: & h
Impetrarunt ab aula edict
tionem, hoc eſt, irritation
Iodocū præſidem Senatus
ſis, hominem pluſquam ca
fenſum bonis litteris. Bea
me pluſquam ducentos a
mnabiles, ex libris meis colle
momenti. Lodovicum Berq
fectum & conſiliarium reg
coniecerunt in carcerem, n
niſi quod libellos quoſdam
ſet Gallice. Mater bis ſc
expectarent Regis reditum:
hilo ſecius progreſſi pronun
eum hæreticum. Articuli ſ
miſſi, qui nihil aliud declar
impudentiſſimas illorum ſy
& craſſiſſimam inſcitiam.
ſpondi. Rex ubi rediit, & q
ctum cognoviſſet, miſit cadu
denuncians illis, ſe velle cogn
lius cauſa fieri. ſcripſit per
vitam ac mortem Berquini
poſciturum, ſi quid eſſet facti
deinde factum ſit, neſcio. Ia
ber, qui metu profugerat, non

niſi quod verterat Euangelia Gallice, revocatus eſt in aulam. Romæ Verpus quidam, quem noſti, qui miſere invidet omnibus doctis Germaniæ, exhibuit libri partẽ olim in me ſcripti, niſi quod adiecit quædam ex hoc temporum ſtatu. Furioſe nomen ſuum diſſimulat. Inter cætera dicit ſe mirari, quod in Germania tot hominum millibus cæſis, ego ſuperſim, qui ſic docuerim Germaniam. Deinde dicit, Lutheranos, quamquam impiiſſimos, ideo ſcribere in me, quod impietatem meam ferre non poſſint, qui Virgini Mariæ detraxerim ſuam virginitatem, Chriſto ſuam divinitatem, aliaque his furioſiora.. In Hiſpania monachus quidam ſcripſit ad me librum plenum laudibus, ſed virulentis aculeis reſperſum. Lutherus ſic ſcripſit, ut nullum amicitiæ locum reliquerit, & tamen videtur ſibi mire coercuiſſe ſtomachum. Dum adverſus Lutherum pugno, ſcio me iuvare partes quorundam, qui me mallent extinctum, quam ipſum Lutherum. Liber tuus de Euchariſtia vehemẽter arridet Antilutheranis, Oecolampadianis mire diſpli-

diſplicet. Hoc diſſidium
læderet nocentes, tolerabili
illis diſſidentibus erigunt
qui nulli bono bene volunt
eam materiam fuiſſe tranſ
liud tempus, aut ſaltem fu
ro concordes. Mihi non di
colampadii ſententia, niſi
ſenſus Eccleſiæ. Nec enim v
gat corpus inſenſibile, ne
allaturum ſi ſentiretur, n
ſymbolis gratia ſpiritualis
ab Eccleſiæ conſenſu non poſſ
re, nec unquam diſceſſi. T
tis ab Oecolampadio, ut c
ſentire malis, quam cum E
tas autem illum reverenti
quam erat neceſſe, quum a
thoritatem potuiſſes adduce
tricaro me aliquantulum, p
tum librum tuum, deinde
intelliges quid ſentiam, ſi t
ris, me de tuis ferre ſentent
litteras pro tua prudentia no
nicabis quibuſlibet, facieſque
quæ iſthic geruntur, certior
Baſileæ, poſtr. Non. Iunias cI.

Georgius Saxoniæ Dux crebris litteris perpulerat me, ut mitterem, qui Moſellano ſuccederet: miſi Iacobũ Ceratinum egregie peritum utriuſque litteraturæ. Res non optime ſucceſſit. Fortaſſis incidit in ſuſpicionem, quod non ſatis abhorreret à doctrina Lutheri. Si vacat iſthic profitendi locus, fac ut ſciam. Nam Sigiſmundo decretum eſt, hinc non diſcedere. Pro Ptolomæo tuo & Dureri libello iam gratias egi: nunc pictum Eraſmum expecto.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

VIr Ornatiſſime, Huc me contuleram, ut adeſſem meis lucubratiunculis excudendis. Et ſtatim ad nidorem hypocauſtorum graviter ægrotare cœpi. Idem mali genus, quo laboravi quùm hic eſſem proxime. Convalueram, ſed ex intervallo repetiit nos morbus priore gravior. Iã dudum expecto, quem exitum ſit habitura Lutherana tragœdia. Omnino ſpiritu quodam res geritur; an ex Deo ſit, neſcio. Ego, qui nunquam faverim Luthero,

niſi quomodo favet qui
meliora, utrique parti ſu
Apud noſtros pauci quidã
ſis inimici, etiam Cæſari
conantur, me caput eſſe hi
tus, non alio argumento,
non ſcribo adverſus Luthe
theranis proſcindor in p
quaſi Pelagianus, quod pl
libero arbitrio. Nonne bell
gitur? Abſolvi Paraphra
thæum iuſſu Card. Sedune
vale, vir clariſſime. Sal
tuas, & ſi qui ſunt, qui d
angelicam doctrinam. Ba
Idus Febr.

Eraſmus Bilibaldo ſu

A *Tuo, mi Bilibalde, ca*
quam metui, iam pri
tus & prudentem tuam civ
animum in amicitia tuend
tiſſimum. Verum illud me
bat, Oecolampadium me
præter cauſam ſuis libris a
cum ex me ſciat, mihi ing

*ab eo nominari: ingratius vituperari: ingratiſſimum laudari. Nec tamen ille finem ullum facit. Huius rei nihil unquam imputavi meo Bilibaldo. Nam multa dolent, quæ nulli poſſum imputare. De ſilentio tuo præter ſolitum, ſi nonnihil dubitavi, mirum videri non debet, quum & ipſe ſcias, quanta ſint humanorum animorum mutationes: Euripum dicas: quot artes, quæ improbitas linguarum, præſertim hoc ſeculo? Huius tamen ſuſpiciunculæ quamlibet levis non omnino me pœnitet, quæ litteras tuas deſideratiſſimas extorſit. Quod me revocas ab apologiis, agnoſco prudens & amicum conſilium: nec id tui unius eſt, ſed omnium fere cordatorum, qui mihi bene volunt. Verum hoc eſt fati mei. Pluribus tamen obticui, quam reſpondi: certe Sutori reſpondiſſe ſemper pœnituit, quod tamen magni amici impulſu feci. Dorpium toties ad ingenium redeuntem vici. Si * Lectragicas molitiones, quæ parum ſuccedebant, & Stunicæ fumos ex Hiſpaniis Romam tranſlatos pernoſſes, minus improbares factum. At Luthero*

 quie-

quietem agere,per Principes non licuit. Lutetiani Theologi quidam per Leum, quem noſti, olim orſi ſunt ſuam fabulam: quam nunc eodem impulſore renovarunt ſubornato Bedda; cui reſpondi. Qua de re mihi omnes amici gratulantur, hæc eſſe prodita me vivo. Nam expectabant indies mortem meam. ubi vident vivaciorem quam vellent, impatientia victi proſilierunt in proſcenium, impune, ut putabant, peracturi ſuam fabulam, Eraſmo ſepulto. Item quidam in Hiſpaniis conflato rurſus libello ſycophantico tantum tumultus ibi excitavit, ut res & Cæſarem & aulam, & Archiepiſcopos & Academias exerceat. Tantum valet illud ſtolidum animalculum, ad diſſidia natũ. Quanquam nec hæc illi res ſuccedet, licet habeat ſeptem monachorum ordines ab ipſo ſtantes. Nec ita nullum temporis operi in his rixis colloco. Longe plus datur epiſtolis, interdum nec iucundis, nec neceſſariis. Facile credo quod ſcribis de Eccleſiaſtis. Nam video populum exoriri, à quo vehementer meus abhorret animus. De cataſtrophe magnopere metuo.

tuo. Perit concordia, charitas, fides, diſciplina, mores, civilitas. Quid ſupereſt? Iuvenis ille glorioſus, de quo ſcribis, magnum malum accerſit ſibi, nec facit finem. Quum totius Huttenicæ tragœdiæ fuiſſet auctor, abuſus familiaritate noſtra, miratur ſi Principi ſcripſi, ut illud ingenium ab illis nugis ad honeſtam aliquam functionem avocarem. Calculum tibi meliorem gratulor. Meus mutatus eſt in aliud morbi genus perpetuum, ſed tolerabilius. Ego, medicis valere iuſſis, Deo me commiſi. De Alberti Dureri nomine celebrando, mea ſponte cogitabam. Tamen admoneri gratum eſt. Iam iſti podagræ mea quoque cauſa male precor, per quam tibi non licuit epiſtolam tuam abſolvere, quum tuarum prolixiſſima quaque mihi ſoleat eſſe iucundiſſima. Cæſarem ornare te pro tuis meritis, ſane gaudeo. Vtinam & morbum queat auferre. Hæc ad tuas ad mel itteras. Nūc ad epiſtolam, quæ veluti θριαμβεύειϛ ἐστι. *De Oecolāpadio, cuius negotii me iudicem eſſe noluiſti, nihilo ſecius tamen licuit ex ea ſummam capere*

pere voluptatem, non tantum ob id, quod lepidiſſimis ſcateat iocis, ſed quod te quoque hilariter vivere declaret. Ex ea didici, quod neſciebam, me rurſus ab illo attractum. Opinionem illius longe meliorem nunquam dixi. Illud inter amicos dixi, me poſſe in illius ſententiam pedibus diſcedere, ſi probaſſet eam auctoritas Eccleſiæ; ſed adieci, me nullo pacto ab ea poſſe diſſentire. Eccleſiam autem voco totius populi Chriſtiani conſenſum. An idem dixerint hypocritæ, quorum meminiſti, neſcio. A me certe ſine fuco dictum eſt, & ex animo, nec unquam in Euchariſtiæ veritate vacillavi. Quantum apud alios valeat auctoritas Eccleſiæ, neſcio. Certe apud me tantum valet, ut cum Arrianis & Pelagianis ſentire poſſim, ſi probaſſet Eccleſia quod illi docuerunt. Nec mihi non ſufficiunt verba Chriſti: ſed mirum videri non debet, ſi ſequor interpretem Eccleſiam, cuius auctoritate perſuaſus credo Scripturis canonicis. Eſt fortaſſe plus vel ingenii, vel roboris in aliis. Ego nulla in re tutius acquieſco, quam in certis Eccleſiæ iudiciis.

ciis. Rationum & argumentationum nullus eſt finis. Agnoſcit tua prudentia quibus epiſtola tua verbis per hæc reſponderim. Plura tecum libebat quidem, ſed minime licebat. Exuditur totus Auguſtinus. Hoc oneris cum ſemper recuſarim, tamen obtruditur humeris meis. Bene vale. Datum Baſileæ, poſtridie Lucæ, cIↄ Iↄ XXVII.

Orſus eram de Euchariſtia ſcribere adverſus Oecolãpadii *ſententiam ante annum, & initium adhuc apud me eſt. Verum conſiderabam, me nihil aliud profecturum, niſi ut hic excitarem tumultum. Tum enim regnabat Oecolampadius, & adhuc plebem habet addictam. Præterea audiebam, Roffenſem & Pariſinos ad hãc provinciam accinctos. Nec mihi deeſt, quod agam, ut hoc non agam. Rurſum vale. Durerum ſalutabis meis verbis amanter. Glareanus totus tuus eſt. Berus item & ſuffraganeus applaudunt.*

Bilibal-

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

Reddita ſunt epiſtolæ tuæ, ſuper alias aliæ, quæ mihi magno fuere ſolatio. Quid attinet Dureri mortem deplorare, quum ſimus mortales omnes? Epitaphium illi paratum eſt in libello meo. Allatus eſt huc rumor, qui mire doctos exhilaravit, ſed præcipue Bonifacium Amerbachium, iſthic ſumptu & auctoritate Senatus excudi Pandectas: Optarunt & Græca Iuſtiniani excudi. Opinor Dilſum tibi narraſſe de reatu meo. Ego hac in re obſecundavi conſilio Beati Rhenani, & Lodovici Beri. Alioqui ſciebam illum nihil acturum: Fumos hominis iam olim novi. Sed Beati ingenio ſemper abuſus eſt ad huiuſmodi dramata. Turbam amoliti ſumus qualibuſcunque conditionibus, pacem iniquam æquo bello præferentes. Nihil omiſſum eſt, compromiſſum eſt. Adhibiti duo teſtes. Arbitri datis dextris ſtipulati ſunt obſequium. Pronuntiatum eſt de ſcripto arbitrium. Aſſenſimus utrique. Subſcripſi-

ſcripſimus manu utrique. Deinde bibimus ex eodem poculo: fracto inter nos pane, data dextra. Ominatus ſum amicitiam fore perpetuam. Annuit ille, & comprobavit. Exhibitum eſt omnibus convivium φίλιον. *In abitu petiit epiſtolam ad Ducem. Id præter pacta præſtiti, ne quam darem occaſionem. Petiit præfationem in librum ipſi dicandum. Id, quanquam abſurdum & ineptum, tamen auctore Bonifacio feci. Quid conſequutum eſt? Mox dicitur miſiſſe famulum proprium, qui ſub nundinas vulgaret atrocem rumorem, Eraſmum eſſe damnatum Baſileæ, conditionibus graviſſimis, ut ſcriberet librum & epiſtolam contra ſe ipſum, deinde daret pecuniam: & hic ante abitum iactaret ſe adegiſſe Eraſmum ad conditiones, ad quas ipſe nollet deſcendere pro tribus milibus aureorum. Hic rumor mirum quantum exhilaravit pſeudoeuangelicos. Qui triumphi? Quæ exultatio de nihilo? Hæc ego ſuſpicabar futura, ſed neque Beato, neque Bero potui perſuadere, qualis eſſet artifex. Et eram plus quam occupatiſſimus, præ-* ſertim

ſertim in novis libellis. Quæ eſt hæc Germaniæ levitas? Omnes Euangelici ἐς κόρακας exultabant Eraſmi auctoritatem ſepultam, amici metuebant. Et hæ fabulæ de Hutteno, de Othone, de hac lite aguntur per quendam Euangeliſtam Argentinenſem, qui ſe fingit amiciſſimum, & putat me non intelligere. ego cogor diſſimulare. Semper provocavi Principes à ſævitia, quo ſtudio concitavi mihi quorundam iras. Poſthac nec compeſcam illos nec incitabo, ſed relinquam illos ſuo ingenio. Nec enim ullum finem fore video, niſi ſævitiam. quam ad multos pervenire miſerandum eſt. Sed hæc Chriſto relinquam. Mitto ad te poſtulationes illius, meam reſponſionem, & arbitrorum ſententiam, ut rem omnem cognoſcas, & amicis communices.

Libelli inſcriptionem promitto, iam amico, & amicitiæ nomine. Nec eſt præſcriptum tempus, nec ſemper natant libelli, & multi ſunt, quibus hoc officium debeo pro meritis.

Epiſtolam ad Ducem promitto civilem, & quatenus licet cum tali principe agere.

agere. Fortaſsis odit Epph. ob alias cauſas mihi incognitas. Neque enim ſine cauſa eſt, quod ſeptem annis hic agens ocioſus, nunquam interim inviſit patriam. Arbitrium nominatim dicit, ad evitandam moleſtiam, & citra notam alterutrius. Ac praſcribit, ut utrinque offenſa & querela aboleantur. Primos duos articulos ita mihi praſtandos dixi, ut ſcripto pracepi. Scriptum vides, quod legit & probavit Epph.

De eleemoſyna non gravor. Nam arbitrium Iudicum facile cum meo conſentit, nec eſt praſcriptum tempus, & plus largior mea ſponte.

Fortaſsis negabit ſe ſparſiſſe hos rumores: quod ſi facit, quid hac perfidia deteſtabilius?

Dixit apud me, te ſibi ſcripſiſſe, Tuere famam tuam: ſtringe calamum in Eraſmum. Sciebam rem ſe aliter habere. Dixit Melanchthonem ſibi reſpondiſſe, quod ſcripſerat, de alio quodā ſcripſiſſe. At Melanchthon affirmavit, nec ſe ſcripſiſſe quicquā unquam Epphendorpio, nec illum ſibi. Optarim,

rim, mi Bilibalde, horum exemplar communicari amicis, atque etiam mitti in conſilium ad amicos, præſertim ad Hermannum Nouæ Aquilæ Comitem, & Iohannem Vlattenum omnium mortalium candidiſſimum. Tibi precor proſperam valetudinem. Nos tenuiter valemus, ſed interim ſufficientes immenſis laboribus. Nam Auguſtinus quattor prælis excuditur: Adagia duobus, præter alia. De Pandectis quæſo ut nos reddas certiores. Baſileæ, VIII. *Kal. Maias, Anno* cIↃ IↃ XXVIII.

Non relegi, ignoſce.

Agnoſcis tuum.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

V*Ir Clariſſime, opinor Franciſcum Dilſum apud te fuiſſe, talemque compertum, qualem depinxeram. Ab eius abitu reddita ſunt mihi tuæ litteræ, ſatis & alacres, & copioſæ, quæ mihi triſtitiam omnē abſterſere, quam ex prioribus illis litteris, quas oborta tibi paralyſis interruperat, conceperam. De fide amicorum etiam, poſt illā meam*

queri-

querimoniam, talia comperi, ut totam anchoram ſacram & non ſacr[illegible]xerim in Chriſto, qui ſolus nec vult, nec poteſt fallere. Homines mirum quam interdum ſimulent & diſſimulent, & ſi qui ex animo bene volunt, immane quam hoc eſt temporarium, quam levi occaſione totus ille favor vertitur in odium! Ibi quam tenax offenſæ memoria, quam profunda beneficiorum omnium oblivio! Sunt qui prodeſſe, ſi velint, nihil poſſint, quum lædere nemo non poſſit. Sunt qui dum imprudenter prodeſſe ſtudent, lædunt maxime. Cum talibus amicis nobis res eſt; quod quidem mihi tecum commune eſſe doleo, moderatius laturus, ſi mihi proprium eſſet incommodum. Mones autem & prudenter, & amanter, ut horum mores boni conſulam, ni malim in ſolitudinem aliquam demigrare. Humana vitia facilime condono amicis; capitales perfidias ab iis, in quos fui cumulatiſſime beneficus, devoro quidem, ſed non ſine tædio. Abſit autem, ut tale quicquam de te ſuſpicer. Quanquam novi, quoſdam huic rei natos, dirimẽ-

dis

dis bonorum amicitiis. Facile boni conſulo, quæ ſcribis de Oecolampadiano negotio, modo tu probes, quod in eo quietem ago. Fueram orſus, ſed ilico ſenſi me nihil aliud profecturum, quam ut hic concitarem tumultum, rebus nimium ſuppuratis. Et iam nunc meditor fugam, nec video quo. In Hiſpaniis tantos tumultus excitarũt μοναχῶν παῖδες, *ut nec Cæſaris, nec Archiepiſcoporum auctoritas poſſit eos compeſcere. Lutetiæ Theologi quidã duce Bedda moliuntur extrema. Lovanii, qui princeps eſt huius carnificinæ, mihi capitalis dicitur inimicus, ut eſt bonis omnibus. In Anglia invitat amantiſſime tum Rex, tum Archiepiſcopus Cantuarienſis. Sed plurima ſunt, quæ me deterrent ab ea inſula. Verum, quorſum attinet hæc deliberatio? quum hæc valetudo non patiatur ullam profectionem, quum ægre domi tuear vitam, ſi tamen hoc eſt vitam, & non potius animam agere. An Philippus adfuerit Luthero adverſus Diatribam, nec ne, mea quidem haud magni refert. Articulos rurſus hic excuderunt. Videtur*

Luthe-

Lutherus nonnihil adulari ſuo Principi. Vbicunque regnat Lutheraniſmus, ibi litterarum eſt interitus. Et tamen hoc genus hominum maxime litteris alitur. Duo tantum quærunt, cenſum & uxorem. Cætera præſtat illis Euangelium, hoc eſt, poteſtatem vivendi, ut volunt. Regis Ferdinandi res ſat pulchre habent in Vngaria, ſi liceat per Turcam. Vrſinus Velius iam conſcripſit librum de rebus ab eo geſtis. Anabaptiſtas potiſſimum ſuppliciis torret, qui tollere dicuntur omnem principatum. Calculus meus verſus eſt in calcem, cuius magnam vim quotidie eiicio, ſed tolerabili cruciatu. Divino malum cõceptum ex vino & ſaccharo. quorum utrumque venefici calce temperant. Vtinam tibi pro iſta aqua, qua vitam, quemadmodum ſcribis, ſuſtentas, contingat ambroſiæ ſuccus, qui te reddat immortalem, ut patriæ quam diutiſſime prodeſſe queas. Dureri vicem vehementer doleo. Arbitror te legiſſe locum in quo mentionem illius facio. Totum opus nunc abſolutum eſt. Fortaſſe dices eſſe coactius. Fateor, ſed

non

non dabatur alia occaſio: & arbitror, eum libellum, qualis qualis eſt, maxime volitaturum per manus hominum. Clebergus iam pridem hinc abeſt, nec ſcio, quid egerit. Me bis inviſit, abiens non ſalutavit. Glareanus hic nunc ſolus habet diſcipulos frequentes. Deeſt homini ſors, nunc cogitur in diem vivere. Hactenus ad tuas litteras, quas decimo quarto Februarii ſcripſeras. Dilphum apud te fuiſſe puto. Scire cupio, quomodo tibi iuvenis placuerit. Cæſaris epiſtolæ, quam ad me dedit proximam, exemplum ad te mitto. Ex Apologia, quæ nunc prodit, cognoſces aliquam Hiſpanicæ tragœdiæ partem. Si Lutherani abſtinuiſſent ab Euchariſtia convellenda, Miſſa abroganda, imaginibus tollendis, ac ſuos inprimu provocaſſent ad vitæ ſinceritatem, ſperari poterat lætior exitus. Nunc Lutherus tacet, Melanchthon mitigat; ſed ſero, ut ait proverbium, ſapiunt Phryges. Bene vale. Baſileæ, Anno cIↃ IↃ XXVIII.

Bilibal-

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

MAgnam voluptatem attulit mihi epiſtola tua, Bilibalde, tam alacris ac geſtiens. declarat enim tibi à podagra & calculo ferias eſſe; quod utinam ſit perpetuum. Quod mihi gratularis elapſo, tu quidem & amanter facis, nec ſine cauſa. Vt enim nonnihil fuerit periculi Baſilea, certe Friburgi magiſtratus me ſumma cum humanitate excepit. Cœlum autem comperio tam amicum meo corpuſculo, ut hic propemodum videar repubeſcere. At antea mihi perſuaſum erat, hic Iouem eſſe triſtem & incommodũ; ſemper nubilum ac nebuloſum: & habuimus ſane cœlum iam diu prodigioſe pluvium: qua de re tetraſticho luſimus:

Obſecro, quid ſibi vult, ingens quod ab æthere nimbus
Noctes atq; dies ſic ſine fine ruit?
Terrigenæ quoniam nolunt ſua crimina flere,
Cœlum pro nobis ſolvitur in lachrymas.

N *Verum*

Verum hoc incommodum huius regionis non eſt proprium. Baſilea torrens quidam, qui ſub terra labebatur, ſubito erumpens, tantam invexit calamitatem, ut negent iacturam centum millibus ducatorum ſarciri poſſe. Tamen hoc quoque cœlo ſat commoda valetudine ſumus. Ceterum, quemadmodum gaudemus diſceſſiſſe; ita vehementer inviti diſcedebamus. Ante annos quindecim cœpi cum ea civitate habere cõmercium, quam toties è Brabantia recurrens inviſi, denique annos ferme octo, perpetuo illius hoſpitio ſum uſus, commodo ſane bonoque. Ibi Iohannes Frobenius obtigerat amicus, quo ſynceriorem ne optare quidẽ à Superis poteram. Nec alius erat in me totius familiæ animus; unde & mea erga liberos benevolẽtia nihil illius morte eſt imminuta. Proinde civitatem illam propemodum adoptaram in patriæ locum. Nec ego, ni fallor, illi fui gravis aut incommodus hoſpes, id quod navim ingreſſurus tetraſticho ſum teſtatus, quod aureus ille Bonifacius Ammerbachius, qui profectionis fuit

comes,

comes, ſuis tabellis excepit. Eſt autem plane nauticum, ſi libet audire:

Iam, Baſilea, vale, qua non urbs altera multis
Annis exhibuit gratius hoſpitium.
Hinc precor omnia læta tibi; ſimul illud, Eraſmo
Hoſpes uti ne unquam triſtior adveniat.

Certe arbitror in ea civitate neminem eſſe, cui ſit quod iure de me queri poſſit. Priuſquam Lutheraniſmus eo demigrarat, eram & Eccleſiaſticis, & Magiſtratui, & populo gratioſus. Mox ubi perſpexerunt, à me nunquam impetratum iri, ut me tumultuoſo negotio comitem præberem, nedum ducem, ſordidi quidam & intēperantiores cœperunt obgannire. Tandem epiſtolis, picturis, ac libellis inceſſere. Id facile devoratum eſt. Nec aliud illi profecerunt, niſi quod, quo vehementius adnitebantur, ut me vel invitum in factionem propellerent, tanto magis abhorreret animus. Tales enim vidi mores, ut etiamſi minus diſplicuiſſent dogmata, non placuiſſet tamen cum

 huiuſ-

huiuſmodi fœdus inire. Quum perſpicerem, rem paulatim ad ſumma tendere, iamque vix invidiam Principum & obtrectatorum apud meos ſuſtinerem, qui iactabant, me non tot annos in ea civitate commoraturum fuiſſe, niſi tacitus probarem, quæ illic gererentur: ſubinde abiturientem me, nunc remorabantur orſa, quæ, niſi adeſſem, abſolvi non poterant, nunc alia quadam alligabant, ſed in primis periculum, ne mihi pernicioſum eſſet, ſi nidum ſatis commodum, cui tot annis adſueviſſem, magno ſalutis diſcrimine relinquerem. Sola enim vita recuperari non poteſt ſemel amiſſa. Caterum ubi publicitus omnia templa ceſſiſſent ei factioni, cui me nunquam volui addicere, & ſublatis aris ſævitum eſſet in ſtatuas ac picturas, tum nihilo ſecius his peractis, identidem novi quippiam exoriretur, reſque videretur ſpectare ad ſeditionem, ſtatui vertere ſolum, utcunque cederet profectio. Huc quum me magis etiam animaret Ferdinandi regis voluntas, qui tum Spirenſi conſilio præſidebat, nonnihil etiam ſtimulabant

bant quadam non ſatis auſpicata præſagia. Nunc ſtolidus ille Thraſo minitabatur iudicia, nunc alter ille Viperinus ſimile quippiã moliebatur: quumque nihil haberent, quod obiicerent, tamen amicos videbam ſollicitos, ne vel optimam cauſam ſub talibus iudicibus perderem, quibus utcunque dediſſe anſam, ſatis erat futurum. Ergo quum ſtaret ſententia diſcedere Baſilea, conſultatum eſt, utrum furtim ſubducerem me, an palam excederem. Alterum erat tutius, alterũ honeſtius. Nos honeſtum tuto prætulimus. Iam præmiſeram duo plauſtra ſcriniis & ſarcinis onuſta. Nam id clam fieri non potuit. Poſtridie nunciatum eſt mihi, Eccleſiaſtas omnes mihi vehementer infenſos, duabus de cauſis. Altera, quod aditurus hortum Frobenianum, ipſis conſpectis deflexiſſem ad dextram, ore veſte obturato, quaſi geſtu ſignificarem abominationem: quum os texerim ob ventos incommodos, qui admiſſi ſolent interdum dentium cruciatus gignere: & ad dextram ex more deflexerim, quod altera via eſſet, ut anguſta, ita excremento-

mentorum fœtoribus moleſta. Altera, quod in colloquio Cyclopem notaram quendam prælongo naſo, qui ovem geſtaret in capite, vulpem in pectore. Is iocus quum tortus eſſet in unum ex amanuenſibus meis, qui ſat bene naſatus, pileo ovillo uteretur, (nam tale pileum geſtare Oecolampadium, nunquam audieram) exiſtimabant eo notatum Oecolampadium. Ab his igitur ne quid forte mihi moveretur tragœdiæ, præſertim rebus ad eum modum exulceratis, per litteras excuſavi me paucis Oecolampadio, invitans etiam ad colloquium, ſi pluribus vellet mecum agere. Is nihil cunctatus venit, eique facile ſatisfeci: negabat enim ſe fuiſſe offenſum. Quod ad amicitiam attinebat, negavi me unquam inimico in illum fuiſſe animo, niſi quod in dogmatibus quibuſdam diſſentirem. Tandem cœpit ſuadere, ne diſcederem. Ad eam rem, quum multis argumentis uteretur, interrupi ſermonem, Fruſtra (inquam) hic diſertus eſſe laboras. Nam iam diſceſſi, præmiſſa tota ſupellectili, etiam cum pecuniis. Egit, ne

diſce-

diſcederem nunquam rediturus. Reſpondi, me in proximum nidum evolaturum: Id ni ſuccederet, obſervaturum quo me vocaret Deus. Poſtridie Tribunus arripit Beatum Rhenanum, rogavit num verus eſſet rumor me demigrare? ait eſſe veriſſimum. Sciſcitatus eſt, num qua re offenſus diſcederē: non arbitror, inquit, ſed invidiam Principum ac Theologorum diutius ferre non poteſt: aliaque multa dixit Tribunus, quæ huc redibant omnia, ne diſcederem. Conducta eſt navis, quæ me cum aliquot veheret Neapolim oppidum plus ſatis adamatum Rheno flumini. Nam cæteri terra faciebant iter equis, apud Neapolim occurſuri. Mihi, qui nec civis eram, nec cuiquam vel publice, vel privatim obnoxius, cum nemine quicquam erat negotii, & habebam litteras regias, quibus me ad ſe evocabat, ſi commode poſſem, tum diploma publicum, quo per univerſam Cæſaris ac Ferdinandi ditionem iter facerem immunis. Et tamen neſcio quid remorarum invexerunt quidam, nunc hoc, nunc illud cauſantes; mecum tamen

men nihil actum eſt. Viſum eſt amicis & nautæ, ut ſolverem, non iuxta pontem, qui locus eſt frequentiſſimus urbis, ſed iuxta divum Antonium, qui & ipſe portus eſt civitatis publicus. Nauta ſemel atque iterum revocatus eſt in Senatum. plus duabus horis conſultatum eſt. Quid rei fuerit, neſcio. Illud certum eſt, nauta vetitus eſt aliunde ſolvere quam à ponte. Nauta reſpondit, ſemper licuiſſe illic à quocunque portu publico ſolvere. Reſponſum eſt, illi nunc non licere. Id quum nullius referret, videtur non æquo animo in me fuiſſe, qui id vetuit. Quid facerem? parui magiſtratui, & à ponte ſolvi, meque populo ſpectandum aliquamdiu præbui. Præterea nihil accidit moleſti. Reliqua omnia fuere proſperrima; nec multis annis ullius rei me minus pœnituit, quam relictæ Baſileæ. Diſceſſi autem non modo ſummo cum dolore amicorum, verum etiam eorũ, qui favent novis rebus, ſi qui ſunt inter eos paulo cordatiores. Sic abire malui, quam pleriſque gaudentibus. Hic nihil accidit adhuc non ex animi mei

ſenten-

ſententia. Itaque patera tua ſane quam eleganti, quam dono miſiſti, libavimus σωτῆρι χριστῷ, non tertium, ut habet proverbium., ſed primum, ſecundum & ultimum: ſiquidem is eſt heri & hodie idem in ſecula. Munus ſcito mihi fuiſſe gratiſſimum, utpote ab animo profectum, qui poſſet etiam vitreo munuſculo gemmarum pretium addere. Terminus inſculptus admonebit me, non procul abeſſe diem ſupremũ. Et annulus pridem miſſus quotidie refricat mihi Bilibaldi mei memoriam. Tametſi altius infixus eſt animo noſtro Bilibaldus, quam ut eius generis mnemoſynis ſit opus. Ante paucos dies præter omnem exſpectationem vir egregius Antonius Fuggerus dono miſerat poculum mira forma, & pulcherrime inauratum, nihil præterea non offerens & humanitatis & benignitatis, ſi voluiſſem Auguſtam demigrare. Ac ne cauſari poſſem de viatico, deſignavit unde Baſileæ centũ florenos aureos acciperem. Video, mi Bilibalde, non omnes eſſe Sutores, Beddas, Leos & Stunicas. Ac plane malueram in celebri ci-

 vitate

men nihil actum eſt. Viſum eſt amicis & nautæ, ut ſolverem, non iuxta pontem, qui locus eſt frequentiſſimus urbis, ſed iuxta divum Antonium, qui & ipſe portus eſt civitatis publicus. Nauta ſemel atque iterum revocatus eſt in Senatum. plus duabus horis conſultatum eſt. Quid rei fuerit, neſcio. Illud certum eſt, nauta vetitus eſt aliunde ſolvere quam à ponte. Nauta reſpondit, ſemper licuiſſe illic à quocunque portu publico ſolvere. Reſponſum eſt, illi nunc non licere. Id quum nullius referret, videtur non æquo animo in me fuiſſe, qui id vetuit. Quid facerem? parui magiſtratui, & à ponte ſolvi, meque populo ſpectandum aliquamdiu præbui. Præterea nihil accidit moleſti. Reliqua omnia fuere proſperrima; nec multis annis ullius rei me minus pœnituit, quam relictæ Baſileæ. Diſceſſi autem non modo ſummo cum dolore amicorum, verum etiam eorũ, qui favent novis rebus, ſi qui ſunt inter eos paulo cordatiores. Sic abire malui, quam pleriſque gaudentibus. Hic nihil accidit adhuc non ex animi mei ſenten-

ſententia. Itaque patera tua ſane quam eleganti, quam dono miſiſti, libavimus σωτῆρι Χριστῷ, non tertium, ut habet proverbium., ſed primum, ſecundum & ultimum: ſiquidem is eſt heri & hodie idem in ſecula. Munus ſcito mihi fuiſſe gratiſſimum, utpote ab animo profectum, qui poſſet etiam vitreo munuſculo gemmarum pretium addere. Terminus inſculptus admonebit me, non procul abeſſe diem ſupremũ. Et annulus pridem miſſus quotidie refricat mihi Bilibaldi mei memoriam. Tametſi altius infixus eſt animo noſtro Bilibaldus, quam ut eius generis mnemoſynis ſit opus. Ante paucos dies præter omnem exſpectationem vir egregius Antonius Fuggerus dono miſerat poculum mira forma, & pulcherrime inauratum, nihil præterea non offerens & humanitatis & benignitatis, ſi voluiſſem Auguſtam demigrare. Ac ne cauſari poſſem de viatico, deſignavit unde Baſileæ centũ florenos aureos acciperem. Video, mi Bilibalde, non omnes eſſe Sutores, Beddas, Leos & Stunicas. Ac plane malueram in celebri ci-

vitate vitam agere, ubi nihil non reperiatur; ſed quidam apud me infamarunt cœlum Auguſtanum, & tam maleſtum de me ipſe ſentiebam, ut vix ſperarem, corpuſculum hoc dimidiati diei equitationem laturum. At illa profuit etiam. In Brabantiam crebris amicorum litteris revocor, cœlum ac terram obteſtantium, quod alienas regiones illuſtrans, (ſic enim loquuntur) ſolam patriam nullo digner honore. Et ſane magis decebat in patria ſeneſcere. Sed quoties ſuccurrit illius aulæ frigus, præſertim quum de numerando agitur; quoties meo cum animo reputo, quas digladiationes multis illis annis cum monſtris quibuſdam pertulerim, minus me tædet exilii. Vbi bene es, ibi patria eſt, habet proverbium. Libebit ſaltem ad annum hoc tam amico cœlo frui, niſi nos Mavors hinc propulerit. Scis quanto impetu nuper procurſum ſit ad arma; acies ferro ac machinis inſtructæ minimo ſpatio dirimebantur: feruntur fuiſſe viginti millia. Sed muſca non periit. Tantum ceraſorum magna fuit ſtrages. O bellum incruentũ,

&, ut

&, ut Græci dicunt, ἄδακρυς πόλεμος. De actis Spirenſis Concilii nec admodum fui curioſus, ut ſcirem, &, ſi ſciam, præſtaret Harpocratem agere. Cum Iohanne Fabro ſemel hic duntaxat ſum collocutus. Ex eius oratione divinavi nonnihil. quod utinam bene vertat, vanumque ſit hic animi mei præſagium. De conciliandis regum animis, (quæ res tot annis florentiſſimas Reip. Chriſtianæ partes, Italiam & Galliam, miſere perdit) nihil bonæ ſpei oſtendunt amicorum litteræ, quin potius ſignificant ad veteres monarcharum iras quotidie novas accreſcere: tantum abeſt, ut ſimultatem poſituri videantur, quum nullum verius ſit argumentum ſublimis animi, quã quaſdam iniurias negligere, quaſdam ignoſcere, &, ſi non promeretur is, qui læſit, certe Reipubl. condonare. Quid enim fieret de nobis, ſi Deus omniũ rerum veriſſimus Monarcha ſemel offenſus neſciret iram ponere? Iam tot annis nulla fere Europæ pars vacat à tumultu, nec adhuc quicquam video, præter belli præludia. Fortaſſis hi rerum mo-

tus haud quaquã inutiles ſunt Hiſpanis militibus. Verum quid facias? Hac eſt rerum humanarum natura, ſurſum deorſum volvuntur ac revolvuntur in morem Euripi. Zaſium plane beaſti miſſis libris Digeſtorum, non enim aliter exiliit geſtiitq; gaudio, quã ſi regnum obtigiſſet. Cæterum ut illi non invideo munus, ita vereor ne nobis tanta felicitate ſit factus aliquanto ferocior. Miſerat mihi cœnanti litteras tuas, indicans eſſe properandũ. Exemi ſyngrapham Germanicam, eique miſi, duobus verbis rogans, rem ſuo curaret arbitratu, meis impendiis. Poſt biduum miſit pateram, dedi puero aſſes duos; ac meis literis, quibus illi gratias agebam, incluſi coronatulum in viatici rationem. Ac ne dolo dicã, nonnihil metuebam litigatricem epiſtolam, ſed non tam atrocem. Remiſit aureũ incluſum litteris. in quibus videbatur me vocaturus in ius, niſi hoc honoris haberet cliens ſuo patrono. noſti hominis immodicam modeſtiam. negat ſibi toto anno quicquam gravius aut magis inviſum accidiſſe, & meam libera-

bera-

beralitatem appellat inſolentem. Mirabantur, ut ait, convivæ tam ſtupendam liberalitatem; ipſe non ſtupebat modo, verum etiam expaveſcebat tantum proluvium. Negat, illic amicitiam eſſe ſinceram poſſe, ubi numus mercator non patitur gratuita eſſe officia. Quãquam me Zaſius ante multos annos, & multis & magnis officiis onerarit, quibus ne micam quidem gratiæ rependi unquam, nec in me tantum fuerit gratis officioſus, ſed in alios quoque, vel notitia mei commendatos, tamen ſua officia ſic extenuat, ſic deiicit, ut aſſis non æſtimet. Poſtremo numina iurat, ac per principis ſalutem deierat, ſe quadrantem à me non recepturum. Hanc cauſam mira copia parique vehemẽtia ſic agit, ut non auſus ſim cum homine tam Iuriſconſulto, tamque diſerto experiri. ceſſi cauſſa, litemque cum adverſario compoſui. Extra iocum, mi Bilibalde, nihil adhuc vidi in Germania, quod æque ſim admiratus, atque huius viri ingenium. Non eſt candidus in amicos, ſed ipſe candor. Corpore conſeneſcit; ſed vix credas quam adhuc

totus

tus haud quaquã inutiles ſunt Hiſpanis militibus. Verum quid facias? Hac eſt rerum humanarum natura, ſurſum deorſum volvuntur ac revolvuntur in morem Euripi. Zaſium plane beaſti miſſis libris Digeſtorum, non enim aliter exiliit geſtiitq; gaudio; quã ſi regnum obtigiſſet. Cæterum ut illi non invideo munus, ita vereor ne nobis tanta felicitate ſit factus aliquanto ferocior. Miſerat mihi cœnanti litteras tuas, indicans eſſe properandũ. Exemi ſyngrapham Germanicam, eique miſi, duobus verbis rogans, rem ſuo curaret arbitratu, meis impendiis. Poſt biduum miſit pateram, dedi puero aſſes duos; ac meis literis, quibus illi gratias agebam, incluſi coronatulum in viatici rationem. Ac ne dolo dicã, nonnihil metuebam litigatricem epiſtolam, ſed non tam atrocem. Remiſit aureũ incluſum litteris. in quibus videbatur me vocaturus in ius, niſi hoc honoris haberet cliens ſuo patrono. noſti hominis immodicam modeſtiam. negat ſibi toto anno quicquam gravius aut magis inviſum accidiſſe, & meam libera-

beralitatem appellat inſolentem. Mirabantur, ut ait, conviva tam ſtupendam liberalitatem; ipſe non ſtupebat modo, verum etiam expaveſcebat tantum proluvium. Negat, illic amicitiam eſſe ſinceram poſſe, ubi numus mercator non patitur gratuita eſſe officia. Quãquam me Zaſius ante multos annos, & multis & magnis officiis onerarit, quibus ne micam quidem gratiæ rependi unquam, nec in me tantum fuerit gratis officioſus, ſed in alios quoque, vel notitia mei commendatos, tamen ſua officia ſic extenuat, ſic deiicit, ut aſſis non æſtimet. Poſtremo numina iurat, ac per principis ſalutem deierat, ſe quadrantem à me non recepturum. Hanc cauſam mira copia parique vehemẽtia ſic agit, ut non auſus ſim cum homine tam Iuriſconſulto, tamque diſerto experiri. ceſſi cauſſa, litemque cum adverſario compoſui. Extra iocum, mi Bilibalde, nihil adhuc vidi in Germania, quod æque ſim admiratus, atque huius viri ingenium. Non eſt candidus in amicos, ſed ipſe candor. Corpore conſeneſcit; ſed vix credas quam adhuc

totus

tius vigeat animus: nihil deceſſit iudicio, nihil memoriæ: orationem vero, ſic ex tempore bonis verbis boniſque ſententiis, nec id ſine lepore, ſcatentem, nec in Italo quoquam adhuc animadverti. Adde huc morum vere Chriſtianam ſinceritatem. Nullus ab illius colloquio non ad pietatem inflãmatior. Quidam, qui nihil aliud ſunt, quam numeri, & fruges conſumere nati, cornicum vivacitatem ſuperant. Hic vir prorſus eſt immortalitate dignus. Verum quo minus ſæpe liceat illius optatiſſima conſuetudine frui, illud in cauſa eſt, quod cum ille ſurdaſter ſit, ego ſum parum vocalis. Vt nihil eſt in rebus humanis, cui non aliquid admiſceat incommodi Nemeſis illa. Dominus te quam diutiſſime nobis ſervet incolumem, ornatiſſime Bilibalde. Datum Friburg. Id. Iulii, Anno clↃ IↃ XXIX.

Exem-

Exemplum codicillorum Eraſmi ad Ioannem Oecolampadium, quorum mentio fit in præcedenti epiſtola.

ANte dies complures cupiebam te evocare ad colloquium: nam & tempus erat incommodum, & affligebat pituita tenaciſſima non ſine febri. Sed verebar, ne quid hinc fabularum naſceretur in populo, quod res tum minus eſſent quietæ, quam nunc ſunt. Hodie mihi narravit Hieronymus Frobenius, eſſe, qui neſcio quid ſiniſtri ſuſpicentur de animo in te meo, quaſi te ſcriptis meis perſtrinxerim; deinde quaſi nuper deflexerim ab itinere, ne te ſalutarem. Scito, utrumque eſſe vaniſſimum ſomnium. Nullam litteram ſcripſi, qua te perſtrictum volui, aut quam ſcribens, de te cogitavi. Quum excuderetur colloquium Cyclops, quidam ex operis Frobenianis ſuſpicati ſunt, quod dicitur de ove in capite, vulpe in pectore, deque longo naſo, ad te pertinere; quum conſtet, hoc luſum in Nicolaum

laum Cannium. famulum meum, qui ambiebat in colloquiis celebrari. Is talem geſtat pileum, & naſum habet longum, & colore eſt fuſco, capillitio nigro. Te ſimili uti pileo; nunquam audieram, niſi hac occaſione. Non ſum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros. Ambiebat & Polyphemus celebrari, qui circumferebat codicem Euangelicum belle ornatum: quum ipſius vita nihil eſſet inquinatius. Sic res habet de ſcriptis. Iam ea via ſoleo fere ſemper adire hortum Frobenii, quum cœlum eſt commodius, quod altera ſit anguſtior, & fœteat. Itaque ſi nullus adfuiſſet, illac tamen eram iturus. Nec te tum novi adverſum, ſed famulus admonuit. Itaque reflexiſſem iter ad te, niſi plures adfuiſſent mihi ignoti, quorum cœtum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de ſuſpicione. Quod ſi quid aliud eſt rei, hodie circa horam quartam uſque ad ſextam ero in horto Frobeniano: ſi dignaberis eo venire, uno comitatus, aut ſi mavis alio die, libenter tecum conferam. In libello quo reſpődes Bilibaldo, notas me,

quaſi

quaſi dixerim, tuam de Euchariſtia ſententiam eſſe longe meliorem. Hoc fortaſſe Ioannes Danus ad te pertulit, ſedperperam. Dixi tuam ſimpliciorem & expeditiorem, quod minus habeat quæſtionum perplexarum. Alioqui ſi mihi certo perſuaderem, tua dogmata eſſe meliora receptis, ſic ut in ea perſuaſione conſcientia mea poſſit acquieſcere, hac ipſa hora profiterer eadem, quæ tu profiteris, ultrò ius meo more furioſos quoſdam monachos ac Beddaicos Theologos. Nunc quod unum poſſum, opto, & operam do, ut hi tumultus habeant lætiorem exitum. Bene vale. Reliqua in colloquio, ſi videbitur.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

TAndem vertimus ſolum, ex Rauracis facti Briſgoi. Dum promiſcua fex plebis armata ac diſpoſitis machinis verſaretur in foro, nemo non timebat ſibi, cui domi eſſet quod nolit perire. Aliquamdiu res videbatur ſpectare ad arma. Melior pars favebat Eccleſiaſtico negotio, ſed numero mi-

nor.

nor. Nã altera multos habebat admixtos exteros, multos decoctores, multos palam infames. Hanc tragœdiam orſi ſunt ſub ipſam brumam, ne cui promptum eſſet vel fugere, vel accerſere ſuppetias. Eccleſiaſtica pars, ubi videret, contra Senatus edictum, contraque iuſiurandum fieri conventicula, induit arma; mox idem fecit altera, operas etiam educens in forum, ac bombardas. Auctoritate Senatus factum eſt, ut pars Eccleſiaſtica deponeret arma; quod ægre fecit & altera, ſed ad tempus. Nam quum decretum eſſet ſævire in divos ac divas, condenſant ſeſe in foro, diſpoſitis tormentis æneis, & aliquot noctibus illic ſub dio agebant, extructa pyra ingenti, magno omnium metu: in nullius tamen ædes irruperunt, neque cuiuſquam corpus attigerunt, niſi quod conſul mihi proximus vicinus, vir facundus & de Republica crebro bene meritus, noctu ſcapha ſubduxit ſeſe, periturus ni id feciſſet. Profugerunt & alii complures metu, qui tamen ex auctoritate Senatus revocati ſunt, ſi vellent iure civium vivere: è Senatu vero

ſubmoti

ſubmoti ſunt, quotquot faverent priſtinæ religioni, ne qua eſſet illic ſuffragiorum diſſenſio. Hactenus tamen Senatus moderatus eſt tumultum, ut per fabros & artifices tollerentur è templis, quæ tolli placuiſſet. Tantis autem ludibriis uſi ſunt in ſimulacra divorum atque etiam crucifixi, ut mirum ſit, nullum illic editum miraculum, quum olim tam multa ſoleant edere vel leviter offenſi divi. Statuarum nihil relictum eſt, nec in templis, nec in veſtibulis, nec in porticibus, nec in monaſteriis. Quidquid erat pictarum imaginum, calcea incruſtura oblitum eſt: quod erat capax ignis, in rogum coniectum eſt; quod ſecus, fruſtulatim comminutum. Nec pretium, nec ars impetravit, ut cuiquam omnino parceretur. Mox in totum abrogata Miſſa, ut nec privatim domi fas eſſet ſacrificare, nec in finitimis pagis audire ſacrum. Vbi ſummus ille metus ademtus eſt, ac propemodum ſpes eſſet, fore, ut in nullius facultates aut caput ſaviretur, ad hanc clementiam adhortante Oecolampadio, quotidie tamē ex ſynodis illorum prodi-

prodibant nova plebiſcita, cœpi de migrando cogitare, ſed diſſimulanter. Id quo minus fecerim ante Paſcha, ſceleratiſſima quadã pituita fuit in cauſa. Anxius vero metuebam, ne male mihi verteret, vertere ſolum; nonnihil etiam verebar, ne quam abituro remoram iniicerent. Itaque procuraram à rege Ferdinando duo diplomata, alterum quo me accerſit ad ſeſe, alterum quo tutus & immunis irem per ipſius ac Cæſaris totam ditionem. Primum omnium immitto clam nummos, annulos, & vaſa argentea, quæ potiſſimum invitant prædonem. Aliquanto poſt palam onero duo plauſtra ſcriniis & lectis. Hoc facto nuntiatur mihi Oecolampadium & Eccleſiaſtas infenſos eſſe, idque duabus de cauſis, quas ex litteris adiunctis intelliges pluſquam frivolas. Ego tamen reputans mecum quis eſſet rerum ſtatus, ſcripto placavi Oecolampadium, ſimulque ad colloquium evoco. Collocuti ſumus diu, ſed abſque contentione. Obtulit ille ſinceram benevolentiam: quam ego non recuſavi, modo pateretur me in quibuſdam

dogma-

dogmatibus ab ipſo diſſidere. Tandem cœpit diſſuadere, ne relinquerem Baſileam. Reſpondi, me à mihi gratiſſima civitate multis nominibus invitũ diſcedere, ſed me diutius invidiam perferre non poſſe; Viderer enim probare quicquid hic publice fit. Quum urgeret: reſpondi eam operam fruſtra ſumi, quum tota ſupellex eſſet Friburgi. Inſtabat, ut ſaltem abirem rediturus. Friburgi, inquam, menſibus aliquot commorabor, illinc profecturus quo me Deus evocaverit. Sic datis utrinque dextris, diſceſſum eſt. Hunc ſermonem communicavit, ut ſuſpicor, tribuno plebis, qui ſemper fuit huius negotii coryphaus, vir prudens ſedatique ingenii. Egit cum Beato, ne diſcedam, multis argumentis. Mihi nemo verbum fecit. Si dixiſſem me offenſum abire, promiſiſſent ſatisfactionem; ſi ob id, quod non probarem ea, quæ illic inſtituerentur, vocaſſent me ad elenchum, eoque allegavi iram Principum, & invidiam Theologorum. Alioqui exceperam voces aliquot feroculas ac minaces eorum, qui plurimum valerent in hac factione.

Et

Et acciderant quædam prælüdia. Itaque non arbitratus ſum eſſe conſultum in ea civitate vivere, in qua nullus eſſet tam abiectus quin poſſet me lædere. Nec enim conſentaneum eſt, magiſtratum ac plebem ex animo favere ei, qui dictis ac ſcriptis ab ipſorum dogmatibus diſſentiret. Quum ipſe conſcenſurus eſſem navim, neſcio quas difficultates iniecerunt de ſarcinis ancillæ. Cupiebam nautam ſolvere à portu ſecretiore, ne populo eſſemus ſpectaculo. Id conſtanter vetuit Senatus, quum antehac ſemper fuerit liberum à quovis civitatis portu ſolvere. Parui, & à ponte ſolvi, comitantibus aliquot amicis. Mihi nemo verbum. Hæc profectiuncula melius ceſſit, quam expectaram. Huius urbis magiſtratus obtulit omnem humanitatem ſua ſponte, priuſquam me rex Ferdinandus ſuis litteris commendaret. Dederunt ædes regias, & Maximiliano extructas, ſed imperfectas. Sedebimus hic aliquot menſes, niſi bellum oriatur. Complures enim huc confluunt è Baſilea, ferturque totum Canonicorum collegium huc commigratu-

migraturum. Ea res citius huc invitaret hoſtium ſævitiam. Videor hic ſatis gratioſus omnibus. An tibi notus ſit Ludovicus Berquinus, neſcio. Is XV. Kalend. Maias Lutetiæ exuſtus eſt. pridie duodecim iudices pronuntiarant, ut exuſtis libris ac peracta palinodia, lingua illi pertunderetur, & mox æterno carceri dederetur. Quum is appellaret Regem ac Pontificem, irati iudices reſponderunt, ſe curaturos ne poſthac quoque appellaret: ac poſtero die tradiderunt hominem incendio. Id ſi non commeruit, doleo; ſi commeruit, bis doleo: nec enim mihi cauſæ ratio ſat cognita eſt. Nec Berquinum novi, niſi ex ſcriptis & quorundam commemoratione. Vitam hominis nemo non probabat, fortuna erat ſat ſplendida, regi cum primis charus. Quod evenit, ſemper illi timui. nec ullas ad illum dedi litteras, niſi in quibus non anxie dehortarer ab hac contentione, cuius non poſſet non infelix eſſe exitus. Primam cauſam vicerat. Eam cauſam iactabat etiam ſcripto. Deterrui ne faceret, ſed fruſtra. Admonui, ut titulo legationis

ali-

aliquo ſe ſubduceret, fugeret crabrones. Ille plenus fiducia iubebat me bene ſperare. Retractus eſt paulo poſt in carcerem, & perierat, ni rex ab Hiſpaniis reverſus illum eripuiſſet incendio. A carcere datus eſt aulæ, ſub cuſtode tamen. Tandem liber, cauſam agere cœpit adverſus tres Priores, qui ſua ſententia illum damnarunt hæreſeos adverſus facultatem ſacratiſſimam. Ego ſemper illi vaticinatus ſum infelicem exitum, etiamſi cauſam haberet non omnino malam. ille contra ſibi mihique pollicebatur indies ſpecioſam victoriam. Quid facies eis, qui devoti ſunt exitio? Hæc res mire tollat criſtas Beddæ adverſus linguarum ac politioris litteraturæ cultores. Proximis litteris ſcripſeram Berquino, me à nullo hactenus fuiſſe infelicius adamatum, nec quenquam vidiſſe conſiliis fortioribus, ſed infeliciſſimis, nec alium cui ſpes eſſent æque pertinaces, ſed falſiſſima. Dominus, ut ſpero, recepit illum in requiem ſuam. Bene vale. Friburgi VII. *Idus Maias, Anno* CIƆ IƆ XXIX.

D. Bili-

D. Bilibaldo Pirckheimero, Cæſa-ſareæ Maieſtatis à Conſiliis, S. P.

Opinor tibi redditas litteras, quas ante dies aliquot miſi, quibus inſtruxeram te adverſus rumorem, quem Epphendorpius videtur per totam Germaniam ſparſiſſe; non minus atrocem quam vanum. Nunc quid velim, paucis expediam. Opſopœus edidit epiſtolas Baſilii & Gregorii Nazianzeni Græcas, quas in manus ſumpſi verſurus, quo Polono epiſcopo Cracovienſi, qui me ultro honorario munere ſexaginta ducatorum provocavit, gratificarer. Sed comperi, depravatiſſime editas. In ipſo ſtatim titulo eſt, πατρῶν *pro* πατρὸς. *Nam* πατρῶν *apud Græcos non dicitur. In prima epiſtola cōiicio fuiſſe ſcriptum* βαθεῖ κάρῳ. *Is fecit* βαθλακάρα, *pro* gravato crapula, *quod nec Græcum eſt, nec Latinum. Ex his coniectans cætera, abſtinui à vertendo. Proinde te rogo, ut ſi exemplar manu deſcriptum eſt apud Opſopœum, iubeas mihi communicari*

Id ſi in tempore fiat, ante autumnum emittam. Sin minus, primo quoque tempore. Simul non eſt committendũ, ut tantus auctor ita depravatus maneat. Huiuſmodi iuvenes audaciores quã eruditiores, & avidiores rei quam commodi publici, magnam peſtem invehunt litteris. Opto te quam belliſſime valere. Datum Baſileæ, v. Kal. Iunias, cIↄ Iↄ xxviii.

Eraſmus & nexu & mancipio tuus.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

Exiſtimo tibi redditas litteras, quibus rogabam, ut codicem calamo deſcriptum Epiſtolarum Baſilii & Nazianzeni ad me mitteres. Vehementer enim hoc cupio: nec levibus de cauſis. & fiet abſque tuo detrimento. Sed expecto his nũdinis ſcripta tua. Ferdinandus honorificentiſſime ſcripſit ad me, invitans Viennam, ſalario quadringentorum florenorum, tantum ut illic vivam. Sed non eſt animus in alium migrare mundum. Si cognovero te recte valere, erit longe gratiſſimum. Bene vale,

vale, vir ornatiſſ. Baſil. VIII. *Kalend. Septemb.* CIↃ IↃ XXVIII.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

CLariſſime Bilibalde, Iuſſi ut Hieronymus ad te mitteret unũ volumen Epiſtolarum. In his reperies unam, qua tibi gratias ago pro patera tua: quod munus non minus gratum mihi fuit, quam ſi talentum auri penderet, quod quaſi pignus eſſet conſtantiſſimæ tuæ erga me benevolẽtiæ, quam ego non in infima felicitatis meæ parte duco. De codice Græco, ignoſcat tua humanitas mihi, quod non præſto fidem. Sub nundinas cœpimus conferre; quo ſumus ingreſſi altius opus, hoc plus offendimus portentorum. Interdum toti verſus omiſſi ſunt, multa mutata, ſtudio, ut videtur. Quin & epiſtolæ multæ omiſſæ. Poſtremæ pluſquam tertia pars voluminis abeſt. Collatio peracta eſt: ſed cœpimus, quod nobis deeſt, deſcribere. De Codice ne ſis ſollicitus. erit domino ſuo incolumis. Fortaſſe curabimus excudendum exemplar noſtrũ.

Plura ſcribere in præſentia non vacabat. Nam & urget tempus, & autumnus me graviſſimo dentium apoſtemate, non ſine febri, parum humaniter ſalutavit. Cupio te quam optime valere, patrone & amice incomparabilis. Friburgi Briſgoiæ VIII. *Id. Septemb.* cIↄ Iↄ XXIX.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

NOs *hactenus ſub medicis ac chirurgis miſere fuimus excarnificati, nec dum ſatis firmi, & tamen fugam adornamus, nec partem ullam video tutam ac tranquillam. Ab Italia deterret iter & prolixum & periculoſum. In Galliis videtur quies à Beddis, vereor, ne & illuc ſe proferat bellorum incendium, imo vix audeo ſperare à bello quietam fore Brabantiam. Iam enim bellum ardet cum Phryſiis. Suſpicor autem hoc eſſe in capitulis fœderis, ut Gallus ſibi vicinam Helvetiam invadat, ſi nolint ab hæreſi reſipiſcere. Iam enim illos admonuit rex, precibuſque minas regaliter addidit. Cæſar videtur*

detur omnia facturus ex præſcripto Pōtificis. qua religioſa optimi principis obedientia magno malo eſt Florentinis; vereor ne & Germaniæ. Res agitur per Ioannē Fabrum & Eccium. Adeſt Epiſcopus Hiſpalēſis, homo ſeverus, ut aiūt, qui tamen in monachorum Hiſpanienſium tumultu bonam navavit operam. Adeſt alter Hiſpanus genere, profeſſione Theologus Sorbonicus, frater eius Dominicani, qui apud Hiſpanos vexillifer fuit adverſum me. Adeſt Franciſcanus Cæſaris à concionibus, male mihi volens Eccius, quod non expectaram: inter hæreticos ponit aliquot meas ſententias, niſi quod pro Eraſmo *ponit* quidam. *Te perſtringit etiam, veteris odii memor. Multorum litteris invitatus ſum Auguſtam, Cæſaris tamen nomine nondum. Decreveram hiſce nundinis petere Brabantiam. Sed Faber & Epiſcopus Conſtantienſis ſuadent, ne quo moveam pedem ante perſpectum Concilii exitum. Atqui tamen mihi ſerum erit moliri fugam bello cœpto, & urgente hyeme. Quidam G. N. è Brabantia profugus, & ex amiciſſimo ſub-*

 ito

ito factus capitalis hoſtis, novam tragœdiam movit Argentorati; nebulo ſeditioni natus. Is eſt ficto nomine Vulturius. Quid rei ſit, libelli te docebũt. Liber, qui prodiit titulo Miniſtrorum verbi Argentorati, dicitur eſſe Buceri, cui adfuit Novimagus. Nihil unquam legi ſeditioſius, nec fucatius. Quin & Albertus Pius rurſum ingens volumen ſcripſit in me per conductos aliquot, omnibus locis è lucubrationibus Eraſmi decerptis, quæ patent calumniæ. Aleander agit Venetiæ, diciturque quicquid eſt operum meorum diligentiſſime evolvere, in hoc, ut ſuſpicor, quo Alberto ſuo ſuppeditet calumniandi materiam. Magna inter molles concordia. Brabantia habet Franciſcũ Titelmannum, iuvenem glorioſiſſime loquacem: apud Hiſpanos eiuſdẽ ſodalitii ſatis gladiatorie furit Carnaialus. ſed talibus rabulis poſthac ero mutus. Agnoſco ruſticitatem meam, ornatiſſime Bilibalde, qui toties liberalitate tua provocatus, nihil repono gratiæ. Debebam opera Auguſtini ad te mittere. Sed tamen non venit in mentem. Nũc iuſſi ut

mittant

mittant tibi Chryſoſtomum. Ex quo ſi quid habes abs te verſum, velim communices. Habemus Commentarios eius in Epiſtolam ad Romanos, ſed quibus dederamus vertendi negocium, nobis dedere verba. Curabimus tamen, ut ad Paſcha accedant. Nonnullam ſpem præbuit & Baptiſta Egnatius. Opto te quam optime valere, vir immortalitate digniſſime. Datum Friburgi IV. *Kalend. Septembr.* cIↄ Iↄ XXX.

Eraſmum tuum agnoſcis.

Eraſmus Roterodamus egregio viro Ioanni Cholero Præpoſito Curienſi S.

M*Vlta mihi frequẽter ſcripta ſunt & prædicata de Eccii vanitate, arrogantia, levitate, ac temulentia. in me tam virulentum animum gerere nunquam ſuſpicatus ſum, præſertim cum aliquoties iuſſerit me ſalvere: & amicos habeamus communes Ludovicum Berum & Ioannẽ Fabrum. Quam nihil ſani habet illius reſponſio! ita loquitur, quaſi articuli ad ipſum delati*

ſint tanquam ad Imperatorem; non ipſe legerit, nec ſcierit, cuius eſſent, antequam expoſtularem. Appellat σπαρδακώσεις, quaſi ob eiuſmodi nanias coierit concilium. Notat *quod vocarim eas Sententias, quaſi profitear me ita ſentire. tutius erat appellare Articulos. Quid impudentius, quam ſcripto damnare, quod nec legeris, nec ſcias, cuius ſit. Iuſſi ut indicaret loca; ad hoc obticeſſit: admonui duos eſſe, qui nuſquam ſunt in ſcriptis meis; ad hoc nuper reſpondit, quum maxime debuerit; tantum promittit ſe indicaturum, quid in eis offenderit, ſi vacarit à comitiis, quaſi ab ipſo pendeant comitia; promittit ſe fore filium mei obſervantiſſimum, ſi pergam in Lutherum, quaſi nihil audierit de Diatriba, de Hyperaſpiſtis, aliiſque libellis & epiſtolis.* Infantuli Theologi *convicium neſcit utrum in me torſerit, an in aliū. Quid hic homo habet penſi?* Nec *queo conie-ctare, unde hoc pus in me conceperit, niſi quod nuſquam in ſcriptis meis celebratus Eccius aureis literis. Suſpicor hominem exaſperatum per Henricum Epphen-*

Epphendorpium; qui videtur hac potiſſimum de cauſa veniſſe Auguſtam, ut in ea celebritate hominum ſeminaret ſua mendacia, quæ non aliter ex ſe gignit, quam aranea filum. Demiror ſi ad te non penetrarit, quum nuſquam non irrepſerit tantus mendaciorum artifex, ut oratio nuſquam inveniat fidem, niſi apud expertos. Homo treſſis exiſtimat ſibi valde glorioſum, ſi dicatur habere controverſiam cum Eraſmo. Expetiit colloquium Ducis Georgii. Dux reſpondit ſe deliberaturum. Poſt multos dies rediit eandem canens cantilenam. Dux non admiſit hominem, negans ſe velle eum agnoſcere, qui non agnoſceret patrem ſuum. Iactavit enim ſe nobilem, quum ſit plebeius. Sed audiendi negotium reiecit in Simonem Piſtorium, cui cauſam omnem perſcripſeram. Ibi Thraſo, Non eſt mihi, *inquit*, negotium cum Simone. Apud ipſum Ducem volo me purgare. *Atque ita magno cum ſtomacho abiit. quievit, donec Piſtorius rediret in patriam una cum Carlevico. Tandem improbitate ſua perfecit, ut*

Dux cauſam delegaret Iulio Pflug, cuius aures Epphendorpius noſter explevit innumeris mendaciis. quod erat illi bonum atque commodum, quod Iulius nec Epphendorpium noſſet, nec cauſam. Itaque ſcripſit ad me Dux, ut Iulii literis fidem haberem. Iulius ſcripſit amantiſſime doctiſſimeque multa, quorum hæc erat ſumma, ut præfationi adderem libellum Epphendorpio dicatum, veluti ex fœdere, quoniam ille multis modis violarit fœdus, priuſquam exiret Baſileam, nec poſt deſtiterat de me hoſtiliter & ſcribere & loqui, ſubinde recitans furioſum librum, quem in me ſcripſit. Nec in aliud quærebat librum, niſi ut iterum gloriaretur, ad quas conditiones adegiſſet Eraſmum. Sperabat ex arbitrorum ſententia nonnihil prædæ. id quoniam fefellit, factus eſt ex inimico inimicior. Et quum nemo neſciret, illum omnia feciſſe contra pacta, tamen perinde petit ſuum ius, quaſi omnia præſtiterit, nec pudet quicquam. Decreveram omnia perpeti potius, quam leviſſimi hominis nomine meas chartas contaminare: ſed poſtea-

poſteaquam ille nullum facit mentiendi finem, cauſæ ſummam perſtrinxi excuſo libello, ne toties fatigem amanuenſes meos. Temperavi ſtylum, ut non Epphendorpium læſerim; & tamen, qui audierant hominem, agnoſcant, quam ille impudenter mentiatur: Curavit, ut epiſtolæ Ducis & Iulii id tẽporis ad me venirent, ut non eſſet reſpondendi ſpatium. Reſpondi per præfectum Briſacenſem, cui commiſeram & ad alios epiſtolas, ad quarum nullum accepi reſponſum. Metuo, ne artifex ille interceperit. De Eccio ſolet ſemper peſſime loqui, eius tamen mentione voluit abuti. Tantum portentorum eſſe in Germania! Pro hoſpitio humaniſſime oblato & tibi & D. Antonio habeo gratiam. Sed qui convenit ut me invites Auguſtam, quum & metuas, & veriſimillimum ſit iſtic poſt abitum Cæſaris graves tumultus exorituros? Nihil eſt Cæſare mitius ac religioſius, ſed vereor ne quorundam malitia illius abutatur bonitate. Video nugas agi ſerio, in ſeriis nugas. In pontificiis ceremoniis nihil prætermiſſum eſt,

& nunc agitur de titulo Regis Rom. Vtinam ſuppute͂t quantum annui cenſus hi magnifici tituli illis adferant! Sed deſino, quando hoc ſeculo nec gemere tutum. D. Antonio meis verbis agito gratias, orans, ut literas ad Braſſicanum curet perferendas Viennam, & ſi dimiſſum eſt concilium, perveniant ad Polyphemum, aut Ioannem Henchellum. Bene vale vir in Domino chariſſime. Friburgi, poſtridie Martini cIↃ IↃ xxx. *Hæc in ſinum tuum effuſa, ne ſpargantur.*

Eraſmus Roterodamus eruditiſſimo ac πολυγλωττοτάτῳ Viro P. Vulcanio S.

VVlcani chariſſime, ſi hæc epiſtolæ inventura eſt apud D. Montiovium, rogo ut hunc Simonem Grynæum, hominem in utraque lingua abſolutum, & in philoſophia non vulgariter doctum, velis cognoſcere, & ſi quibus in rebus potes commodare. Mihi ob egregias virtutes cum primis charus eſt. Cætera ex ipſo cognoſces. In præſentia

tia non vacabat pluribus tecum agere. Scribe per hunc: nam ad nos rediturus eſt. Bene vale. Friburgi xv. *Kalend. April.* cIↄ Iↄ xxxi.

Eraſmus Roterodamus Clariſſimo Viro D. Ægidio Buſlidio S. P.

CLariſſime Vir, Goclenius me literis ſuis admonuit Campenſem depoſuiſſe profitendi munus, id quod doleo. Sed Goclenii littera ad Idus Iulias ſcripta, ad Idus demum Novembres mihi reddita ſunt. Hic neminem novi, quem auſim vobis commendare. Adeo lues hæc opinionum corrupit ſtudia. Veſtigabo tamen diligentius & perſcribā. Niſi diligentia profeſſorum advigilet, metuo ne tandem frigeat hoc collegium. Mirum eſt humani ingenii faſtidium; obdormiſcit, niſi ſubinde vel voluptate, vel novitate excitetur. Hac de re profeſſores admonui per literas. Opto te cum tuis quam optime valere. Datum Friburgi xv. *die Decēb.* cIↄ Iↄ xxxi.

Adeſt iſthic rurſus orator furioſus, qui

qui pro uno incendio multa nobis excitabit. Nihil hoc ſeculo furioſius.

Eraſmus Roterodamus M. Conrado Goclenio S. P.

C*Enſuris Sorbonicis iam reſpondi, libellus propemodum excuſus eſt, cuius mitto guſtum. Quamquam ad pleraque iam reſponderam. Sunt propoſita Beddaica fere omnia. Sciebam, quid mereretur illa coniurata ſodalitas, ſed tamen coercui ſtyli impetum, ne plus ſatis irritata exurat libros meos, id quod illi fuerit bonum atque commodum, quum illic regnet Bedda cum aliquot coniuratis, habeatque regii Senatus præſidem faventem, ut ſcribunt. Non tamen erant proditura Cenſuræ, niſi quidam oleum camino addidiſſent. Lutetiæ fuit Eccius, & ut ſuſpicor, Aleander; quem ſuſpicor hac de cauſa præcipue veniſſe, ut Eraſmo moliatur exitium. Iulii Scaligeri libellum, tam ſcio illius eſſe, quam ſcio me vivere. Id tamen diſſimulandum eſt, ne magis inſaniat prodito fuco. Beddaicos ſcio nun-*

nunquam ceſſaturos Quamquam Bedda quantumlibet hoſtis non probavit, ut ederetur Scaligeri furioſum nugamentum. Furtim excuſum eſt, & aliquandiu preſſum; donec impetrarent veniam qualemcunque à neſcio quo Lieutenanto. De fiſco nihil habeo quod reſpondeam, niſi illud Iuriſconſultorum, Abundans cautela non nocet. *Scio mihi rem eſſe cum fucatiſſimis beluis. Iam & Euangelici quidam, quorum magiſter ſceleroſus ille Gelrius, miris technis hoc agunt, ut Caſaris ac Ferdinandi animum in me irritent. Argentorati excuderunt libellum Teutonice contra Caſaream maieſtatem, in quo ſubinde citant auctoritatem Eraſmi, locis aliquot, ut ſuſpicor, decerptis è proverbio* Scarabæus aquilam, *& præfatione in Suetonium. Non dubito, quin hæc agant Capito & Bucerus, fortaſſe adiuvante clam Epphendorpio. Librum nondum vidi, ſed rem hodie cognovi ex litteris Cardinalis Tridentini, qui Ferdinando caput eſt Secreti conſilii, mihi ſingulariter amicus. Argentorati nemo quicquã in me molitus eſt,*

eſt, priuſquam commigraſſet Novimagus, qui nunc agit Auguſtæ, profiteturque poeticam ſalario, ut aiunt, ſexaginta florenorum. Bene habet, quod duo Coryphæi perierunt, Zuinglius in acie, Oecolampadius paulo poſt febri & apoſtemate. Quod ſi illis faviſſet ἐνυάλιος, *actum erat de nobis. De profeſſore nihil habeo, quod pollicear. Hic unicus erat Eraſmi noſtri præceptor. Is clam demigravit Argentoratum amore ſectæ. Omnia ſtudia hic deficiunt, excepta Iuriſprudentia. Titulos tantum vidi conſtitutionum. Hoc agunt, ne nihil egiſſe videantur* χρηματολόγοι. *Quid ego audio? Evenit nobis illud,* πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον. *Equidem mirabar, ſed non audebam tibi tam claro affirmanti* ἀπιστεῖν. *Hic eſt ludus Curtiſanorum. Commēdavi te Valdeſio non indiligenter, quanquam nondum etiam ſcio apud quos agatur cauſa. Libenter & Campegio te commendarem, niſi vererer, ne per occaſionem officerem tuo negotio. Sed brevi expecto fore, ut vigilans audiam, Vicimus.*

Caminga totos quatuor? Atqui ſumma

ma

ma deerant plures quatuordecim, ni fallor. Nihil unquam vidi illo iuvene vanius aut moroſius. Suſpicor offenſum proximis litetris meis, quibus ſignificavi me nihil fugere, de adita Italia, quum interim ad me ſcriberet velut è Friſia. Et hæc quidem ioco. Hortatus autem ſum hominem, ut cum amico ſimplici ſimpliciter ageret. Nec alter Hayo Hermannus ſcribit quicquam, Alardi, ni fallor, opera. Qui nuper ſcripſit Hieronymo Frobenio, ſe venturum Baſileam cum commentariis ſuis in opera Rodolphi Agricolæ, ſi vellet mittere viaticum, & de cæteris æqua mercede paciſci. In me concepit odium capitale, quod in Ciceroniano ſit præteritus. Quæ portenta gignit hæc ætas? Caminga nec irritandus eſt, nec curandus. Quatuor illi floreni tui ſunto, qui tuo ſumptu miſeris huc medicum Theodrincki famulum, nec quicquam dedit Hieronymus, licet tota res ad illum pertineret.

Quas appelles proximas literas, neſcio. Non enim omnes ad me perferuntur. In quibus hoc petis. quum fuerint

ſcriptæ

ſcripta XVI *Kal. Auguſti, ſub finem Novembris mihi ſunt redditæ. Ad quas reſpondi per Galterum quondam Canonicum Traiecti ſuperioris & Leodii. Valdeſio non ſcripſi, quod non videbatur aditurus aulam brevi. Per eum & Martino Lypſio ſcripſi, &, quando ipſe hoc flagitabat, Hezio, qui quum Romæ me impotenter amaret, reverſus in patriam videtur factus alius. Demiror, quur Levinus tantopere ambiat cubicularii locum apud Reginam Mariam, quum magis illi congruat ſecretarii munus: obſecutus ſum illius animo, ſed meo reclamante animo. Primum adhaſit Sceppero, cui, ut audio, dedit* L *coronatos mutuo. Nunc Scepperus eum mihi tradit, ſcribens ſe illi nulla in re poſſe prodeſſe. Levini ingenio nondum ſatis fido. Maluiſſem dare bonam pecuniæ ſummam, quam eam commendationem. Miſeret me Eraſmi noſtri, qui tantum vulnerum paſſus pro literis, nunc meditatur eſſe negotiator, ut ſit aliquando famulus eorum, quorum poterat eſſe dominus. Hieronymus conſtabilivit rem ſuam. Opto ut feliciter*

ter

Digitized by Google

ter diſcat linguam, qui ſic haſitat, & bonus fiat negociator, qui duo verba recte ſcribere ne tot quidem annis diſcere potuit. Levinus ſcribit hunc ruſticum ab ſe conducendum. at is prima vice ſtatim queſtus eſt, ſibi non eſſe obolum. Agnoſco Levini mores. Scribere debebat quanti, & quibus conditionibus, ab eo pactus eſſet. Alioqui mos eſt illis geminam ſolutionem flagitare. Per illum duas epiſtolas, alteram tuam, alteram Arnoldi, miſi Hieronymo, ſi quid forte vellet in Brabantiam. Interim dum ille abeſt Baſilea, ego adorno litterarum faſciculos. Effutivi apud Camingam, quod Hayo Hermannus in Italia laboraſſet ſcabie Gallica. Hoc ille fortaſſe narravit odioſius apud plures. Fieri poteſt, ut ea res offenderit illius animum. Viglius hic nos inviſit, Italiam petens. Nihil hoc Iuvene vivit amabilius. Faſciculum univerſum iuſſi tibi tradi, ut ipſe reddas, ſi voles, quæ videbuntur. Vale. Friburgi XIV. *die Decemb.* CIↃ IↃ XXXI.

Iulius Cæſar Scaliger ſcripſit Orationem

tionem pro Cicerone adverſus Dialogum Eraſmi Ciceronianum. Eius orationis auctorem negat Eraſmus Iulium Scaligerum eſſe in quadam epiſtola, quam ad amicos ſcribit, qui eam Scaligero miſerunt Scaliger ea lecta, ſtatim ſecundam orationem ſcripſit adverſus Eraſmi epiſtolam, ut ſe prioris auctorem eſſe aſſereret. Ea epiſtola excuſa eſt ſimul cum poſteriore oratione apud Vidoveum Pariſiis. Sed Eraſmus per emiſſarios omnia exemplaria colligi & cremari curavit. Itaque hodie nuſpiam ea oratio reperiri poteſt.

Comitabantur porro ſuperiores ad Goclenium litteras ſequentia hæc, Theologis Lovanienſibus inſcripta, cum hoc initio:

IESUS, MARIA.

Detur Theologis Lovanienſibus.

QVum res rumore tantum, ſed probabili, ad me delata eſt, ſolum in hoc reſpondebo nunc, ne quid per calumniam temere fiat, me non audito.

Iactitat

Iactitat quidã, in novis Colloquiis eſſe tria aut quatuor loca, in quibus ſentiam cum Luthero, videlicet de Confeſſione & Ieiunio. Id ſecus eſſe intelliget, qui libellum integer legerit.

Id priuſquam efficiam, tria præfari viſum eſt. Primum, non poſſe mihi obiici contemptum Edicti Cæſarei, quod audio publicatum ſexto die Maii anno 1522, quum hic libellus multo ante fuerit excuſus Baſileæ: ubi tamen nullum adhuc Cæſaris edictum, vel publice vel privatim, fuit exhibitũ. Secundo, quod in eo libello non trado dogmata fidei, ſed formulas loquendi Latine; tametſi quædam admixta ſunt obiter, quæ faciunt ad bonos mores. Quod ſi Grammaticus præſcripto themate Gallico, ſic docet hunc ſenſum Latine reddere: Utinam nihil edant præter allia, qui nobis hos dies piſculentos invexerunt; *non opinor deferretur hæreſeos, qui ſententiam improbam doceret emendate reddere. Tertio, videndum eſſe, qualis ſit perſona, cui ſermonem tribuam. Non enim illic facio Theologum concionantem, ſed pueros aut bellos homunculos inter ſe nugan-*

nugantes. Quod ſi nolint, mihi ſuffragari perſonæ qualitatem, mihi igitur imputent, quod illic Auguſtinus (opinor) quidam contemnit Honeſtum Stoicorum, & præfert Sectam Epicureorũ, quod ſummum bonum poſuerunt in voluptate: mihi imputent, quod illic miles quidam inter multa, quæ militariter loquitur, ait ſe velle quærere ſacerdotem, cui quam minimum ſit bonæ mentis. Hæc ſi mihi abſurde tribuerentur, quur in cæteris non debet reſpici perſonæ qualitas? Niſi forte, ſi Turcam loquentem facerem, mihi imputandum putent quicquid ille dixerit.

Nunc de locis pauca. In primo loco (puto) quidam ſedecim annorum, ait ſe cõfiteri peccata duntaxat certo mortalia, aut vehementer ſuſpecta: Lutherus docet non eſſe neceſſe confiteri peccata mortalia omnia, ſed tantum manifeſta. Proinde ſermo pueri multum diſſonat à dogmate Lutheri. Deinde puer rogatus, an ipſi ſufficiat confiteri Chriſto, reſpondet, ſatis futurum animo ſuo, ſi idẽ viſum fuiſſet Eccleſiæ proceribus. Ex hoc colligũt, me affirmare, hanc

re, hanc Confeſſionẽ, qua nunc utimur, non eſſe inſtitutam ab ipſo Chriſto. Et iſtorum collectio poſſet eſſet probabilis, ſi Chriſtus non eſſet unus primatum Eccleſiæ, quum ſit princeps paſtorum. Ergo qui proceres Eccleſiæ dicit, non excludit Chriſtum, ſed complectitur & illum cum Apoſtolis & Apoſtolorum ſucceſſoribus. Iam ut ex ſuperfluo demus, hoc dictũ de puris hominibus Pontificibus, an puero non eſt ſatis, quod in confitendo ſequitur auctoritatem illorum, etiamſi non habeat certum, an Pontifices hoc potuerint inſtituere de ſuo, an tradiderint ex inſtitutione Chriſti, quum illi ſit animus parere, quocumque modo tradiderint? Mihi nondum ad plenum conſtat, quod Eccleſia definierit, hanc Confeſſionem, ut nunc ſit, eſſe ex inſtitutione Chriſti. Sunt enim multa argumenta mihi inſolubilia, quæ ſuadent contrarium. Et tamen hunc animi mei ſenſum ubique ſubmitto iudicio Eccleſiæ, libenter ſequuturus, ubi claram illius vocem audiero. Quod ſi maxime hoc expreſſiſſet Bulla, & ego vel neſcirem, vel non meminiſſem,

miniſſem, ſufficeret interim obſequi auctoritati Eccleſiæ, cum animo parendi, ſi etiam illud conſtaret. Non ſequitur, hæc Confeſſio eſt ex inſtitutione hominum, ergo non eſt ex Traditione Chriſti. Et tamen quod confitemur ſemel in anno, quod tempore Paſchæ, quod tali aut tali ſacerdoti idoneo, certum eſt eſſe ex conſtitutione Pontificum.

Non fit ibi mentio de Ieiunio, quod nobis per Euangeliũ & Apoſtolicas literas commendatum eſt, ſed de delectu ciborum, quem contemnit Euangelium, & ſæpe damnant Paulinæ litteræ: præſertim ſuperſtitioſum. Nec illic quiſquam dicit hoc quod docet Lutherus, conſtitutiones Pontificum non obligare nos, niſi acceſſerit contemptus: imo concedit Põtificem hoc poſſe: tantum quærit, an hic fuerit animus Pontificis, obligare ex æquo omnes ad carnium abſtinentiam, ſub pœna gehennæ, niſi adſit perverſus animus. Et qui hoc dicit, ait ſe non aliter odiſſe piſces, quam angues.

Si omnis conſtitutio Epiſcoporum obligat ad pœnam gehennæ, dura eſt conditio Chriſtianorum. Si quædam obligant,

gant, quædam non obligant, nemo melius declarabit mentem ſuam, quã ipſe Pontifex. Veluti ſi Pontifex ſtatueret, ut ſacerdotes incederent cincti, an hoc animo ſtatueret, ut, ſi quis ob dolorem renum deponeret cingulum, eſſet obnoxius gehennæ. Itidem, ſi quis cum ægrotante uxore veſceretur carnibus, quo lubentius illa comedat, an Pontifex velit illum obnoxium eſſe gehennæ. Hoc tantum ibi quæritur, neque quicquam aſſeveratur.

Nec illic nec alibi damno Indulgentias, quamquam hactenus plus ſatis indultum eſt eis, tantum quidam ridet congerronem ſuum, qui quum alias eſſet nugaciſſimus nugator, tamen præſidio Bullæ putabat ſe poſſe pervenire in cœlum. Hoc ideo non arbitror hæreticum eſſe, ut exiſtimem, nihil eſſe ſanctius, quam admonere populum, ne Bullis confidant, niſi ſtudeant mutare vitam & pravos affectus.

Hæc ad rumorem delatum. ubi certiora cognoro, reſpondebo accuratius. Nunc vide, an ferendus ſit is, qui lymphatus odio fratris, in conviviis & con-

cionibus vocat Eraſmum hæreticum ex huiuſmodi lemmatis.

Eraſmus Roterodamus ......
.... S. P.

AGunt hic duo illi Hollandi qui te adierunt, ſed uterque zonam perdidit. Minor mire ambiebat eſſe famulus. Nam meorum alter inviſerat ſuam Burgundiam. Sed rediit. Expecto reditum Bebellii ex Anglia, qui niſi adfert certa, conſilium eſt unum è meis in Angliam amandare. In literis hoc aberat, quod expectabam maxime; ut certum vigilans audirem te eſſe Canonicum. Tanta enim vulturum turba facit, ut non vacem omni ſollicitudine. Cum Aleandro per litteras expoſtularam de libello Iulii Cæſaris. Is, quo ſe liberet ſtolidiſſimi facinoris invidia, excuſat ſe literis accurate ſcriptis, ſed utitur lemmatibus multo frigidiſſimis. Exemplar ad te mitto. Vt video, tibi propemodum perſuaſit: at ego, qui è domeſtico convictu, ac lectuli quoque contubernio, totum intus & in cute novi,

tam

tam ſcio eſſe ovum illius, quam ſcio me vivere. Sed huic tempori ſerviendum. Pro verbis dabuntur verba. Accitus eſt in aulam Alfonſus Verveſius monachus, qui ſcripſit ad me ſeptem collationes, ut multa paucis dicam, valde monachales. Eas aiunt iam excudi Lutetiæ. Ipſe ſcripſit ad me ex aula amice, ſed (quod eſt monachorum proprium) non abſque minis. Epiſcopus Auguſtenſis promiſit ſe per proprium nuncium ſcripturum, quid agatur in Synodo. Non dubito, quin Aleander futurus ſit ſui ſimilis per omnem occaſionem. Ioannes Campenſis agit motoriam fabulam. Nunc Norenbergæ excudit opus, neſcio quod. Ioannes Danus offendit Epiſcopum Culmenſem ob iactatam epiſtolam meam. De Collegio, non ſine cauſa ſollicitus eſt P. Ægidius. Sed in admittendo Reſcio cum uxore, dormitatum eſt. Principiis obſtandum erat. Hic quotquot callent bonas literas, amant Euangelium. Alioqui non deeſſem officio meo. Bene vale. III. die Maii CIↃIↃXXXII. *Adhuc ædifico ſepulchro proximus. Tu fac ut litem abſolvas.*

ſolvas. Fortaſſis Aleander nihil tibi profuit in cauſa tua. Et τεχνῶν δεινῶν δεινὸς artifex. Ignoſce, non relegi. Saluta D. Iodocum præſidem, & Reſcium. Expoſtulat mecum Reſendus ob editum carmen. Atqui putabam hominem eſſe liberum. Alioqui nunquã eram editurus. Demiror autem, quare me hoc neſcire volueris. Rurſum vale, ὦ φιλτάτη μοι κεφαλή.

Eraſmus Roterodamus ornatiſſimo Viro D. Ioanni Cholero, Præpoſito Curienſi S. P.

NEc ex tuis, nec ex aliorum literis hactenus ſcire potui an faſciculus ille, qui continebat epiſtolas ad Ioannem Baumgartnerum, ad filium illius, ad Antonium Fuggerum, ad Anſelmum, & Viglium, & alios nonnullos, ſit redditus. Magna autem in hiſce rebus perfidia. Nuper Baſileæ Monachus quidam ſeptuagenarius duxit uxorem monacham, & paulo poſt famulam fecit. In civitate quadam, Zorſt opinor dicitur, æqualis Argentorato, ditionis

tionis Ducis Iuliacenſis, Lambertus Campeſter, qui olim Lutetiæ edidit Colloquia mea velut à me emendata, perſuaſo typographo rem eſſe vendibilẽ, & ſub nomine meo præfatus, & admixtis per totum opus miris emblematibus, quibus me ipſum accuſabam, omnia plena ſcurrilis cuiuſdam ſtoliditatis; quo peracto fugit Lugdunum; & ſimulans ſe ſummum Eraſmi amicum, reperit patronum, cui mox ſuffuratus trecentos coronatos fugit, & in fuga deprehenſus eſt inter aliquot puellas, ſuffigendus in crucem, niſi ſacra cuculla Dominici ſervaſſet eum: Is, inquam, multis aliis flagitiis ac ſceleribus deſignatis, tandem in ea civitate excuſſa cuculla docet Euangelium; hoc eſt, meras ſeditiones. Dux petiit, ut hominem eiicerent. Reſponderunt, ſe non poſſe carere ſuo eccleſiaſta. Et iſta peſtis ſerpit indies: Ac minimum abfuit, quin in Angliam irrumperent, hoc eſt, tyrannidem occuparent. Baſileæ in locum Oecolampadii ſurrogatus eſt Myconius, homo ineptus, & quondam ludimagiſter frigidus. Demiror, quid ſpe-

 rent,

rent, aut quid ſibi proponant magiſtratus. Ego nihil video, niſi funeſtum exitum. Moliuntur manifeſtam ἀναρχίαν, ut improbis liceat, quod libet. Principes tandem cogentur extremis uti remediis. Sed opinor Morum meum impetraſſe ab humaniſſimo Rege, ut graviſſimo Cancellarii munere exoneraretur. Lutherani iactant illum vere depoſitum, & ſuffectum illi quendam nobilem, qui ſtatim quadraginta Euangelicos liberarit à carcere, quo Morus eos detruſerat. Habent ſuos veredarios, per quos nihil non explorant. Sperabam illos, clade Lutetiana doctos, revocaturos ſeſe ad ſtatum aliquem tolerabilem. Sed moliuntur duriora prioribus. Baſilea renovarunt ſuas conſtitutiones. negant ſe quenquam velle cogere. ſed ſi quis alibi acceperit Euchariſtiam, mulctabitur libra: ſi iterum, duabus: ſi tertio, quatuor: ſi quarto, exilio. & hoc non eſt cogere.

Quid Luſcinio acciderit, neſcio, ſed nuper apud Cartuſianos in convivio dixit, Eraſmum eſſe nebulonem, & omnes qui legunt ipſius libros fieri nebulones.

lones. Inſtigatus eſt, ut opinor, à Pelargo Dominicano, qui multis beneficiis à me affectus, quum dare deſiiſſem deguſtato hominis ingenio, tentavit mecum agere iniuriarum, quod in epiſtola quadam Floridarum ad Morum inessent hæc verba: Hunc tumultum nobis excitarunt duo monachi, quorum alter concionabatur apud ſummam Eccleſiam, alter apud Dominicanos. Et illi quidem fugerunt, nos autem malo ferimur. *&c. Quum omnes deterrerent ab agendo, ſupplex petiit eleemoſynam, & dedi.*

Si ſaccharum vobis petitur è Francfordia, iam illius mihi providi. Sed eſt quale ſolet mitti in Germaniam.

De famulo ne ſis anxius, niſi forte obtigerit idoneus. Nam Gallum habeo fidelem, & alterum æque fidelem amandavi in Angliam, in Novembri rediturum. Sed neuter bene ſcit Germanice. Polyphemus, quum iſthinc diſcederet, noluit quenquam ſcire, quo iret. Ivit autem recta ad Lutherum & Melanchthonem, ac literis commendatitiis onuſtus, venit ad Ioannem Saxoniæ

xoniæ Ducem, fingens ſe eſſe famulum & intimum amicum Eraſmi. Magnifice tractatus eſt aliquot menſes. Tandem abeunti Dux dedit elegantem equum & aureos quadraginta. Inde Coloniam. Illic apud Tielmannum ſummum amicum meum potavit aliquot menſes. Poſt huc venit futurus cuſtos domus meæ. Ego extruſi illum in Legationem ad Ratiſbonam. Illic bibit ſex hebdomadas, & extorſit multum pecuniarum. Ratiſbona rediens obiter inviſit ipſum Auguſtenſem. Ab eo extorſit equum & coronatum. Decreverat cum ſuo claudo equo commorari in meis ædibus. Equum excluſi, ipſum exceptum decem ferme dies dimiſi non admodum volentem. Voluit adire Angliam. Diſſuaſi. Deinde Poloniam. Ita rediit Coloniam, unde deceſſit cum peſſima gratia Tielmanni hoſpitis, qui dicit multa fœda illic de eo ſpargi. Venit Francfordiam cum literis meis, petiturus Poloniam. At ego curaram, ut literæ committerentur negotiatori. Hoc ubi videt Polyphemus, rediit in Heſſiam, & petiit commendationem Can-

cellarii

cellarii Ducis, qui ſyncerisſime me amat. Res illi nebuloni rediit ad incitas, nec dubito, quin brevi ſit habiturus miſerum exitum.

Non dubito, quin Conradus Hereſbachius fuerit apud te, per quem ſcripſi paucis. Is per quem promiſeram ſcripturum fuſius, mutato conſilio repetiit Flandriam: Iuvenis doctus ac veri ſtudioſus; ſed vereor, ne ſectarum contagio infectus. Hoc iſti agunt, ut literæ cum ſecta aut ſtent aut cadant. Baſileæ inſtaurant Academiam ſcilicet.

Gumpenbergius mihi videtur homo ſedulus ac ſimplex. Suſpicor eſſe negotiũ, de quo mihi ſcripſit Card. Caietanus, ut pauca quædam in ſcriptis meis explicarem. Reſpondi, me hoc agere, & ſi quæ oſtendat vera errata, me non defuturũ officio hominis Chriſtiani. Eſt quidam mirificus artifex ſcelerum, qui molitur Eraſmo exitium: & tamen ſe ſimulat ſummum amicum. Et ſi quem ad Gumpenbergium mitterem: quid tum poſtea? Si tibi communicavit arcana, per te ſcire poſſum: res eſt non magni impendii. Fautores pii moliuntur

tur vindictam. Nam Sepulveda fatetur in ſuis ad me literis, ſe per illos fuiſſe compulſum addere quædam libello ſuo atrociora, quam vellet. Moliantur quæ velint, non tamen efficient, ut me ſectis adiungam. Scripſi libere; an hic nuncius certus ſit, neſcio. Vale. v. die Octobris, clↄ Iↄ xxxii.

Eraſmus Rot. tuus ex animo.

Eraſmus Roterodamus, eruditiſſimo Viro Quirino Taleſio, inclytæ civitatis Harlemenſis Penſionario, S. P.

QVod bonis avibus uxorem nactus ex animi ſententia, mi Quirine, mirandum in modum gaudeo: qui mihi hoc nomine videre felicior, quod, iuxta Poëtam Epigrãmaticum, quod es, eſſe velis. Precor autem, ut quemadmodum hic Iunonem habuiſti propitiam, ita faveat & Ilithya. Quod viduam duxiſti, non eſt, quod te pœniteat. Id malunt, qui uxorem ad uſum rei domeſticæ ducunt potius, quam ad voluptatem. Et qui equos ad uſum quærunt,

quærunt, malunt domitos, quam indomitos. Quod ſi illa genuit priori marito, tu magni mali metu liberatus es, ne ſterilem duxeris. Morus mihi ſæpenumero narrare ſolet, ſe, ſi centum uxores eſſet ducturus, nullam ducturum eſſe virginem; nunc habet vetulam nimium vivacem; quæ ſi migraſſet, potuiſſet ille opulentiſſimæ clariſſimæque fœminæ maritus eſſe. Hoc incommodi eſt, quod Epiſcopus nunquam eſſe poteris, niſi prius fias Monachus. Nactus & Levinus meus uxorem, verum ut neglectis amicorum monitis, ita parum feliciter. Res calide peracta eſt magis, quam callide. Noſter Hilarius Lugduno migravit cum uxore ſua, ſed nondum liquet quo. Quidam aiunt in Italiam. Non refert, ubicunque erit, Hilarius erit. Pro munuſculo tuæ coniugis gratiam habeo maximam; libenter relaturus, ſi detur occaſio. Scripſiſti noctu, reclamante uxore. Hic riſum non tenui. At Montioius, omnibus pediſſequis male precantibus, ſolet poſt medium noctis venire ad lectum. Saltem ibi guſtaſti ſervitutem, ſed illa ius ſuum

merito poſtulat. Quod adhuc ſpiras Galliam amore ſtudiorum, ubi ſic pupugeris τὴν σωώοικὴν σου, *ut illi turgeſcant ilia, facile impetrabis à Magiſtratu, ut menſes aliquot agas Aurelii. Quod ſi Magiſtratus ille haberet aliquid negocii, eadem opera ſtudiis & illis ſervieris. Verſor nunc in moleſtiſſimo piſtrino Proverbiorum, quæ denuo excuduntur. Apophthegmatum opus auximus duobus libris. Auximus & declarationes noſtras. Colloquia rurſus efflagitantur, opus ut mihi vehementer invidioſum, ita typographis bene lucroſum. Hieronymus excuditur Lutetiæ, vix credendis vigiliis à me recognitus. Itaque non vacarat accuratius ſcribere, quibus tunc volebas. Nonnihil etiam metuo captantis notam: verum eam notam tu dilues, qui huc perpuleris. Scis opinor Leum eſſe factum Archiepiſcopum Eboracenſem. Morum magnis precibus à Rege impetraſſe, ut Cancellarii munus liceret deponere. Fortaſſe metuebat invidiam repudii, quod ſemper diſſuaſit. Cantuarienſis conceſſit in fata menſe Auguſto, ubi mihi periit vere ſacra anchora.*

chora. Aleander gemina mitra inſignitus. Nam Brunduſinus & Oretinus eſt. Apud Cæſarem agit legatum Anglicum. Amici mei decreſcunt; inimici creſcunt. Scripſi, quibus volebas. Tu improbitatem excuſa; ego excuſabo cætera. Tibi cum dulciſſima coniuge, parentibus ac ſororibus precor omnia læta. Datum Friburgi prid. Kalend. Non. cIↃ IↃ XXXII. *Salutat te Gilbertus meus. Nam Iacobum obtruſi Sapientiæ. Hic cum nova famula orſus fuerat miram comœdiam. Si diutius potuiſſet* οἰκονομεῖν *cum illa, feciſſet vacua dolia, ſcrinia, denique totam domum. Recepta eſt Margareta furax, rapax, bibax, mendax, loquax.*

Eraſmus Roterodamus ornatiſſimo Viro D. Petro Vulcanio, inclytæ Reipub. Brugenſi à penſionibus S.

P*Ro iſto tuo candore verius, quam iudicio de me, mi Vulcani, gratiam habeo plurimam; nec minorem, quod meas ærumnas amica conſolatione miti-*

ne mitigare ſtudes. Sic eſt ut ſcribis, hoc ſeculum prodigioſe ingratum eſt. In altero quærenda merces. Amicorum alii moriuntur, alii mutant animum. Chriſtus ſe ipſum abnegare non poteſt. Iſtam fortunam tibi gratulor, nec minus iſti Reipub. quæ ſibi virum tot dotibus inſtructum atque ornatum aſciverit. Nam profiteor me civitati veſtræ plurimum debere. Carolus Blontus à tuo diſceſſu mutavit ſtylum, ἀλλ' οὐκ εἰς τὸ βέλτιον. *Aberat enim* ὁ Θηκτής. *Sapiunt Brugenſes, qui tibi compedes iniicere cupiunt, utinam gratas & aureas. Precarer Vulcanio Venerem, ni me terreret Martis omen. Sed extra iocum, ubi contigerit te digna, quod opinor iam eſſe factum, non gravabimur epithalamium canere: nec eſt quod tu de præmio cogites. Non ſum Simonides, præſertim erga doctos & candidos amicos. Leonardum Caſimbrotum ipſius cauſſa ſemper amavi plurimum, idque me feciſſe mutuo credo. Quare per Quirinum meum nihil ſcripſerit, demiror. Vir eſt multis virtutibus perpolitus. Cupio ſcire, an fortuna meritis ipſius reſpon-*

reſpondeat. Bene vale. Friburgi, Octava Paſcha, Anno cIɔ Iɔ xxxiii.

Eraſmus Rot. mea manu ex tempore.

Eraſmus Roterodamus D. Conrado Goclenio S.

QVo modo te ſaluto? ὕπον ἢ βασιλέα? *Terret me omen exuſti templi Antuerpiæ, ſi verus huc rumor advolavit. Ioannes Dãtiſcus Epiſcopus ſcribit, oppidum, cuius erat dominus, & ubi habebat arcem, ſic conflagraſſe, ut præter rudera & mœnia nihil ſuperſit. Antea conflagravit Culmum* μητρόπολις *illius. Narrantur diverſis locis diverſa ac prodigioſa incendia. Hoc quid ſibi velit, neſcio, niſi quod, quemadmodum olim Africa, ita nunc Euangelium hoc quotidie adfert aliquid novi. Ioannes Campenſis iam, ut opinor, reliquit Poloniam, per ambages viſurus Venetiam, ut colloquatur cum Iudæo quodã, cuius copiam illi promiſit Aleander, qui nunc Venetiæ plane vivit Epicureum, non ſine dignitate tamen. Campenſis mentionem*

nem feci in proximis ad Dantiſcum literis honorificam. Eo nomine mihi gratias agit ingentes, non diſſimulans ſe ſuſpicatum me implacabili in illum odio teneri, quod toto quinquennio nunquã iuſſerim illum ſalvere. Hic riſi ſatis, quum de odio in illũ ne ſomniarim quidem unquam. Sentio Pariſiis eſſe ſodalitium Germanorum, cui præſidet Carinus, declamans quam atrocia commiſſa mihi condonarit ob Chriſtum. Eſt illic Guinterius Andernacus, è cuius literis intelligo Paſchaſium frequenter ad ipſum ſcribere. Tibi prudenti non eſt opus monitore. Obruent te tandem, ſi frequenter ad illos ſcripſeris.

Melanchthon vocatus eſt in Poloniã. Id ad me ſcripſit Epiſcopus Plocenſis, qui eum vocavit. Et ipſe Melanchthon in Commentario Epiſtola ad Romanos, & in privatis ad me literis, ſatis declarat ſe ſuorum pigere. Sub finem menſis Septembris accepi literas Delfi, menſe Maio ſcriptas in Hiſpania, una cum literis Ioannis Vergara. Vterque promittunt pecuniam ab Archiepiſcopo Toletano. Neuter tamen ſummam exprimit.

mit. Ad me ne umbra quidem pecuniæ pervenit. Quirino famulo, quum iſthic eſſet, nihil dixit Delfus, nec per eum ſcripſit verbum. Imo ablegavit, pollicitus ſe per proprium famulum miſſurum litteras ad te. Hic ſuccurrit illud è tragœdia, πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων. *Quæ per Levinum ſcripſi, puto tibi bona fide eſſe reddita. Redeundi propoſitum non depoſui. Qui rumor ſparſus eſt, ſecus quam volebam. Facile ſentiuntur animi quorundam. Doleo Collegium iſtud tam cito frigeſcere, & periturum video, niſi Præſidis & Exequutorum cura vigilet, ut Profeſſorum adſit diligentia. Campenſis abeſt. Tu litigas, quamquam celebs. Reſcius varias perſonas ſuſtinet. Hæc ſcripſi per Viglium, qui mihi apud te prolixæ epiſtolæ inſtar erit. Vale Friburgi* VII. *die Novembris* CIↃ IↃ XXXIII.

Eraſmus

Eraſmus Roterodamus ornatiſſimo viro Domino Ioanni Cholero, Præpoſito Curienſi, S. P.

DVas eodem die & per eundem abs te epiſtolas accepi, quarum altera ſcripta eſt decimo Ianuarii, altera Kalendis Februarii. Ad utramque reſpondeo, & paucis & aliena manu, nam dextram iam dudum totam occupat chiragra, ſic ut ne chartam aut calamum poſſim tenere manu. Quod ſcribis meam Concordiam Romæ Cardinalibus quibuſdam diſplicuiſſe, demiror ſiniſtra quorundam hominum iudicia. Sed, ut videtur, illis decretum eſt hoc publicum orbis malum ſuis remediis curare. Ego autem ſperabam auctoritate Synodi rem minoribus incommodis poſſe ſanari. Ad hoc meus libellus videbatur ſatis appoſitus. Quid Lutherus ſcripſerit in Miſſas, neſcio: nam audio illius libellum ante meum prodiiſſe: quod ſi contumelioſe tractat Miſſam, qui potuit ex meo libello ſumere anſam, quum

quum ille nullum articulum tractet aut diligentius aut reverentius, quam de Miſſa? Sed hæc fatalia ſunt, nec dubito quin Anti-Ciceronianus, de quo ſcribis, plurimum habeat veneni. Stunica periit, ſed illi ſucceſſurus videtur Sepulveda, Alberti Pii alumnus, & Stunicæ ſodalis, Hiſpanorum omnium glorioſiſſimus, cuius libellum in me opinor te vidiſſe, inſigniter ſtultum & cõtumelioſum. Itali quum inſaniunt, inſaniunt luculenter. Auguſtinus Eugubinus reſpondet Epiſtolæ meæ, ſed furioſe & indocte. Equidem putabam, me cum homine philoſopho rem habere. Nauſeam unico tantum colloquio & aliquot epiſtolis novi. Is de offenſis Romanis meaConcordia pertulit in aulam Ferdinandi, ut coniicio ex epiſtola Ioannis Fabri, Epiſcopi Viennenſis. Demiror autem, quæ negotia commiſerit illi Cardinalis Tridentinus, quum, quantum ego poſſum ex libris & epiſtolis ipſius cognoſcere, non admodum præcellat ſapientia. Nam priuſquam vocaretur ad aulam regiam, per literas à me petiit, ut aliquod opus dicarem Cardinali,

dinali, & in præfatione teſtarer, neminem eſſe, cui negotia ardua rectius committerentur. Videtur tamen noſtri ſtudioſus. Video res Principum ac Regum ſuppuratas, ſi vera narrant de Comite Mirandulano cum liberis in Italia necato, de arce Mediolanenſi Gallorum inſidiis impetita, de Vayvoda contra fœdus multa moliente, de claſſe Turcarum à Venetorum triremibus per ignorantiam male vexata, præter ea, quæ literis tu tuis commemoras. Lutetiæ terribili edicto propoſito ſævitur in Lutheranos, aliquot in carcerem coniectis, nonnullis metu profugis, quorum de numero quidam ſuſpicantur eſſe filium Copi, qui nunc agit Baſileæ, quum eſſet Rector Academiæ Pariſienſis. Hoc an verum ſit, neſcio; ſed Baſileæ eſſe certum eſt, nam ad Berum ſcripſit è Baſilea. Bedda cum collegis ſuis revocatus eſt, ac triumphat ſerio. Ante menſes aliquot hic rumor fuit, aliquot certas lucubrationes meas Pariſiis fuiſſe vetitas diſtrahi auctoritate cum Theologorum, tum Senatus: ſed hoc mihi non fit veriſimile, neque quiſ-

quam

quam amicorum tale quiddam ad me perſcripſit. Regnum Franciſcanorum floret ſub hoc Cæſare. De me quid ſit futurum, Dominus viderit; nihil enim nunc curæ eſt, niſi ut ſynceram conſcientiam præſtem Chriſto, brevi hinc migraturus. Romæ eſt quidam Franciſcanus, nomine Nic. Herborn, ampliſſimæ ditionis, quippe commiſſarius Ciſmontanus. Is Antuerpiæ emiſit librum Sermonum Quadrageſimalium, quaſi eos habuerit apud populū, quum ſcribat Latine, nec in his quicquam ſit populare, tantum autem ineptiarum, ut nullus populus laturus fuerit talia deblaterantem. In eo libro nulla mica eſt nec ingenii, nec facundiæ, nec ullius eruditionis, ac ne piæ quidem mentis ullum veſtigium. Videtur in hoc tantum ea coacervaſſe, ut ſub religioſo titulo haberet occaſionem effundendi ſua venena. Ex officina miſerunt ad me tres pagellas, in ſpecimen guſtumque magnifici operis. In una, præter alia convicia, hæc ſcribit: Lutherus magnam Eccleſiæ partem ad ſe traxit; nonnullam Zuinglius & Oecolam-

colampadius; maximam Eraſmus. *Et addit*, bonum eſſet, ſi natus non fuiſſet homo ille. *In altera vocat Lutherũ, Zuinglium & Oecolampadium, milites Pilati, qui crucifixerunt Chriſtum, me illis annumerans; addens, me eodem ſpiritu, eodemque conſilio ſcripſiſſe, quo ſcripſerunt illi; nihil intereſſe, niſi quod ego iocer, illi rem ſerio agant. Adiicit dictum de Monachorum dictis melioribus*, me poſuiſſe ova, Lutherum & cæteros excluſiſſe pullos. *Nec dubito, quin totum opus eiuſmodi floſculis reſperſum ſit. Scribunt amici ſynceriores, hoc genus animantium nihil non poſſe in aula Cæſaris. Maria nihil aliud eſt, quam alumna noſtra patria. Montegnius, qui plurimum valet, totus eſt à Franciſcanis. Card. Leodienſ. anceps eſt amicus; acerrimus inimicus, ſi quid offendatur. Archiepiſcopus Panormitanus* χρηστολόγος *eſt, præterea nihil. Quod ſi tumultus oriantur in Germania, ego hic pulchre ſedeo inter ſacrum & ſaxum. Sed de me non admodum ſum ſollicitus, ego enim iam propemodum in portu navigo. Si licebit iſthic*

commo-

commodum commorari, etiam mutata religione, non ſuaſerim migrationem. De Fuggero ex animo doleo, quod ipſe ſibi plus nocet, quam fortuna aut inimici. Debebat animum erigere in hac rerum tempeſtate, ſpe fortunæ melioris. Equidem libens adhortarer hominem, ſed quum non novi morbi circumſtantias, periculum eſſet, ne, ut imperitus chirurgus, vulnus ſiniſtra curatione magis exacerbarem. Rogas, ut per hunc nuncium reſcribam: verum qui duas epiſtolas reddiderit, fatebatur ſe non eas accepiſſe Auguſtæ, ſed alicubi in propinquo. Puto in hoc oppido. Ex Anglia nihil omnino affertur novi: ne ex Brabantia quidem, niſi quod rumor eſt nimis verus, ſummum ibi templum magna ex parte conflagraſſe. Si quid hiſce nundinis novarum rerum afferetur, faciam te participem. De valetudine mea utinam poſſem lætiora ſcribere, adeo crebro me repetit hæc ſive podagra, ſive chiragra, ſive panagra, omnes tentans artus, & aliunde alio migrans: ubi ſatis priorem locum excarnificavit, dolor intolerabilis durat fere quatriduum;

duum; deinde tumore oborto, ſit aliquantum mitior; ſed more ducum, qui multas arces occupant, relicto præſidio occupat aliud membrũ; ibi de integro ſæviens, rurſus inde in aliud leviſſima occaſione vel redit vel incrudeſcit. Ne levem quidem contactum patitur, ut dicas anagyrim eſſe, quam Græcorum proverbia vetant moveri. Vereor autem, ne tam crebris cruciatibus hoc ſenile corpuſculum, ac tot malis tortum, non diu ſufficiat. Quirinus meus, de quo quæris, hic vivit, auditor Zaſii, pulchre veſtitus pecuniis Britannicis: habet ſuos conſuſurrones: de quo alias per otium plura, quæ partim ridebis. Hæc ad primam tuam epiſtolam, Kalend. Febr. ſcriptam.

Venio ad alteram prius ſcriptam, ſed eodẽ die redditam. In literis ad Baumgartnerum nullam facio mentionem epiſtolæ, qua illius laudes prædico, tamen mitto librum De præparatione ad mortem. Civilius enim arbitror, ut ſe laudatũ ex te cognoſcat potius, quam ex me. Quoniam autem ſignificas te languere deſiderio eius libri, ſtatim aman-

amandavi hunc puerum meum ſuapte ſponte propenſum ad iter, ne tu deſiderio moriaris. Tantum vereor, ne dicas tibi pro theſauro repertos carbones. Novi Baumgartneri benignitatē ſemper paratam: tamen curabis, ne huic puero præter literas aut ſimilia aliquid committatur; niſi forte velit uno aureolo augere viaticum. Nam quemadmodum apud me non diu fuit, ita non videtur diu manſurus. Si Epiſcopus adeſt Auguſtæ, cura ut recipiat ea, quæ per hunc mitto; ſi iam conceſſit Dilingam, iube puero, ut illac faciat iter rediens; ſi obambulat per varias arces, tu recipe à puero omnia, & cura ut primo quoque tempore ad eum perferantur. Idem ſi forte Baumgartner abeſt longius, non eſt opus, ut eum ſequatur puer, ſed per Chriſtophorum Geringum famulum illius ad eum perferantur. Multi negant hoc malum eſſe podagrã, ſed ſui generis eſſe morbum, quem vulgo Souch *appellant. Eo dicuntur multi hic laborare. Doleo tibi mecum tam multa mala eſſe communia. Verum ſic eſt, non minima felicitatis pars homini*

fidus & aptus famulus. Fatale eſt, mundus impletur ſceleratis hominibus ſub Euangelii titulo: Et ego præter hunc duos famulos receperam, ſed mature me ab illis abſolvi. Curabis, ne libellus iſthic excudatur, ne ea res fraudi ſit Frobenio. Spero fore, ut hic puer mihi læta referat de tua valetudine. Amicos, ſi qui iſthic reſidant, meo nomine ſaluta. Si dextra manus fuerit reddita, ſcribam ad te copioſius. Vale. Datum Friburgi Briſgoiæ XIX. *die Februarii, Anno à Chriſto nato* cIↄIↄ XXXIV.

Eraſmus Rot. tuus voce propria, manu aliena.

Eraſmus Roterodamus eruditiſſimo Viro Cornelio Grapheo S. P.

D*Amianus exhilarat me, nuncians te & animo & corpore melius habere, atque etiam fortunam eſſe commodiorem. Me diſcruciat novum malum podagra, ſeu panagra verius. Adeo pertentat omnes artus, aliunde alio migrans, ut vix unquam detur reſpirare. Negant eſſe podagram, ſed ſui generis*

neris eſſe malum, quo nunc hic laborẽt complures. Vulgo Souch *appellant. Tot cruciatibus, tot modis fractum ſenile corpuſculum non poterit diu eſſe par. Maxime opus eſſet aliquo fideli famulo noſtrate. nam Germani, ſicut poëta,* Εὔθυνον γλύος. *Mallem provectiorem, quam adoleſcentem: eruditionem nihil moror, modo ſciat Latine, & ſcribat utcunq; dein nulli morbo ſit obnoxius, ſcabiei aut comitiali. Non ſuperſtitioſum ferre poſſum: addictos ſectis non fero. Dabitur ſalarium quantum tu praſcripſeris, viginti aut viginti quatuor floreni Carolei in ſingulos annos. Pro veſtitu hinc ut ex liberalitate ſpontanea aliquid accedat, in ipſo ſitum erit. Quod ſi mihi aliquid acciderit humanitus, efficiam, ut non male collocarit officia ſua. Veniat ſumtu meo, &, ſi illi forſitan diſplicebunt omnia, remittetur ſumtu meo. Hac de re poteris communicare cum Scheto. Damianus videtur recuſato officio, quod Rex offert, ad nos reverſurus. Spero illum prudenti uſurum conſilio. Tu cura valetudinem tuam, cui cum uxo-*

re & liberis precor omnia læta. Datum Friburgi III. *Id. Martias, Anno à Virginis partu* cIↄ Iↄ xxxiv.

Eraſmus Roterodamus clariſſimo Iuveni Damiano à Goës Luſitano S. P.

PRandenti oblatæ ſunt tuæ litteræ, vir amiciſſime. Mox à prandio ſcripſi præter ſolitum, properante nuncio. Quod tam magnifica reliqueris, precor, ut ſit fælix fauſtumque. Ego totus ſum tuus. Valetudo eſt afflicta, cui ſervire cogor. Tradam tibi partem domus ſatis elegantem ac ſemotam, ubi vivas vitam Anachoreticam. Quod ſi mea non placebit, Comites à Renneborg fecerunt partem domus vacuam, in qua prius habitavi. Habebis Eraſmum paratum ad omnia. De veſtibus non magni refert, iſthic noves an hic. Cætera coram. Vale vir amiciſſime. Friburgi xi. *die April.* cIↄ Iↄ xxxiv. *Bibemus de poculo tuo, quod perendie advehetur.*

Quandocunque venies, invenies paratum locum. Opinor, te nolle alere equos.

equos. Stabulum habemus elegans, ſed occupatum. Etiam atque etiam vale.

Eraſmus Roterodamus nobili Viro D. Damiano à Goës Luſitano S. P.

DOleo tibi iſtud iter parum ex animi ſententia ſuccedere. Tua cauſa nihil non alacriter facturus eſt Eraſmus. Scio, quid tibi debeam. Si tuus Matthæus caret contagioſa ſcabie Gallica, à qua ego ſemper non ſecus atque à morte abhorrui, tota hæc domus illi ſerviet: ſin ſecus, nec illi expedierit hic eſſe, niſi haberet famulum propriũ. Melius fuerit, ut donec convaleſcat ſit apud chirurgum. Non ſinam illum egere pecunia. Vtcunque fuerit, dabitur opera ut bene curetur. Has duas epiſtolas ad me miſit Thomas Blaurerus, quẽ ſalutabis Conſtantiæ, ſi illuc appuleris. Eſt vir probus, & unus è ſenatu. Quod literæ diu hæſerunt in itinere, in cauſa fuit is, cui Melanchthon eas commiſit. Ad me venerunt XXII die Auguſti, quum tu quatriduo ante diſceſſiſſes.

novi. Botzemus accepit ſuam. Sed an Io. Comes primus & Alciatus acceperit ſuas, neſcio. Miror è Luſitania nihil venire reſponſi. Neſcio an expediat Lazarum grandævum magnaque auctoritatis onerare domeſticus profeſſionibus. Magis conveniret tibi iuvenis, qui te domi exerceret, tuaque ſcripta corrigeret. Debes honorare ſtudia, ut illa vicißim honorent te. In Italia turpe non eſt etiam canos audire publice profitentes. Si mihi capitalis eſſes inimicus, non potes quicquam facere inimicius, quam ſi ſchedas, quas uni tibi notavi, patiaris excudi. Quare cura ne fiat, magno mei nominis dedecore. Petro Bembo ſalutem plurimam: cui profecto te charum eſſe gaudeo. A Natali Domini graviſſime decumbo, nec per cœli inclementiam poſſum reſpirare. Hæc ægre ſcripſi in lecto ſemivivus. Fiburgi XI. *die Ianuarii.*

Eraſmus Roterodamus doctiſſimo ac ornatiſſimo patri D. Petro Curſio, Rhetori in Academia Romana clariſſimo, amico ſingulari, S. P.

CVm Reverendiſſimus in Chriſto pater & dominus, D. Matthæus, tt. S. Angeli Cardinalis, Roma in Germaniam revertiſſet, nihil mihi prius fuit, quã ut ex ſuis familiaribus, inter quos nonnulli ſunt, quibuſ-cum trecentos ſalis modios, ut eſt in proverbio, conſumpſi, intelligerem, quid nam bonæ ſpei de componendis diſſidiis, & reſarcienda concordia Chriſtiana afferrent: eamque ob cauſam ad quærendum præſtantiſſimum mihique chariſſimum illius aulæ principem virum literas è veſtigio dedi, ut mihi hunc ſcrupulum eximeret: eram enim inter ſacrum & ſaxum, quod aiunt, dum ſpe ac metu huc illucque iactarer, conſtitutus; verebarque, ne cauſa publica in privatis affectibus omnino deſereretur. Qui cum primum epiſtolam aperuiſſet, & manum

num meam iam diu ſuis oculis familiarem agnoviſſet, ad Cardinalem ſtatim accurrit, nunciatque literas eſſe ab Eraſmo. Quo audito Cardinalis ſuaviter ſubridens, egregie, inquit, nobiſcum agitur, quod Eraſmus literis ſuis inviſat, nam annus mihi eſſe videtur, ex quo ne apicem quidem ab eo literarum conſpexi. Quid multis? recitari eas iuſſit: & ſub finem earum magna mea cum laude, quod de pacando religionis ſtatu ſollicitus eſſem, plane regia & tali principe digna verba in frequētiſſimo illius aula theatro protulit, nihil ſe uſquam habere, quod doctorum virorum proprium eſſe nolit; multaque alia de me adiunxit, quæ moleſtiæ cauſa prudens omitto. Sed unum tamen hoc præterire non poſſum, quod aureum poculum artificioſiſſime cœlatum, quod tum congerronibus ſuis forte oſtentabat, tranſmitti ad me, veluti μνημόσυνον *animi erga me ſui, voluerit, ut declararet gratam ſibi fuiſſe ſollicitudinem meam. Quo ego profecto ita fui ob Phidiacum plane artificium delectatus, ut profeſſus ſim inter doctiſſimos & ſcitiſſi-*

Q 5 *mos*

mos compotores meos, qui tum aderant, inter quos fuit D. Rhenanus, & Henricus Glareanus, hic poëticæ, quæ bibax eſſe ſolet, ille hiſtoriæ deditus, me non alio poculo vel pharmacum adverſus calculum, vel ad extinguendam ſitim liquorem ſumpturum eſſe. Nam operculum, quod paulo infra crepidinem Æſculapium tornatilem habebat, medicinæ propinandæ fabrefactum data opera, videbatur: Cyathus ipſe non mediocris capacitatis, σκιρτῶντας circum habebat Satyros, & in eorum medio Bacchum ebrioſulum, tanta (ita me Deus amet!) elegantia, ut iam Praxitelis opera mihi ſordere perfacile poſſint. Sed hæc præter rem. Perlectis literis meis, reſponderi mihi iuſſit, Paulum III. Pont. Max. ab ipſa ſtatim electione pollicitum eſſe ſibi, & Reverendiſſimo in Chriſto patri & Domino D. Bernardo Cardinali Tridentino, concilium ſe congregaturum, ut infinita malorum examina apud Germanos funditus extirpentur. Reliquum eſſe, ut ipſi homines, eruditos & cordatos paſſim in Germania cohortentur, ut Religioni

ferre

ferre ſuppetias velint. E quibus pluſquam monogrammũ ampliſſimus Præſul me primum nominare decrevit. Sed tamen committere non voluit, quin me de nonnullorum impudentia, de quibus Romæ intellexerat, admoneret, qui Theoninis dentibus famam meam arroderent & lacerarent. Idque eo conſilio fecit prudentiſſimus & hoc prope facto illuſtriſſimus princeps, ut labes mihi aſperſas prius abſtergerem, quam huic ſtudio me præpararem. Equidem non ignorabam Romæ eſſe, qui nomen meum ſugillarent; ſed tamen, qui mihi tam manifeſtam calumniam impingeret, quam à te fieri audiebam, hominem eſſe natum, ne nunc ſomniare quidem potui. Aiunt enim, te detorquere neſcio quam voculam impreſſorum incuria depravatam, ad meam ignominiam, adeoque fulmina quædam orationum ſcribere, & miſellum Eraſmum in ſacerrimis ſtudiis deſudantem ita traducere, ut nunc omnia fora, omnia templa, omnia compita, omnia convivia, nihil aliud crepent, quam ſacrilegum Eraſmum, & ſexcentis tauris Phalaridis

dignum. Quo audito mirari principio, deinde obſtupeſcere, poſtremo etiam obſtipeſcere cœpi, quid te induxerit, ut mihi non alia ratione, quam iniuria notus eſſe velis, nomen enim tuum alioqui nunquam audieram. Age, mi Petre, te oro obteſtorque per viſcera Chriſti, cogitemus, quãto in diſcrimine verſemur, quot hereſium diluvia, quot bellorum tumultus, quot diſſidiorum incendia Chriſtianum orbem inundent. Miſſas faciamus has tam inſignes calumnias, cuiuſmodi multas obiicere etiam diligentiſſimis & ſanctiſſimis Doctoribus poſſis. Nam, ut tandem ad rem veniamus, quid obſecro flagitii commiſi, quod Attalum *ceu* imbellem *notaverim, quem Hecataus in Dionyſium* ἀπόλεμον καὶ ἄμαχον *appellat. An mihi dependendum eſt, quod typographorum ignavia commiſit? At ſi non eram ego in Anticyram relegandus perpetuo, qui bellicoſiſſima omnium nationum Italia auferre hanc gloriam conarer; certe nominis mei oblitus eſſe viderî poſſem, ſi Latinorum Græcorumque hominum ſcripta omnia Italia laudibus*

bus ampliſſimis ſcatere non meminiſſem: præcipue vero his, quæ ad literarum & militiæ gloriam ſpectant. Verum adeo nullam in me ſuſpicionem inferendæ iniuriæ extare nunc, aut extitiſſe unquam, teſtis eſt mihi animus meus, cum haud recte meminerim, ubi de Attalis iſta ſcriptis meis prodiderim, neque eram id unquam animadverſurus, niſi amanuenſis meus recordatus fuiſſet, in Proverbio, Myconius calvus, *tale quippiam eſſe, ubi ſtatim deprehendi, formularios, quibus non ſatis familiare erat* Attalorum *nomen, ex eo* Italum *feciſſe. Atque utinam mihi non quotidie huiuſmodi tragœdiæ excitarentur! Nuper enim cum inter imprimendum excuſores aliquot conqueſti fuiſſent me ſibi xenia nondũ perſolviſſe, exortus eſt inter eos quidam cæteris vinolentior, qui profiteretur ſe pœnas à me exacturum, ni darem: atque id profecto veterator tam egregie effecit, ut aureis nummis trecentis redimere eam ignominiam voluiſſem. Cum enim in Vidua mea, quam Sereniſſimæ Hungariæ Reginæ dedicaveram, ad laudem*

laudem cuiuſdam ſanctiſſimæ fœminæ inter alia liberalitatem illius in pauperes referrem, hæc verba ſubiunxi: Atque mente illa uſam eam ſemper fuiſſe, quæ talem fœminam deceret. *Vnde ſceleſtus ille animadvertens ſibi vindictæ occaſionem oblatam eſſe*, ex mente illa, mentula *fecit. Itaque volumina mille fuere impreſſa. Quid igitur mirum, ſi iſtorum hominum quiſpiam vel per errorem vel ſciens volenſque fefellerit? Hoc profecto conſtat in archetypo meo,* Attalum *ſcriptum eſſe. Sed, neſcio quo fato, bis iam hæc vox magnos mihi tumultus peperit. Reprehenſum enim à Lovanienſibus Theologis in me fuit, quod Actor.*14. *ex* Italia *mutarim ad fidem Græcorum codicum* Attalia, *atque ob eam cauſam me prope impium eſſe proclamabant, quod negarem Paulum unquam in Italiam veniſſe, quaſi vero non tota fere Apoſtolorum hiſtoria id pertractet. Nunc vero rurſum, quod librarii* Attalum *in* Italum *commutarint, me omnino inſcio, novum à te mihi bellum indicitur, adeoque ἄσπονδος, ut aiunt, πόλεμος. Vix arbitror*

bitror uſquam alias calamitoſiſſimam Aten infeſtiorem mihi ſeſe exhibuiſſe, quam in Attalia *cognata ſibi voce, vel ipſo etiam ſono metuenda. Cæterum, clariſſime frater, admonitum te velim, ne vel tuo ipſius iudicio vel inſtinctu aliorũ te ipſum in huiuſmodi præcipitia abiiceres, in quibus prope ſemper plus ineſt incommodi, quam gloriæ. Si hac via adgrediaris aucupandæ gloriolæ rationem, nihil efficies aliud, quam ut totum te deridendum propines aliis. Reſpondere debes tuis, qui nomini tuo iſthic officiunt, conãturque tenebras offundere. Comperi enim poſtea te Archilochum habere, quem in nomẽ tuum proprio rabies armavit Iambo. In eo tu conficiendo olei plus debes conſumere, quam in appetendo Eraſmo, qui iam, depontanus ſenex tot exantlatis moleſtiis, nihil aliud eſt, quam aſinus non omnino iners inter ſimias. Illi rurſum, qui mihi inſultant, canes videntur eſſe in præſepi, qui armenta à fœno invidis latratibus abigunt, quo ipſi non veſcuntur. Quod ſi cognovero, quod equidem non ſpero, te vel tantillum contra me publi-*

publicare, experieris (ni fallor) Eraſmum, iam LXX annos natum, neque edentulum eſſe omnino, neque exunguẽ. Si vero modeſtus (ut ſpero) fueris, tibi gratias quoque ſum habiturus, qui me librariorum ignavia commonefeceris. Sunt enim Chiliades meæ, auctæ multis decuriis, quæ tamen ad centuriam non perveniunt, revocatæ ſub prælum: ubi literulas has mutari curabo, quæ mihi, ni mature perveniſſem, magnæ tempeſtatis cauſa futuræ fuiſſent. Quod reliquum eſt, dare operam debemus, ne bonæ literæ apud imperitos male audiãt propter inanes digladiationes, quæ tandem, niſi dimicare in frivolis rebus deſierimus, non modo putribus ovis à plebe promiſcua dirimentur, ſed etiam catenis, quibus veſaniam noſtram coërceant. Deus Opt. Max. faxit, ut ſubmiſſis animis noſtris ſuſcipere illius gratiam poſſimus, cuius præſidio nefarios Eccleſiæ hoſtes proſternere valeamus. Vale, & nomine meo Geneſium Sepulvedam, & Auguſtinum Eugubinum, viros inſignes, cohortare, ut ſtudiis ſuis labefactis rebus ſuccurrere potius

tius velint, quam pantalobi eſſe. Datum Friburgi Briſgoiæ, V. Id. Ianuarias, cIↄ Iↄ xxv.

Mitto amicis aliquot meis urbanis unum atque alterum huius epiſtolæ exemplum, ut alienati à me accuſatione tua, eo celerius atque facilius fiant de innocentia mea certiores.

Eraſmus Roterodamus clariſſimo D. Damiano à Goës Luſitano S. P.

UTinam in rem tuam eſſet, Damiane chariſſime, his ædibus vel nunc tuo uti arbitrio. Nunquam mihi viſæ ſunt neque tutiores, neque ornatiores, quam te hoſpite. Sæpius tamen ſcripſi quam ſemel, ſed non ſemper perfertur quod traditur. Negotiatores gravatè recipiunt literas ſtudioſorum. Lucæ Remo gratias egi, & ille pollicetur operam ſuam prolixe. Non dubitabam, an tu bona fide commiſiſſes literas meas famulo tuo, ſed an ille omnes reddidiſſet, dubitabam, & adhuc ſubdubito. Scripſi per eum ad Schetum & Vtenhoviū.

Nullo

Nullo veſtigio deprehendere poſſum, eas eſſe redditas. E Luſitania nihil ad te redire, valde miror. Mea valetudo ſemper vergit in peius. Animus meditatur ex hoc miſero domicilio emigrare: quod utinam fiat favente Chriſto! Aliquot amici nos praceſſerunt in Brabantia; Viandulus egregie doctus, Martinus Davidis, hoſpes quondam meus, Bruxellæ; Petrus Ægidius Antuerpiæ, & Franciſcus Delfus; hic Botzemus: perierunt & ſenes aliquot menſe Aprili. Multa gravida abortierunt. Ego graviter diſcruciatus ſum, ita ut iam vultures aliquot excitarim. Arbitror vertiginem tuam iam abiiſſe. A lectione temperandum eſt. Multum diſcitur litteratis confabulationibus. De ſchedis ſupprimendis, habeo gratum, & ut pertendas rogo. Sigiſmundus Gelenius tuo nomini dicavit Annotationes in Plinium iam tertio ab ipſo caſtigatum. Sed mire impoſuit illi codex manu deſcriptus, in quo ſciolus aliquis è ſuo capite mutavit quicquid libuit, & quodam modo novum Plinium nobis dedit. Admonui, ne fideret illi exemplari, ſed audi-

auditus non ſum. Hermolaus non auſus eſt mutare lectionem Plinianam. Gelenius ſe putat rem mirificam præſtitiſſe, ego cenſeo crimen eſſe inexpiabile. Eccleſiaſtes meus iam excuditur, nōdum dedolatus, ſed quum flagitaretur, hoc malui, quam poſthumum eſſe partum, non ignarus qua fide tractentur Opera *defunctorū. Libris quatuor abſolvitur. Itali paſſim in me debacchantur maledicis libellis. Romæ excuſa eſt* Defenſio Italiæ adverſus Eraſmum, *dicata Paulo* III. *Rixa nata è duobus verbis meis non intellectis. Ea ſunt in proverbio*, Myconius calvus. Veluti ſi quis Scytham dicat eruditum, Italum bellacem. *Hoc interpretantur, quaſi notarim Italos quod ſint imbelles, quum his verbis Italia laudata ſit, non vituperata.* Edere, bibere, loqui, *verba ſunt media:* edacem, bibacem *ac* loquacem eſſe, *ſonant in vitium. Ita* bellacem eſſe, *non eſt laudis, ſed vituperii. Scythæ ob barbariem & naturæ inmanitatem contemnunt omnes diſciplinas liberales, ad arma tantum intenti. Itali colunt philoſophiam, diſcipli-*

ſciplinas, & eloquentiam, quæ pacis alumnæ ſunt, Scytharum ex diametro diſſimiles. Vides egregiam apologiæ materiam. Prodiit & alius libellus, cui titulus, Cicero relegatus, *&* Cicero ab exilio revocatus, *qui tamen me non magnopere petit. In eo Cicero odioſiſſime laceratur, frigide defenditur. Et alius paratus, cui titulus;* Bellum civile inter Ciceronianos & Eraſmicos. *quaſi ego ſim hoſtis Ciceronis. Aiunt & Doletum quendam in me ſcribere. Minitatur neſcio quid & Iulius Scaliger. Sunt aliquot iuvenes male feriati qui conſpirarunt in Italia & Ciceronis hoſtem. Nec deſunt artifices, qui inſtigãt, partim odio mei, partim ut aliena fruantur inſania. Romæ ſparſerunt epiſtolam, quaſi à me ſcriptam, plenam iocis ſcurrilibus. Auguſtini Eugubini monachales nænias arbitror te vidiſſe. Ego iſta nec lego. Lutherus iam nihil edit, in quo non perſtringit Eraſmum papiſtam & Chriſti adverſarium. Homo ſimpliciter furit, concepitque parricidiale odium. Salutem dixi quibus iuſſeras, excepto Bero, qui Romæ agit:*

cuius

cuius reditum expectamus hoc menſe. De Bombarba ſcribet ipſe Gilbertus. Mihi ſi vivere velim in totum abſtinendum eſt à ſcribendo, imo à ſtudiis omnibus. Quanquam mihi ſane non videtur vita, vivere ſine commercio ſtudiorum & in aſſiduis cruciatibus. Sed Dominus eſt, in cuius manu ſumus omnes. Ex literis Beri cognovi te luſtrare Italiam. Cupio te quam proſperrime valere, Damiane chariſſime. Friburgi XXI. *die Maii* cIↄ Iↄ XXXV.

De Plinio depravato ideo admonui, ne ſinas eum auctorem edi rurſus ad hoc exemplar: alioqui bene volo Gelenio, ut promeretur.

Eraſmus Rot. mea manu.

Eraſmus Roterodamus M. Conrado Goclenio S. P.

B*Althaſar Auſtriacus tuus diſcipulus affirmat ſe proprium famulum miſſurum Lovanium: ei commiſi literas ad te, & ad Iodocum Saſboutum, apertas, ut, ſi videtur, cures ad illum perferendas. Illud ne te fugiat, Canium*

nium nihilo eſſe ſynceriorem Hagio furioſo. Quicquid veneni hauſerat ex Alardo, in ſinum huius effudit, aſpis viperæ. Idem fecit ſcurra Polyphemo. Miror unde aut quo Cannius, quum iſthac faceret iter. Hagii colloquio & Quirinus Taleſius infectus eſt, & viciſſim ſuum virus in huius ſinum effudit. Nihil enim reticuit Hagius, nec poſſet. Suſpicor quod & Gandavi Carolum Vtenhovium alienarit. Nihil enim ſcribit, ſolitus crebro me litteris appellare. Delphus nihil ad me ſcripſit, nec puto illum eſſe ſyncero in me animo. Quemadmodum nec Morillonũ. Ex quo repetiit Hiſpanius, verbum ad me non ſcripſit. Hic paulo melius habeo. Itaque fortaſſis hybernabo, proximo vere, volente Deo, Burgundiam vicinam petiturus. Quod tibi narravit Theobaldus de penſionibus per Bodyllum ad me miſſis, puta ἀνεμώλιον εἶναι. Mitto epiſtolam ad Saſboutum apertam, ut, ſi videtur, illi tranſmittas. Bene vale.

Placet Lambertus, quem miſiſti: iam alterum eram nactus Antuerpienſem.

Tres

Tres habebo, donec Gilbertus abeat, iam factus Canonicus. Cum neutro famulorum novorum pactus ſum. Si opus eo, quem commendas, ſignificabo. Pro officio tuo habeo gratiam. Eſt Friburgi quidam fucatus amicus, per quem non licuit nec famulam nec famulum habere frugi. Eius nomen tibi prodam alias, ut caveas. Nam poſt Nundinas forte mittam proprium nuncium. Aleander denuo emiſit librum furioſum ſub nomine Doleti: quo & Morum, quem acceperat eſſe in carcere, ulciſcitur; & Villeno vanum mendicum mortuum, facit imperioſum, Morum timide loquentem. Furia Romæ ſubordinavit Curſium, qui ſcripſit in me. Excuditur neſcio quid Mediolani. Romanenſes velim nolim pertendunt me cenſu onerare, quo mox fiam Cardinalis. Nam id ſerio fuit agitatum. Pontifex eſt mire propenſus in me, & ſex Cardinales cum oratore. Luſitania ſedulo moliuntur. At ego ſcripſi, me nec ſacerdotia, nec penſiones recepturum. Breve Pōtificis ad te mitto. Iterum vale. Poſtridie Kal. Sept. cIↄ Iↄ xxxv.

Saluta

Saluta Reſcium, & Hebrææ linguæ Profeſſorem. Balthaſar à Khieveringe tuus diſcipulus apud me fuit. Viſus eſt iuvenis perhumanus, ac bene Latinus, tuique amantiſſimus.

Eraſmus Roterodamus nobili cum primis & omni Virtutum genere perpolito Viro, D. Damiano à Goës, Luſitano S. P.

VLtra menſem iam perpetuo lecto ſum affixus, cruciatu vix credibili, certe intolerabili. Nec ſpes eſt recreandæ valetudinis eius, ob urgentem hyemem. Non horreo mortem, ſed opto magis, ſi Domino placeam. Ad vetus malum, quod ex intervallis ſolet recurrere, acceſſit exulceratio extrema ſpinæ, cui cogor incumbere, ſive iaceam, ſive ſedeam. Huic crudeliſſimo dolori nullum eſt remedium, quod oporteat ipſi vulneri ſemper incumbere. Vtinam cruciatus ſint tolerabiles! ſed Dominus eſt; heic ſecet atque urat, modo parcat in æternum.

Eraſmus

Eraſmus Roterodamus Nobili viro Damiano à Göes S. P.

Amice magne, Scheda addita literis meis ſuppeditabit cauſam iuſtiorem, quam vellemus, qua me excuſes egregiis illis literarum heroibus, Bembo, Bonamico, & Cœlio, quos ego toto pectore ſuſpicio veneror que. Epiſtolam tuam accepi per Lucã Remum, ſed ſerius, xv *die Decembris: non ipſius culpa, ſed nuncii. De Renſendo, non poſſum ſatis mirari. Valeat ille, tam ruſtice ingratus. Eccleſiaſtes iam opinor iſthic proſtat. Excuſa ſunt duo milia voluminum & ſexcenta. Nunc denuo excuſus eſt minore forma. De Commentariis Iacobi Sadoleti, mihi tale quiddam præſagiebat animus. Admonui illum literis, quatenus licuit tantum admonere Præſulem. Inſumpſit in hoc opus inmenſos labores. Audio nec à Sorbonicis probari. Gelenio, viro bono ac docto, optarim fortunam aliquanto cõmodiorem. Divitias vix optarim. Nunc Penia adigit illum ad honeſtos labores.*

Adoleſcens, quem mihi commendas, nondum me adiit: curabo, ut accipiat epiſtolam ſuam. Gilbertus me reliquit, iam Canonicus. Cantabit miſſam. Ædes vendidi, ac ſupellectilem diſtraxi, non magno lucro meo, nec tamen prorſus infeliciter. Italice non intelligo, ſed curabo vertendum, quod vertit Polus. Mitto viciſſim hiſtoriam bonæ fidei; in qua qui ex Anglia redeunt, & actis interfuerunt, negant quicquam eſſe falſi; niſi quod pauciores Carthuſiani fuerunt affecti ſupplicio. Cupiebam tecum pluribus agere, amicorum dulciſſime, ſed vix credas quam hæc ægre pararim. Vale, & ſaluta amicos. Baſileæ, XV. *die Decembris,* CIↃ IↃ XXXV.

Eraſmus Roterodamus Conſiliario cuidam S. P.

OMnes boni publice tibi debẽt plurimum, Vir clariſſime, qui in iſta conſtitutus dignitate, conſtanti animo ſtamen uſque rerum teneas. Nam ſynceri iudicis præcipuæ partes ſunt, ut malos coërceat, bonos ab improborum

iniuria

iniuria vindicet. Ego vero privatim etiam tibi debeo, quod olim in Goclenii cauſa effeceris, ut ille iuſta conſequeretur, & poſt eodem animo conatus ſis manifeſtam iniuriam ab eo depellere. Huiuſmodi rixas nobis ſuſcitant Harpyiæ Romanenſes, ut nec apud Gallos, nec apud Scotos, nec apud nos ullum ſit ſacerdotium, pro quo non ſit annis aliquot litigandum. Optarim Anglos cum Pontifice concordes eſſe. Illud tamen iam olim bene proviſum eſt ab illis, ne quid litium apud ipſos excitet Romana Curia Etiamſi Goclenii cauſa aliqua ex parte laboraret, tamen vir ille, qui ſua doctrina & iuvat & ornat Cæſaris ditionem, dignus erat, qui iudicis favore ſublevaretur. Nunc quum cauſa ſit iuſtiſſima, quam indignum eſt, talem virum à publica utilitate ad iſtas turbas avocari, cum ſummo ſtudiorum detrimento, nec ſine iactura auctoritatis, qua Concilium iſtud ſemper polluit apud Brabantos? Spero Goclenium bonorum virorum auxilio iam tranquillitati ſtudiiſque redditum eſſe. Quod ſi nondum contigit, etiam atque etiam

rogo, ut illi eum animum præſtare pergas, quem hactenus præſtitiſti. Hoc officio tibi devincies omnes, qui vel liberalibus ſtudiis, vel iſtius Concilii favent auctoritati. De me nihil dicam, qui iam olim ſum in ære tuo totus. Vale. Datum Baſileæ, IV. *Kalend. Iunias, Anno* cIↃ IↃ XXXVI.

Eraſmus Roterodamus M. Conrado Goclenio S. P.

SCribe *inquis* Cancellario. *quaſi habitem Mechliniæ! Hic vix intra quatuor menſes contingit, cui literas recte committamus, ſi tamen contingit ullus. Si literæ tuæ veniſſent ad nundinas, potuiſſem per nundinas reſpondere. Nunc quando hæc epiſtola ad te perveniet? Interim ſpero, tua cauſa feliciter cataſtrophen ſortita fuerit. Scripſi tamen. Quum epiſtola tua mihi redderetur, ſic eram afflictus, ut nunquam in vita gravius. Itaque per dies aliquot, ne legere quidem potui. Mihi nunquam arriſit Antuerpienſis præbendæ negotium. Id poſteaquam evice-*

ras,

ras, credebam nihil non ſucceſſurum. Quod ſi nunc quoque ſucceſſerit, ſuaſerim tamen, ut aliqua commoda conditione te ſubmoveas ab illo grege. Ad abſentem non multum redibit emolumenti; ſi præſens, erit tibi vivendum in loco peſtilenti, ſerviendum conviviis, deſidendum totos dies in Capitulo, ſimulandum ac rixandum. Si qua te urget neceſſitas, ſcito meam pecuniam eſſe tuam. Suſpicor harum moleſtiarum τεχνίτην *eſſe eum, qui Scaligeros, Doletos, & Merulas in me ſubornat. Non ſat habet homo, Iudaice vindex, impetere me, niſi & meos impetat.. In furioſo Dialogo Doleti vexatur Morus: habet Leodii, qui ſuffundit frigidam, & hominem ad maliciam inſtruit. Heroinam à Naſſauvven Hiſpanus quidam huc venientem ſuis literis commẽdarat. Me iubes ad illam ſcribere, & ego neſcio ubinam agat. Significabas enim, diſceſſuram. Si mea bene noviſſes, debebas illi reſpondere, me neceſſario valetudinis cauſa reliquiſſe Friburgũ, hoc animo, ut Eccleſiaſta abſoluto Beſontium peterem, ne non eſſem in ditio-*

ne Cæſaris: ſed hic ingraveſcens valetudo cogit hybernare. Hic enim quamquam ſum apud amicos ſinceriſſimos, quales Friburgi non habebam, tamen ob dogmatum diſſenſionem malim alibi finire vitam. Vtinam Brabantia eſſet vicinior. Neſcio an mihi fuit commodum cauſam tuam Cancellario commendare, ob Panormitanum, quem alienare non expedit. Opinor tibi redditas litteras, quas per nundinas ſuperiores miſi, tibi, Rutgero, Andreæ, Lypſio, & Scheto.

Quid neceſſe fuit, Rutgerum interpretari Græcas Inſtitutiones è Latino verſas? Conducibilius erat interpretari Demoſthenem, Lucianum, ſi quid habet caſti, Tragœdias gravibus ſententiis refertas, ac ſimiles auctores, unde diſcitur Græci ſermonis elegantia. Sed ille totus ad quæſtum ſpectat, & graviter perdit iſtud Collegium. Vale, Baſil. IV. *Kal. Iul.* cIc Iↄ XXXVI.

Eraſmus Rot. ægra manu.

Epiſto-

Epiſtolæ Eraſmianæ Fragmentum.

Vtraque pars ſic tendit funiculũ, ut utriuſque malo rumpatur: & hinc hic orbis tumultus. Tollunt omnes imagines, rem cum primis & elegantem & utilem. Tollatur colendi ſuperſtitio, tollantur imagines templis indecora aut immodica, idque paulatim, & ſine tumultu. Volunt eiicere ſacerdotes; dent operam, ut ſint ſacerdotes docti & pii, nec temere admittatur ad hoc honoris, niſi probatus & dignus. Erunt pauciores: quid tum? Præſtat habere tres bonos, quam trecentos inutiles. Non placet illis cultus Eccleſiaſticus. Multa canuntur ac fiunt in templis inepta; corrigantur vitia, idque paulatim, maneat cultus. Execrantur Miſſas, odio ſordidorum ſacrificulorum, qui nihil aliud didicerunt quam miſſare, cætera Laïcis prophaniores. Submoveantur illi conductitii: ac more veterum unum ſacrum celebretur in templo: aut in feſtis diebus duo: mane unum privatum, ob famulos & hoſpites; alterum circa

decimam. Indulgētiæ iam exploſa ſunt, quibus aliquot ſeculis impoſitum eſt mundo, adiuvantibus monachis, conniventibus Theologis. Quiputant Miſſas & parentalia nihil prodeſſe defunctis, erogent in pauperes vivos, quod vulgus à morte iubet fieri. Ne moleſti ſint iis, quibus perſuaſum eſt vivorum bona opera prodeſſe defunctis, quæ vivi curarunt ut fierent. Quibus perſuaſum eſt, ſanctos nihil agere apud Chriſtum, invocent bona fide Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Divos colant ac venerentur imitando: ne obſtrepant qui pio affectu colunt & invocant eos. Superſtitio reprehendatur, affectus probetur, quem puto Chriſto non eſſe ingratum, etiamſi ſit erroneus. Non ſentiunt Sancti vota noſtra: at Chriſtus ſentit, ac pro illis donat quod petimus. Quibus perſuaſum eſt, Confeſſionem non eſſe partem Sacramenti, nec à Chriſto inſtitutam, ſervent tamen eam ut rem ſalutarem, à patribus inductam, & multorum ſeculorum conſenſu probatam, donec aliud de ea ſtatuat Eccleſia. Et in confitendo adſit ſynceritas,

abſit

abſit ſuperſtitio. Non multum gravabitur Confeſſione, qui deligit idoneum ſacerdotem, qui non confitetur niſi manifeſto mortalia, & qui cavet ne quod facinus capitale admittat. De Purgatorio in ſuo quiſque ſenſu abundet n:on eſt quod ob hæc ſcindatur Chriſtiana Charitas. De Libero Arbitrio diſputent in Sorbona Theologi, Laïci ſimpliciter ambulent & confidenter. Sive iuſtificent Bona opera, ſive non, nihil refert, modo conveniat, ad ſalutem non ſufficere Fidem ſine Bonis operibus. De Baptiſmo ſervetur, quod tot ſeculis ſervavit Eccleſia. Poſſet tamen unicuique parenti relinqui liberum, utrum malit ſtatim tingi infantem ſuum, an differri uſque ad adoleſcentiam, modo interim diligenter inſtituatur in dogmatibus orthodoxis & ſanctis moribus. Anabaptiſtæ nullo modo ferendi ſunt. Apoſtoli iubent nos obedire magiſtratibus, & iſti gravantur obedire Principibus Chriſtianis. Communio bonorum ſit ex charitate, poſſeſſio & ius diſpẽſandi maneat penes proprietarium. Si de Euchariſtia ſic inter ſe ambigũt, ut quotidie pariant

novas

novas & abſurdas opiniones, quanto conſultius erat manere in vetere ſentẽtia, donec vel Synodus univerſalis, vel revelatio divinitus aliquid aperiat certius? De adorãdo ſcrupulus facile ſolvitur. Nemo adorat Euchariſtiã, niſi ibi ſit totus Chriſtus. Nec quiſquam tam demens eſt, ut humanam Chriſti naturam adoret pro divina. Divina autem nuſquam non eſt præſens. Abuſus huius ſacramenti poſſent corrigi. Olim non oſtentabatur, ſed ſervabatur incluſum in loco mundo. Nec circumferebatur in ludis, aut per agros ab equite ſacerdote. Volentibus ſumere porrigebatur. Nunc in Anglia nulla eſt domus, nulla caupona, pene dixeram Lupanar, ubi non ſacrificetur. Hæc vendunt Cortiſani. In cæteris item ſi utrinq; adhiberetur moderatio, fortaſſis hi tumultus paulatim redirent in aliquem tranquillum ſtatũ. Hoc conſilium ſequutus eſt Dux Iuliacenſis, & fatetur proſpere cedere. Nec dubito, quin idem futura ſit veſtra civitas, ſi per Eccleſiaſtas liceret. Vereor, ne illi ſuum agant negotium, ut ſint in tuto.

FINIS.

AUT 13 + 7529

Digitized by Google

Digitized by Google